T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SAĞLIK HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI HUKUKTA ÖTANAZİ, İRADE VE MUTLULUK ARAYIŞI HAKKI

Neşe ÇETİN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Pınar BACAKSIZ

İZMİR -2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Uluslararası Hukukta Ötanazi, İrade Ve Mutluluk Arayışı Hakkı"adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Neşe ÇETİN

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Uluslararası Hukukta Ötanazi, İrade ve Mutluluk Arayışı Hakkı
Neşe Çetin
Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi Yönetimi Anabilim Dalı
Sağlık Hukuku Programı

Biyoteknolojinin ilerlemesiyle bağlantılı olarak, insan ömrü doğal olmayan yöntemlerle uzatılmaktadır. Uzamış ömürlerle modern dünyada yalnızlaşan insan, yaşamdan vaz geçerek ölüme yakınlaşmaya başlamıştır. Temel insan hakları ile koruma altına alınan vazgeçilmez devredilemez, dokunulamaz olan yaşam hakkı, insan gereksinimleriyle anti tezini doğurarak, ölme hakkına ulaşma çabasındaki insanın mutluluk arayışı hakkı sürecini tetiklemiştir. Bireyin ölme istenci, ölümün bilinemezliğinden uluslararası ve ulusal hukukta karmaşık, çatışkılı sonuçları beraberinde getirmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yaşam hakkının vazgeçilmezliği üzerinden yapılan başvuruları incelemektedir. Dünya ve kendi bedeniyle ilgili çok az bilgiye sahip olan insan, bir yanda yaşam hakkı ve insan onuruyla kaliteli yaşam hakkı kavramları, diğer yanda yasa yapıcılar, yasa uygulayıcılar, sağlık çalışanlarının paternalist yaklaşımları arasında, yaşamın getirdiği acılar içerisinde kendi kaderlerini yönetebilme özgürlüğüne sahip olmaya çalışarak, mutluluk arayışı hakları olduğunu hatırlatmaktadırlar. Bu tez, yasa yapıcılar, yasa uygulayıcılar ve sağlık çalışanlarının, kişi hakları alanında multidisipliner çalışmanın önemini vurgulayarak; multisipliner bakış ile insan iradesi, biyoetik, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yansıyan ötanazi davaları ile ülkeler iç hukuk düzenlemelerindeki çeşitlilik incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ötanazi, Uluslararası Hukuk, karşılaştırmalı hukuk, AİHM, irade, biyoetik, rıza, onur, teknoloji, yaşam hakkı, mutluluk arayışı hakkı, Sümerliler

ABSTRACT
Master Thesis
Euthanasia in International Law, Volition and The Right To Pursuit Of Happiness
Neşe Çetin
Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department Of Knowledge Management
Health Law Program

In connection with the improvement in biotechnology, the human life is prolonged through unnatural methods. The human being, who becomes isolated with prolonged life in modern life, has started to get closer to death, giving up life. The right to life, which is an inalienable right protected by fundamental human rights, has brought about its anti-thesis due to human needs and has stimulated the process of claiming one's right to die in the pursuit of happiness. The will of an individual to die brings about chaotic, conflicting and complex consequences in domestic and international law due to obscurity of death. The European Court of Human Rights considers the applications related with euthanasia on the basis of inalienability of the right to life. In between the concepts of right to life and right to a qualified life with human dignity on one hand, and paternalist approach of legislators, executors and health care personnel on the other, the individuals with very little information about the world and themselves attempt to attain the freedom of self-determination in face of suffering that life has generated and remind that they have the right to pursuit of happiness. This thesis studies the euthanasia cases that are reflected to international law, while also discussing the regulations in domestic law. The thesis emphasizes the importance of multidisciplinary work of law-makers, law enforcement personnel and health personnel in the field of human rights. It examines human volition, bioethics and euthanasia cases taken to the European Court of Human Rights and also the variations in domestic law regulations.

Keywords: Euthanasia, international law, compatative law, European court of human right, asistes suicaide, biotechnology, bioethics, right to life, dignty, volition, rigths to pursuit of happiness, Sumerians

ULUSLARARASI HUKUKTA ÖTANAZİ, İRADE VE MUTLULUK ARAYIŞI HAKKI

TEZ ONAY SAYFASI ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
KISLATMALAR viii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖTANAZİ İLE İLGİLİ TANIMLAR, KAVRAMLAR

1.GENEL KAVRAMLAR 2

1.1.ÖTANAZİ KAVRAMI VE BENZER KAVRAMLARLA MUKAYESE 2

1.1.1.Ötanazi 2
1.1.2.Palyatif Bakım 2
1.1.3. Resüsitasyon Yapmayın (Do Not Attempt Resuscitation- DNAR) Talimatı ve Boşa Tedavi Kavramı 4
1.1.4.Boşa Tedavi - Organ Alımları 11
1.1.5.Ötanazinin Tarihsel Gelişimi 14

1.2.ÖTANAZİ ÇEŞİTLERİ 16

1.2.1.Aktif Ötanazi 16
1.2.2.Pasif Ötanazi 20
1.2.3.Hekim Yardımlı İntihar 24

1.3.ÖTANAZİNİN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ 26

1.3.1.Yaşama Hakkı- Ölme Hakkı- İrade 26
1.3.2.İnsan Onuru 28
1.3.3.Mutluluk Arayışı Hakkı 32
1.3.4.Yaşam Ve Ölümün Ustaları 39

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUKİ AÇIDAN ÖTANAZİ

2.1.HUKUKTA ÖTANAZİ TARTIŞMALARI 52

2.2.MUTLAK YAŞAM HAKKININ İSTİSNASI YAPIŞIK İKİZLER 56

2.3.ULUSLARARASI DÜZENLEMELER 61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİHM'NİN ÖTANAZİYE İLİŞKİN YARGI KARARLARI VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA ÖTANAZİ

3.1 AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ YARGI KARARLARI 65

3.1.1 Lambert ve Diğerleri Fransa (Application No. 46043/14) 65
3.1.2 Gross İsviçre *(Application No. 67810/10)*, 2014 66
3.1.3 Sanles İspanya Davası (Aplication No 48335/99), 2000 69
3.1.4 Haas V. Switzerland (Aplication No. 31322/07), 2011 69
3.1.5 Case Of Koch V. Germany (Application No. 497/09), 2012 72
3.1.6 Ada Rossi Ve Diğerleri Davası İtalya (Aplication 497-09), 2008 74
3.1.7 Pretty Birleşik Krallık Davası (Aplication No. 2346102) 2002 76

3.2 KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA ÖTANAZİ 86

3.2.1 Birleşik Krallık 86
3.2.1.1 Debbie Purdy (2009) 90
3.2.1.2 Tony Nicklinson, Paul Lamb And Am (2014) 90
3.2.1.3 Birleşik Krallık Savcılık Yardımlı İntihar Politikaları 91
3.2.1.4 Birleşik Krallık İç Hukuk Örnek Davaları 93
3.2.2 İsviçre 97
3.2.3 Dignitas 99
3.2.4 ABD- Oregon 101
3.2.5 Hollanda 103
3.2.6 Belçika 107
3.2.7 Türkiye 111

SONUÇ 122
KAYNAKÇA 131

KISALTMALAR

AHA	Amerikan Kalp Derneği
AB / EU	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
DPP	Birleşik Krallık Kamu Ceza Davaları Müdürü
CSP	Birleşik Krallık Kraliyet Savcılık Servisi
CPR	Kardiyopulmoner Resüsitasyon
DNAR	Kardiopulmoner Resüsitasyon Yapmayın
TCK	Türk Ceza Kanunu

ULUSLARARASI HUKUKTA ÖTANAZİ, İRADE VE MUTLULUK ARAYIŞI HAKKI

GİRİŞ

Ötanazi kavramı arkaik dönemlerden beri varlığını korumakla birlikte, bilimsel bilgi tanımlamasındaki yerini Antik Yunan kökenlerinde bulmuştur. Ötanazi kavramının etik ve hukuk sorunsalı günümüzde çok tartışmalı bir alandır. Ötanazinin temelini oluşturan ölüm tanrısının ses ve yazılımında farklılıklar bulunmaktadır. Bu ötanazinin Türkçe'ye geçişinde de yazım farklılıklarına neden oluşmuştur. Birinci bölümde yazım farklılıkları üzerinde durulacaktır. Ötanazi tanımları ve ortaya çıkış süreciyle, yaşam ve ölüm hakkı, insan iradesi ve onuru, mutluluk arayışı hakkı ve yaşam ile ölüm kavramlarının kültürel süreçte dünya üzerine etkisi incelenecektir. İkinci bölümde hukuki açıdan ötanazi eylemi incelenecektir. Konu hakkında karar mercilerinin zamansal görüşleri, mutlak yaşam hakkı üzerinden; yapışık ikizlerin ayrılma süreçlerinde yaşam hakkı ve ikizlerin irade davranışları incelenecektir. Uluslararası düzenlemelerde, insan hakları belgelerinde yaşam hakkı ele alınacaktır. Üçüncü bölümde, ötanazi / yardımlı intihar istemiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne hak ihlalleri nedeniyle yapılan başvurularda yaşam hakkı, onuruyla ölme hakkı dava süreçleri ele alınacaktır. Karşılaştırmalı hukukta yer bulan yardımlı intihar / ötanazi yasaların oluşum süreçleri, çeşitli görüşler ve iç hukuka yansıyan davalar ve politika oluşturma süreçleri incelenecektir. Sonuç bölümünde bireysel hak taleplerinin normatif kozmopolit kültür süreciyle, irade kullanımı, onurlu yaşam ile mutluluk arayışı kavramları, iç hukuk ve uluslararası hukuk yansımaları ışığında değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖTANAZİ İLE İLGİLİ TANIMLAR, KAVRAMLAR

1. GENEL KAVRAMLAR

1.1 ÖTANAZİ KAVRAMI VE BENZER KAVRAMLARLA MUKAYESE

1.1.1 Ötanazi

Ötanazi; tıbben iyileşemeyeceği düşünülen, iyileşme şansı olmayan acılar içinde yaşamını sürdürmeye çalışan insanın bu çektiği acılardan kurtulmasını sağlamak amacıyla yapılan öldürme eylemidir. [1]

Ötanazinin Türkçe'ye geçişinde etimolojik sorun olmamakla birlikte, dil sorunu nedeniyle ötenazi- ötanazi yazımı tartışmalara neden olmaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK)'nun kabul ettiği *"ötanazi"*[2]; Cambridge Üniversitesinin çevisi ve Goggle aramalarında ötenazi olarak verilmektedir. Çalışmada TDK çevirisi yani ötanazi olarak kabul edilecektir.

1.1.2 Palyatif Bakım

Palyatif bakımı Lars ve diğerleri, *"yaşamı tehdit eden bir hastalık ile ortaya çıkan problemlerle karşılaşan hasta ve ailesinde , ağrının ve diğer sorunların, erken tanı ve kusursuz değerlendirmeyle belirlenmesi; fiziksel, psikososyal ve manevi acıların önlenmesi ve yaşam kalitesini arttıran bir yaklaşımdır"*[3] olarak tanımlamaktadır.

Palyatif bakım sonuç odaklı düşünüldüğünde ötanazi ile aynı sonuca ulaşılması nedeniyle, ötanazi karşıtları tarafından çok tartışılmaktadır. Ötanazi taraftarlarının yeni kavram geliştirmesiyle ötanazi kapsamında yer almayan palyatif bakım, Palyatif Bakım Derneği'nin de bu bakımın ötanazi dışında kaldığına dair kamuoyu çalışmalarının devam etmesi nedeniyle konuya kısaca değinilmiştir.

---

[1] M.Emin. Artuk, C. Yenidünya, "Ötanazi*",* **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl.:Nur Centel,XII Levha Yayın, 2011, ss:108,

[2] T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

[3] Johan Materstvedt Lars, D. Clark, J. Ellershaw, R. Førde, A.M. B. Gravgaard, H C. Müller-Busch, J.Porta i Sales C.-H. Rapin, "Euthanasia and physician-assisted suicide: a view from an EAPC Ethics Task Force", **Palliative Medicine**, 2003,17: 97 101 (98)

Avrupa Palyatif Bakım Derneğinin resmi görüşü ötanazi ya da hekim yardımlı intihar konusunun palyatif bakımın bir parçası olmaması gerektiği yönündedir ayrıca konuyla ilgili revizyon sunulacağı belirtilmiştir. [4] ancak revizyon gerçekleşmemiştir.

İzmir İli Güney Bölgesi Kamu Hastaneleri Birliği *"Avrupa ülkelerinde palyatif bakım merkezleri ile ilgili bir milyon bireye 50 yatak olacak şekilde planlama yapılmaktadır"*[5] ifadesiyle birlikte, konuya yeterince açıklık getirilmiş değildir. Bu nedenle bir milyon bireye elli yatak söylemi de korkutucudur.

Bir grup yaptıkları araştırma çalışmasının sonucunda; semptom yönetimi, psikolojik bakım, manevi bakım, bakım koordinasyonu, hayat sonu manevi bakım[6], bakım için bakıcı planma desteği sağlamanın sağlık hizmetlerinin uygun kullanımını kolaylaştırdığını tespit etmişlerdir.[7]

Terminal dönem hastanın şikayetlerinin temeli ağrıdır. Palyatif tedavi semptoma yönelik olarak yapılmaktadır yani terminal dönem hastanın konforu ağrısının olmamasına bağlıdır. Palyatif bakım üçüncü basamak tedavide fentanyl, morfin [8] kullanılmaktadır. [9]

"Opioidlerin yan etkisi olan konstipasyon, bulantı-kusma, sedasyon ve solunum depresyonunun hastaların semptomlarına ekleneceği unutulmamalıdır. Morfin en sık kullanılan opioid olup" [10]bu ilaçlarla analjezi ve derin sedasyon[11] uygulamakta olduğu

[4] Johan Materstvedt Lars, "European Association for Palliative Care", **Non Government Organisation recognized by the Council of Europe,** 2014

[5] İzmir İli Güney Bölgesi Kamu Hastaneleri Birliği, "Palyatif Bakım Nedir?" http://www.igkh.gov.tr/ContentViewer.php?id=233

[6] Johan Materstvedt Lars, D. Clark, J. Ellershaw, R. Førde, A.M. B. Gravgaard, H C. Müller-Busch, J.Porta i Sales C.-H. Rapin, "Euthanasia and physician-assisted suicide: a view from an EAPC Ethics Task Force", **Palliative Medicine** ,2003,17: 97 101 (98)

[7] Wang Lin, L. Piet, C. M. Kenworthy, S. Dy, "Palliative Care Improves Healthcare Utilization in Cancer Patients Near End of Life" **Johns Hopkins Health Care**, Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health, Baltimore, Maryland, USA

[8] Hakan Toptancıoğlu, Özgür Karcıoğlu, Arif H. Cimrin, Arnold Jeffrey, "Respiratory arrest after low-dose fentanyl",**Annals Of Saudi Medicine**, 2005 Nov-Dec;25(6):508-10

[9] Afife Ayla Kabalak, Hakkı Öztürk, Hasan Çağıl, "Yaşam Sonu Bakım Organizasyonu; Palyatif Bakım" **Yoğun Bakım Dergisi** 2013;11(2):56-70

[10] Afife Ayla Kabalak, Hakkı Öztürk, Hasan Çağıl, "Yaşam Sonu Bakım Organizasyonu; Palyatif Bakım" **Yoğun Bakım Dergisi** 2013;11(2):56-70

[11] Mustafa Sever, "Girişimsel Sedasyon ve Analjezi", **Atuder,** 2014, ss: 1-65 http://file.atuder.org.tr/_atuder.org/fileUpload/h7PTNJnwEMPq.pdf

gibi aynı zamanda ilacın kullanımına bağlı olarak da solunum depresyonu [12] gelişebilmektedir.[13]

Palyatif bakımın hastanın hastanede ve dolayısıyla yoğun bakımda kalış süresini azaltması nedeniyle oldukça ekonomik olduğu gerçekliği de mevcuttur. *"Canlandırma yapmama (Do Not Resuscitate), tedavileri çekme (Withdrawal), yeni bir tedavinin başlamaması yani tutma (withholding), sedasyonla hızlandırılmış ölüm"* [14] gibi ölmün çeşitlendirilmesiyle ötanazi kapsamı dışına çıkartılan süreçler de ülkeler yasalarında farklılık göstermektedir. Palyatif bakım konusu içerisine giren derin sedasyon alanı da yasal olarak ele alınmamış ve etik açıdan da değerlendirilmemiştir. Sedasyon için kullanılan ilaçlar*"ağrının kendisi solunum depresyonunun fizyolojik bir antagonistidir. Ayrıca,güçlü opioidler kronik akciğer hastalığı ve dispnenin tedavisinde efektiftir.Deneyimli ve doz titrasyonuna dikkat eden bir doktorun böyle bir komplikasyonla karşılaşma olasılığı düşük olup*"[15] görüşüyle birlikte aynı zamanda, düşük dozla standartlar dahilinde kullanılmış olsa da [16] solunum depresyonu [17] ile karşılaşılabilinir.

1.1.3 Resüsitasyon Yapmayın (Do Not Attempt Resuscitation- DNAR) Talimatı ve Boşa Tedavi Kavramı

Resüsitasyon yapmayın talimatı; herhangi bir sebepten dolayı kişinin yaşamsal fonksiyonlarının durması nedeniyle, belirlenmiş tıbbi standartlar dahilinde hastanın yaşamsal fonksiyonlarına geri döndürülmesi amacıyla yapılan ileri yaşam desteği

[12] Nermin Yelmen Karaturan, "Uzun Süreli Hipokside Solunumsal Cevaplar", **Solunum 2005; Özel Sayı**, ss:27-31 http://www.journalagent.com/eurasianjpulmonol/pdfs/SOLUNUM_7_5_27_31.pdf
[13] Yavuz Deriman, Yavuz Akman, Buket Kocaman, Ali Erol, "Pediyatrik Üroloji Operasyonlarında Epidural Tramadol Ve Morfinin Analjezik Etkinliğinin Karşılaştırılması", **İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,** 2003**,** 10(2)71-75 (2003)
[14] Derya Gökçınar, "Palyatif bakım merkezleri ile Yoğun Bakım İlişkisi" Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yoğun Bakım, 2015, http://kanser.gov.tr/Dosya/Sunular/yogunbakimDerya2015.pdf
[15] Afife Ayla Kabalak, Hakkı Öztürk, Hasan Çağıl, "Yaşam Sonu Bakım Organizasyonu; Palyatif Bakım" **Yoğun Bakım Dergisi,** 2013;11(2):56-70
[16] Hakan Toptancıoğlu, Özgür Karcıoğlu, Arif H. Cimrin, Arnold Jeffrey, "Respiratory arrest after low-dose fentanyl",**Annals Of Saudi Medicine**, 2005 Nov-Dec;25(6):508-10
[17] İlaç prospektüsü, http://www.ilacprospektusu.com/ilac/203/morfin-chl-0-01-gr-100-ampul

(kardiopulmoner resüsitasyon) uygulamalarının, kişinin önceki beyanı doğrultusunda yapılmama karının verilmesidir.[18]

Sağlık çalışanlarının ilk görevi yaşamda tutmaya çalışmaktır. DNAR kavramın doğuşuyla birlikte, yaşamda tutma görevi kısıtlanmıştır. Kişinin önceki talimatı doğrultusunda uygulanmakta olan bu eylemsizlik pasif ötanazi tanımının içerisine girdiği gibi, pratikte zaman zaman karşılaşılan ve kişinin DNAR talimatı olmadan sadece hekim [19] kararıyla uygulanan bir eylemsizlik hareketi de eylemin sonucu bağlamında istemsiz ötanazi kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Hekimin deneyimi, ön sezilerine göre şekillenen kardiyopulmoner resüsitasyon başlatma ya da durdurma kararı, güncel bilgi ve pratik deneyimiyle de değişkenlik gösteren bir uygulamadır. Sağlık Bakanlığı **'Acil Hekimliği Uygulama Yönergesi'** ile eğitim programları düzenlemektedir.[20]

Türkiye genelinde Amerikan Kalp Vakfı tarafından belirlenen klavuzlara göre uygulamalar yapılmaktadır. Türkiye'de yasal tanımlama olmaması nedeniyle resüsitasyonun yapılmaması genel olarak klinik kıdemli hekiminin kararına bırakmaktadır.[21]

Eksik bilgi aktarımı nedeniyle hatalı sonuçların devamına neden olacak bilgi, resüsitasyon yapılmama koşulları olarak Türk yasalarında tanımlanmamış ve sınırları çizilmemiş olması sağlık yasasının düzenlemesi yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Sağlıkla ilgili konular, genel yasal düzenlemelerden ve meslek etiği kurallarına dayandırılarak uygulanmaktadır.[22]

---

[18] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010;122[suppl 3]:S640 –S656.)

[19] Morrison L. J., ve diğerleri (2010), "Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik", çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, çev. basım yılı 2012: 48, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), **American Heart Association**, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]:S640 –S656.)

[20] T.C. Sağlık Bakanlığı (2004), "Sağlık Mevzuatı" http://www.travma.org.tr/TravmaData/Uploads/files/acil%20hekimligi%20sertifika%20programi.pdf.

[21] Ulusoy Fatih Rıfat, "Kardiyopulmoner arrest ve resusitasyon", **Erzurum Üniversitesi Eğitim Notları** http://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.erzurumbeah.gov.tr/sunumlar/egitim/kardiyopulmoner.ppt

[22] Mustafa Kıcalıoğlu, **Doktorların ve Hastanelerin Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Hukuki Sorumlulukları**, Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Başkanı, Adaletyayınevi, Ankara, 2011, ss:2-53 ISBN: 978-605-5473-50-1

Sağlık mesleği mensubunun yaptığı iş gereği kişinin vücuduna müdahale edebilmesini, adam yaralama ya da öldürme suçu kapsamından çıkartan, tıbbi müdahale yapabilmesinin yasal zemini hazırlayan tıbbi standartlara uyma zorunluluğudur.

Resüsitasyon yapılmama kriterleri Amerikan Kalp Derneği (AHA) (2010), tarafından belirlenmiştir. AHA'nın belirttiği resisütasyon yapmayın talimatı hastanın hekimine aittir. Ancak, karar verici hekim değildir. Yanlış anlamalar karar vericiyle, verilen kararı uygulama ekibinde karar veren arasındaki farkdan kaynaklanmaktadır.[23]

Hekim resüsitasyon yapmama kararını vermeye yetkili kişi değildir. Bu karar için yetkili olan kişi hastanın kendisidir. Doğal ölüme izin verme talimatı hasta tarafından verilmekte ve verilen karar doğrultusunda doktor tarafından uygulanmaktadır.[24]

CPR, hasta ve sağlık çalışanları için bir kriz anıdır ve müdahalenin en kısa zaman olan an da başlatılabilmesi hastanın yaşam şansını arttıran bir durumdur, uzamış zamanda yapılan müdahale yaşama dönme şansını azalttığı gibi, kalıcı sekellere de neden olabilmektedir.[25]

Bu nedenle resüsitasyon, hastanın primer hekimi ya da hiç hekim olmadan da, sağlık personeli tarafından başlatılması zorunlu olan uygulamalar arasında özellikli / öncelikli yere sahiptir. Karışıklığa neden olan, arrest geliştiği durumda, sağlık personelinin hastaya anında müdahale edeceği gerçeğidir.[26]

Hasta tarafından ya da yetkilendirilmiş kişi tarafından verilen doğal ölüm isteğiyle doğan müdahale edilmemesi gerekliliği kararı, hastanın primer hekimi dışında

---

[23] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, çev.basım yılı 2012: ss: 46-54, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010;122[suppl 3]:S640 –S656.)

[24] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik**, çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, çev. Basım yılı 2012: ss: 46-54, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]: S640 –S656.)

[25] Field J.M., Hazinski M.F, ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu, Bölüm 1 Geniş Özet**, çev: G.K. Çelik, M.Dokur, Ş.Özdinç, çev.basım yılı 2012:s: 7-8, John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]: S640 –S656.)

[26] Field J.M., Hazinski M.F, ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu, Bölüm 1 Geniş Özet**, çev: G.K. Çelik, M.Dokur, Ş.Özdinç, çev.basım yılı 2012:s: 7, 8 John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]: S640 –S656.)

gizlilik kuralı gereği bilinmemektedir. Bu nedenle primer hekim, DNAR kararı talimatını CPR ekibinde yer alan diğer hekim ve hemşirelere bildirilir. [27]

Hastanın kendisi karar veremeyecek durumda ise sağlık durumuyla ilgili kararları vermek üzere yasal olarak yetkilendirilen ya da mahkeme tarafından atanan vekil karar vericidir. Bireyin, ailesine daha önceden belirttiği istek doğrultusunda ya da bu yönde verdiği kararı olmadığı durumlarda hasta çıkarları korunmalıdır. [28]

DNAR talimatlarında hastanın tedavisi detaylandırılmış şekilde kaydedilmemektedir. AHA 2010 Klavuzunda, Morrison ve diğerleri , "*Bazı hastalar entübasyon ve mekanik ventilasyonu kabul etmezken, defibrilasyon ve göğüs basısını kabul etmeyi seçebilir. DNAR talimatları tedavinin diğer formları hakkında öneri içermez*", [29] bu nedenle kardiyak arrest sırasında beyin ölümü kriterleri değerlendirilemeyeceğinden, resüsitasyona başlanması gerekliliğini doğurmaktadır. *"Arrest sonrası hastada bakımın erken bırakılmasına bir eğilim vardır ve bu prognostic testlerle ilgili güncel literatürde seçim önyargısına sebep olmaktadır"*[30]

Hakeri, boşa tedavi kavramıyla *" Hatta yaşam desteğine başka bir hastanın ihtiyacının bulunması durumunda, desteği kesmeyen ve bir ölü kimseye bağlı tutan hekim görevi ihmal veya diğer hastanın zarar görmesi durumunda, yaralama veya ölüm neticelerinden sorumlu tutulabilir*" [31] demektedir. Ancak, AHA'da Morrison ve arkadaşları konuya tartışmaya yer bırakmayacak şekilde açıklık getirmişlerdir. Boşa tedavi kapsamına girecek ve resüsitasyon yapılmasına gerek olmayan ölmüş olan kişiyi; ölüm katılığı ve morluğu gelişmiş ya da çürüme başlamış olarak tanımlamışlardır. Ayrıca teknik yetersizliklerden dolayı gerçekleşmesi şu zamanda mümkün olmayan

[27] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, çev.basım yılı 2012: ss: 53, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]: S640 –S656.)

[28] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, İstanbul Logos yayıncılık, çev.basım yılı 2012: ss: 46-54, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]: S640 –S656.)

[29] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, çev.basım yılı 2012: ss: 53, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]: S640 –S656.)

[30] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, çev. basım yılı 2012: ss: 56

[31] Hakan Hakeri, **Tıp Hukuku 4. Güncellenmiş Baskı,** Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, s: 169

tüm baş kesisine de değinerek, konuyu tamamlamışlardır. [32] Bu koşulların oluştuğu durumlarda, sağlıklı bir hekim ölü kişiyi tedavi etmekte ısrarcı olmayacaktır.

Baskett PJ ve arkadaşları, DNAR uygulamasında rıza alımlarıyla ilgi olarak geliştirdikleri standartlarda, Hakeri'nin düşüncesinin aksine; *"Sağlık görevlilerinin hastaların yaşam arzusunu dikkate almama eğilimleri de vardır"* [33] demektedir. Bu eğilim boşa tedavi kavramının sağlık çalışanlarında ortaya çıkması ile hukukçular arasında da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu durum bireyin kendi yaşamını kontrol etmesinin zorluklarını ortaya çıkartmaktadır. Baskett PJ ve arkaşlarının yaptığı çalışmayla Avrupa Resüsitasyon Klavuzunda yer alan hekim hastasının ön taleplerini değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. [34] Kişinin önceki beyanı ve DNAR belirten kart / yazılı imzalı beyanı olduğu durumlarda, kendi kaderini tayin hakkı, özel hayata müdahale kapsamında kişiye resüsitasyon yapılmamaktadır. Sağlık mesleği mensupları yaptıkları işler gibi yapmadıkları işlerden doğan sonuçlardan da sorumludur. [35] Hekimleri paternalist yaklaşımlarından uzaklaştırmak için Avrupa Resüsitasyon Konseyi Resüsitasyon Klavuzundaki Yaşama Son Verme Etik Kuralları'nda hekimin tek başına karar vermesine getirilen kısıtlama, genel hasta tepkileri üzerinden bireysel değişkenlik faktörlerinin dışlamayacağından[36] dolayı getirilmiştir. Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu'nda boşuna uygulama, bilinemezlikleri beraberinde getirdiğinden sürekli devameden asistoli durumunda bile, kişisel değişkenliklerden dolayı, müdahale etmeme kararının hekimin öngörüsüne dayanıyor

[32] Morrison L. J.,ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, çev.basım yılı 2012: ss: 49-51, Edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010;122[suppl 3]:S640 –S656.)

[33] Baskett PJ ve diğerleri,**"**Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation,** 2005, 67S1, S169-S177,s: 170

[34] Baskett PJve diğerler, "Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation**, 2005, 67S1, S169-S177,s: 170

[35] Yüksel Ersoy, "Tıbbi Hatanın Hukuki ve Cezai Sonuçları" **TTB Dergisi**, Sayı 53,2004, s:173

[36] Baskett PJF., Petter A.Steen, Leo Bossaert, "Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation**, 2005, 67S1, S169-S177, s:170, European Resuscitation Council, Published by Elsevier Ireland Ltd. doi:10.1016/j.resuscitation.2005.10.005

olmasını, yaşam arzusu yönünde tercihini kullanacak hastaya müdahale edilmemesinin sorun yaratacağını belirtmektedirler.[37]

Baskett PJ ve arkaşları;

> *"Bağımsız hasta gruplarında, önceden belirleyicileri konusunda (son dönem çoklu organ yetersizliğinin geri dönüşümsüz nedenleri olmaları dışında), yeterli olmadıkları irdelenmiştir. Ayrıca, resüsitasyon çalışmaları kardiopulmoner resüsitasyon zamanı, defibrilasyona başlama zamanı gibi faktörlere bağımlıdır. Bunlar herhangi bir çalışmada uzamış olarak bulunmuş olabilir fakat bireysel bir olguya uyarlanamaz"*[38] demektedir.

Resüsitasyonun 45 dakika devam standartları dışında olmasına rağmen, yapılan 85[39]- 90 dakika[40] uzamış resüsitasyonlardan beyinsel fonksiyonları zarar görmeden döndürülmüş bireylerin varlığı Baskett PJ ve arkadaşlarının yaptığı çalışmaları doğrulamaktadır. [41]

Belirtildiği gibi yıllar boyunca resüsite edilmeyen hastaların yaşamı bir tek hekim kararına bağlıydı, Bu durumun uygunsuzluğuna dikkat çekilmiştir. CPR'ın bitirilme kararı uygulama esnasında ekip içerisinde de dönem dönem sorun yaratmaktadır. CPR'ın bitirilme zamanına tek hekim kararıyla değil, ekibin ortak kararının sonucunda verilmesi gerekmektedir.[42]

---

[37] Baskett PJF. Baskett, Petter A.Steen, Leo Bossaert, "Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation**, 2005, 67S1, S169-S177, s:170

[38] Baskett PJF. Baskett, Petter A.Steen, Leo Bossaert, "Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation**, 2005, 67S1, S169-S177, s:170

[39] **Habertürk**,"85 Dakikalık Ölümün Ardından",1/2/2015 http://www.haberturk.com/polemik/haber/1037642-85-dakikalik-olumun-ardindan

[40] **Hürriyet**, Anestezi Teknisyeni 90 Dakika Sonra Hayata Döndü, 28/12/2015, http://www.hurriyet.com.tr/anestezi-teknisyeni-90-dakika-sonra-hayata-dondu-40032892

[41] Martina Corazzol, Guillaume Lio, Arthur Lefevre, Gianluca Deiana, Laurence Tell, Nathalie André-Obadia, Pierre Bourdillon, Marc Guenot, Michel Desmurget, Jacques Luauté, Angela Sirigu, "Restoring consciousness with vagus nerve stimulation", **Current Biology**, Cilt 27, Sayı 18, 25/9/2017, ss: 994-996, http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2017.07.060

[42] Baskett PJ ve diğerleri, "Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation**, 2005, 67S1, S169-S177, s:172,

Hekimin yenilenen tıbbi standartları takip edip uygulaması gerekmektedir. [43] Aynı şekilde sağlıklı ilgili dava sürecinde karar verici hakime de bu standartları yakından takip etme zorunluluğu getirmektedir.

Resüsitasyon uygulamasında yararsızlık ilkesi AHA 2010 Klavuzu'nda, Morrison ve arkadaşları, *"geri çevrilemez ölümün açık belirtileri (örneğin ölü katılığı ve morluğu, baş kesiği, vücudun büyük kesileri veya çürüme)" ve önceden bilinen ve resüsitatif çabaları reddeden önceden verilmiş direktif yokluğunda, tam resüsitasyon yapılmalıdır"* [44] şekliyle sınırlandırılmıştır.

Amerikan Kalp Derneği (AHA), kişilerin DNR belgesinin bulunmasının, istenmeyen kardio pulmoner resüsitasyonları önleyeceğini ve hasta direktiflerine saygı duyularak yerine getirilmesi için önermektedir. Organ aktarımlarında verimliliği düşürmesi dolayısıyla organ nakil ihtiyacının karşılanmasında yetersizlikler nedeniyle talebin karşılanması dikkate alınarak, organ bağışı hazırlanmasına yönlendirmektedir.[45]

Ölüm anının gerçekleştiği tanısının konması konusunun belirsizliği ile birlikte[46], süreç içerisinde değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu gri alanların varlığına dikkat çekilirken, hekimin öngörüleriyle gerçekleştirdiği sürecin değişken sonuçlarından dolayı sorun yaratabileceği unutulmamalıdır.[47]

AHA (2010), " Anlamlı nörolojik iyileşme potansiyeli taşımayan kardiyak arrest sonrası dönemdeki hastaların belirlenmesi, ileri araştırma gerektiren büyük klinik

---

[43] Mustafa Kıcalıoğlu, **Doktorların ve Hastanelerin Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Hukuki Sorumlulukları**, Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Başkanı, Adaletyayınevi, Ankara, 2011,S:51 ISBN: 978-605-5473-50-1

[44] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik**, çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, İstanbul, Logos yayıncılık, Çev. Basım yılı 2012: ss: 49, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association (Circulation. 2010; 122[suppl 3]: S640 –S656.),

[45] Field J.M., Hazinski M.F, ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu, Bölüm 1 Geniş Özet,** çev: G.K. Çelik, M.Dokur, Ş.Özdinç, çev. basım yılı 2012: 7, John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]:S640 –S656.)

[46] Martina Corazzol, Guillaume Lio, Arthur Lefevre, Gianluca Deiana, Laurence Tell, Nathalie André-Obadia, Pierre Bourdillon, Marc Guenot, Michel Desmurget, Jacques Luauté, Angela Sirigu, "Restoring consciousness with vagus nerve stimulation", **Current Biology,** Cilt 27, Sayı 18, 25/9/2017, ss: 994-996, http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2017.07.060

[47] Morrison L. J., ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, çev. basım yılı 2012: ss: 49-51, Edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]:S640 –S656.)

sorundur. Hayati tedavinin bırakılması veya bakımının sınırlanması düşünüldüğünde dikkatli olunması tavsiye edilir" [48] görüşündedir.

Oregon'da ölümcül hastalığı ya da tedavi edilemeyen hastalığı olan kişilerde DNAR talimatı aranmamaktadır. POLST yaşamsal tedavi için doktor talimatıdır. POLST formaları tüm tedavi edilemeyen hastalar için kullanmaktadır. Ayrıca, Türkiye'den farklı olarak, ölümcül hastalıkla ilgili olmayan bir acil durumda ambulansı çağırmaları nedeniyle oluşacak olan masrafları ailelerin karşılaması da gerekebilmektedir. [49]

Tıp Etiği bilgi düzelerinin incelendiği çalışmada, dünyanın aksine Türkiye'de, öğretim üyelerinin nitelik standardının Tıp Etiğinde olmadığının altı çizilmiş ve Tıp Etiği Eğitimi standartların oluşmadığı vurgulanmıştır. Tıp eğitimi alan öğrencilerin *"etik sorunlara çözüm önerisi olmayanların oranı %43"* [50] olarak aktarılmıştır. Hukukçular arasında da etik konusu somut deliller içermediği görüşü hakimdir.

1.1.4 Boşa Tedavi - Organ Alımları

Organ ihtiyacı, kronik hastalar ve yoğun bakım giderleri ülke ekonomilerinin en büyük gider kalemleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle eğer hasta kişi tedavi maliyetine kendisi katlanmıyor ve devletin genel bütçesinden kaynak ayrılıyorsa, hastaları yoğun bakımda makinalara bağlı yaşatma süresini düşürmek ve bu giderleri minimumda tutmak ülkelerin ekonomik kaynaklarını düzenleyenler arasında yaygın bir eğilimdir. [51] Ekonomik kaygılar boşa tedavi, palyatif bakım gibi dilde ki seçkin kavramların oluşturulmasında da etkindir.

Bir çok hastalıkta yaşam uzunluğu subjektif kararlara bağlıdır. Hakeri; ölü insanları hekimlerin makinalara bağlı tutması sonucu başka hasta ihtiyaçlarının

---

[48] Field J.M., Hazinski M.F,ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu, Bölüm 1 Geniş Özet,** çev: G.K. Çelik, M.Dokur, Ş.Özdinç, çev. basım yılı 2012: s:6, John M. Field, Mary Fran Hazinski, ve diğerleri (2010), American Heart Association, (Circulation. 2010;122[suppl 3]:S640 –S656.)

[49] Dunn Partrick (Co-edit) ve diğerleri (1998 updated 2008), **"Hospice, Palliative Care, and Comfort Care"** DNR Orders, and POLST Orders **"The Oregon Death with Dignity Act: A Guidebook for Health Care Professionals"** The Center for Ethics in Health Care**,** Oregon Health & Science University, pp: 21

[50] Selim Altan ve ark.,"Tıp Fakültesi Klinik Öncesi Eğitim Almakta Olan Öğrencilerin Tıp Etiği Konusunda Bilgi Düzeyleri", **Türkiye Biyo Etik Derneği, Değişken Dünyada Biyoetik,7. Kongresi** İstanbul, 12-13 Ekim 2012,s:99-100

[51] **BBC** Türkçe, "Trump'ın Obaamacare'i Kaldırma Girişimi 3 Cumhuriyetçi'nin Ret Oylarıyla Üçüncü Kez Başarısız Oldu", 29/7/2017, http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40751579

karşılanmasında yetersizlik oluştuğu durumu değerlendirmiştir. Bunun sonucu olarak hekimlere öngördüğü, adam yaralama ya da adam öldürme suçunun cezasıyla karşılaşabilecekleri söylemi[52], AHA klavuzda da yer alan, Baskett'in "*bir çok doktor duygusal nedenlerden dolayı çocuk hastalarda tedaviden yana olurlar, oysaki çocuklarda prognoz erişkinlere göre genellikle daha kötüdür" [53]* ifadesinin, aynı zamanda organ ihtiyaç – faydası açısından kurgulanmasıdır. Bu ifadeden, duygusal nedenlerle çocukları daha fazla tedavi etme eğlimi varken, hayatta kalma şansı daha yüksek olan yetişkinlerde bu eğilimin olmadığı sonucuna da varabiliriz. Öncelikle, bir başka hastanın makina ihtiyacının bulunması ya da eksik malzeme hekimin değil, sağlık politikaları ile ekonomi politikalarını yapan uygulayan kişi ve kurumların sorumluluğudur. Diğer taraftan, ölü kişinin, yaşamı devam ettiren makinalara bağlı olarak hayatta kalıyor olması aynı zamanda, kullanılan makinalar dışında, bir başka hastanın ihtiyacı olan organ doku ihtiyacının da karşılanmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumda hekim fazladan makina ekipman kullandığı gibi ihtiyaç sahibine gideceği beklenen organların da fazladan kullanıldığı-tutulduğunu söylememiz zorunluluğunun uygunsuzluğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Hakeri'nin söylemi; bir başka hastanın da hemen organ ihtiyacı karşılanmadığı için o hastanın da zarar görmekte olduğunu akıllara getirmektedir. Ancak daha öncede belirtmiş olduğum gibi sağlıklı bir hekimin ölü kişiyi makinalara bağlı yaşatıyor olması hayatın olağan genel akışına uygun bir söylem değildir. Hekim o hastada hala bir umut olduğunu öngörmektedir.[54] Aksine bu öngörüsü varken, bir başka hastanın ihtiyacı olduğu için makinadan çıkarttığında hekim işte bu durumda yaralama, adam öldürme suçuyla karşı karşıya kalabilir.

Dünyada sürekli artan bir doku ve organ ihtiyacı bulunmaktadır. Bu organ ihtiyacının tek kaynağı insan bedenidir. Bu kısıtlı kaynak ihtiyacını karşılamak için, Diyanet İşleri Fetvası [55] gibi, kurumlar kamu spotlarıyla halkı yönlendirerek teşvik

[52] Hakan Hakeri, **Tıp Hukuku 4. Güncellenmiş Baskı,** Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s: 169

[53] Baskett PJ ve diğerleri, "Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation** (2005) 67S1, S169-S177, 170,

[54] Martina Corazzol, Guillaume Lio, Arthur Lefevre, Gianluca Deiana, Laurence Tell, Nathalie André-Obadia, Pierre Bourdillon, Marc Guenot, Michel Desmurget, Jacques Luauté, Angela Sirigu, "Restoring consciousness with vagus nerve stimulation", Current Biology, Cilt 27, Sayı 18, 25/9/2017, ss: 994-996, http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2017.07.060

[55] **TRT Diyanet**, "Organ bağışı candan cana en büyük sadakadır", 2/3/2015, http://www.diyanet.tv/organ-bagisi-candan-cana-en-buyuk-sadakadir/,Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, "Organ Nakli", 03/03/1980, http://www2.diyanet.gov.tr/dinisleriyuksekkurulu/Sayfalar/OrganNakli.aspx

etmektedir. Ötanazi isteminde bulunan insanların bedenleri de oran doku alımlarında yeni bir kaynak olarak görülmeye başlanmıştır.

Avrupa'da yaygınlaşmış olan ve yasalarla bebeklerin de istemlerinin kabul edildiği şu zamanlarda, zaten ölmek isteminde bulunan bir kaynağın toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürülmesiyle ilgili çalışmalar da bulunmaktadır. Kısıtlı kaynak olan insan organ ve dokusunun ötanazi isteminde bulunan insanlardan alınmasının devletler tarafından kamu spotlarıyla bilgilendirilerek halkın teşvikin sağlanması gerektiği de konuyla ilgili ifadeler arasında yer almaktadır. [56]

Türkiye'de ötanazi isteminde bulunan ve bu insanlardan doku organ alımı gibi bir durumla daha karşılaşılmamış olsa da, zaman içerisinde karşılaşılabilecek duruma kapı aralayan söylemler bulunmaktadır. Organ ihtiyacı nedeniyle en temel kriter olan rıza şartının ortadan kaldırılmaya çalışılması söz konusudur. Hakeri, zorunluluk hallerinde rıza şartının ortadan kalkacağı ve eğer ölümden önce aksi beyanı yoksa rıza şartı aranmadan organ, doku alınabileceğini belirtmiştir. Hekimlerin beyin ölümlerini bildirmediğini, dolayısıyla organların ihtiyaç sahiplerine ulaşmaması nedeniyle, hekimlerin cezai yaptırımlarla karşılaşabileceğini ifade etmiştir.[57]

Boşa tedavi Dünya Hekimler Birliği, *"herhangi bir akla yatkın iyileşme ya da gelişme umudu sağlamıyorsa ya da hastanın herhangi bir yarar görme şansı kalıcı olarak sona ermişse, hekim söz konusu uygulamayı tıbbi açıdan boşuna veya yararsız olarak tanımlayabilir"* [58] demektedir.

Ancak; günün bilimsel koşullarında hastaya faydalı olunamıyor olarak düşünülse de, kararda etkin olan hastanın kendisi olması gerekliliği de ayrıca tanımın bütünselliğinde verilmiştir, boşa tedavi; "*diğer durumlarda yarar hastanın öznel iyi hissetme yargısına dayanılarak belirlenir. Genel kural hasta boşunalık kararına katılmalıdır*" [59] ifadesiyle bütüncül yaklaşımını ortaya koymaktadır.

---

[56] Dirk Van Raemdonck ve diğerleri, "Lung Transplantation With Grafts Recovered From Euthanasia Donors", **21st European Conference on General Thoracic Surgery**, Birmingham, UK, 26-27/5/ 2013:137

[57] Hakan Hakeri, **Tıp Hukuku 4. Güncellenmiş Baskı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2012, ss : 158- 169

[58] Dünya Hekimler Birliği, **"Tıp Etiği Elkitabı**", çev: M. Civaner, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 2005, s: 45

[59] Dünya Hekimler Birliği, **"Tıp Etiği Elkitabı**", çev: M. Civaner, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 2005,s: 45

Hekim, organ nakli ihtiyacından bu kararı hasta özerkliğinden ayrıştırarak vermeye yetkili olmadığı gibi hekimin organ nakillerinde kayıp, kazançla ilgili pozitif sorumluluğu olmayarak; ceza almasını da gerektirecek bir sebep görülememiştir. Boşa tedaviye, hekim kendi başına karar verdiğinde müdahale etme zorunluluğundan kaçınmış olacaktır. Ötanazide etkin rol oynayan, çok bilinmeyenli faktörleri içerisinde bulunduran boşa tedavi de "*yarar görme kriterlerini belirleyen nedir? Kararı kim vermelidir? Kime danışılmalıdır ve kime bilgi verilmelidir? Hangi kültürel ve dinsel faktörler dikkate alınmalıdır? "*[60]

Hekimler pratik uygulama esnasında arestte olan hastanın yaşı ve diğer faktörlerine bağlı olarak resisütasyon yapmayın kararı alınmamış olduğunda da, bu durum boşa tedavi gibi algılanmaktadır. Hasta istemi dışında, boşa tedavi kavramında olduğu gibi pasif ötanazide, hekimin tedaviden çekilmesine James, *"hiçbir şey yapmadığında, ısrar etmesi bir savunma bile olamaz"* [61] demektedir.

1.1.5 Ötanazinin Tarihsel Gelişimi

Ötanazi Antik Yunan, "*ανατος, Thatanos ya da (veya Thanatus)"* Ölüm Tanrısından "*εὐθανασία; 'good death': εὖ, eu; 'well' or 'good' – θάνατος, thanatos; death*" [62] Eu; iyi, Thanatos; ölüm, kelimelerinin Antik Yunan Latincesinden [63] günümüze euthanasia olarak dönüşmüş ve Türkçe'ye "*tatlı/rahat ölüm; ötenazi"* [64] ötanazi olarak geçmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde değişim gösteren ötanazi kavramı Altay'a göre *"Antikçağda ötanazi "ölme hakkı" çerçevesinde yorumlanırken, ortaçağda konuya ilişkin tüm düşünce ve eylemler yasaklanmıştır. Aydınlanma döneminde ise sorunun yeniden "hak" kapsamında ele alındığı ve meşru kabul edildiği görülmektedir"*[65]

---

[60] Baskett PJ ve diğerleri, "Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation**, 2005, 67S1, S169-S177, 170

[61] James Rachels, **Felsefe Tartışmaları 36. Kitap**, edit: İ. İnan, M.Baç, çev: A. Elmas, A Journal of Philosophy, Boğaziçi Üniversitesi yayınevi, 2006, ss: 94-95

[62] Sherk Bill (1942), **500 Years of New Words**, Dundurn Press, 2004, ss: 101, Word Referance

[63] Sherk Bill (1942), **500 Years of New Words**, ss: 101

[64] Cambridge Learner's Dictionary English-Turkish *Cambridge University Press*

[65] Gül Altay, **Nitelikli Yaşam Hakkı İçin Ötanazi**, Yüksek Lisans Tezi**,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, 95(5)

Ötanazi kelimesini tıp alanında ilk Francis Bacon kullanmıştır.[66] Bacon'un eserlerinde Platon'un etkileri görülmektedir. Platon'un ötanazi ile ilgili görüşü: Ötanazi anormal ve sakat insanların öldürülmesi düşüncesine Platon'un *"Republic"*[67] adlı eserinde rastlanılmaktadır.

Platon'un eşitlik, adalet kavramlarına karşı duruşuyla, insan ırkının sağlıklı nesillerle ilerlemesi gerektiği görüşü hakim olmuş, engelli ve hastalara ötanazi uygulanmasının gerekliliğini savunmuştur.[68]

Hipokrat'ın hekim antı, mesleğe başlama anında günümüzde kadar devam eden bir gelenek haline gelmiştir. *"Benden zehir isteyene onu vermeyeceğim gibi, kimseye ölümün yolunu göstermeyeceğim"*[69] demiştir.

Hipokrat'tan günümüze kavramların değişimi nedeniyle ortaya çıkan bir diğer sorun, devletlerin tedavi harcamalarına mali kısıtlamalar getirmesinin, hasta kişilerin ölmesine neden olduğu ve bu durumun da devletin ötanazi uygulaması olarak kabul edilmesi gerektiği görüşlerine; Ünver *"Devletin yaşam hakkının korunması ile ilgili görevlerini gerektiği biçimde yerine getirmemesi nedeniyle, […] ölmelerinin ötanazi olarak kabul edilemeceği"*[70]ni belirterek olaya açıklık getirmekte, bu durumun ötanazi ile karıştırılmaması gerektiğini belirtmektedir.

Ölümün bilinmezliği üzerine, disiplinler arası tartışmalar devam etmektedir. Ayrıca, uluslararası sağlık örgütleri içerinde, aynı bilim disiplini içerisindeki bilim insanlarının da bilimsel tanımlamalar ile ilgili tartışmaları sürmektedir. Büyük tartışma konuları arasında ekonomi, iradenin tanınması, etik ve hukuki konular yer bulmaktadır.[71] Kronik hastalıklarda, özellikle yoğun bakım tedavi giderlerinin yüksek olması, sigortalama işlemlerindeki risk faktörleri, sağlık sigortası kapsamında olmayan büyük kitlelelerin varlığı, devletlerin ekonomisinde en yüksek gider kalemlerinden olan sağlık harcamaları ötanazinin ulusal hukukta yasal hale gelmesi / getirilmesi sürecinde

---

[66] Bkz. Cahit Doğan, *"*Ötanazi**", K.K.T.C. Lefke Avrupa Üniversitesi IV. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu**, 7-8/5/ 2012, Edit: N.Sarp, C. Doğan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, ss: 200

[67] Bkz. Cahit Doğan, "Ötanazi", **K.K.T.C. Lefke Avrupa Üniversitesi IV. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu**, 7-8/5/ 2012, Edit: N.Sarp, C. Doğan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s: 201

[68] Gül Altay, **Nitelikli Yaşam Hakkı İçin Ötanazi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, 95(6)

[69] Bkz. Cahit Doğan, "Ötanazi", **K.K.T.C. Lefke Avrupa Üniversitesi IV. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu**, 7-8/5/ 2012, Edit: N.Sarp, C. Doğan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013,s: 210

[70] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** Derl.: Nur Centel,XII Levha yayın, 2011, s:29

tartışmaların ana kaynağı olmaktadır. Ötanazi yaşam ve ölüm kavramlarının karmaşık bilinmeyen değişkenlerle dolu olması nedeniyle zor bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.[72]

Değerli olan bilgi internet teknolojisinin ilerlemesi ile eski gücünü kaybetmektedir. Dünyanın herhangi bir yerinde çıkan bilimsel dergi, dünyanın her bölgesine aynı hızla ulaşmaktadır. Ötanazinin yaygınlaşmasında iletişim teknolojilerinin gelişiminin etkisi bulunmaktadır. İnsanlar oluşan ihtiyaçları için dünyanın farklı bölgesinde yaşayan toplumlarla iletişime geçebilmektedir. Bu ihtiyaçların, sorunların çözümü için sivil toplum kuruluşları, dernekler ve benzeri örgütler kurulmaktadır.[73] Bir amaç için birleşen bu topluluklar sosyal yaşamda insanlarla etkileşim halindedir. Gelişkin iletişim tekniklerinin dışında, insanlar kolay ve rahat koşullara hızlı ulaşım, seyahat imkanlarına da sahip olmuştur. Bunun yansıması olarak, post-positivist yazarların bireyi, toplumsal fayda-yarar düzleminden özne konumuna getirerek uluslararası sistemde kabul edilmesi için yaptıkları çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar soğuk savaş dönemi ile başlayan ve devam eden süreçte sağlık yönetişimi, ülkeler dış politikasında yumuşak siyasetin normatif bir parçası haline getirilmiştir. [74] Dolayısıyla yumuşak siyasetin bir parçası olan sağlık yönetişimi, Bacon'un *"pazar idolü"* [75] ile birlikte, Durante'nin "*Kozmopolit kültür*" [76] etkisinin de normatif olarak, ötanazide bireysel düzlemde sorgulanma zorunluluğunu doğurmaktadır.

1.2 ÖTANAZİ ÇEŞİTLERİ

1.2.1 Aktif Ötanazi

Aktif ötanazi genellikle, *"Hekimin derin bir sedasyonu takiben ani ölüm yapacak nitelikteki ölümcül dozdaki ilacı uygulayarak (enjekte ederek vb.) hastasının hayatını sonlandırması"*[77] olarak tanımlanır. Ünver, Hastanın ölmesine neden olacak

---

[71] Pridgeon J. Luc, "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht,** 2006, ss:45-60

[72] Pridgeon J. Luc, "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht,** 2006, ss:45-60

[73] Dignitas, " To live with dignity to die with dignity"

[74] David P.,"The Challenges of Global Health Governance", **Council on Foreingn Relation International Institutions and Global Governance Program,** p: 7, May 2010, NY

[75] Francis Bacon, **Novum Organum**, çev. Sema Önal, İstanbul, Say Yayınları, 2012,s:23

[76] Chris Durante, "Toward a Cosmopolitan Ethos", **Journal of Global Ethics**, 2014, 10:3, ss.312-318

[77]Erdem Özkara, "Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum**", TBB Dergisi**, Sayı 78, 2008, s: 106

ilaçların doğrudan[78] verilmesi uygulamasının yapılması şeklinde icrai[79] işlem olarak tanımlamaktadırlar.

Aktif ötanazi, kişinin katlanılmaz olan acı ve ızdırabına son vermek amacıyla, genellikle sodium pentobarbital[80]ya da potasyum klorür [81]verilmesi ile yaşamının aktif olarak sonlandırılması işlemidir. Sodium pentobarbital motor sinir sistemini baskılayarak sedasyon ve hipnoz [82] etkisi yaratır, anestezide kullanılmaktadır.[83] Sodium pentobarbital [84] Amerika'da ölüm cezalarını gerçekleştirken kullandıkları ilaçtır. Ayrıca hayvanların uyutulması esnasında kullanılmaktadır.[85]

Aktif ötanazi ile ilgili özel hükümlerin bulunmadığı durumlarda, eylemin sonucu ceza yasalarına göre değerlendirilmektedir. Suç, Türk Ceza Kanunu madde 81 kasten adam öldürme kapsamına girmekte, madde 84 *"intihara yardım"* [86] ve teşvik suçu eyleminin gerçekleşmesi olarak da değerlendirilmektedir. Suçun işlenmesindeki amaç, öldürme işleminin gerçekleşmesidir. Bu nedenle söz konusu suç, suçun unsurlarını içerisinde barındırdığı için, suçu işlediği esnada bilerek ve isteyerek [87] bu suçu işlemesinden dolayı kast kapsamında değerlendirilmektedir.[88] Hastanın rızasının varlığı, yaşam hakkının mutlak korunmaya alınmış olması nedeniyle, mevcut yasalar çerçevesinde üzerinde tasarrufta bulunabileceği bir hakkın doğmasına neden olmamaktadır.[89]

Ötanazi intihardan farklı olarak, *"çok ağır bir hastalık nedeniyle acı çeken bir kişinin hayatına son verilmesini istemesi söz konusudur. İntihar kavramı Ceza Hukuku'nun konusu değildir; günümüz ceza hukukunda suç sayılmadığı için*

[78] Erdem Özkara, "Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum", **TBB Dergisi**, Sayı 78, 2008, s: 106
[79] Yener Ünver,"Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** Der. Nur Centel, XII Levha Yayın, 2011, s:29
[80] U.S. National Library of Medicine , " Pentobarbital Sodium", **PubChem** CID: 23676152
[81] İlaç Prospektüsü, "Potasyum Klorür", http://www.ilacprospektusu.com/ilac/89/potasyum-klorur-750-mg-10-ml-10-ampul
[82] U.S. National Library of Medicine , " Pentobarbital Sodium", **PubChem** CID: 23676152
[83] Fass J., A. Fass, "Physician-assisted Suicide Ongoing Challenges for Pharmacists", **American Journal of Health-System Pharmacy Am J Health System Am J Health Syst Pharm**, 2011, 68(9): 846-849
[84] U.S. National Library of Medicine , " Pentobarbital Sodium", **PubChem** CID: 23676152
[85] Universty of Minnesota, **Euthanasia Guidelines** ,http://www.ahc.umn.edu/rar/euthanasia.html
[86] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete,**26.9.2004
[87] Gürcan Altun, Abdullah Coşkun Yorulmaz, "Yasal Değişiklikler sonrası Hekim Sorumluluğu ve Malpraktis", **Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,** 2010;27 Suppl 1:7-12, s:9
[88] Ahmet Gökçen, Murat Balcı, "Kasten Öldürme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 17, Sayı1-2, 95-212,2011, s:157-180

cezalandırılmaz" [90] Türk Ceza Kanunu'nda intihara yardım, teşvik suçu öngörülmüştür. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 81- 85. maddeleri kasten adam öldürme ve icrai davranışla işlenmesi noktasında suç değerlendirilmektedir "*Ötaneziyle ilgili bir hüküm bulunmaması nedeniyle söz konusu fiil doktrinde genellikle kasten adam öldürme suçu olarak kabul edilmektedir"*[91]

Karşılaştırmalı hukukta; Alman Ceza Kanunu 211-216 maddeleri arasında[92] Polonya Ceza Kanunu'un 148. maddesinde, İspanya Ceza Kanunu'nun 138-141. Maddelerinde, Rusya Ceza Kanunu 105.ve 107. Maddesinde, Fransa Ceza Kanunu'nun 221. Maddesinde, İtalyan Ceza Kanunu'nun 575. Maddesinde adam öldürme suçu tanımlanmışdır. Alman Ceza Kanunu 216, İtalyan Ceza Kanunu 579, Polonya Ceza Kanunu 150. Maddesinde talep üzerine öldürme cezaları azaltılmakla birlikte, konuyla ilgili açık hükümler bulunmamaktadır. Ayrıca yeni doğanın öldürülmesi suçu diğer suçlardan ayrıştırılarak bağımsız bir suç haline dönüştürülmüştür. [93]

Yaşama hakkı dokunulmaz haklar kapsamında yer aldığı gibi aynı zamanda yaşam hakkı koruma altına alınmıştır. Türk Ceza Kanunu 21. maddesi suçun gerçekleşmesi için kastın[94] varlığını aramaktadır. Ötanazi istemi değerlendirildiğinde; ötanazi isteminin onaylanması sonucu gerçekleşecek olan ölüm bilinip, isteniyor olacağından söz konusu suç fiilinin gerçekleştirilmesi kast olarak değerlendirilmektedir.[95]

Ötanazi uygulamasının yapılması amacı bakımından değerlendirildiğinde illiyet bağı kurulmakta ve öldürme işleminin acıları sonlandırmak amacıyla da olsa, isteyerek ve sonuçlarının bilinmesi ile yapılan bir icrai[96] işlem olarak değerlendirilmektedir. Bu

---

[89] Kirby Michael, "Criminal Law Journal Siamese Twins Case Presents Serious Legal Doubts", **High Court of Australia,** 2000

[90] Esra Alan Akcan, "Ötanazi", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 71, sayı 1,2013, s:4

[91] Mehmet Emin Artuk, "Ötanezi", **Yargıtay Dergisi,** Cilt 18, Sayı3,1992, s:316

[92] **§ 216 Tötung auf Verlangen, https://dejure.org/gesetze/StGB/216.html**

[93] Gökçen A., Balcı M, "Kasten Öldürme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi,** Cilt 17, Sayı1-2, 95-212,2011, s: 110

[94] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237, **Resmi Gazete,** 26.9.2004

[95] TCK madde 21.(1) Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır. Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. (2) Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi halinde olası kast vardır

[96] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** Der. Nur Centel, XII Levha Yayın, 2011, s:29

nedenle olası kasttan ayrılması,[97] hastanın isteği ve rızası [98]olmuş olsa dahi öldürme işlemi suç unsurlarını içerisinde barındığı için cezai değerlendirme failin fiili, *"bilme"* ve *"isteme"* [99] unsurunun varlığına bağlanmıştır. TCK'nun 37. maddesinde *"(1) suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur"*[100]der. Fail, ötanazi işleminin gerçekleştirilmesine karar veren kişi[101], ötanazi işlemini uygulanacak olan kişiye yardım etmesi nedeniyle, suçun oluşmasına iştirak ettiği ve bu planın bir parçası olduğu için aynı zamanda "*müşterek faillik*" [102] (TCK37/1) durumunun oluşmasına neden olarak, ötanazi istemine karar veren ve organize eden olarak hasta da suça katılmış olmakla birlikte, istemde bulunan kişi eylem sonucu ölmüş olacağından, intihar olarak değerlendirilerek, fail ya da şerik tanımından çıkartılacaktır. Aynı zamanda mağdur olarak kabul edilen hasta ile fail arasında öldürme istemine neden olacak husumetin bulunup bulunmadığı değerlendirilmektedir. TCK madde 40*"suça iştirak için, kasten ve hukuka aykırı işlenmiş bir fiilin varlığı"* [103] bulunması gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu 26/1 madde "*Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez"*[104] hükmü bulunmaktadır ve 26/2 madde ile *"Kişinin üzerinde mutlak suretle tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez"*[105]demektedir. Bu durumda hastanın rızasının hukuka uygunluk sebeplerini taşıması gerekmektedir[106] ve söz konusu durumda Gökçen ve Balcı yazarlara göre, *"yaşama hakkı kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hak değildir"*[107] bu nedenle kişi kendi yaşamı üzerinde mutlak bir hakka sahip olmadığı sonucu çıkartılarak ötanazi suç kapsamında değerlendirilmektedir. Kişinin yaşamı üzerinde mutlak bir hakka sahip olduğu kabul edilmiş olsaydı 26.madde dolayısıyla ötanazi istemi sonucunda uygulanan fiil suç kapsamı dışında kalacaktı.

---

[97] Gökçen A., Balcı M, "Kasten Öldürme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi,** Cilt 17, Sayı1-2, 95-212,2011, s: 110
[98] T.C. Anayasası, Madde 17 Kanun No: 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982
[99] Gökçen Ahmet, Murat Balcı, "Kasten Öldürme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi,** Cilt 17, Sayı1-2, 95-212,2011, s:157-180
[100] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237, **Resmi Gazete**, 26.9.2004
[101] **Dignitas**, " To live with dignity to die with dignity" http://www.dignitas.ch/?lang=en
[102] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237, **Resmi Gazete,** 26.9.2004
[103] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237, **Resmi Gazete**, 26.9.2004
[104] T.C.K. No.5237,**Resmi Gazete,** 26.9.2004
[105] T.C.K., No.5237,**Resmi Gazete**, 26.9.2004
[106] Yener Ünver,"Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl: Nur Centel, İstanbul, XII Levha yayınları, 2011, s:38
[107] Gökçen Ahmet, Murat Balcı, "Kasten Öldürme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 17, Sayı1-2, 95-212,2011, ss:157-180

1.2.2 Pasif Ötanazi

Pasif Ötanazi, *"tıbbi etik gereği olduğu kadar aynı zamanda kanun gereği tıp mensuplarına bağlanan yaşatma sorumluluğunu yerine getirmeme veya sona erdirme olarak nitelenebilecek hareketsizlik hallerini de içerir"*[108] aktif ötanazide suçu oluşturan aktif hareket söz konusuyken, pasif ötanazi hareketsiz kalınmak suretiyle ölüm sonucu ortaya çıkmaktadır.[109]

Pasif ötanazi, hastanın tedaviyi reddetme hakkının bir yansıması olarak günün koşullarında yer bulmuştur.[110] Organ fonksiyonlarının yapay olarak devamını sağlayan ilaçlar, mekanik ventilasyon sağlayan cihazlar, intraaortik balon pompasının kullanımı, yapay kalplerin /pillerin çeşitli teknolojiyle geliştirilmesi ve nano teknolojinin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, hasta ömrü bu araç gereçlerin sağlık alanında kullanılmaya başlanması ile insanların yaşam süreleri doğal olmayan yöntemlerle uzatılmıştır. [111]

Hastanın hayat desteğini sağlayan cihazların kapatılması veya hayatını devam ettiren ilaçların kesilmesi suretiyle veya hasta tarafından hayatta kalması için gerekli olan ilaçları almayı reddetmesiyle, hastanın takip ve tedavisine rızasının ortadan kalkmasıyla gerçekleşen ölüm durumudur.[112]

> *Aktif ve pasif ötanazi arasında bir ayrım yapmaya karşı olanlar, her iki durumda da sonucun aynı-ölüm- olduğunu sözkonusu ederler. Doktorun veya bir başkasının aktif veya pasif davranmasının moral açıdan bir farkı yoktur. Singer, bir araba kazası kurbanı olan bir kadını örnek verir. Komada olan kadının beyninin büyük bir kısmı yok olmuş, düzelmesi beklenmemektedir. Sadece bir reseptörle ve damardan verilen sıvılar onu canlı tutmaktadır. Onun ebeveyni kendisini günlük olarak ziyaret eder ve açıkça eziyet çekerler. Onlar, bir gün respiratörün fişinin çekilmiş olduğunu farkederler. Eğer fişi takmasalar, kurban ölecektir. Durumu düşünürler ve fişi takmamaya karar verirler. [Bu kaza örneğine dair] ikinci bir senaryo ise, respiratörün fişinin takılı olması ve mevcut durumun süresiz olarak devam etmesi ihtimali dışında, en az birincisi kadar konuya ilişkindir: Doktorlar hiçbir şey yapmazlar. Durumu değerlendirdikten sonra, hastaya öldürücü bir iğne yaparlar.*

[108] Erdem Özkara,"Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum", **TBB Dergisi**, Sayı 78, 2008,s: 106
[109] Erdem Özkara, "Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum", **TBB Dergisi**, Sayı 78,2008, s: 106
[110] Muharrem Özen, Meral Şahin Ekici, "Ötanazi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:2010 Sayı: 68/4 , s:19
[111] Erdem Özkara, "Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum", **TBB Dergisi,** Sayı 78, 2008, ss: 107
[112] Erdem Özkara, "Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum**",** **TBB Dergisi**, Sayı 78, 2008, ss: 107

Singer, bu örnekten hareketle öldürmek ile ölmesine izin vermek arasında moral açıdan hiç bir farkın olmadığı sonucuna varır.[113]

Yapılmakta olan tedaviye yasalara uygun olarak kavrama yeni bir anlam yüklenmiştir. Failin fiilini icrai şekilde gerçekleştirmesi aktif ötanazi olarak kabul edilmekle birlikte, aktif işlemin tam tersi olarak durma eylemiyle ihmali olarak pasif ötanazinin gerçekleştirilmesi sonucu çıkartılmıştır. [114]

Ancak bu anti tez okuması aynı zamanda *"ihmali"*[115] davranışı da içerisinde barındırmaktadır. Çok yönlü okuma ve anti tez üretimleri sonucunda, amaçlanan hedefe ulaşmakta yasal süreçlerin ve sonuçların yönlendirilmesiyle değişkenlik gösteren, fakat etik açıdan sonuç odaklı bakıldığında uygulamalar arasında bir farkın oluşmadığı şeklinde görüşler de bulunmaktadır. [116]

Hukuka aykırı ve fakat, bağlayıcı emrin yerine getirilmesi TCK madde 24 *"Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emir uygulayan sorumlu olmaz"* [117] hükmü bulunmaktadır. Pasif ötanazide kişiye sıkısıkıya bağlı haklar arasında yer alan vücudun dokunulmazlığı çatışkıya neden olmaktadır. Sağlık çalışanının hastanın vücuduna dokunabilmesi ya da tedavi uygulayabilmesi için kişinin rızası gerekmektedir. [118] Vücut bütünlüğü ve dokunulmazlığı Uluslararası Antlaşmalar ve Anayasa tarafından koruma altına alınmıştır.[119] Genel durumlarda emir hiyerarşik amirden gelen emir olarak yer almakla birlikte; sağlık hukukunda iş; emir, hiyerarşi vücut bütünlüğünün dokunulmazlığından dolayı değişmektedir. İş veren kurum ve kurum amiri değil, vücuduna dokunulacak olan öznedir. Dolayısıyla, rıza veren hasta kişi tüm takip ve tedavi sürecini durdurma emrini de verendir. Kurum iş veren olarak bu noktada ayrışmaktadır. Yani kurum hastanın durumundan dolayı hekimin müdahale etmesi işi emrini vermiş olsa bile, hasta müdahale edilmemesi emrini

---

[113] Herbert Schlögel, "Der erneute Streit um die Euthanasic- Theologisch-Ethische aspekte," **Die Zeitschrift für Katholische Theologie** i14 (I 992) 425-39, Çev.: Osman Taştan, "Ötanazi ve Teoloji" **AüiFD** Cilt XLIII 2002, Sayı 1 s. 293-299, ss:297-298 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/724/9151.pdf

[114] Gunnar Duttge, "Alman Hukukunda Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** çev. B. Özcanlı, Z. Elibol, Derl. Nur Centel, İstanbul, XII Levha yayınları, 2011, ss:219

[115] Gürcan Altun, Abdullah Coşkun Yorulmaz, "Yasal Değişiklikler sonrası Hekim Sorumluluğu ve Malpraktis", **Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi** 2010;27 Suppl 1:7-12, s:9

[116] Duttge Gunnar, "Alman Hukukunda Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, çev. B. Özcanlı, Z. Elibol, Derl.Nur Centel, İstanbul, XII Levha yayınları, 2011, ss:220

[117] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237, **Resmi Gazete**, 26.9.2004

[118] Hasta Hakları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, **Resmi Gazete,** Sayı: 28994, 8/5/2014,

[119] İnsan Hakları Belgelerinde Yaşam Hakkı Bölümünde detaylandırılmıştır.

vermişse hekim, hastanın emrine uymak durumundadır. Bu noktada rıza vermenin karşıtı, rıza vermemek, rızanın geri çekilmesi, bir zorlayıcı olarak emir kapsamına girmektedir. Bu zorlayıcı nedenle tedaviyi reddetme sonucu gerçekleşen ölüm, pasif ötanazi kapsamından çıkartılmıştır.

Sağlık çalışanı yaptığı her işlemde hastanın vücut bütünlüğüne müdahale etmektedir. Bu durumda hastanın rızası olmadan yapılan her işlem bir suç unsurunu teşkil etmektedir. Hasta Hakları Yönetmeliği'nde hastanın reddetme hakkı kapsamında yapılacak bilgilendirmede ortaya çıkabilecek riskler anlatılır ve yeterli koşullar sağlandığında redde dair hastanın imzası alınır ve kayda geçirilerek arşivlenir. [120] Rızanın aranmayacağı koşullarda belirtilmiştir. Burada hayati tehlikesi olan bilinci kapalı hasta ile **ilk karşılaşma anında** müdahale etme sürecinin, yardım etme zorunluluğu kapsamında yer almasıdır. [121] Kişi bilinç kaybı öncesi müdahale edilmesini istemediğini, rıza vermediğini belirtmesi ya da kayıtlara geçirmesi durumunda yapılacak olan her girişim, kişinin vücut bütünlüğüne müdahale olarak kabul edilmektedir.

Eğer kişi bu rızayı vermez ise, sağlık çalışanı hareketsiz kalmaktadır. Bu hareketsizliğin sonucu olarak, hastanın ölümü gerçekleşebilmektedir. Rızanın verilmemesi sonucu hastaya dokunulmama hareketsizliği bir zorunluluk halini de doğurmaktadır. Pasif ötanazi sonucunu doğuracak olma ihtimali durumlarında, hak ihlallerine neden olacak şekilde zorla tedavi uygulanamayacağı için bir zorunluluk halini oluşturmaktadır. [122] Bu koşullar altında hareketsiz kalarak ölüme sebebiyet vermek suçunun unsurlarını taşıyan fiilinden dolayı sorumlu tutulmayabilir ya da sorumluluğu azaltılabilmektedir. [123] Ancak kusurluluğu ortadan kaldıran maddi koşullarda hataya düşülmesi, kişinin istemi ve bilgisi dışında hareketsiz kalınan durum nedeniyle ölüme sebebiyet vermek ile karıştırılmaması gerekmektedir. [124] *Hekim*

[120] Hasta Hakları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, **Resmi Gazete**, Sayı : 28994

[121] Hastanın rızasının alınamadığı hayati tehlikesinin bulunduğu ve bilincinin kapalı olduğu acil durumlar ile hastanın bir organının kaybına veya fonksiyonunu ifa edemez hale gelmesine yol açacak durumun varlığı halinde, hastaya tıbbi müdahalede bulunmak rızaya bağlı değildir. Bu durumda hastaya gerekli tıbbi müdahale yapılarak durum kayıt altına alınır. Ancak bu durumda, mümkünse hastanın orada bulunan yakını veya kanuni temsilcisi; mümkün olmadığı takdirde de tıbbi müdahale sonrasında hastanın yakını veya kanuni temsilcisi bilgilendirilir. Ancak hastanın bilinci açıldıktan sonraki tıbbi müdahaleler için hastanın yeterliği ve ifade edebilme gücüne bağlı olarak rıza işlemlerine başvurulur.

[122] Hasta Hakları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, **Resmi Gazete**, Sayı : 28994, 8/5/2014

[123] Ahmet Gökçen, Murat Balcı, "Kasten Öldürme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi,** Cilt 17, Sayı1-2, 95-212, 2011,s:189,195-199

[124] Hasta Hakları Yönetmeliğinde kişinin bilgilendirme ve aydınlatılması koşulları belirtilmiştir. Kişinin durmunun riskleri ve faydaları yeterli ölçüde öğrenmesi ve algılaması gerekmektedir. Kişinin sosyo

tedaviyi durdurarak, pasif ötanaziye karar verebilecek yetkiye sahip kişi değildir.[125] Hastanın irade beyanı bulunmadığı, rıza bilgisinin bilinmediği durumlarda negatif anlamda varsayılan rızanın kabulü de mümkün değildir. Günlük pratikler içerisinde sorunlara neden olan, yeterince sağlıklı olmayacağı düşünülen hastalara yine varsayılan rıza içerisinde bireyin kendisi ya da bir başka kişinin faydası üzerinden, yaşamda tutan makinaların kapatılması ya da *"organ alımları"* [126] T.C.K. 82 madde *"Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle"* [127] kasten öldürme suç unsurlarını oluşturmuş olmaktadır.

Varsayılan rızada kanunda suç olarak kabul edilmiş olan bir işlemin, hakkın sahibinden izin alınmadan gerçekleştirilmesidir. Varsayılan rıza ancak hastaya müdahale edilmezse zarar göreceği ya da hayatını kaybedeceği durumlarda, irade beyanında bulunmuş olsaydı yapılmasına, müdahale edilmesine izin verirdi görüşünden yola çıkalarak alınabilen bir karardır. [128] Pasif ötanazide varsayılan rızada ağır basan yarar olarak savunulamaz çünkü kişinin yaşam hakkı ile ilgili negatif varsayımlar üzerinden hareket edilmesi hukuka aykırılıkla birlikte, suç unsurlarının doğmasına neden olacaktır.TCK madde 40/1 *"suça iştirak için kasten ve hukuka aykırı işlenmiş bir fiilin varlığı yeterlidir"* [129] fail fiilinden dolayı sorumlu tutulacaktır. Sağlık çalışanlarının yaptıkları uygulamalarda olduğu gibi yapmadıkları uygulamalar da hastaların yaşamda kalıp kalmamalarında önemli rol oynamaktadır. Pasif ötanazideki hekimin hareketsizliği hasta kişinin irade beyanı, rızası dışında ortaya çıkıyorsa TCK madde 82 ve madde 83 hekimin ihmal suretiyle ölüme sebep verme fiili gerçekleşmiş olmaktadır. [130]

---

kültürel durmuna göre sözel olarak bilgilendirilmesi gerekliliği bulunmaktadır. Paternalist yaklaşımla hekim hastanın iyileşemeyeceğini ya da eskisi gibi sağlıklı olamayacağını düşündüğü durumlarda hatalı yaklaşımla hastanın yaşamını devam ettiren uygulamaya son verebilmektedir. AHA ölüm kriterlerine günün koşullarına göre açıklık getirmiştir.

[125] Neşe Çetin, "Human Honor Solution Process For the Euthanasia and Willpower Concept and the Disputes Resulting From the Differences Between National Laws and International Laws in Terms of Health Law and Basic Human Rights**", UNESCO Chair 9th World Conferance Bioethics, Medical Ethics, Healt Law**, Naples, Italy, Book of Abstracts: 31, 60,188, 19-21/11/2013, oral presentation

[126] Hakan Hakeri, **Tıp Hukuku 4. Güncellenmiş Baskı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, ss: 158-169

[127] 5237 T.C.K. 26/9/2004

[128] Zeynel T. Kangal, "Ceza hukukunda Varsayılan Rıza", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XV, Y. 2011, Sa. 4, ss:223-224, 228, 246

[129] Kangal Zeynel T., "Ceza hukukunda Varsayılan Rıza", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XV, Y. 2011, Sa. 4, ss:223-224, 228, 246

[130] **TCK Madde 83.**-(1) Kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulabilmesi için, bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması gerekir.

Hristiyan dinine mensup toplumlarda bu ötanazi şekli, içerisinde merhamet duygusunun olmasından kaynaklı daha hoş görülür bir öldürme şekli olarak kabul edilmektedir. Ötanazinin yasak olduğu ülkelerde, suç unsurlarının varlığı incelenirken, merhamet dışı uygulama olup olmadığı ya da bir çıkar ilişkisi olup olmadığı da araştırılmaktadır. Yunanistan, Büyük Britanya Hukukunda *"kazanç sağlayıcı"*[131] bir sonuç olup olmadığı araştırma sonucuna göre, *"merhamet duygusu"*[132]ndan kaynaklı eylem olarak değerlendirilmektedir. Adam öldürme ya da adam öldürmeye yardım ve teşvik suçlarından daha hoş görülebilir olması nedeniyle cezai indirim sebebi olarak kabul edilmektedir.[133]

1.2.3 Hekim Yardımlı İntihar

Pasif ötanaziden farklı olarak hekim kişinin intiharının gerçekleşmesi için gerekli tüm araç gereç, ilaç, teknik donanımı hazırlayarak, kişinin intiharını gerçekleştirebilmesi için bu araç gereçi kullanmayı, uygulama yöntemini öğreterek gerçekleştirilen intihar yöntemine hekim yardımlı ötanazi denilmektedir.[134]

Hekim yardımlı intihar; kişinin yaşamda kalma zamanını azaltacak olan eylemlerin, hayata geçmesine araç gereç temin ederek yardım eden, fakat bu eylemlerin sorumluluğu öldürülene ait olacak şekilde düzenlenmesidir.[135]

Hekim yardımlı intihar, bir çok ülkede ötanazi kavramı dışına çıkartılmıştır. Hollanda'da ötanazi ve hekim yardımlı intihar, suç kapsamından çıkartılmamakla

---

(2) İhmali ve icrai davranışın eşdeğer kabul edilebilmesi için, kişinin;
a) Belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanuni düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması,
(b) Önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması, gerekir.
(3) Belli bir yükümlülüğün ihmali ile ölüme neden olan kişi hakkında, temel ceza olarak, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmibeşyıla kadar, müebbet hapis cezası yerine onbeş yıldan yirmi yıla kadar, diğer hallerde ise on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunabileceği gibi, cezada indirim de yapılmayabilir.

[131] Pridgeon J. Lucy, "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht**, 2006, s:54

[132] Pridgeon J. Lucy, "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht,** 2006, s:54

[133] Pridgeon J. Lucy, "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht,** 2006, s:54

[134] Erdem Özkara,"Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum", **TBB Dergisi**, Sayı 78, 2008, s: 107

[135] Duttge Gunnar, "Alman Hukukunda Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, çev. B. Özcanlı, Z. Elibol, Derl.Nur Centel, İstanbul, XII Levha yayınları, 2011, ss: 218

birlikte, daha çok kontrol sürecinin sağlanabilmesi için tıbbi ortamda ve belirli kurallar dahilinde yapılmasına izin verilmektedir.[136]

Hekim yardımlı intihar Türkiye'de yasal olarak kabul edilmemektedir. Türk Ceza Kanunu madde 84 intihara yönlendirme ya da yardım eden kişi hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. [137] Hekim intiharın gerçekleştirilmesi için gerekli araç, ilacın temin edilmesi ve süreci hazırlamakta hastaya ve hasta kişi bu araç gereçlerle kendi ölümüne neden olmaktadır.[138] Bu nedenle hekim araç gereç temin ederek suça yardımcı olmaktan dolayı ceza yasası kapsamında da sorumludur. TCK 39/2'de tanımlandığı üzere hukuka uygun olmayan ve suç teşkil edecek fiilin gerçekleşmesi için faile yardım etmek suçu gerçekleşmektedir. [139] TCK madde 40 bağlılık kuralı gereği suça yardım eden konumunda bulunan hekim suça iştirak etmiş olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte TCK 21 hekim hastanın ölmesine bilerek ve isteyerek yardım etmesinden dolayı suçun unsurları gerçekleşmiş Kabul edilmekte ve cezai sorumluluk doğmuş olmaktadır[140]. TCK 81. madde, kasten öldürme ve kasten öldürmenin nitelikli halleri 82. madde "*a) tasarlayarak"* ve "*g) kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle*" [141] suçları oluşmaktadır.

Hekim yardımlı intiharla ilgili olarak, EXIT Derneği, 1935 yılında İngiltere'de gönüllü ötanazi topluluğu olarak kurulmuştur. 1980 yılında İskoçya gönüllü ötanazi

---

[136] Pınar Ölçer F., "Ötanazi ve Hekim Yardımlı İntihara İlişkin Hollan'da Hukuku ve Uygulaması Üzerine Kavramsal Bir Bakış", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, çev. Y. Akel, U. Öztürk, Derl. Nur Centel,2011, ss: 358

[137] **MADDE 84. -** (1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) İntiharın gerçekleşmesi durumunda, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fiilin basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar.

[138] **Dignitas**, " To live with dignity to die with dignity" http://www.dignitas.ch/?lang=en

[139] **TCK Madde 39** –(2) Aşağıdaki hallerde kişi işlenen suçtan dolayı yardım eden sıfatıyla sorumlu olur:

a) Suç işlemeye teşvik etmek veya suç işleme kararını kuvvetlendirmek veya fiilin işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat etmek.
b) Suçun nasıl işleneceği hususunda yol göstermek veya fiilin işlenmesinde kullanılan araçları sağlamak.
c) Suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştırmak.

[140] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete**,26.9.2004

[141] TCK kast suçunun nitelikli hal ile gerçekleşmesinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörmektedir.

topluluğu İngiltere'den ayrılmıştır. Ancak bu dernek duygusal nedenlerle talep edilmekte olan ötanazi istemlerini desteklememektedir. Malformasyonlu ve zihinsel sorunları olan bebeklerde de bu gönüllü kararını iradeleriyle veremeyecekleri görüşünü savunduklarından bebeklerin aile istemlerine de onay vermemektedirler. [142]

Dignitas Kliniği ise, İsviçre'de hekim yardımlı intihar konusunda, ötanazi turizmini gerçekleştirerek hizmet vermektedir.

1.3 ÖTANAZİNİN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ

1.3.1 Yaşama Hakkı- Ölme Hakkı- İrade

Yaşam hakkı insan hakları çerçevesinde koruma kapsamına alınmıştır. Yaşam mutlak koruma kapsamına alınmış olduğu genel kabulü olsa da, istisnai durumlarda mutlak koruma kapsamından çıktığı durumlar da söz konusudur. Örneğin yapışık ikizler bölümünde de değinildiği gibi yaşam fayda-yarar düzleminde değerlendirildiğinde mutlak koruma kapsamından yasal olarak çıkartabilmek için yargıçların önemli çabaları olduğu görülmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'ne yapılan Bayan P. başvurusunda yaşama hakkının sadece yaşamı korumadığını aynı zamanda *"ölme hakkı"*[143] nı da koruduğunu savunmuştur. Dava süresince talep edilen bu hak savunusu, daha sonraki AİHM başvurularında da yerini almıştır. [144] Yargıçlar tarafından içtihat haline dönüştürülerek referans olarak kullanılan dava sonucunda, savunmasız insanların korunmasında *"kaygan bir zemin oluşturacağı"* [145], rızanın olmadığı durumlarda da ötanazinin uygulanabilme ihtimalinin kontrol edilemez risklere neden olabileceği nedeniyle, AİHM yaşama hakkının *"ölme hakkını"* [146] doğurmadığı yönünde karar vermiştir.[147]

---

[142] **EXIT**, "The Scottish Voluntary Euthanasia Society",
[143] **European Court of Human Rights** (2002), "Case of Pretty v. The United Kingdom" davası ***"ölme Hakkı"*** kavramı üzerine kurgulanmıştır. Bayan P. dava konusu olan kavram; İnceoğlu Sibel (1999), **Ölme Hakkı (Ötanazi)**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. ISBN 978-975-539-255-4 kitabında başlık olarak kullanılmıştır.
[144] European Court of Human Rights (2002), "Case of Pretty v. The United Kingdom"
[145] European Court of Human Rights (2002), "Case of Pretty v. The United Kingdom"
[146] European Court of Human Rights (2002), "Case of Pretty v. The United Kingdom"
[147] European Court of Human Rights (2002), "Case of Pretty v. The United Kingdom"

Ancak diğer taraftan ölmeyi bekleyen hastanın, acılar içerisinde ölümü beklemesi ya da ölümünün gerçekleşmesinin beklenmesi de, yasalar çerçevesinde korumaya alınmış olması, tartışmalara neden olmaktadır.[148]

İntihar suç olarak kabul edilmemesine rağmen, savunmasız insanların ölümüne neden olabileceği gerekçesiyle, vücut fonksiyonlarını tam olarak yerine getiremeyen kişilerde, kişinin kendi bedeni hakkında söz sahibi olamaması sonucunu doğurmaktadır. Yaşam birbirinden ayrılamaz parçalardan oluşan bir bütündür. Bu nedenle yaşama hakkının *"ölme hakkını"* [149] doğurmayacağını belirtmek paternalist bir tutum sergilenmesine neden olmak ile birlikte, gerekçelendirmede kullanılan savunmasız kişilerin haklarının korunamayacağı sorunsalının[150] bulunuyor olmasının da, etik ve insan hakları bağlamında sorgulanması gerekmektedir. Bu durum insanların, acılar içerisinde yaşamaya mahkum edilmiş olduğu algısına neden olmaktadır.[151]

Diğer taraftan insan iradesinin ölme hakkını otonom karar verebilme süreçleriyle kullanabilmesi bilimsel yöntemlerle kanıtlanabilmiş değildir. Ayrıca insan iradesi, yönlendirilmeye açık olduğu kabulüyle, gerçeğin sorgulanması kavramsal olarak da oldukça güçtür.[152] İsteği kimin onaylamaya yetkisi vardır ya da onaylamalıdır bir başka tartışma konusudur. Oregon'da ötanazi isteminde rızanın, iradenin varlığını ki bilimsel olarak kabul edilmiş net bir yöntem de yoktur, ispat için kararı Osteopati doktorları onaylarken, İngiltere sağlık sisteminde osteopati uzmanları yani masaj uzmanı doktor olarak da kabul edilmemektedir. [153] Uluslararası hukukta ortak bir karar olmadığı gibi uluslararası sağlık sisteminde de ortak bir karar bulunmamaktadır. Teknolojinin devrim düzeyinde ilerlemesi, gelecekte bu hastaların iyileşebileceği ümidini [154] beraberinde

---

[148] European Court of Human Rights, "Case of Gross v. Switzerland",
[149] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom"
[150] Samuel Smith, "UK High Court Allows Mother to Euthanize Severely Disabled Daughter; Joni Eareckson Tada Says Judge's Decision 'Terrifying'", **CP World**, November 8, 2014
[151] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom"
[152] Neşe Çetin, "Human Honor Solution Process For the Euthanasia and Willpower Concept and the Disputes Resulting From the Differences Between National Laws and International Laws in Terms of Health Law and Basic Human Rights" **UNESCO Chair 9th World Conferance Bioethics, Medical Ethics, Healt Law**, Naples,Italy, Book of Abstracts: 31, 60, 19-21/11/2013,
[153] Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act" **Oregon Health Authority,** 2013, pp:1-6
[154] Martina Corazzol, Guillaume Lio, Arthur Lefevre, Gianluca Deiana, Laurence Tell, Nathalie André-Obadia, Pierre Bourdillon, Marc Guenot, Michel Desmurget, Jacques Luauté, Angela Sirigu, "Restoring consciousness with vagus nerve stimulation", Current Biology, Cilt 27, Sayı 18, 25/9/2017, ss: 994-996, http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2017.07.060

getirmektedir.[155] Sağlıkta geriye dönük araştırma yapmayı kısıtlayıcı olması da sağlık sistemi politika yapıcıları tarafından gözardı edilemeyen bir faktördür. Ötanazi çok bilinmeyenli, çok bileşenli faktörleri içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle tek bir hekimin kararı ya da yargıcın kararı bu noktada yeterli olmayabilir. Bu konu sosyolojiden, antropolojiye kadar geniş multidisipliner çalışmayı gerekli kılmaktadır. [156]

1.3.2 İnsan Onuru

Hayvanların içgüdüleriyle kendilerini koruma sistemleri insanlardan farklılık göstermektedir. İnsan kendisi için zararlı olduğunu bilse de dürtü ya da iç güdüleri kendisine zararlı olduğu madde ve besini alarak, hayata devam etmesi için gereken güvenlik yerine arzuyu, açlık dürtü ya da iç güdülerini ortadan kaldırmayı tercih edebilmektedir. Aynı şekilde ruhsal- toplumsal dengesinin bozulduğu, insan onurunun ortadan kalktığı durumlarda kişide korku ya da kaçma gibi gelecekte problemler yaratan bilinç dışı oluşan savunma mekanizmaları ortaya çıkmaktadır. Bu dürtülerin *"toplumsal kural, yasalar ya da inançlar nedeniyle engellenmesiyle, durumdan çıkış yolu olarak kendine yönelterek benlik duygusunun kaybolmasına ve özkıyımlara neden olduğu genel kabul görmüştür"*[157]

Kişinin onurunu oluşrutan bireysellik, kişinin bir yaşındayken dışkılama işlevini yerine getiren kasların olgunlaşmaya başlaması süreciyle başlar ve olgunlaştığında yaptığı seçimle *"kendi benliğine saygısını yitirmeksizin kendini denetleyebilme duygusundan özerk benlik, iyi niyet ve onur duygusu doğar"* [158] dolayısıyla onur duygusundan mahrum kalma, kendini denetleyemeyen bağımlı insanın özerk benliğinde saygısını da kaybetmesine neden olmaktadır. Yatağa bağımlı, paralizili hastanın kendi bedenini denetleyememesi, doğal fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için bir başka kişinin varlığına ihtiyaç duyması onurunu zedeleyerek, acı çekmesine neden olmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi, acı kişiden kişiye değişkenlik gösteren görece bir olgudur.

---

[155] **Newsweek**, "Doctor ready to perform First Human head transplant" Tech & Science http://europe.newsweek.com/first-human-head-transplant-452240?rm=eu (10/10/2016)

[156] Neşe Çetin, "Human Honor Solution Process For the Euthanasia and Willpower Concept and the Disputes Resulting From the Differences Between National Laws and International Laws in Terms of Health Law and Basic Human Rights" **UNESCO Chair 9th World Conferance Bioethics, Medical Ethics, Healt Law**, Naples,Italy, Book of Abstracts: 31, 60, 19-21/11/2013

[157] Öztürk Orhan, Aylin Uluşahin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları** I, 12. Baskı 2014, genel dağıtım Nobel Tıp Kitapevleri; ss:72,(81)

[158] Orhan Öztürk, Aylin Uluşahin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları** I, 12. Baskı 2014, genel dağıtım Nobel Tıp Kitapevleri; ss:120,(121)

Psikiyatri uzmanlık asistanlarının ders kitabı olarak yararlandıkları Ruh Sağlığı ve Bozuklukları kitabında, ölüme yakınlaşma ile ölüm korkusu ilişkisi, kişinin hayatının son dönemlerine yaklaştığında geçmiş zamanlarında yaptığı hatalar ya da yaşanmamışlıklarının kişide ölüm korkusuna neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu hataları, pişmanlıkları ortadan kaldırarak, yaşamın kabulü ile ölüme yakınlaştıklarında huzurlu oldukları belirtilmektedir. Ötanazinin ana konusu olan huzurlu bir şekilde ölüme yakınlaşma çabası ötanazi isteminde bulunan ve benliğini kabul etmiş bireylerde de varlığını gösterdiği kabul edilebilmektedir. Yaşlıların bu benlik bütünlüğünü oluşturabilmesi, sadece o kişinin yaşamıyla ilgili olmayıp, gelecek nesillerine de bu duyguların aktarılması dolayısıyla, huzurlu ölümün daha sağlıklı toplumların oluşmasında etkin olduğu kabul edilmektedir. [159] Ericson *"Yaşlılarda ölümden korkmamaya yetecek derecede benlik bütünlüğü olursa, çocuklar da yaşamdan korkmayacaktır"* [160] demektedir. Bu nedenle yaşlıların hayatının sonunu huzurlu şekilde kabulu benlik bütünlüğü algısı, bireysellikten uzaklaşarak toplum sağlığının temel noktalarından birisini oluşturmaktadır.

WHO, toplumlar içerisinde ve ülkeler arası ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin sağlık alanına yansıyan olumsuz etkilerinin görülmesi üzerine, ahlaki olarak bu eşitsizliklerin giderilmesi için, temel insan hakkı olan vücut bütünlüğü alanını genişleterek içerisine *insan onuru*[161] nu da eklemiştir.

Dr. George Mair *"Nasıl Onurlu Ölünür?"* [162] kitabını yayınlayarak, ötanazi isteminde bulunanları, EXIT derneği aracılığıyla ötanazi istemini savunan grupların oluşturulmasında aktif rol üstlenmiştir.

1948 Evrensel İnsan Hakları Beyannemesi madde 1 insan haysiyetini doğuştan gelen devredilmez vazgeçilmez bir hak olarak kabul etmiştir. Madde 5 ile madde 1'i güçlendirerek hiç kimsenin insanlık dışı onur kırıcı muameleye maruz bırakılamayacağı

[159] Orhan Öztürk, Aylin Uluşahin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları** I, 12. Baskı 2014, genel dağıtım Nobel Tıp Kitapevleri; s:128
[160] Orhan Öztürk, Aylin Uluşahin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları** I, 12. Baskı 2014, genel dağıtım Nobel Tıp Kitapevleri*;* s: 128
[161] David P. Fidler, "The Challenges of Global Health Governance", **Council on Foreingn Relation International Institutions and Global Governance Program,** May 2010, NY http://ec.europa.eu/health/eu_world/docs/ev_20111111_rd01_en.pdf
[162] **EXIT**, "The Scottish Voluntary Euthanasia Society", http://www.euthanasia.cc/vess.html ,(16/5/2015)

ifade edilmiştir. [163] Bu temel hak ardından, devlete ve sağlık çalışanlarına verdikleri sağlık hizmetinden kaynaklanan bir borç oluşturmaktadır. İnsan onuru hasta haklarının şekillenmesinde etkin rol üstlenmiştir. Ülkeler hukukunda hasta hakları sosyal normlara göre şekillendirilerek, devlet ile vatandaş ilişkisinin yasal boyutlarını düzenleyen minimum dört model geliştirilmiştir. *"Babacı model, bilgilendirici model, yorumlayıcı model, müzakare modeli"*[164] Bunlardan ilki geleneksel babacı model yani paternalist model hekimin hastası için en doğru olana karar vereceği üzerine kurgulanmıştır. Diğeri günümüzü şekillendiren bilgilendirici model ki bu model bir çok açıdan hala tartışılan bir modeldir. Bilgilendirici modelde hekim hastayı hastalığı konusunda bilgilendirir, bilgilendirdiğine, aydınlattığına dair hastadan yazılı belge alır. Hastanın tedavi sürecinde kendi kararını vermesi beklenmektedir. Riski hasta üstlenmektedir. Hastanın tedaviyi reddetme hakkı, gizlilik hakkı gibi kavramlarını ortaya çıkartmıştır. Bilgilendirici model hastayı tükeci olarak kabul etmektedir ve malpraktis davalarının Tüketici Mahkemelerinde görülmesinin alt yapısını oluşturmaktadır. [165] Bilgilendirici model hasta hakları açısından uygun bir model olsa da teknik bir konudaki riskin hastaya yükleniyor olması zorlayıcıdır. Hastanın onuru ve hakları korunur ancak zorlayıcı olan basitçe örneklendirildiğinde; farklı alanda tıp uzmanlık eğitimi almış bir hekimin bile hastalandığında, o alanın uzman hekimine tedavi olmak için gittiğinde yaşadığı süreçtir. Hasta hekim bu tanı ve tedavi sürecinde kendisinin sadece bilgilendirmesini istemez çünkü bu yeterli değildir, aynı zamanda meslektaşı tarafından yönlendirmesi talebinde de bulunmaktadır. Bu durumda tıp eğitimi almamış hastanın sadece bilgilendirilmesi ve bunun sonucunda tüm risklerin hastaya yükleniyor olması soru işaretleri doğurmaktadır. Ötanazi isteminde bulunan kişinin de insan onuruna saygı ile talebi kabul edilebilirken, bu bilgilendirici modelin geri dönüşsüz sonuçlarının teknik çıkmazları nedeniyle, yasalar tarafından yaşam hakkının vazgeçilemezliği ve insan onuru üzerinden korumaya alınarak, ötanazi talebi geri çevrilebilir.

İnsan onurununun korunmasına dair Biyoloji ve Tıp Uygulamasına İlişkin İnsan Haklarının ve İnsan Onurunun Korunması İçin Sözleşme: İnsan Hakları ve Biyotıp

[163] United Nations(1948), " Universal Declaration of Human Rights", **General Assembly Resolution** *217 A*, 10 Desember 1948, Paris, http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/
[164] **WHO**, "Patien's Rihts", http://www.who.int/genomics/public/patientrights/en/
[165] **WHO**, "Patien's Rihts", http://www.who.int/genomics/public/patientrights/en/

Sözleşmesi Avrupa Birliği tarafından ETS No:164[166], 1999'da yürürlüğe girmiştir. Sözleşme sağlık ve haklar alanını oldukça geniş açıdan ele almıştır. Hastanın bilgilendirilmesi ve rızası, tedaviden çekilme hakkı temel konular arasında yer alırken, hastanın bilmeme hakkını da kabul etmektedir. Sözleşme, kamunun açık tartışması için teşvik edilerek, halkın katılımının sağlanmasına özen göstermektedir. Tek kısıtlama kanunla öngörülen ve demokratik topluma uygun olarak kamu sağlığı ve güvenliği ile üçüncü kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır.[167] Sözleşme hak kavramını genişleterek insan onurunu koruma altına alırken, hastanın tedaviyi reddetme, verdiği rızadan geri çekilme hakkı ile hastanın bilmeme hakkı, dildeki değişimle yeni kavramlara kapı aralamıştır. Ötanazi kavramında genişlemeye yol açarak alt dallarıyla çeşitlenmesine neden olmuştur. Tedaviyi red ya da tedaviden çekilme ya da sonuçların hastanın bilmeyi reddetmesi dolayısıyla, pasif ötanazi artık bir çok ülkede ötanazi kavramından çıkartılmıştır ve artık ötanazi olarak kabul edilmemektedir. Bu nedenle, hastanın tedaviyi reddetmesi dışında, bir adım öteye geçerek, Fransa örneğinde olduğu gibi, hastane yetkilileri hastanın beslenmesinin kesilmesi kararını verebilmektedirler. İnsan onurunun korunması gereği, Türkiye'de de hastanın tedaviyi reddetmesi kabul edildiğinden, pasif ötanazinin kanunla yasal hale geldiği kabulü belirtilmemiş olsa da, verilmiş haklar üzerinden pratikte yasal olarak uygulanabilir hale gelmiştir. Hasta tedaviyi reddeder ancak hastanın bilinci kapandığında, hekim hastaya müdahale eder Türkiye'de genel uygulama bu şekilde olmaktadır. Bu problemli bir uygulamadır hasta bilinci kapanmadan önce tedaviyi reddettiğini beyan etmiştir ancak bilinci ortadan kalktığında bu beyan da ortadan kalmış gibi bir algı ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni, Türkiye'nin sağlık politikaları uygulamalarında, paternalist modelden, bilgilendirme modeline geçiş sürecinde olmasıdır.

1982 Anayasası *"Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yaralanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;* "[168] kabul etmiştir.

---

166 **Council of Europe**, "Details of Treaty No.164 Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine" http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list//conventions/treaty/164

167 **Council of Europe**, "Details of Treaty No.164 Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine"http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164

168 Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, **Resmi Gazete**, Kanun No: 2709 Kabul Tarihi : 7.11.1982

1.3.3 Mutluluk Arayışı Hakkı

Thomas Jefferson, Jhon Adams, Benjamin Franklin, Roger Sherman ve Robert Livinston tarafından hazırlanan İnsan Hakları Bildirisi[169] ile Temmuz 1776'da Amerika Kıta Kongresinde ilk defa yaşam hakkı kabul edilmiştir. "*şu güvencelerin tartışılamaz olduğunu kabul ederiz; tüm erkekler eşit yaratılmıştır, yaratıcı onlara belli mahrum edilemeyecekleri haklar bahşetmiştir; bunlar arasında yaşamak, özgürlük ve mutluluk arayışı bulunmaktadır*" [170] ifadesinde yer alan mutluluk arayışı ya da mutluluğun peşinden koşmak kabul edilmiş olan üç hak arasında verilmektedir.

Bildiride yer alan mutluluk arayışı, soyut ve geniş bir kavram olmasından kaynaklı, yaşamak ve özgürlük gibi bir hak olarak görülmekten dışlanacak olursa, bu durumda yaşam hakkı ve özgürlük mutlak hak kapsamında olmadığı anlamına geleceğinden, bildirinin amacı dışına çıkılmış olunur. Bu nedenle, bu bildiri metninin deklarasyonunda diğer iki hakkın yanında şekil itibariyle yer bulduğu için bile, her nekadar soyut bir kavram olduğu düşünülse de koruma altına alındığı sonucu çıkmaktadır.

2009 Black's Law Dictionary mutluluk arayışını *"Anayasal herhangi bir hakkı takip etme hakkı, Meşru iş veya etkinlik… en yüksek keyfi verebilecek..."*[171]şeklinde tanımlamıştır. Mülkiyet hakkı ya da mülkiyetin getirdiği mutluluk ya da kölenin varlığının mülkiyeti, bireysel mutluluk, iyi hissetmek, erdem, kamu erdemi gibi kavramlarla mutluluk arayışı geniş kavramını sınırlandırarak tanımlamaya çalışmışlardır. Mutluluk arayışı, İskoç aydınlanması, İngiliz Hukuku, Newton bilimi, din gibi farklı alanlarla birlikte incelenmiştir.[172] Ancak, beyanname üzerinde çalışan tarihçiler ve teorisyenler mutluluk arayışının bilinçli olarak metne konulduğu ve metinde yapılan değişikliklere rağmen bu kavram üzerinde herhangi bir değişiklik

[169] Carli N. Conklin, "The Origins of the Pursuit of Happiness", doctoral dissertation (University of Virginia, 2012), **Washington University Jurisprudence Review**, cilt 7, sayı 2, 2015 s:226

[170] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001

[171] BLACK'S LAW DICTIONARY 783 (9th ed. 2009).

[172] Carli N. Conklin, "The Origins of the Pursuit of Happiness", doctoral dissertation (University of Virginia, 2012), **Washington University Jurisprudence Review**, cilt 7, sayı 2, 2015,ss:194-262 http://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1123&context=law_jurisprudence

yapılmadan, diğer yazarların da kabul ettiği üzerinde hem fikirdirler.[173] Ve kavramı Jefferson dönemin ruhuna uygun olarak, doğa yasası çerçevesinde değerlendirmiştir. Tanrı doğa yasalarını belli temeller üzerine kurgulamıştır. İnsan doğaya ve kendi doğasına uygun hareket ettiğinde mutluluğu yakalayacaktır. Bununla birlikte insan bireysel mutluluğu yakaladığında, mutluluk beraberinde erdemi getirecektir dolayısıyla bireysel erdem iyi doğru olana yönelmesiyle aynı zamanda ahlaksal bir temele oturacaktır ve toplumsal erdemin temelini oluşturarak, kamu erdemine dönüşecektir. Mutluluk arayışı, Jefferson'ın büyük ideasını anlattığı bir terimdir.

> *"Blackstone, doğal hukuk ile mutluluk arayışı ilişkisini, eğer doğal hukuka mutluluğunuzu katamazsanız harfi harfine belirlenmiş olan hukuku uygularsınız ama özünü anlamış olmazsınız. Alışıla gelmiş terimleri klişeleşmiş hukuka uygulayıp mutluluğu koymazsanız doğal hukuku anlamazsınız. İnsan kendi mutluluğunu kendisi oluşturmalıdır ki etik olan da budur bunun adı da doğal hukuktur"*[174] demektedir.

Günümüzde doğadan uzaklaşan insan, doğaya uygun hareket edebileceği doğal ortam bulunmadığı gibi, kendi doğasından da uzaklaşmıştır ve doğa kanunlarını da bilmemektedir. Bu nedenle kapitalist dünyada yaşayan insan daha metaryalist bir biçimde mutluluğu mülkiyet gibi maddi somutlama içerisinde aramaktadır. Oysa Jefferson, tıpkı Bacon'un yaptığı gibi döneminin idealizmini, ütopyasını gelecek için dillendirmiştir ve bu ütopyanın temeli maddi değildir. Klasik Ütopyaları Machievelli öğretileriyle birleştirip,*"ilk bilimsel ütopyayı yazan Bacon"* [175] ütopyasını düşünsel zeminden gerçek yaşama aktarma ayrıcalığına sahip olmuştur. Bacon insan iradesinin tanınması ile hastalığının son dönemlerinde acılar içinde yaşamak yerine, insanların huzurlu, iyi ölümü, tercih edebileceği görüşlerini aktarması devrim niteliğindedir. Bacon'un kilise tarafından yasaklanan bu fikirleri, yüzyıllar sonra da insanların tartışıcağı bir konu olurken, arkasından bu kadar büyük kitlelerin geleceğini hatta devletlerin düşüncesini yasalara dönüştüreceğini öngörmüş müdür? Ya da Jefferson'un ütopyasının da gerçeğe dönüşme ihtimali olmadığını kim söyleyebilir?

---

[173] Carli N., Conklin "The Origins of the Pursuit of Happiness", doctoral dissertation (University of Virginia, 2012), **Washington University Jurisprudence Review** ,cilt 7,sayı 2, 2015, ss:194-262
http://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1123&context=law_jurisprudence

[174] **BLACKSTONE**, supra note 13, at 40–41. 127, Conklin Carli N.,"The Origins of the Pursuit of Happiness", **Washington University Jurisprudence Review**, cilt 7 , sayı 2, 2015, ss:225-226

[175] Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed), **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, 4.baskı 2013, s: 378

Metinleri dönemin ruhuna uygun olarak incelenmesi, yazarların metinlerinde anlattığı kavramların değiştirilmesinin önüne geçeçektir. Bu nedenle, İngiltere aydınlanma hareketine bakıldığında, Fransız aydınlanmasından farklı olduğu görülecektir. Fransız aydınlanması dinden uzaklaşmak olarak algılanır ancak, İngiliz kolonilerinin aydınlanması dinden uzaklaşmak değil, kilisenin hayatı yaşanmaz kılan hegamonyasına getirilen eleştiri sürecidir. İzlanda'lılar 2015 yılında da, kilisenin topladığı paraları artık ödemek istemediğini bu nedenle Sümer Tanrılarına inanıp, Zuizm'e geçtiklerini beyan etmişlerdir. [176] Günümüzde yaşanan olayların bir benzerinin yaşandığı,*"ortaçağ'ın başlarında 1179 tarihinde Üçüncü Lateran Konsey'inde tüm heretikler lanetlenmiş, onları öldürenlere, esir alanlara ve onların mülkiyetini ele geçirenlere ruhani ödüller vaat edilmiştir"*[177] Konsil'de alınan bu karar ile kilisenin önceki uygulamaları vatandaşların günlük hayatın olağan akışında yaşabilmesini imkansız kılmıştır. Yaratıcı Tanrı, merhametiyle bağışlayan olarak yapılan hataları affediyorken, kilisenin ölüm kararı vermesi olayın vahametini netleyecektir. Büyücülük, sihirbazlık, şeytan olmak suçuyla 1431'de yargılanan Jeanne D'arc'ın verdiği ifadenin hileli olarak değiştirilmesine neden olan *"Bu mahkemede aza olan her şahıs St. Thomas Aquinas'ın* ***Summa Theologioe*** *adlı klasik kitabına şaşmaz bir rehber gözüyle bakıyordu"*[178] ve bu kitap nedeniyle, kadının yakılarak idam kararı verildiği dava sürecinde görüldüğü üzere; mahkeme tarafından kadın her halükarda suçlu bulunacaktır. Ancak dava sürecinde, bir insanın yazdığı bu kitabın hatalı ya da eksik olabileceği ya da gerçekten kadının masum ve söylediklerinin doğru olabileceği sorgulanmamıştır. Kadının zindanda ateşlenmesi üzerine gelen hekimlere, kadının kanını alırken dikkat etmeleri ölümüne sebep olacak herşeyden kaçınmaları öğütlenmesinin ardında yatan ise kadının zindanda değil, halkın önünde yakılarak idam edilmesi isteğinden kaynaklanmaktadır.[179]

Bu süreçlerin yaşandığı dönemde, patlak veren aydınlanma hareketi de kilisenin insan ile Tanrı arasındaki yoğun müdahalesinden uzaklaştırılmasıdır. Aydınlanma

---

[176] **BBC Türkçe**, İzlandalılar protesto olarak Sümer dininne geçiyor" 9/12/2015 http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151208_izlanda_sumer_dini

[177] Mümin Köktaş, "Aydınlanma, Hristiyanlık ve Deizm", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**,Cilt/Vol.:17-Sayı/No:1(143-158),ss:145-146 http://sbd.dergi.anadolu.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1039-published.pdf

[178] Sir John Macdonell (1931), **Tarihi Davalar**, Sabık King's Remembrancer ve Yüksek Adalet Divanı Azası, çev. Mehmet Osman Dostel, İstanbul Barosu Neşriyatı2, Arkadaş Basımevi,İstanbul, 1941, s:79,

[179] Sir John Macdonell(1931), **Tarihi Davalar**, Sabık King's Remembrancer ve Yüksek Adalet Divanı Azası, çev. Mehmet Osman Dostel, İstanbul Barosu Neşriyatı2, Arkadaş Basımevi,İstanbul, 1941, ss:65-100,

hareketi ile insan aklına yerleştirilen günümüz algısı olan sekülerleşme ya da ateizme kayma hareketi olarak yorumlanması, metnin okunmasında hatalı sonuçlara yol açacaktır. Jefforson ve diğerleri aydınlanma hareketi içerisinde yer alırken, Tanrı'nın doğa yasalarını kabul ettiklerini "*yaratıcı onlara belli mahrum edilemeyecekleri haklar bahşetmiştir"*[180] cümlesini kurarak beyan etmişlerdir. Tanrı'nın verdiği bu hakların insanlar tarafından kısıtlanamayacağını ifade ettikten sonra, doğanın en büyük yasası olan mutluluk kavramını dile getirmişlerdir. Aydınlanmış özgür iradeye sahip insan yaptığı seçimlerle kendi öz mutluluğunu arama, peşinden koşma hakkına sahip olduğunda, Tanrı ile kurumsal yapı baskısı olmadan bütünleşecek ve gerçek mutluluğu anlayarak yaşayacaktır. Tüm insanlar bu doğa yasalarıyla kendi öz benliklerinden gelen ve Tanrı'nın onlara açtığı yoldan gideceklerdir. Dolayısıyla her insanın aynı yolu kullanması gerektiği beklentisi bir zorlamadır ve gerçekte Tanrı'nın o kişi için belirlediği yoldan gitmesini engellemek olduğu gibi bu Tanrı'ya ve doğa yasalarına da karşı gelmektir. Kişi kendi doğasına ve doğa yasalarına aykırı hareket ettiğinde de mutluluğu bulması mümkün olmadığı gibi bu durum beraberinde katlanılması mümkün olmayan zihinsel ve fiziksel acıları da getirecektir.

Mutluluk arayışı, mülkiyet kavramıyla somutlanmaya çalışıldığında ise iki farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bilimde gelişme dönemidir ve Newton[181] aydınlanma dönemini inşa eden en etkin isimler arasında yer almaktadır. Tanrı'nın bir parçası olarak,*"Aydınlanma düşünürleri daha önce Tanrı'ya atfedilen güçleri ve yetenekleri insanda ve doğada sürekli olarak "keşfetmişlerdir." Teoloji ve doğal bilim böylece bir ve benzer olmuştur"* [182] ve bilimin gelişmesiyle yapılan yeni keşifler beraberinde maddi manevi zenginleşmeyi getirmiştir. Mutluluğunu arayan insan Tanrı'nın kendisi için seçtiği yoldan, kendi doğasına uygun olarak giderken yapacağı

[180] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001

[181] 1690'larda teolog Richard Bentley verdiği vaazlarda Newton'u dinin savunucusu olarak göstermiştir. 1734'e gelindiğinde ise, filozof ve din adamı George Berkeley Newtonculuğun sapkınlığa ve ateizme yol açtığını söylüyordu (Outram, 2007, s.129). Ancak Principia'da şu ifadeleri yazan Newton'un din ile ilişkisi yeniden düşünülmeye ihtiyaç duyar: "Gerçek Tanrı canlı, akıllı ve muktedirdir, ...yücedir, veya yüce bir şekilde mükemmeldir. Ezeli ve ebedidir, her şeye kadir ve her şeyi bilendir. Ezelden ebediliğe kadar varlığını mükemmeldir. Her şeyi yönetir, olan veya olabilecek her şeyi bilir. ...Her zaman vardır ve her yerde mevcuttur." (Chatellier, 2006, s. 254). S 148 (Chatellier, L. (2006). Christianity and the Rise of Science,1660-1815. S. J. Brown and T. Tackett (Ed.).The Cambridge History of Christianity Vol. VII Enlightenment, Reawakening and Revolution 1660-1815 içinde (s. 251-264). Cambridge**: Cambridge University Press**.) Bknz. Köktaş Mümin, "Aydınlanma, Hristiyanlık ve Deizm",s:148

keşiflerin getireceği maddi-manevi zenginliğin mülkiyetidir. İkincisi koloni ve kölelik döneminden geçilmektedir. Kölenin hayatının mülkiyetini kazanmasıdır mülkiyet. Nihayetinde sonuç yine kişinin öz mutluluğunu aramasıdır.

Kişinin bireysel mutluluğu, psikiyatri uzmanlık ders kitaplarında da belirtildiği gibi aynı zamanda toplumsal mutluluğun temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla aynı zamanda kamusal bir görev sonucu olarak da kişi bireysel mutluluğunu aramak zorundadır. [183]

> *"Diğer pek çok çağdaşı için olduğu gibi Jefferson için de mutluluk ahlaklılığın bir ölçütü, kişisel bir amaçtı. Bir Epikurosçu olan fakat aynı zamanda Stoacılığın önemli ahlakçı filozoflarından da etkilenen Jefferson'ın mutluluk kavrayışının ilk boyutu bireyseldir. O- basiret, ölçülülük, metanet ve adalet gibi bazı erdemler aracılığıyla kişilerin iç huzuru ve mutluluğu yakalabileceğine inanır ve başta Epikuros olmak üzere Antik düşünürlerde kişilerin -etik ve pratik- yaşamda ihtiyaç duyacağı belli davranış ilkeleri bulunur. Bu ilkelerin en başında Epikuros'un 'gerçek mutluluk" olarak adlandırdığı ataraxia, yani fiziksel ve zihinsel anlamda acının yokluğu gelir"*[184]

Bir başka insanın varlığıyla hayatını devam ettirmeye çalışan ve insan olarak onurunun zedelendiğini mahkeme önünde ifade eden insan, aynı zamanda fiziksel ve zihinsel acı çekerken, kendisine Tanrı tarafından verilmiş ve insan hakkı olarak kabul edilmiş olan mutluluk arayışından da mahrum edilerek yaşamda tutulmaktadır. Görüldüğü üzere acılar içerisinde ölmeyi bekleyen hasta kişi, kendi öz varlığı ile ilgili karar alma sürecinden dışlanmıştır.

Mutluluk arayışı retorik ya da anlamsızlığıyla metinde yaratılmaya çalışılan büyük lafların şaşası mıdır?,[185] somut olarak mülkiyet midir?, bireysel mutluluk mu?, kamusal bir halimi tanımlıyor tartışıla gelmiş ve içinden çıkılamayınca Antik Yunan'da hangi anlamda kullanıldığına bakılmıştır. Mutluluk toplumsal iyiliğin erdemi olarak kabul edilmiştir. [186] Antik Yunan bir başvuru kaynağı olsa da, Avrupa'yı etkisi altına alan Antik Yunan medeniyetinin oluşmasında etkin olan toplum Sümer Medeniyetidir. Sümerlerin yargılama süreci ve hukuk sistemini incediğimizde şaşkınlık yaratacak

---

[182] Köktaş Mümin, "Aydınlanma, Hristiyanlık ve Deizm", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**,Cilt/Vol.:17-Sayı/No:1(143-158),s:147
http://sbd.dergi.anadolu.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1039-published.pdf

[183] Öztürk Orhan, Aylin Uluşahin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları** I, 12. Baskı 2014, genel dağıtım Nobel Tıp Kitapevleri; s:128

[184] Görkem Birici, "Mutluluğun Peşinde Olma Hakkı: Acaba Nedir?", **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi,**2014**,**4(2),5-26,(22)
http://www.academia.edu/21125754/Mutlulu%C4%9Fun_Pe%C5%9Finde_Olma_Hakk%C4%B1_Acaba_Nedir

185 Carli N. Conklin, "The Origins of the Pursuit of Happiness", doctoral dissertation (University of Virginia, 2012), **Washington University Jurisprudence Review**,cilt 7, sayı 2, 2015, ss:194-262

gelişkin bir sistem yapılanmasıyla karşılaşılmaktadır. Yargıç ve 11 juriden oluşan mahkemeleri bulunmaktadır. Özel hukuk, ceza hukuku, ticari hukuk ayrıştırılmıştır. Bölge mahkemeleri, yüksek mahkeme ve ağır ceza mahkemesi oluşan suça ilişkin görev yapan mahkemelerdir. İki nüsha olarak yargılama süreci tüm detaylarıyla kaydedilmekte ve değiştirilmesinin engellenmesi için mühürlenerek davalı ve davacıya verilmektedir. Ayrıca hukuk öğrencileri tarafından kopyalanarak çoğaltılan dava süreci içtihat hukuku oluşturmak için diğer bölgelerdeki mahkemelere gönderilmekte ve kararlar arşivlenmektedir. Adam öldürme suçuyla çok nadir karşılaşılan toplumda, bir insanın öldürülmesi şaşkınlık yaratmaktadır[187] *"bu şaşkınlık toplumun mutluluğu ile yakından ilişkilidir"*. [188] Paralı asker olarak çalışan Antik Yunanlılar Sümer etkilerini Avrupa'ya taşımıştır. Sümer içtihatlarına baktığımızda ise mutluluk hakkı saf haliyle yine bulunmaktadır. Mutluluğunun engellendiği durumda zararın maddi olarak karşılanmaya çalışılıyor olması günümüzdeki gibidir. Bu durumu en iyi somutlayan örneklerden olan, kadını mutlu edemeyen erkekten, günümüzün aksine; kadının sadece mutlu olmadığı için bile boşanma hakkı vardır. Ya da nişanlısından ayrılıp bir başkasıyla birlikte olmak isteyen kişi nişanlısına tazminat ödemek durumundadır. Toplum sağlığının temeli olarak kabul edilen ailede evlilikler resmi olarak ve evlilik sözleşmesiyle birlikte yapılmaktadır. [189] Eşlerin ruh sağlığını korumaya özen göstermişlerdir. Toplumsal erdem olarak mutluluğu korumaya almışlardır. Kurguladıkları sistem, her iki tarafın sonradan çekişme yaşayacağı, kişisel saygıda azalmaya neden olacak durumlara yönelik alınan tedbirlerden oluşmaktadır. Bunun sonucunda beklenen; mutlu insanlar, dolayısıyla sağlıklı bir toplumdur. [190] Görüldüğü üzere geçmişe bakarak incelediğimizde mutluluk, anlamsız retorik bir kelimenin ötesine geçerek bireysel mutluluğu, toplumsal mutluluğa dönüştürme erdemi ile karşılaşılmaktadır.

---

[186] Carli N. Conklin, "The Origins of the Pursuit of Happiness", doctoral dissertation (University of Virginia, 2012), **Washington University Jurisprudence Review**, cilt 7, sayı 2, 2015, ss: 194-262

[187] Çığ Muazzez İlmiye (1996),**Sümerli Ludingirra,** 9. Basım 2007, İstanbul, Kaynak Yayınları, s:183

[188] Neşe Çetin, "Knowledge And Science Of Future", **Medicine and Law**, Cilt 36, Numara 2, Haziran 2017, s: 327, *Published by William S.Hein&Co.,Inc. Getzville*, NewYork 2016, International Center for Health, Law and Ethics Universty of Haifa, Law Faculty,Haifa, ISSN 0723-1393, **World Medical Law Congress**, **"**Knowledge And Science Of Future" Oral Presantation/ Prosedings: 0255, 13/Temmuz/2017, Bakü/ Azerbaycan 10-13/7/2017

[189] Çığ Muazzez İlmiye (1996),**Sümerli Ludingirra,** 9. Basım 2007, İstanbul, Kaynak Yayınları 183,

[190] Neşe Çetin, " The Law That Wrote The Myths Of Tomorrow" **UNESCO Chair in Bioethics, 11th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law,** Oral Presantation/ Prosedings, Book of Abstracts:14,44,153, Naples, Italy, 20-22/10/2015

Günümüzde yasaların arasında sıkışmış acı çekmekte olan insanlar, kendi hayatlarının kontrolünü ele alarak mutlu olmak istemektedirler. Beauvoir, Satre'in özgürlük tanımının baskı altındaki durumlarda mümkün olmadığını ileri sürerek, özgürlüklerin bir bütün olarak düşünülmesi, ele alınması gerektiğini ifade eder. Aksi durumda, hayat sadece yaşamın mecburi bir devamına dönüşür ki *"bu durumdaki yaşam sadece "ölmemektir ve "insanın varoluşu bir bitkininkinden ayırt edilemez"*[191]

İyi, güzel, adil, doğru, erdem, mutluluk tartışıla gelen terimler arasındadır ve bu tartışmaların bir diğer nedeni *" bu terimlerin değer yargılarıyla yakından bağlantılı olmasıdır. Doğrular, yalnızca, din, doğa, mantık veya hukuktan gelmezler. Doğrular, insanların adaletsizliklerle ilgili pratik deneyimlerinden çıkar*" [192] Pratik insan deneyimleri, hukukta olduğu gibi sağlık alanında da doğruyu ararken bize yol gösterici olacaktır.

İnsan kendi mutluluğu için doğruyu ve sorumluluklarını araştırırken, Ciçero'da *"Doğa her canlı türüne kendisini, yaşamını, bedenini koruma; kendisine zarar verecek gibi görünen herşeyi geri çevirme, beslenme ve barınma gibi yaşam için gerekli olan herşeyi arama eğlimini bahşetmiştir"*[193] der ve mutluluk arayışını bir yükümlülük olarak doğrulamaktadır. Kant'ın arı us doğada bulunur sözündeki gibi geliştirilen mantıkla, insanlar *"buna göre us doğadan öğrenmesi gereken ve kendi başına bilemeyeceği şeyleri doğada aramak (ona yüklememek), ve gene de bunu doğaya kendisinin koymuş oldukları ile uyum içinde yapmak zorundadır"*[194] ile sistemleri oluşturmaktadır. Ayrıca, *"Kant, her bireyin 'kendinde bir amaç' olduğunu ve başka bir amaç için araçsallaştırılamayacağını savunur. Bunun aksi, akıl sahibi varlıkların sistematik birliğini oluşturan 'amaçlar krallığı'ile uyumlu olmaz"*[195] sözü kendi yaşam amacı olan mutluluk arayışından uzaklaştırılan insanın da tıpkı üzerinde deney yapılmasında olduğu gibi araçlaştırılmış olacağı gerçeğidir.

---

[191] Beauvoir, **The Ethics of Ambiguity**, trans. B. Frechtman (New York, 1967), 82. Aktaran: Doç. Dr. Hülya Şimga Durudoğan Koç Üniversitesi Felsefe Bölümü İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü hdurudogan@ku.edu.tr

[192] Cüneyt Yüksel**, Devlette Etik**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Bütek a.ş., 2010, S:25

[193] CICERO, **Yükümlülükler Üzerine,** Latinceden çeviren C.Cengiz Çevik, Ed. Koray Karasulu, Türkiye İş bankası Yayınları, 2011

[194] Immanuel Kant, **Arı Usun Eleştirisi**, 3. Baskı**,** çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayın Evi, 2010, s:27, ISBN: 978-975-397-113-3

[195] Saim Üye, "Hukukun ve Ahlakın Sınırlarında: Yapışık ikizler", **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:2013/2 ISSN:1300-9885, s:93

Bu noktaya gelene kadar edinmiş olduğumuz haksız deneyimler sonucunda adaletin gerçekte ne olduğunu duyumsayabiliriz. Adaletin gerçekte ne olduğunu bilmeden, deneyimlemeden adalet dağıtan Gılgamış'ta olduğu gibi[196], daha önce hiç ölme deneyimi yaşamamış insanların, ölmeyi bekleyen insanlara adalet dağıtmasındaki adaletsizliklerle karşılaşmak da bir o kadar şaşkınlık verici durumdur.

Kabul edilen bu deklarasyon ile "*yaşama hakkı"* [197] nın yanında "*mutluluk arayışı"*[198]nın kabul edilmiş olduğu gerçeği, insanların gelecekte yaşam hakkından daha geniş bir kavram olan mutluluk araşıyı hakkına [199] mutluluğunu arayanların/ arayacakların odaklanacağının açık göstergesidir.

1.3.4 Yaşam Ve Ölümün Ustaları

Birey ve toplumsal sözleşmenin/hiyerarşinin, itirazına/ kabülüne razı olan insan ırkının, yaşam ve ölüm kavramlarındaki sürecine değinmeden geçmek temelsiz bir yapı oluşturur. Bir dönemin bitişi yeni bir dönemin başında olduğumuz zamanlarda ki bu değişimin asıl nedeni, insan ırkının teknik bilgisindeki hızlı sıçrayışla, Mars'da koloni kurması, otonom yapay zekaya sahip robotların silahsızlandırılması ya da Neandertal'in yeniden dünyaya doğumunu sağlayacak kadının seçimindeki gibi dünyada değişim yaratacak bir diğer konu da ötanazidir.

Gılgamış Destanı "*Philadelphia ve Yale tabletleri, Bağdat ve Chicago parçaları, Berlin ve Londra parçaları ve kayıp parçalar*"[200]la dünyanın dört bir tarafına dağılmıştır ve bu yarım parçalarının çevirisi bile yaşam ve ölümle ilgili olduğundan oldukça değerlidir. İnsan ırkının kesintiye uğramış ancak kültürel belleğinde çıkmayı bekleyen

---

[196] Bottéro Jean, Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, 5. Baskısı 201310 tablet II: 1-5-10, YKY, s: 173

[197] UN General Assembly, "**The Universal Declaration of Human Rights**", United Nations, 217A (III), Paris, 10/12/1948

[198] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001

[199] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence"**,** Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001

[200] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, Gılgamış Destanı, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, 5. Baskısı, YKY, 2013

bilginin "*[Sorular sormak (?) istiyorum ona] Ölüm'e ve Hayat'a dair*"[201] sorusunun cevabını arayan insanın yeni binyıllar dönemini başlatır. Ölümü eskisi gibi korkusuzca karşılamaktan uzaklaşan insan artık ölümden korkar hale gelmiştir.

İlk yazıyla Sümerlerin üstün edebiyat becerileri, Arami diline çevirisiyle, Mezapotamya edebiyatında, eski yakındoğu edebiyatınında yer etmiş ve Kitab-ı Mukaddes' te aynı üslup varlığını göstermiş ve ardından gelen dinsel metinlerde de aynı bilgi aktarımı devam etmiştir. Sümerler, kültürel belleklerindeki verileri hiç değiştirmeden günümüze taşımayı başarmışlardır[202] Sümer ve Akad okumaları ve dünya mitolojileri günümüz dini kitaplarında benzerlikler göstermektedir. Dolayısıyla bu farklı dönemlerin metinlerindeki benzerlik biraz daha geriye gitme ihtiyacı doğurmuştur. İnsan ırkının geçmişindeki gizi aktaran semboller günümüzdeki uluslararası sembollerin dilden bağımsız kullanımının[203] dönemsel yansıması, bozulmadan korunan bir başka kaynağa Yukarı Mezapotamya'ya doğru yönlendirmektedir. Biyolojik bilgi aktarımının yanında yaşam ve ölüm kavramında kültürel bilgi aktarımının da devamlılığını somutlamak adına, iki farklı dönemin metinlerini karşılaştırma ihtiyacı doğmuştur. İki farklı dönemin metinleri karşılaştırıldığında arada bin yıllar olmasına rağmen aynı bilgi aktarımı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

"*En eski tapınağı yapanlar*"[204]ın günümüze aktardığı bilgiler, onlardan önce yaşamış insanların da kültürel belleklerinin yansımasıdır. Dini ritüellerini gerçekleştirmek için organize edilmesiyle başlayan kült alanların yapımı 12 bin yıl öncesine dayanmaktadır ve soyut düşün yeteneğine sahip sanatçının, sembolleri ve üç boyutlu eserleri bulunmaktadır. Kült alanı yapmak için organize olmuş topluluğun, üstün mimari yeteneği, dönemi ve kendinden sonraki zamanlara amacı doğrultusunda

[201] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, 5. Baskısı, YKY, 2013, Ninova versiyonu 9.tablet III:5,:s165

[202] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, 5. Baskısı, YKY, 2013, ss: 49-55

[203] Klause Schmidt**, Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007, s: 248

[204] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007

aktardığı geniş sembol dili[205]bulunmaktadır. Yüksek kültürün günümüze aktarılmasında belkide en önemli veri olarak kutsal mekanları olan yüzlerce metrelik karelik kült alanının deformasyonunu önleyici malzemelerle desteklenerek üstünü kapatıp kaybolmalarıdır.[206] Bu kapatma işleminin bilinçli davranışı "*.. bir "final"miydi? İnsanlar, "zamanın değiştiğinin" ve yeni bir kültür evresine ulaştıklarının bilincindemiydiler? Eskiye ait olanların yıkılmasından vazgeçilmiş ve aynı zamanda bu kutsal alana, düzenli bir gömmeyle veda mı etmişti? ...son duruma katılabiliriz*."[207]

Sümer metinlerinden, Tufan[208] dan önce de Sümer kentlerini, kral insanların yönettiği ancak, ilk kentleri Tanrıların kurduğu Luddingirra isimli öğretmen tarafınan kayıtlara geçirilmiştir. Beş kenti, 8 kral 241.200 yıl yönettiği şaşkınlıkla ifade edilmiştir. Bilge Tanrı Enki kral Ziusudra'ya[209] tufandan korunması için gereken yöntemi fısıldamış ve tufandan kurtulan Ziusudra'ya, Tanrı Enlil'in ölümsüzlük bahşetmesiyle yeni krallık dönemi başlamıştır.[210]

Gılgamış Destanı, ölümsüzlüğü ve mutluluğu arayan insanların ilgisini her dönem çekmiştir, hatta Nazilerin kurduğu ölümsüzlüğü ve saf ırkı arayan Tules örgütünün de ana kaynakları arasında yerini almıştır.[211] Bu nedenle Gılgamış Destanı biyoetik ve hukuku açısından ayrıca öneme sahiptir.

---

[205] Neşe Çetin, **Cerrahate İcraat,** 2012 Yılı Türkiye Sergi Turnesi Katalog Metni, Bandırma Belediyesi Kültür Sanat, 2012

[206] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007, ss: 234-235

[207] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007, s: 258

[208] **Kuran,** 11/Hûd, 36, 48; 23/Mü'minun, 23, 30

[209] Tufan'dan kurtulan Ziusudra Nuh Tufanı ile aynıdır. Ölümsüzlüğün sırrını öğrenmesi ve Tanrı tarafından korumaya alınması Kuran'da geçen Lokman suresi'ni vermektedir. Gılgamış'ta bu sırrı öğrenmek için kendisine başvurmuştur. **Lokman 31**

[210] Muazzez İlmiye Çığ (1996), **Sümerli Ludingirra,** 9. Basım 2007, İstanbul, Kaynak Yayınları 183,ss: 48-50, http://www.academia.edu/7073867/Muazzez_ilmiye_cig-s%C3%BCmerli_ludingirra
Ludingirra Sümerli bir öğretmendir ve Akad, Asur istilasıyla sadece topraklarını değil aynı zamanda tanrılarını, kültürlerini, yazılarını da çalmalarından oldukça etkilenir ve bundan dolayı günlük hayatını, hukuk, sağlık, yönetim, tanrıları, kültürel yaşamlarını kayıt altına aldığını belirtir. Arami dilindeki metinlerde Sümer metinleri pek değişikliğe uğramamıştır ancak isimler değişmiştir. Bu nedenle Ziusudra, diğer dilde Utanapiştim olarak, İn.anna İştar olarak dönüşmüştür. Ancak bahsi geçen kişi ve konular aynıdır.

[211] Nazi, Sümerlerde Tanrı Enki'yi iyileştiren olarak ismi geçmektedir. Bu nedenle ölümsüzlüğü Naziler binlerce insan üzerinde bu genetik bilgiyi ararken, bir çok insan üzerinde deney yapmışlar ve ölümlerine neden olmuşlardır.

Gılgamış, Tanrıça İnanna/ İştar'ın isteği üzerine evlenmesiyle ölümsüzlükle taçlandırılacak olmasına rağmen, Gılgamış evlenmeyi kabul etmez. Tanrıça kendisinin aşağılanmış olduğunu hisseder ve Gılgamış'ı cezalandırmak üzere gökyüzü boğasını getirir. Gılgamış'ın Gökyüzü Boğasını sevgili arkadaşı ile yenerek öldürmesi, tanrıları kızdırır ve ceza olarak sevgili dostu, eşi Endiku'in ölmesine karar verirler. Gılgamış adaleti bilmeden adalet dağıtan bir yöneticidir ve bu noktada ölüm gerçeği ile tanışmaktadır.[212]

Maddi veriler ve Sümer Krallar Listesi Tufandan[213] kalabalık krallar[214] soyunun kurtulan elitleri arasında yer alan Gılgamış'ı ilk hanedanın beşinci hükümdarı olarak vermektedir ve tanrılar kataloğunda ismi yeralır.[215] Günümüz yansıması insan Tanrı'nın bir parçasından yaratılmıştır ve Tanrı bilgisine ulaşabilir.[216] Yunanlılarda insanın ölümsüzlüğü Dionysos'un özünden yaratılması; içinde yarı insan yarı ölümsüz tanrı parçacığının bulunmasındandır.[217]

Korkusuz kralın yaşamında, ölüm günlük hayatının bir parçasıdır, saldırganlığı ve gücüyle ününün yayılmasını arzular ve öldürür, ancak ölüm ondan bir o kadar da uzak kavramdır. Gılgamış, dostunun ölümüne vicdanı dolayısıyla oldukça üzülür, kabullenemez ve arkadaşının gömülmesine izin vermez. Kollarının arasında tutarken balçık olmuş bedenin ağzından burnundan gelen kurtları gördüğünde ki[218] eski dünyada ölülerin mezara konmadan önce çürümek için beklendiği, kemiklerinin boyanıp, yerleşim merkezlerinin içerisinde tutulduğu bilgisi[219] günümüze kadar bilinen ölüm kavramının değişim süreçleridir. Gılgamış'ın korkusu ölüm kavramının değiştiğini, korkuya dönüştüğünü göstermektedir. Yeni oluşan kavram olan ölüm korkusuyla ondan

---

[212] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 5. Baskısı, YKY, 2005, 2013

[213] Muazzez Çığ, **Sümerlilerde Tufan Tufan'da Türkler,** Kaynak Yayınları, 2008 ISBN: 9789753435420

[214] **Kuran**, 7/A'râf, 64 "Onu (Nûh) yalanladılar. Biz de onu ve gemide beraberinde olanları kurtardık, âyetlerimizi yalan sayanları suda boğduk. Çünkü onlar kör bir milletti."

[215] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez(Ed.), Samira Benameura, YKY 2005, 5. Baskısı, 2013, ss: 21-24

[216] Fatih Açık, **Kur'an'ı Kerim'de İrade Hürriyeti Ve Sorumluluk Çerçevesinde İnsan Hayatı** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ünivesitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilimdalı, Ankara, 2007, ss:10-28

[217] Joseph Cabpbell, **Yaratıcı Mitoloji**, İmge Kitabevi, 2003, s: 24

[218] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, YKY 5. Baskısı 2013, 10 tablet II:1-5-10, s: 173

[219] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007, s: 60

kaçınmanın yollarını ararken kültürel alt benlik bilgisini de aktarmaktadır "*..çünkü her insanın ne zaman öleceği her ne kadar belli değilse de, günün birinde öleceği kesindir ve bundan kaçınılamaz; hiç birşey kesin değildir bu dünyada, tanrılar bile karşı koyamaz buna. Eski Versiyon*[220] cümlesiyle ölümün gerçekliğinden tanrıların gücünü dışlanmasıyla birlirlikte, ölümü yenmek fikrini ortaya çıkartmıştır.

Günümüz hukukunun oluşmasında önemli yere sahip olan, 15 yaşında hukuk doktorasını alan Hugo Grotius doğal hukukçular arasında yerini almaktadır. Grotius Tanrı, hukuk ilişkisini şu şekilde ele alır:

> *"'Doğal' terimi varlıkların değişmez, evrensel özellikleriden çıkan zorunluluğu ifade eder. (..)ilahi hukuk şeyleri niteliğine bakarak bir şeyleri yasaklamaz; Tanrı şeyleri yasakladığı için hukuka aykırılık doğar. Ya da ona, tanrısal irade gereği uymak gerekir. Oysa doğal hukuk, doğallığı gereği zorunlu ve değişmezdir, şeylerin özünden kaynaklanır ve Tanrı bile onu değiştiremez"*[221]

Şeylerin özünün iyi ya da kötü doğaya sahip olmasınında bu özü değiştiremeyecek olan Tanrı ifadesi, Gılgamış'ın eski versiyonundan günümüze kültürel belleğin hukuk alanında kendini somutlamasıdır. Burada kullanılan Tanrı'nın özü değiştirmemesi insana özgür irade bahşetmesi ve insanın seçim yapabilme özgürlüğüdür. [222] Gılgamış'ta bir tercih yapmış, ölümsüzlük yerine mutluluğu seçmiştir.

Ölümün ne olduğunu bilmeden, halkı üzerinde yaşam ve ölüm kararını veren kral Gılgamış'ın ölümü öğreneceği zorlu süreci başlatan evlilik teklifi, ona ölümsüzlüğü getirecektir ama İnanna/ İştarın önceki kocalarınının nasıl sefalet içinde yaşadıklarını bildiğinden kabul etmez; bu sefalet gerçekte hayatı kurallarla yaşamak zorunluluğudur. Gılgamış kurallarla yaşamak istemediğinden, ölümsüzlüğe ve lükse karşı, **mutluluğu** tercih etmiştir. Çünkü Gılgamış kentinde yaşayan tüm kadınların sahibiymiş gibi davranmaktadır ve tek eşli olmak, onun için kabul edilir bir fakirlik değildir.[223] Ancak, bu tercih ona mutluluk getirmemiş, kendisi hayatta kalsa da benliğinin diğer parçası olan arkadaşının ölümüyle, ölümün gerçekte ne olduğunu anlamak zorunda kalmıştır.

---

[220] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed), Samira Benameura, 2005, YK, 5. Baskısı 2013,ss: 196, 184-185, 262-263

[221] Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.), **Sokratesten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, İletişim yayınları, 2013, ss: 418-419

[222] Fatih Açık, **Kur'an'ı Kerim'de İrade Hürriyeti Ve Sorumluluk Çerçevesinde İnsan Hayatı,** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ünivesitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilimdalı, Ankara, 2007, ss:10-28

[223] Muazzez İlmiye Çığ (1996),**Sümerli Ludingirra,** 9. Basım 2007, İstanbul, Kaynak Yayınları 183,

Bir defa ölen bir daha ölmez. Yaşam ve ölüm zamanın parçalarıdır. Parçaları birleştirebildinde insan ölümün ötesine geçer. Ancak bu somut bedensel acılı bir öğrenme sürecidir. Bu nedenle bazı cemaatler bu acıyı kendi elleriyle oluştururlar ki bunun da gerçekle ilgili bir manası yoktur.

Gılgamış bu dayanılmaz acıdan kurtulmak için, herşeyi göze alır. Bu acıyı sadece Tanrı geçirebilir, çünkü gerçekte bu gelen evlilik teklifi Tanrı tarafından gönderilmiş bir haberdir[224] ve Gılgamış bunu geri çevirmiştir. Tanrıyı ve ölümsüzlüğü aramaya başlar ve ölümsüzlük bahşedilen Ziusudra/Utanapişti'yi bulmak için yolculuğa çıkar. On birinci tablette Ziusudra /Utanapişti ölümsüzlüğe nasıl eriştiğini Gılgamış'a anlatırken ki bu Tanrıların (insan tanrılar) felaketten kaçışlarında, Anu'nun göğüne tırmanmak için terk ettikleri tapınakları üst üste binen üç kubbe şeklinde ifade eder,[225] Gılgamıştan binlerce yıl önce yapılmış olan, Göbeklitepe D yapısı 43 nolu dikili taşta yatay şekilde üç kubbe[226] bulunmaktadır. Enki'nin altını bulmasıyla, zamanı gösteren saati ve M'lerini taşıdığı çantadır. Arkeolojik buluntular M.Ö 35 bin yıllık yaşam geçmişi olduğunu tesbit ettiği, Hakas Türklerinin yaşadığı bölgede; Hakaslar'da ruhun topraktan kolay çıkışını sağlamak için, ölü derine gömülmez ve ölünün ardından yapılan ritüeller, ruhunun bir başka bedende üçüncü yıl sonrası hayat bulacağından dolayı, üçüncü yılda yapılan rituel sonrası anmalar bitirilmektedir.[227] Yani Anu'nun göğüne üç kubbeden [228] sonra tırmanmış olurlar. Türk mitolojisi, kozmolojisinde bu Orion'u geçip Sirius'a ulaşmaktır. Giza piramitleri de Orion'a açılan bir kapıdır.

Gılgamış Destanı yaşam ve ölüm yolunda bir yol haritasıdır. Kendisinden binlerce yıl öncesini Göbeklitepe'de, sonra ki yol haritasını ise; The Book of The Enoch[229] kitabıyla aktarmaktadır. Kitabın yayılmasında etkin olan Fenike dilidir. Enoch

[224] **The Book of The Secrets of Enoch** kitabında Lord olarak geçmektedir.
[225] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, 2005, YKY 5. Baskısı 2013,s:196
[226] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007,s: 294, resim 107, ayrıca Faruk Sümer, "Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış", s: 216, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1015/12318.pdf
[227] Esra Çavdar, **Hakasya Türkleri Siyasi ve Kültürel Tarihi**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Edirne 2010,ss: 82,83,85
[228] Faruk Sümer, "Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış", s: 216, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1015/12318.pdf
[229] Henry Frowde, **The Book of The Secrets of Enoch**, Tanslated from the Slavonic by W.R.Morfill Reader in Russian and the other Slavonic Languages and With Introduction, notes and indices by

kitabı Güney Rusya, Sırbistan, İstanbul, Yunanistan, İsrail, Mısır'da kullanılmış bir din kitabıdır. Ayrıca, Yeşu,1:5 [230], Seba-yi Seyyar [231] ve Bibliotheca Rabbinica: Eine Sammlung Alter Midraschim [232] kitapları da aynı bilgiyi aktarmaktadır.

Mısır'da fırtına ve doğurganlık tanrısı Hadad'a, Ball ünvanı verilmiştir, bu antik dönem Kuzeybatı Semitik dillerde "Lord" yani "efendim" ünvanına dönüşmüş ve onurlu anlamına gelmektedir. Çocuk [233]ya da yağmur[234] isteyen insanların arasında kullanımının artmasıyla, Tanrı adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Sümerli şair Ludingirra'nın metinlerinde bu bilgi krallarının nasıl o kadar uzun yaşadığı anlatılırken verilmiştir. Batı dillerine "*dilbad"*[235] Venüs yıldızı olarak geçmiştir. İslamda sabah ve akşam yıldızıdır ve Allah'ın bildirisini insana taşındığının habercisidir. Venüs, akrep ile birleştiğinde, Tanrı ile **mutluluğu arayan** insan arasında dilekleri iletip kabul olmasını sağlamaktadır. Türk kozmolojisinde ejderhanın, aslanın, venüsün, merkürün, keçinin, antaresin, Jüpiterin, diğer gezegenler dizgisinin, kartal tarafından görülmesi, orion ile karşılanıp, Sirius ile birleşmesinin sonucudur. Bu günümüz dinlerindeki ayrışmanın da sebebidir çünkü Venüs [236], bolluk bereket verdiği gibi Güneş ve Ay aynı anda gökyüzünde olduğunda düzeni de değiştirmektedir. Bu baharın gelişi ekinoks zamanı öncesine rastlamaktadır Bilgiden uzak olan günümüz insanı, bu bilgiyi arkaik insanın doğadan korktuğu sonucuna dönüştürmüştür. İn.anna'nın arabasını keçi çekmektedir. Batı mitlerinde Odin'in keçileri olur ve keçiler istekleri kabul eder ve Odin onlarla

---

R.H.Charles, Oxford at the Clarendon Press1896, Publisher to the Universty of Oxford, London, Edinburg, New York,1896

230 **Yeşu** 1:5, www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=1&sc=196

231 Emir Nizamu'd-din Ali Şer-i Nevayi 1441-1501, **Seba-yi Seyyar**, haz. Güzin Turan, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları:1145, Ankara, 2015, ISBN:978-975-16-3027-8

232 **Midrasch Debarim Rabba**, **Bibliotheca Rabbinica:Eine Sammlung Alter Midraschim,** Lipzing Otto Schulze, ZI.QUBR-STR.ZI. cilt 5,1882, http://archive.org/stream/bibliothecarabb01unkngoog/bibliothecarabb01unkngog_djvu.txt

233 Yeni krallık dönemlerinin krallarından olan, İyi kalpli kral Etana'nın kartalı yılandan kurtarmasıyla, gökyüzünde bulunan metali alıp soyunun devamı için gereken elementi almasında kartalın yardımı anlatılmaktadır. Bu şu an uzay haritalarında kullanılan yılan, adam, akrep üçlemesidir.Akrep tüm kapıları açandır. Etana gökyüzünün katmalarında arasında dolaşırken, şuanki bilgimizle gökyüzüne fırlatılan bir uzay aracından verilen görüntüler gibi gökyüzüne yükselişi aktarılmaktadır. Bu bilgi Ludingirra'da şaşkınlık yarattığı gibi, günümüz insanında da yaratmaktadır. Sonunda Etana ve karısının kraliyeti teslim edebilecekleri çocukları olur. Çığ Muazzez İlmiye (1996),**Sümerli Ludingirra,** 9. Basım 2007, İstanbul, Kaynak Yayınları 183,ss: 48-50, 96-97,112,

234 Feyza Tokat, "Taş ve Cevherlerin Türkçe Tıp Yazmalarında Tedavi Amacıyla Kullanılma Şekilleri", Zeitschrift für die welt der Türken, **Journal of World of Turks**, ZfWT, cilt:6, No2, 2014, s:183, https://www.researchgate.net/publication/264808755

235 Çığ Muazzez İlmiye (1996),**Sümerli Ludingirra,** 9. Basım 2007, İstanbul, Kaynak Yayınları 183,s:21

beslenir. Kuran, Hz. İlyas'ın Baal'a tapan halkını uyarırken *"sakınmaz mısınız! En güzel yaratanı, sizin de geçmiş atalarınızın da rabbi olan Allah'ı bırakıp Ba'l'e mi taparsınız!"* [237] der, Hindular'da boğaya taparlar. İn.anna'da gökyüzü boğasını –Ay'ı, çağırır ve Gılgamış'ı cezalandırır. Baal –onurlu; Allah'tan bir eliyle alıp dünyaya bir eliyle verendir. Dolayısıyla iyi, temiz kalpli, onurlu bilgisini vermektedir. Yeterince temiz kalpli olursanız Allah dileklerinizi kabul eder. Bu Ball heykelleri de sağ eliyle alır, sol eliyle verir ve sol ayağı Tanrı'ya şükürdedir. Görüldüğü gibi Ball'da, Tanrıya şükretmektedir ancak zamanla insanlar bu heykellere tapar hale gelmiştir. İsteklerin kabulünden önce temiz kalpli insan yeni lider, korkutucu bir yolda kendini bulur ve Lord temiz kalpli insana *"korkma"* der *"korkma ayağa kalk!"* [238]

Gılgamış geçtiği korkutucu dağları ve toprakları tarif eder ve Zagros Dağlarına yöneltir. Zagros dağları Toroslar'dan başlayıp Basra Körfezi, Hürmüz Boğazına kadar inmektedir. Gılgamış'ın krallığını yaptığı Uruk Şehri de, Basra Körfezinin kuzeyinde yer almaktadır. Türkiye- Suriye arasında Karkamış şehri bulunmaktadır. Fırat ve Dicle arasında Peygamberler şehri Urfa'ya kadar Gılgamış yolu tarif etmektedir. Altay, Tuva Kam alkışları incelendiğinde, hasta kişinin öleceğini alkışlarken, Sümer akrabalarını anmaktadır. [239]

---

[236] Adem Aydemir, "Divanü Lügai't Türk'te Astronomiye Dair Sözcükler", **International Journal of Language Academy**, cilt:3/1, spring 2015, ss:169-198, ISSN: 2342-0251, s172-(176)-177, http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/adem_aydemir_divanu_lugatit_turk_astronomi.pdf

[237] Sâffat 37 / 124-126

[238] Frowde Henry, **The Book of The Secrets of Enoch**, Tanslated from the Slavonic by W.R.Morfill Reader in Russian and the other Slavonic Languages and With Introduction, notes and indices by R.H.Charles, Oxford at the Clarendon Press1896, *Publisher to the Universty of Oxford*, London, Edinburg, New York,1896

[239] Kurtarmak için çare yok Yasak yerden ağaç kesmiş. Bela, günah oradan girmiş Kış ayı bittiğinden beri.Bahar ayı başladığından beri Doğrudan kuzey tarafımıza, Yüksek tepenin üzerinde Konmuş duruyor. Ruhunu takip edip, arayıp, İmanla dua ettim. Sümber-Uula* arkasından beri Peşinden gittim, yakalayamadım. Yardım etmedi demeyiniz Savundum, denedim, başaramadım. Geri alamadı demeyiniz. Zincir kelepçe bırakmadı.Cehennemden çağırdığımda Mançur hanı da yardım edemez. Sevgili akraba, ulusuna Dönmeyecek, harcanmıştır o. Janyl Myrza BAPAEVA, **Tuva Kamlarının Alkışları**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı, Ankara 2008,s:151

Sümber-Uula mitolojik bir dağ adı olarak verilmiştir. Kamın bu alkışı hasta kişinin öleceğini alkışlamasıdır. Ve alkışın başında da kutsal mekandan ağaç mı kesmiş diye Kam sorar; Gılgamış, İn.anna'nın çok sevdiği nadir bulunan kutsal huluppu ağacını (kavak) keser. Gılgamış'ın hastalığının başlangıcıdır. Alkış sevgili akrabasının ulusuna dönmeyeceği ile son bulur. Gılgamış'ın biğer parçası olan Endiku cezalandırılır. Ağaç kesmek bu nedenle hala Asya ve Anadolu'da kutsal kabul edilir ve ağaç kesmek ise uygunuz bir durumdur.

Sümerliler'de hizmet eden köleler bulunmaktadır ancak bugünkü kullanılan anlamda köle değildir, toplumda birey olarak yaşarlar ve borçlarını ödediklerinde özgür olurlar. Bu borç, yaşamda kalabilmek için çocuğun güçlenmesi, bu süreçte eğitilip kuralları öğrenmesi için geçen süredir. Tanrı'nın kendisi için seçtiği yolda ilerleyebileceği öğretiye, zamana ulaşana kadar devam eder, yani para ile ilgili bir borç değildir. Borç Tanrı'yadır ve yaşamda kalmasına izin verdiğinde, borç ödenmiş olur, özgürlüğe kavuşur.

Ölüm suyunundan geçip Ziusudra/ Utanapişti'ye ulaşıp ölümsüzlüğün sırrını öğrenmek isteyen Gılgamış ile kayıkçının konuşmasından *"... Her seferinde, iki Taştan-Suret / Geçirdi beni karşıya!"* der, taş suretlerin Sümerce anlamı heykellerdir ve Gılgamış'ın sinirlenerek kırmış olduğu bu Taş – Suretler[240] ölüm suyuna değmeden geçişi ortadan kaldırmıştır.

Göbekli Tepe D yapısı Dikilitaş 19 ve 20 özellikle tahrip edilmiş ve 20'nin üzerine boğa, yılan, tilki kavgasını boğanın kaybettiği betimlenmiştir[241] ve T başlı heykellerin papaz atkısı benzeri şeritleri[242] bulunmaktadır ve Dikilitaş 31 ve 18 ikizdir, üzerinde atkı ve bant motifleri bulunur; Gılgamış'ta; " *[ ] giyinir/ [ ] yerine/ Ve boyun atkısı sanabilir/ yuları:/ Bilmez [ayırt etmesini]/ iyiyi kötüden,/ yoksundur sağduyudan"*[243] der. Dikilitaş 21'de stola şeritlerinin arasından yılan aşağı iner, Dikilitaş 30'un alnında yatay H, zigzak şeklinde şimşek yılan betimlemesi bulunur[244] Göbeklitepe resim 23deki*"kireçtaşından yapılma büyük halka. İşlevinin ne olduğu hala bilinmemektedir"*[245] ancak, *"..Gılgamış'ın elinden düşürdüğü Değnek ile Çember'i yeryüzüne çıkartmak için.."*[246] ifadesi ölüm bölgesine girmeyi ifade eder. İki farklı dönem insanı yaşam ve ölüm bilgileriyle birbirine bağlanmaktadır.

Firdevsi; ölümü adalet, beceri, eziyete benzeterek Tanrı'nın alışkanlığı olduğunu belirtmektedir. Eğer ölüm olmasaydı dünyanın insanlar tarafından kaplanıp, boş yer kalmayacağına vurgu yaparken (Gılgamış'taki Tufanın olma sebebiyle aynıdır) kötü

Bu kölelelerin saçları kesilir ve özgür olana dek saçları kazıtılmış olarak yaşar. Budist inancı, Hinduizm Sümerlerin eğitimindeki köle öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Akad, Asur ve şu an bölgede yaşayanların kültürel bilgi eksikliğinden, sadece gördükleri kadar anlam çıkartan insanlar, tanımını bilmedikleri köle kavramını, çocukların, kadınların alınıp satıldığını sanarak zamanla deformasyona uğratmış ve günümüzde bu geniş bölgede çocuk-kadının alınıp satıldığı bir sisteme dönüştürülmüştür. Yörük/Türkmen kültüründe bu sistemi gerçek haliyle görebiliriz.

[240] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, YKY, 5. Baskısı 2013,ss: 294- 175- 265

[241] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007,ss: 151-152

[242] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007,ss: 138

[243] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Editör Beril Sönmez, Samira Benameura, 2005, YKY 5. Baskısı 2013,s: 185,

[244] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007, s: 154

[245] Klause Schmidt, **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar**, Arkeoloji ve sanat yayınları, çev. Rüstem Aslan, 2007, s: 163

[246] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, YKY, 5. Baskısı 2013, ss: 53, 32

kalpli birisi olsa bile öldüğünde; cariyelerinin de ölümün ardından, kaleden aşağıya atlamak suretiyle intihar ettiklerini [247] ölünün padişahlara yaraşır şekilde, ritüellerin yapılması ve onuruyla bu dünyadan gönderilmesini 60 bin beyit içinde 977 ila 1010 tarihleri arasında Şahname'sinde yazmıştır.[248]

Gılgamış Destanında Tufanı kışkırtan insanlarla ilgili*, "nüfusun aşırı artması, tanrılar tanrısının uyumasını engelleyen aşırı gürültücü insanların alabildiğine artması Yücebilge'de yer alan ve burada geçiştirilmiş olan Tufan kışkırtmanın asıl gerekçesidir"*[249] Firdevsi'nin ölüm olmasaydı dünyanın insanlar tarafından dolmasına yapılan vurgusu ile Tufan'ın ortaya çıkmasını sağlayan Tanrının insanların kalabalığından duyduğu rahatsızlığı tamamlar niteliktedir.

Picasso'nun Guernica'sına tarım toplumunun kurumlaşmasının mitlerini kullanarak aktardığını *"- sonsuza kadar ölen ve kendini doğuran, yaşam çemberinin efendisi, göksel işareti ay olan boğanın – yaşamı koruyan ve sürdüren inanç ve duasıydı"*[250] kültürel belliğin sanatta devamlılığını sağladığı günümüz yansımasıdır.

Mezapotamya'nın farklı etnik grupların oluşturduğu karma uygarlığın kültürünün ürünü olarak günümüze kadar değişmeden ulaşması, yaşam ve ölüm kavram değişimlerinin kültürel etkisini anlamak açısından önemlidir. Gılgamışın öldürdüğü ve ölümden korkmasına neden olan Boğa ile dünyanın farklı bölge sembolleri ve mitlerinde karşılaşılmaktadır. Picasso'nun Guernica'yı yüzlerce eskizden sonra oluşturduğunu biliyoruz. Sanatçı anda geçmiş ve gelecek arasında mükemmeli yansıtmaya çalışmaktadır. Yüzlerce denemeden sonra kendi gerçek mükemmelini bulmuştur. Gökyüzünün bilgesi boğa ile hayat çemberi, Picasso'dan Göbeklitepe'ye zamanın içerisinde varlığını sürdürmektedir. İletişim imgelerinin yanında sembollerle yaşayan, buzul çağından kalan resimlerde ya da Neolitik Göbeklitepe'de, Sümer yazılarında varlığını tanımlayan sanatçıyı Campbell;

> *"..düşünce değeri kadar duygularla da uğraşan şair ve sanatçılar,mitosun anlaşılması için özel bir organ geliştirmişlerdir; bu, yalnızca öğrenim görmüş olanlarda bulunmaz. Sanatçı veya şair aynı zamanda öğrenim de gördüğünde, belirli*

[247] Neolitik dönemde tek eşliliğin en büyük erdem olduğunu, ereksiyon halindeki erkeğin kafasının yapılmadığı figürde vücudunun ezik duruşuyla sembolize edilmiştir.
[248] Firdevsi, **Şahname**, çeviren Prof. Necati Lugal, Kabalcı Yayınevi , 2009, ss: 348-617
[249] **Gılgamış** dipnot 2, s: 189
[250] Joseph Cabpbell, **Yaratıcı Mitoloji**, İmge Kitabevi, 2003, s: 221

bir mitsel karmaşanın çekirdek temaları ve yaşamla ilişkilendirdikleri geçerliliklerinin yorumlayıcıları olarak en fazla uzmanlaşmış akademik araştırıcılardan daha güvenilir kılavuzlar olurlar''[251]

diyerek sanatçının bilginin devamlılığındaki önemini vurgulamaktadır.

Mitolojinin üstlendiği görevler arasında, çağdaş bilincin kabul ettiği bütünlüğü geliştirmek yer almaktadır.[252] Genel düşüncenin aksine geçmişin insanına doğru gittikçe, oldukça gelişkin astronomi, tıp, sanat, mimari, matematik ve kültür belleğine hakim olduklarını görmek dikkat çekicidir.

Mitlerin işlevi, inancın devamlılığını ve inancın aşılanmasını sağlamaktır. Bilinmezliğin aracı olan imge ve simgeler aracılığıyla bu işlevini sürdürmektedir. Kollektif mitolojinin bu fonksiyonel tutumunun da zamansallıkla ilişkisi vardır.İnsanın toplumsal doğrular etrafında yaşamak durumunda kalması, kişilik bozukluklarına ve hatta tamamen kişilik yitimine yol acacak kadar güçlüdür. Kişisel duygu, düşünce ve eylemlerimizi kontrol altına alan toplumsal gücün baskısı, ne olmamız gerektiğine karar verir ve bu çağdaş dünyada da kendini göstermektedir. Yeni özgün bireyler yaratma, yeni dönemin acılarını da beraberinde getirecektir[253] Bilimsel bilgi teknisyeninin yontusu olarak, ortaya yeni bir dönemin çıktığını da söyleyebiliriz. Toplumsallıktan bireyselliğe de dönüşün eklemlendiği günümüz zamanında insan üzerindeki bu çatışma yaratan bu bilinçli/bilinçsiz etkenlerin çokluğu, intihar oranındaki artışa kendini eklemler ve tekrar iyileştirme süreci, intiharı önleme politikalarıyla düzenlenmeye çalışıldığını da söylememizde bir sakınca yoktur.

Gılgamış'ın ellerinde ölümsüzlük bitkisi bulunmaktadır ancak yılan bunu kullanmasına izin vermez ve ölümsüzlük bitkisi suyun içinde kaybolur. Hristiyanlıkta, bu sudan haç çıkartmanın atasıdır. Ölümsüzlüğü bulamasa da uzun ve sağlıklı hayatı yakalayan Gılgamış'ın gizemli kökünü aramaya devam eden insan, Ak ene' den de uzaklaşmasıyla, ölümsüzlüğü artık teknik bilgi sahibi, tıp insanları üzerinden aramaktadır. Bu metin insanın, mutluluğu için ölüm de dahil, herşeyi göze alabileceğini vurguladığı gibi, aynı zamanda genç ve sağlıklı kalarak ömrünü uzatabilme isteğinin bellek gücünü ortaya koymaktadır. Bu gençlik iksirini bir yılana (bekçi) kaptıran Gılgamış'dan sonra insan, dünyevi görevlerini en iyi şekilde gerçekleştirmek için

[251] Joseph Cabpbell, **Yaratıcı Mitoloji,** İmge Kitabevi, 2003, ss: 318
[252] Joseph Cabpbell, **Yaratıcı Mitoloji**, İmge Kitabevi, 2003, ss: 14
[253] Joseph Cabpbell, **Yaratıcı Mitoloji**, İmge Kitabevi, 2003, ss: 98-99

bilimin getirdiği yeni bilgiler ışığında çalışacaktır. Harari' de bu konuya dikkat çekerken,

> *"Kişiselleştirilmiş tıp çağı ...Bir şirket yeni bir canlı veya organ yaratıp bunun DNA diziliminin patentini alabilecek mi?... Bu tür ikilemler, Gılgamış Projesi'nin ve potansiyel süper insanlar yaratabilecek diğer imkanlarımızın etik ve toplumsal yansımaları yanında çok önemsiz kalacaktır"*[254] demektedir.

Metinlerin karşılaştırması bugün verilecek kararların, yapılacak seçimlerin önemini vermektedir. Ancak, teknik yani bilimsel bilgide süreç başladığında, ne kadar baskın bir yasal ya da dini sistem olursa olsun, bu teknik bilginin uygulanmasını ortadan kaldırma gücüne sahip olamayacaktır.

Sözleşmenin 8. Maddesinde insanın kendi kaderini belirlemesi hakkının, nerede ve nasıl öleceğine karar verme hakkına ya da tıpkı Gılgamış'ın da yaptığı gibi **mutluluğu seçme** hakkına yapılan bir gönderme gibidir. Hiçbirşeyin sonsuza dek devam edemeyeceğini, herşeyin dönüşeceğine insan yaşamını da dahil ederek, ölümsüzlüğü arayan güçlü Uruk Kralı Gılmış'a Ziusudra/ Utanapişti'nin *"sonsuza dek geçerli /sözleşmeler imzalıyormuyuz?/ Ebediyen pay edilir mi / bir miras? / Sonsuza dek sürer gider mi/ kin?* [255] sorusuyla, öz benliğinin ihtiyaçlarından uzaklaşıp, tarıma geçerek mülkiyeti somutlaştıran yeni kapitalist toplum ile Göbeklitepe'nin ömrünü bitiren taş çağı avcıları, günümüzün mutsuz insanını işaret etmekte gibidir.

Dünya devletleri yöneticilerinin istikrarlı güvenlik tehdit algılarıyla, ülkeler arası bitmek bilmeyen çatışma zorunluluğu düşünceleri dışında anlaştıkları nadir konular arasında ötenazinin yer alması, bu noktada şaşırtıcılığını yitirir. Yaşadığımız yüzyılda güvenlik tehdit algısının tanım dışına çıkmış olması, tehlikenin belirsizliği ve zararın nereden ne zaman geleceğinin bilinmezliği döneminde; Sağlık Politiklarında güvenlik; hassas çizgiyi düzenlemektedir ya da bir başka ifadeyle; güvenlik sağlık politikalarına göre düzenlenmekte/düzenlenmelidir. Sağlık politikalarında, toplumsal güvenlik nedeniyle, topluma yasaklar getirilmekte, zararlı alışkanlıkları önlemek için aşırı vergiler konularak, halk sağlığının önemi üzerinde durulmakta ve toplum sağlığı

[254] Noah Yuval Harari**, Hayvanlardan Tanrılara Sapiens**, çeviri Ertuğrul Genç, Kollektif Kitap, 2015, s: 401

[255] Jean Bottéro Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, YKY 5. Baskısı 2013,s: 187

korunmaya çalışılmaktadır. Ancak nihayetinde[256] dünyayı etkisi altına alan Gılgamış, herşeyi göze alarak **mutluluğu** tercih etmiştir.

[256] Wendy Demark-Wahnefried, Bercedis Peterson, Cllen McBride, Isaac Lipkus, Elizabeth Clipp, " Current health behaviors and readiness to pursue lfe-style changes among men and wmen diagnosed with early stage prostate and breast carcinomas", **Cancer,** Wiley online library, 1/2/2000, http://onlinelibrary.wile.com/doi/DOI:10.1002/(sıcı)1097-0142(20000201)88:3%3c674::AID-CNCR26%3E3.CO;2-R/full prostat ve meme kanseri olan hastalarda yaşam tarzı değişikliklerinin incelendiği çalışmada sigara içen hastaların bir kısmı kanser oldukları halde sigarayı bırakmayı düşünmemektedirler.

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUKİ AÇIDAN ÖTANAZİ

2.1 HUKUKTA ÖTANAZİ TARTIŞMALARI

Bu bölümde hukukta ötanazi kavram tartışmalarında yazarların karşılaştırmalı süreci incelenmektedir.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi Başkanlığını yapmış olan Arıkan 1954'te yazdığı makalede ötanaziyi hekimin hastasını öldürme *"keyfiyetiyle"* katilin fiili olarak değerlendirmiştir.

Yazar ülkelere göre değişen farklı tanımlamaları;*"İki sevdalının yekdiğerini öldürmeleri hususuna "Le crime a Deux." muvaffakat ile izalei hayata" Le crime Par le Consentement de La Victime" doktorun ızdırap dolayısile hastasını öldürmesi keyfiyetine "euthanasia" adını vermektedirler"*[257]

Arıkan'ın ötanazi tanımında seçmiş olduğu keyfiyet sözcüğü Arapça kökenli olup, TDK'da eş ve yakın anlamlı kelimeler sözlüğünde *"nitelik/ durum"*[258] olarak tanımlanmıştır.

Verilen kararın nedeninin sorgulanamayacağı imasını yapan keyfiyet sözcüğü, karar verici güç konumundadır. Paternalizm, sağlık ve hukuk alanında vücut bulurken, bu yaklaşımdan uzaklaşılma çabaları mevcuttur. Hekim mesleğini tıbbi standartlar dahilinde, vicdanına ve etik ilkelere uygun olarak mesleğinin gereklerini Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'yle uygulamaktadır.[259]

Hekimlik Mesleği Etik Kuralları'nda bilim ve teknolojinin gelişmesiyle, hastalık tanı, tedavi ve uygulamaları değişen tıbbi standartlar klavuzları dahilinde uygulanmaktadır. Günümüzde hekimin canının istediğini yapma keyfiyeti olarak ifade edilen uygulamaların yasal ve tıbbi kurallarla bağlı olarak sınırları belirlenmiştir.[260]

---

[257] Baha Arıkan , " Ötenazi", **Ankara Barosu Dergisi**, sayı 2, 1954, s: 120
[258] Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_esanlamlar&arama=esanlam&guid=TDK.ESA.5538d874918423.92462648 (23/4/2015)
[259] Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi (1960), No.4/12578, 19 Şubat 1960 - Sayı: 10436, son güncelleme 2005
[260] Türk Tabipler Birliği, " Hekimlik Meslek Etiği Kuralları", **TTB yayınları**, 2012

Arıkan, hekim ve hastanın karşılıklı iradelerinin oluştuğu ve hastanın arzusuyla hekiminin üzerinde merhamet[261] hissinin oluşmasını sağlayarak, hastanın hekimin iradesini merhamet duygusuyla yönlendirebilme yetisine sahip olması sonucu ötanazinin gerçekleştiğini belirtmektedir.[262]

Dönemin Ceza hukukçularının bu konuda *"merhamet"* [263] nedeniyle daha az ceza ile hafifletme eğiliminde olanlar ile katil fiilinden ayrılamayacağını savunanlar arasında iki farklı görüş bulunmaktadır. Roma Hukuku ve Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk sistemini İslam Hukuku'yla karşılaştırmaktadır.[264]

Eski Roma Hukuku'nda rızanın varlığı, kanuna aykırı eylemlerin hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edildiği ile konunun, İslam Hukukunda tamamen ayrıştığını, rızayla oluşsa da kasten öldürme fiilinin oluştuğunu*"[...] hayat, bir mevhibei hüdadır. Hayatı veren Allah olduğu gibi, alacak olan da yine odur. Hiçbir kimsenin ne suret ve sebeple olursa olsun Allah vergisi bulunan hayat üzerinde tasarruf hakkı mevcut değildir"*[265] demektedir.

Doğan, ötanaziyi Tanrı yasalarından ayrılamayacağından kabul edilemezliğini belirtmektedir. Medeni Hukuk kapsamında *"rıza"*[266] değerlendirmesi yaptığı bölümde; *"Diğer taraftan, tıbbi müdahaleye rıza için hastanın aklı başında olamayabilir. Yani hasta tedaviyi reddedebilir. Bunun için hastanın yaşaması için ne gerekiyorsa yapılması gerekir"* [267] demektedir.

İtalyan 1930 tarihli Ceza Kanunu 579. Maddesinde hafifletici sebep olarak, hukukçu ve hekim tarafından, hasta kişinin irade sahibi olduğununun tesbitiyle, isteğini üst üste dile getirmesi, ötanazi cesasını ortadan kaldıracak olan projeye adım atılacağını dile getiren Arıkan, 1889 tarihli Ceza Kanunu taslak projesinde de mağdurun rızasıyla

---

[261] Pridgeon J. Lucy, "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht**, 2006, s:54,
[262] Baha Arıkan, " Ötenazi*",* **Ankara Barosu Dergisi**, sayı 2, 1954, s: 120
[263] Pridgeon J. Lucy, "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht**, 2006, s:54,
[264] Baha Arıkan, *"* Ötenazi*",* **Ankara Barosu Dergisi**, sayı 2, 1954, s: 120
[265] Baha Arıkan, " Ötenazi", **Ankara Barosu Dergisi**, sayı 2, 1954, ss: 119-(120)-123
[266] TCK madde 26-(1) Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez. (2) Kişinin üzerinde mutlak suretle tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilemez.
[267] Cahit Doğan, "Ötanazi*",* **K.K.T.C. Lefke Avrupa Üniversitesi IV. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu,** 7-8/5/ 2012, Ed: N.Sarp, C. Doğan, Ankara, Adalet yayınevi, 2013, ss: 272 ISBN:978-605-146-194-6

oluşacak ölümlere ayrıca bölüm ayrıldığını fakat, meclis tarafından *"kaygan zemin"* [268] olması nedeniyle tasarı reddedilmiştir. [269]

Hakimin 59. Madde kapsamında takdir yetkisinin arttırılmasını ve tıp uygulamalarının sağlam temellere dayanmamasından dolayı[270] ötanaziyi kabul etmek yerine kadere inanmanın uygun olduğu görüşü mevcuttur. Ötanazi uygulamasının suçun unsurlarını içerdiği üzerinde ısrarla duran yazar konuyu din çerçevesinde ele alarak,[271] *" Hazreti peygamberin her hastalığın bir devası vardır,[...] (Mamin dain illa ve enzelalahü lehu deva) mealinde bulunan hadisleri bu kaideyi esasiyenin menbalarını teşkil etmektedir"* [272] demektedir.

Doğan, ötanaziyi etik, rıza kapsamında değerlendirdiğinde, etik olarak uygun bulmadığını belirtmektedir.*"Tedaviyi kabul etmeme ya da durdurma hakkı, tıbbi müdahaleye rıza vermeme hakkına sahip şahıslar tarafından kullanılır*" [273]

Hakeri, Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 13. maddesindeki düzenlemeyi kabul ederek ötanaziyi yasakladığını belirtmektedir. [274]

Özkara, ötanazide önemli bir nokta olan etik tartışmalarına dikkat çekerken *"Hukukçular, sağlık çalışanları ve yasaları yapan siyasetçiler ötanaziyle ilgili gelişmeleri ve halkın beklentilerini yakından izlemek durumundadır" [275]* demektedir.

Ünver, TCK Yasa Tasarıları içerisinde, 1987 Öntasarı, 1989 Öntasarı, 1997 Tasarı, 2000 Tasarı'ında ötanazinin "*talep üzerine insan öldürme veya acıyı dindirme saiki"* [276] şeklinde yer aldığını belirtirmektedir.

---

[268] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002
[269] Baha Arıkan, "Ötenazi", **Ankara Barosu Dergisi**, sayı 2, 1954, ss: 120
[270] DNAR bölümünde AHA'nın konuya yaklaşımı aktarılmıştır.
[271] Baha Arıkan, "Ötenazi", **Ankara Barosu Dergisi,** sayı 2, 1954, ss:120
[272] Baha Arıkan, "Ötenazi", **Ankara Barosu Dergisi**, sayı 2, 1954, ss:119-123
[273] Cahit Doğan, "Tedaviyi Kabul Etmeme ve Durdurma Hakkı", **T.C. Kadir Has Üniversitesi Uluslararsı II. Sağlık Hukuku Sempozyumu,** İstanbul, XII Levha Yayınları, 2011, ss: 321, ISBN: 978-605-5373-00-9
[274] Hakan Hakeri, **Tıp Hukuku Güncellenmiş 4. Baskı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, ss:115
[275] Erdem Özkara, "Ötanaziye Farkı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması Ve Ülkemizdeki Durum", **TTB Dergisi**, sayı 78, 2008, ss: 120
[276] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** Derl: Nur Centel, İstanbul, XII Levha Yayınevi, 2011, ss: 48

Ünver, *"[…] Devletin bu hakkı kendi uhdesinde tuttuğu, bireyi ancak meşru biçimde Tanrı veya devletin öldüreceğini kabul, hukuksal bir anlayış olarak kabul edilemez ve özünde bir bireye ait yaşam, hak'kının reddi anlamına gelir"*[277] demektedir.

Besiri, ötanazinin herkese uygulanabilen evrensel bir hak olmadığını dolayısıyla bir hak'ta olmadığı görüşünü savunmaktadır. *"Haklar özellikle vatandaş olan herkese verilmektedir, oysa ötanazi her devlet tarafından kabul edilmeyen edilse de hastanın belirli şartları taşıması suretiyle ölmesine iç hukukta kanunlarla icazat verilebilen bir haktır"* [278] demektedir.

Ünver,

> *"Hakeri, TCK.m.26 / 2'de rıza hukuka uygunluk nedeni açısından yer verilen "kişinin üzerinde mutlak suretle tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin" ifadesini, insanın yaşamı üzerinde mutlak suretle tasarruf yeteneğinin olmadığı şeklinde yorumlamaktadır. Yazar, pasif ötanazinin kişinin kendi geleceğini belirleme hakkı uyarınca hukuka uygun olarak değerlendirirken, aktif ötanazi halinde rızanın geçersiz olduğunu belirtmektedir. Yazar, bunun nedenini açıklamamakta, neden aynı nedenin aktif ötanazi için de ileri sürülemeyeceğini belirtmemektedir"* [279] demektedir.

Özen ve Şahin, İnsan onuruna dikkat çekerek "*Kanaatimizcede hiç kimse acı dolu bir yaşama mecbur bırakılmamalıdır. Hastanın kısa ama acısız bir yaşamı uzun ve acı dolu bir yaşama tercih etmesi saygıyla karşılanmalıdır"* [280] demektedir.

Ötanazi alanında uluslararası adalet ve sağlık sisteminde ortak bir görüşe sahip olunamadığı gibi Türkiye'deki yazarlar da geçmişten günümüze farklı bakış açıları sergilemektedir. Yazarlar tarafından konu genellikle din temelinde incelendiğiyle birlikte, insan onuruna da vurgu yapılmaktadır.[281] İnsanın kendisini öldürmesinin bir hak olamayacağının yanında, acı çekmeye mahkum bırakılan insanların da haklarının olması gerektiği görüşü de belirtilmektedir. Hak temelli incelemede insan onurunun korunması gerektiğinin anti-tezi olarak, evrensel bir hak olarak kabul edilemeyeceği görüşleri bulunmaktadır. [282]

---

[277] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl: Nur Centel, İstanbul, XII Levha Yayınevi, 2011, ss: 68
[278] Arzu Besiri, "Ötanazi ve Yaşam Hakkı", **TBB Dergisi,** Sayı 86, 2009, s:201
[279] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl: Nur Centel, İstanbul, XII Levha Yayınevi, 2011, ss:45
Bknz. Hakeri, "Hakan.Kasten Öldürme Suçları", TCK.m.81-82-83., Ankara 2007,s:50-51
[280] Muharrem Özen, Şahin Meral Ekici, "Ötanazi", **Ankara Barosu Dergisi** , Sayı:68, 2010/4, s:31
[281] Bknz: Arıkan Doğan
[282] Bknz. Besiri

Yasalar ile yönetmeliklerin yaptırım gücü, yetki alanları açısından farklılıklarının bulunması dikkate alınmalıdır. Hasta Hakları Yönetmeliği 13. Maddesinde getirilen açık yasak, yaşam hakını sınırlamak ya da genişletmek için yeterli değildir. Ancak tek açık yasak olması nedeniyle, yönetmeliğin 13. maddesinin kati şekilde yasakladığı algısı ortaya çıkmaktadır.[283] Birey ve toplumun geleceğini belirlerek büyük değişimlere yol açacak olan ötanazi konusunda yeterince bilgi sahibi olmadan ve toplum konuyla ilgili aydınlanmadan, görüş ve düşünceleri değerlendirilmeden konuyla ilgili olumlu ya da olumsuz yasa teklifinde bulunmak ya da yasa çıkartarak onaylamak tehlikeli, geri dönüşsüz zararlara neden olabilir.[284] Ötanazi bireyin yaşam ya da ölüm kararının verilmesiyle ilgi olduğu için yazarlar ortak görüşte birleşecek olsa bile, toplumun algısını yönlendirmeden uzak durarak, konuyla ilgili tarafsız bilgilendirilmesi ve aydınlatılması gerekmektedir.[285] Diğer taraftan, insan hakları, insan onurunun korunması ve mutluluk arayışları kapsamında, acı çekmeye mahkum bırakılan hastaların da gözardı edilmeden, çözüm ihtiyacı doğmaktadır.[286]

2.2 MUTLAK YAŞAM HAKKININ İSTİSNASI YAPIŞIK İKİZLER

Yaşam hakkının korunmasının önemli sorunlarından birisi de yapışık ikizlerin birbirinden ayrılmasının tıbbi zorunluluğuna bağlı olarak, bir yaşamın korunmasının hak kapsamından çıkartılması ya da nasıl, ne yapılması gerektiği sorunsalıdır. Yaşama hakkının ölüm cezasının verilebildiği ülkelerinde olduğu gibi, yapışık ikizlerin ayrılma sürecinde de mutlak korunan bir hak olmadığını somutlaması açısından incelenmeye alınmıştır.

İkizlerin bireysel kararlarının sorgulanması ya da değerlendirmeye alınıp alınmadığı önem taşımaktadır. Bir ikizin hayatı diğerinin yaşaması için feda edilebilmekte ya da fayda/ zarar düzleminde değerlendirilebilmektedir.[287]

16. Yüzyılda Fransız Cerrah Pare yapışık ikizlerin oluşumunu açıklamaya

---

[283] Bknz. Hakeri
Temel Yaşam Hakları, Yönetmelik, mevzuat ile değil, ancak Kanunun düzeyinde sınırlandırılabilir.

[284] Bknz. Ünver, Yasa Tasarısı Teklifleri,
Holland'ın seçim propagandasında konunun yer alması

[285] Bknz. Dignitas ve Exit derneklerinin üye toplamak için yaptığı çalışmalar istem oranlarını arttırmaya devam etmektedir. Ayrıca organ nakillerinde ihtiyacı karşılamak amacıyla kamu spotları yapılmalı söylemi göğüs cerrahisi kongresinde dile getirilmiştir.

[286] Bknz. Özen ve Şahin

[287] Kirby Michael, "Criminal Law Journal Siamese Twins Case Presents Serious Legal Doubts", **High Court of Australia,** 2000

çalışırken daha Tanrının öfkesi, tanrının gücünü gösterme arzusu, şeytanın etkisi gibi tanımlamalar yapmış fakat, bunun dışında hamileyken oturuş biçimi, dar giysiler gibi sebepleri de belirtmiştir.[288]

1811'de Tayland'lı Eng ve Chang kardeşler siyam ikizleri olarak bilinmektedir. Birisinin ölümü ardından diğerinin de ölmesi, korkudan öldü gibi düşünülse de emboli oluştuğu ve ortak karaciğer kullanımı nedeniyle diğer kardeşin de ölümüne neden olduğu tesbit edilmiştir. Bir başka yapışık ikizler 34 yılı birlikte geçirmişlerdir. Kardeşinin ölümü sonrasında, doktorların yapışıklığı ameliyatla ayırarak hayatını kurma teklifini; *"birlikte doğduklarından dolayı birlikte ölmek"* [289] istediklerini ifade eden sözleriyle reddederek ölmüşlerdir.

Bir diğer olguda, hamileliğinin 14. haftasında rutin ultrason kontrolünde bebeklerde anomali olduğu, ölüm riskinin olduğunu ve gebeliği sonlandırmayı düşünmeleri gerektiğini doktorları tarafından aileye iletilmiş ancak anne gebeliği sonlandırma kararını hoş karşılamayarak doğumu yapmış ve kafalarından birleşik olarak doğan ikizler, 19 yıldır birlikte yaşamaktadır. [290] Yapışık ikizlerin sadece %2'si bu şekilde kafadan birleşiktir. [291]

İranlı Siyam ikizleri tek vücutta iki farklı yaşam sürmüşlerdir. Çok riskli ameliyat olmasına rağmen, ölüm riskini kabul ederek ayrılmak istedikleri yönünde vermiş oldukları karar sonrasında ayırma ameliyatına başlanmış, ancak ameliyatın 53. saatinde ikizler kurtulamayıp ölmüşlerdir. [292]

---

[288] Bknz. A social history of conjoined twins, This report is based on "Body Doubles: Siamese Twins in Fact and Fiction", an exhibit constructed by Laura E. Beardsley at the Mütter Museum, Philadelphia, PA, **Spring** 1995.

[289] Bknz. A social history of conjoined twins, This report is based on "Body Doubles: Siamese Twins in Fact and Fiction", an exhibit constructed by Laura E. Beardsley at the Mütter Museum, Philadelphia, PA, **Spring** 1995

[290] John Stevens, "'We wouldn't have it any other way': Conjoined twin brothers, 19, tell their incredible story in first-ever interview" **the Daily Mail** UPDATED: 12:07 GMT, 24 June 2011

[291] University of Maryland Medical Center, "**Facts About the Twins**" , July 23, 2013

[292] **Haber Vitrini** "İlk Yapışık İkiz Ayırma Ameliyatı 10. Yüzyılda Bizans'ta Yapılmış..." 9 Temmuz 2003, http://www.habervitrini.com/saglik/ilk-yapisik-ikiz-ayirma-ameliyati-10-yuzyilda-bizansta-yapilmis-91246/, Milliyet, "İkizler hiç göz göze gelemeden öldüler!" 9 Temmuz 2003, http://www.milliyet.com.tr/2003/07/09/yasam/yas01.html , (26/4/2015)

Erol, Monozigot bölünme zamanına göre yaşamsal farklılıklar oluşmakta olduğunu ve dizigotik ikizlerin birey olarak kabul edildiğini belirtmektedir. [293] Fertilizasyon sonrası hücrenin bölünmesi "*8-12. Günler arasında olursa, ortak bir amnion kesesi içinde […]bölünme 12. Günden yani embriyonik disk oluştuktan sonra oluşursa yapışık ikiz oluşur" [294]* demektedir.

Fertilizasyonun sonrasında 13-15 günlere kadar uzamış bölünmeler fetüste yapışıklığa neden olmakta olduğu kabul edilmiş görüştür. Süer ve ark., *"20.gebelik haftasında yapılan detaylı ultrasonografik tarama, fetal MR ve fetal ekokardiyografi yöntemlerinin kombinasyonu ile yapısal anomaliler ve paylaşılan organlar güvenilir şekilde ortaya konabilir"* [295] demektedir.

Yapışık ikizler literatürde 50.000 gebelikte bir karşılaşılan bir durumken, bu 50.000 de bir karşılaşılan durumda fetüsün canlı olarak dünyaya gelme olasılığı ise 250.000 de bir olarak tahmin edilmektedir. Yani yapışık ikizler doğmadan önce ölmektedirler. [296]

İki ayrı vücutla doğan yapışık ikizlerin hukuki konumu, sağ doğmuş ve yaşıyor olmaları gerçeğiyle, tek kişilik olarak mı yoksa ayrı ayrı kişilikler mi olarak değerlendirilmesi gerekliliği yasa uygulayıcıları arasında tartışmalara neden olmaktadır. [297]

Medeni Hukuk Kanun 2001 No. 4721 Madde 8, *"Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler"[298]*, Madde 28, doğum ve ölüm *" Kişilik, çocuğun sağ olarak*

---

[293] Erol Onur, **İkiz Gebeliklerde Koryonisitenin Perinatal ve Neonatal Sonuçlara Etkisi**, Uzmanlık Tezi, T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul, 2006, ss: (9), 18

[294] Erol Onur, **İkiz Gebeliklerde Koryonisitenin Perinatal ve Neonatal Sonuçlara Etkisi**, Uzmanlık Tezi, T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul, 2006, ss: (9), 18

[295] Necdet Süer, Durukan B., Kutlu Y., "10. Gebelik Haftasında Tespit Edilen Thoracoomphagus Olgusu", **Göztepe Tıp Dergisi,** 26(3):137-139, 2011 doi:10.5222/J.GOZTEPETRH.2011.137 2011, ss:137-139

[296] Kieran McHucgh, Edward M. Kiely, Levis Spitz, "Imaging of conjoined twins, Periatr Radiol", **Springer** 36:899-910, DOI 10. 1007/s00247-006-0121-6, 2006, s:899

[297] Türk Hukuk Sitesi, "Siyam İkizlerinin Hukuki Durumu" http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=65294 erişim tarihi 26/4/2015

[298] Medeni Hukuk Kanun 2001 No. 4721 Madde 8, **Resmi Gazete**

tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer. Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder''[299]

İncelenen dava konusu yapışık ikizlerin ailesi dini inançları nedeniyle ameliyatın yapılmasına izin vermeyi Tanrı'nın iradesine karşı gelmek olması nedeniyle rıza vermeyerek, reddetmiştir. Ameliyat yapılmazsa bebekler öleceği için söz konusu hastane olayı mahkemeye taşımıştır. Mahkemeye gelen başvuru nedeniyle hukuka uygunluk sebeplerini arayan yargıçlar, 1993'te alınan çok ağır yaralı bir hastanın makinaya bağlantısını kesmek suretiyle hayatının sonlandırılmasını cinayet olarak değerlendirme kararına atıf ile bebeklerden zayıf olanın doğal yaşam desteği olan güçlü bebekten ayrılmasının sebebini cinayet olarak kabul etmemiştir. Doğal yaşam desteği sağlayan makinanın kapatılması gibi bir sonuç çıkartılırsa ölecek olan bebeğin hayatının sonlandırılması işlemi cinayet olmaktan çıkabilir görüşü üzerinde odaklanmışlardır. [300]

Uluslararası antlaşmalar ve iç hukuk düzenlemeleri yapılmamış olsaydı yargıç kendi geçmiş uygulamaları ve mantığına göre düzenleme yapacak ve içtihat hukukuna dahil edilecekti.[301]

1989 Çocuk Koruma kanunu ile de İngiltere'de çocuğun yararını korumak, uluslararası hukukta da ifade edilmektedir. Ancak daha önce yapışık ikizler ile ilgili böyle bir dava ile karşılaşılmadığından içtihat hukuku da oluşmamıştır. Bebeklerin ayırma işleminin acil yapılması gerekliliği ile fayda/yarar /zarar ilişkisi üzerinden karar verilmiştir. Yargıçlar arasında görüş farklılıkları oluşmuştur. [302]

Kasıtlı eylemle, güçlünün yaşaması için organ ve dokularının kullanılacak olmasını rıza bağlamında kabul edilemez olduğu görüşünü savunan yargıçlar da bulunmaktadır. Yargıçlar ikizlerin ayrılmasında gerekli yasal zeminin oluşturmadığı görüşündedir. Ancak, yaşamın kutsallığı ilkesi savunulurken, zorunluluk hali nedeniyle bu ilkenin ikilemde kalındığında hukuk kurallarının, yargıçlar tarafından verilen

---

[299] Medeni Hukuk Kanun 2001 No. 4721 Madde 8, **Resmi Gazete**

[300] Michael Kirby, "Criminal Law Journal Siamese Twins Case Presents Serious Legal Doubts", **High Court of Australia,** 2000

[301] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG, "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review**: cilt 12, sayı 2, Article 1., 2000, ss: 129-149

[302] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG, "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review:** cilt 12, sayı 2, Article 1., 2000, ss: 129-149

Ayrıca bakınız: (Re A (Children) (conjoined twins: surgical separation) [2000] 4 All ER 961 at 987(*Re A (Children) (conjoined twins: surgical separation)* [2000] 4 All ER 961 at 980. Estimates of mortality of

kararlarda değişebileceğini göstermektedir. [303] Yaşam hakkı konusunda çok tartışmalı olan bu davada yaşayacak olan güçlü ikizi kurtarmak için her yol denenmiştir.

Davayı güçlü ikizin ayrılmasıyla, güçsüzün ölümü suç oluşturacağından bu kararı vermeye yetkili olmadıkları sonucuna varan yargıçlar, olayı güçlünün hayatta kalmak için, güçsüzün hayatına son vermesi şekliyle düşünerek, meşru müdafa [304] eylemi olacağı üzerinden çıkış yolu aramışlardır.[305] Meşru müdafa kapsamına[306] alınan ameliyat, hukukun fayda / zarar/ gereklilik koşullarında değişkenlik yaratabileceği değerlendirmesiyle, [307] Üye, *"Eğer masum insanların yaşam haklarının mutlak ve evrensel olduğu, yani bunların koşulsuz koruma altında olması gerektiği düşülnülseydi, Mary'nin bir başkası yararına öldürülmesine göz yumulmaması gerekirdi" [308]* demektedir.

Güçsüz bebeğin ayrılma işlemi yapılmazsa Kirby, "*saldırgan" [309]* olarak güçlü bebeğin ölümüne neden olacağı ile ameliyatın gerekli olduğu savunulamazlığını belirtmektedir. *"Biyoteknolojinin hızla ilerlemesiyle ortaya çıkacak olan sorunların geçmiş sorunlardan farklı ve daha da büyük olacaktır"* [310] demektedir.

Yaşam ve ölüm kararının verilmesi nedeniyle oldukça tartışma yaratan bu karar Keele Üniversitesinde workshop konusu olmuş ve etik uzmanları, sağlık hukuku

---

Jodie in elective surgery ranged from 6% to 1-2%. The risks were appreciably greater if emergency surgery was required. In that event, mortality estimates rose to 60%.)

[303] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG, "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review:** 2000, cilt 12, sayı 2, Article 1., ss: 129-149

[304] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG, "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review:** 2000, cilt 12, sayı 2, Article 1., ss: 141

[305] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG, "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review:** 2000**,** cilt 12, sayı 2, Article 1., ss: 129-149

[306] Uğur Guner, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bakımından Meşru Savunmanın İncelenmesi"**Akademia**, http://www.academia.edu/4755739/5237_SAYILI_T%C3%9CRK_CEZA_KANUNU_BAKIMINDAN_ME%C5%9ERU_SAVUNMANIN_%C4%B0NCELENMES%C4%B0

[307] Saim Üye, "Hukukun ve Ahlakın Sınırlarında: Yapışık ikizler", **Ankara Barosu Dergisi**, 2/2013,s:100

[308] Üye Saim, "Hukukun ve Ahlakın Sınırlarında: Yapışık ikizler", **Ankara Barosu Dergisi**, 2/2013, s:100

Dip Not: Criminal Law, Simester and Sullivan (updated 14.10.02) **Medical necessity and murder,** Pages 334; 625; 632-3.*Re A (Children)* [2000] 4 All ER 961; [2001] 2 WLR 480; [2001] 1 FLR 1; [2001] 57 BMLR 1, *Hart Publishing*

[309] Kirby Michael, "Criminal Law Journal Siamese Twins Case Presents Serious Legal Doubts", **High Court of Australia**, 2000. Türk Hukukunda saldırgan için bknz: Guner Uğur, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bakımından Meşru Savunmanın İncelenmesi" **Akademia**,http://www.academia.edu/4755739/5237_SAYILI_T%C3%9CRK_CEZA_KANUNU_BAKIMINDAN_ME%C5%9ERU_SAVUNMANIN_%C4%B0NCELENMES%C4%B0

[310] Kirby Michael, "Criminal Law Journal Siamese Twins Case Presents Serious Legal Doubts", **High Court of Australia**, 2000

uzmanları ve felsefeciler tarafından tartışılmıştır. [311]

Çok zorlu ve tartışmalı geçen dava sürecinde en sıkı koruma altına alınmış olan yaşam hakkının fayda/ zarar düzleminde ele alınabildiği görülmektedir. Hukuka uygun hale getirebilmek için çok çaba sarfedilmiştir. Aile ayrıma işlemine onay vermiş olsaydı konu mahkemeye taşınmayacak ve hekimler bu konuda kararı verecek, aile de onaylamış olacaktı.[312] Güçlü bebeğin yaşaması için güçsüzün hayatının feda edilebildiği somut olayda günün koşulları ve şartlarına bağlı olarak yaşam hakkının mutlak [313]korunma altında olan bir hak olmadığı sonucuna varılmaktadır. Ötanazi isteminde bulunan kişinin yaşam hakkı üzerinde mutlak hak sahibi olmaması[314], acılar içerisinde yaşamaya mecbur bırakılarak Bayan P.[315] davasında olduğu gibi ölümü beklemesi gerçeğiyle ele alındığında bu dava sonucu çatışkı yaratmaktadır.

2.3 ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Ötanazide uluslararası antlaşmalar ve ulusal hukuk ile yaşama hakkı koruma altına alınmıştır. Uluslararası Sözleşmeler gereği koruma altına alınan yaşam ve AİHM'ne hak ihlalleri nedeniyle yapılan başvuralara konu olan Sözleşme ve ulusal hukuk maddeleri incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda ilgi maddeler;

4 Temmuz 1776'da Amerika Kıta Kongresinde ilk defa yaşam hakkı kabul edilmiştir. "*şu güvencelerin tartışılamaz olduğunu kabul ederiz; tüm erkekler eşit yaratılmıştır, yaratıcı onlara belli mahrum edilemeyecekleri haklar bahşetmiştir; bunlar arasında yaşamak, özgürlük ve mutluluk arayışı bulunmaktadır* " [316]

---

[311] Colleen Davis, " The spectre of court-sanctioned sacrificial separation of teenage conjoined twins against their will Griffith", Research **Online - Griffith University**, 2014, ss: 973-983

[312] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG (2000) "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review**: 2000, cilt 12, sayı 2, Article 1., ss: 129-149

[313] TCK madde 26-(1) Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez. (2) Kişinin üzerinde mutlak suretle tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilemez.

[314] Ahmet Gökçen, Murat Balcı, "Kasten Öldürme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 17, Sayı-2, 95-212, 2011, s:157-180

[315] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment,** Strasbourg, Final, 29/07/2002

[316] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, " The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001, ilk metinde hak sahibinin erkekler olduğu yazılmıştır ancak zamanla insanlar olarak kabul edilmiştir.

Kabul edilen bu metin ile "*Yaşama Hakkı"* [317] nın yanında "*mutluluk arayışı"*[318]nın kabul edilmesi gelecekte, yaşam hakkından daha geniş bir kavram olan mutluluk arayışı hakkının [319] dava konuları arasında yer bulacağı açıktır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3. Maddesi "*Yaşamak, özgürlük ve güvenlik herkesin hakkıdır*" [320]

Ötanazi davalarının ana inceleme konusu olan yaşam hakkı; Madde 3 ile tanımlanan yaşam hakkı güvencesini, Madde 5 ile yaşam hakkını güçlendirici şekilde desteklemiştir. "*Hiç kimse işkenceye, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz*" [321]

Madde 25 /1'deki düzenleme ile yaşam hakkı standardı ve sağlık güvenlik hakkı kabul edilmiştir. Madde 25/2 ile anne ve çocuk ayrıca koruma altına alınmıştır. Çocukların her ne şekilde doğmuş olursa olsunlar, bunun haklarında değişlik yapmayacağı, hakkın güvence altına alındığı belirtilmiştir. [322]

Avrupa İnsan Hakları Ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 1.maddesi "*İnsan haklarına saygı yükümlülüğü*" ile "*Yüksek Sözleşmeci Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkese, bu Sözleşme'nin I. Bölüm'de tanımlanan hak ve özgürlükleri tanırlar*" [323] demektedir. *"Ayrıca, Avrupa Birliği'nin Üye Devletlerden, ulusal mevzuatlarını Topluluk hukukuna uygun olarak yorumlamalarını talep ettiği de unutulmamalıdır"* [324]

---

[317] UN General Assembly, "The Universal Declaration of Human Rights", **United Nations**, 217A (III), Paris, 10/12/1948

[318] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration,** Washington, 2001

[319] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001

[320] UN General Assembly, "The Universal Declaration of Human Rights", **United Nations,** 217A (III), Paris, 10/12/1948

[321] UN General Assembly, "The Universal Declaration of Human Rights", **United Nations**, 217A (III), Paris, 10/12/1948

[322] UN General Assembly, "The Universal Declaration of Human Rights", **United Nations**, 217A (III), Paris, 10/12/1948

[323] Council of Europe, **European Convention on Human Rights,** Rome, 4.XI.1950 pp: 6

[324] Louise Gunven, "Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları", **Avrupa Birliği Hukuku**, Çev. İdil Işıl Gül, Lami Bertan Tokuzlu, Avrupa Birliği Hukuku Semineri İsveç Başkonsolosluğu-İstanbul, Şefik Matbaası, İstanbul, 10-12 Ekim 2002, s: 101, ISBN: 975-08-0715-4

Ötanazi uygulamaları ile ilgili olarak AİHM'ne, AİHS'nin Hak ve Özgürlükler Bölüm 1,Madde 2'de "*yaşam hakkı*" , Madde 3 "*İşkence Yasağı*", Madde 8 "*Özel ve aile hayatına saygı hakkı*", Madde 9 " *Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü* " Madde 14 *"Ayrımcılık yasağı* " kapsamında ihlal başvuruları yapılmakta[325] ve bu söz konusu maddeler üzerinden hak ihlali olup olmadığı değerlendirilmektedir.

Mahkeme'ye hak ihlali nedeniyle yapılan başvuruların, Mahkeme tarafından Madde 35 "*Kabul edilebilirlik koşulları*", Madde 56 "*Ülkesel uygulamalar*" düzenlenmiş, Madde 57 ülkelerin iç hukuklarıyla bağdaşmadığı durumlarda genel hükümlere çekince koymasını sınırlandırılarak temel hakların korunması güçlendirilmiştir.[326]

"*İnsan Hakları Ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye ek, ölüm cezasının her durumda kaldırılmasına dair Protokol No. 13, Vilnius, 3.V.2002* "[327] Bölüm III Madde 3 çekince koyma yasağı getirerek, Sözleşme'nin 57. Maddesi *"[...] genel nitelikte çekinceler konmasına izin vermez*" [328]

Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi 1981 onuruyla ölme hakkı verilmiştir. Hasta Hakları ile igili Amsterdam Bildirgesi 1994'de onam, gizlilik ilkeleri düzenlemeleri yapılmıştır.[329]

1982 Anayasası Başlangıç Bölümünde insan onurunu korumaya almaktadır. Madde 12,13,17, 19, 20, 24 , 56 sağlıklı bütünlük içerisinde yaşama hakkını korumaktadır. [330]

> *"Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu; " [331]*

---

[325] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights**, Rome, 6, 10, 12, 20, 28,29
[326] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights**, Rome, 6, 10, 12, 20, 28,29
[327] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", **Council of Europe**,11. ve 14. Protokoller ile değiştirilen metin Ek Protokol ile Protokol 4, 6, 7,12 ve 13 eklenmiştir.2010, ss.27,49,50
[328] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", **Council of Europe**,11. ve 14. Protokoller ile değiştirilen metin Ek Protokol ile Protokol 4, 6, 7,12 ve 13 eklenmiştir.2010, ss.27,49,50
[329] Mustafa Kıcalıoğlu, **Doktorların ve Hastanelerin Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Hukuki Sorumlulukları**, Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Başkanı, Adaletyayınevi, Ankara, 2011, ss:10-11 ISBN: 978-605-5473-50-1
[330] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanunun Numarası 2709, Kabul Tarihi:7/11/1982
[331] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanunun Numarası 2709, Kabul Tarihi:7/11/1982

Madde 90 /5 "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle:7.5.2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır"[332]

Avrupa Birliği suç ve ceza istatistikleri bölümünde; ötanazi, bebek ölümünü cinayet kapsamında kişinin kasten öldürülmesi olarak değerlendirirken; yardımlı intihar, küretaj, tehlikeli araç kullanmayı kasti adam öldürmek kapsamından hariç tutmaktadır. Cinayet vakaları düzenli kayıt altına alınmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin polis uygulamalarının, ceza yargılama sistemlerinin farklılığı suç istatistiklerinde ortaya çıkmaktadır. [333]

[332] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanunun Numarası 2709, Kabul Tarihi:7/11/1982
[333] **Eurostat statistics Explained**, " Crime statistics", January 2014,

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİHM'NİN ÖTANAZİYE İLİŞKİN YARGI KARARLARI VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA ÖTANAZİ

3.1 AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ YARGI KARARLARI

3.1.1 Lambert ve Diğerleri Fransa (Application No. 46043/14)

Başvuranlar 2008 yılında trafik kazası sonucu kafa travmasıyla tetrapejik olan Vincent Lambert'in ebeveynleri ve kardeşleridir. Üç doktor tarafından hazırlanan sağlık raporuyla, Fransız Conseil d'État 2014 tarihinde tedavi eden doktoru tarafından beslenme ve hidrasyonunu durdurma kararı verilmesine karşı açılmış davadır.[334]

Trafik kazası sonucu; extremite kırıkları, kafa travması nedeniyle felçli ve iletişim kuramayan 38 yaşındaki hastanın ailesi Katolik olması, ötanazi isteyenler ve istemeyenlerin anlaşmazlığı nedeniyle konu mahkemeye taşınmıştır. Fransa'da ötanazi illegal kabul edilirken geri dönüşsüz hastaların beslenmesini durdurmalarının cezai yaptırımı bulunmamaktadır. Mahkeme, Fransız Hükümetine 2., 3., ve 8. maddelerin sorgulanacağını iletmiştir. Ayrıca Mahkeme'nin İç Tüzüğü olan Madde 39 gereğince 1 (geçici önlemler) Mahkeme'nin sonucuna kadar Conseil d'Etat'ın verdiği uygulama kararına yürütmeyi durdurma kararı çıkartmıştır. Fransız Hükümetine takibat yapılabilmesi için kararın yargılama süresince uygulanmaması gerektiği AİHM tarafından bildirilmiştir. Lambert bir başka hastaneye sevk edilmiştir. Ocak 2015 tarihinde Büyük Daire'de duruşmanın görüşülmesi kararı verilmiştir. [335]

Psikiyatri hemşiresi eşi ve yeğeni psikiyatri hemşiresi olan Vincent'in ölmeyi tercih edeceğini düşünmektedir. Ancak muhafazakar katolik olan anne ve babası doktorların bu kararına karşı çıkarak evde bakmak istemektedirler. Vincent'in ilerleme kaydettiğini, bacağını oynatabildiğini ifade ederek sadece daha iyi bakıma ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Fransa'da ötanazi yasaktır. Parlemento üyeleri Mart 2015 ayında bir karar alarak, ölümcül derecede hasta kişilerin ölünceye dek derin uykuda

[334] European Court of Human Rights **Grand Chamber**, " Hearing Concerning Execution of the Conseil d'État judgment in the case of Vincent Lambert, 07.01.2015
[335] European Court of Human Rights **Grand Chamber**, " Hearing Concerning Execution Of The Conseil d'État Judgment In The Case Of Vincent Lambert, 07.01.2015,

tutmaya izin vermeyi, onaylayarak kabul etmişlerdir. AİHM Temmuz 2015'de doktorların hayatı sonlandırmasını uygun bulduğu yönünde karar vermişlerdir. Ancak bu çok çatışmalı davada, doktorlar AİHM kararına rağmen, uygulamayı yapmayarak desteğin çekilip çekilmeyeceğini aile ile konuşmuşlardır. Dava çok çatışmalı olduğu için doktorlar yerel savcının son kararı vermesini istemişlerdir. [336]

3.1.2 Gross İsviçre *(Application No. 67810/10)*, 2014

10 Kasım 2010 tarihinde İsviçre Konfederasyonu'na karşı İnsan Haklarının Korunması Sözleşmesi'nin 34. Maddesi uyarınca ve Temel Özgürlüklerin korunması için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. Maddesi'ne dayanarak [337] başvuran, hayatını nasıl ve ne zaman sona erdireceğine karar verme hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle dava açmıştır. Mahkeme iç tüzüğü uygulama kuralı Kural 52 § 1 gereğince, 5 Ocak 2012 tarihinde başvuru hükümete tebliğ edilmiş, davaya Kural 41 gereğince öncelik verme kararı çıkartılmış ve hükümetin isteği ile Büyük Daire'ye dava sevk edilmiştir. 7 Ocak 2014 tarihli görüşlerinde Hükümet, başvuranın 10 Kasım 2011 tarihinde vefat ettiğini bildirmiştir. Üçüncü taraf görüşleri olarak ABD, Fransa'da yaşamı savunmak için kurulan dini savunucuların, hukuk ve adalet savunucuları, bioetik uzman görüşleri alınmıştır. [338]

1931 doğumlu başvurucu, uzun yıllardır hayatını sonlandırma kararı olduğunu ifade etmiştir. Bunun için yardımlı intihar derneği olan "EXIT" a ölümcül dozla intihar etmek için başvurmuştur. EXIT derneği başvurucunun bu isteğini onaylamamıştır. 2008 tarihinde psikiyatrist Dr. T'ye reçete için başvuru sonrası, yardımlı intihar için yeterli isteğinin olduğu kabul edilmiştir. Psikiyatrist, uzman rollerinde karışıklığa neden olmak istemediği için reçeteyi vermemiştir. Birçok başvuru ile Zürih Kantonu Sağlık Kurulu başvurusunun onaylanmaması ve İdare Mahkemesi'ne yaptığı itiraz tıbben haklı

[336] David Chazan, " Euthanasia row over decision to end life support for French quadriplegic Vincent Lambert", **The Telegraph,** France, 24 Jul 2015, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11762012/Euthanasia-row-over-decision-to-end-life-support-for-French-quadraplegic-Vincent-Lambert.html

[337] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights**, Rome: 6, 10, 12, 20, 28,29

[338] European Court of Human Rights, **Grand Chamber,** "Case of Gross v. Switzerland", (Application no. 67810/10)," Strasbourg, 2014, parag: 1-9

ve özgür iradeyle isteğini gerçekleştirme ön koşulu olan reçete alma isteğinin tıbben haklı gerekçesi bulunamamıştır. [339]

Reçeteyi alabilmesi için daha kapsamlı bir muayenenin gerekliliği belirtilerek, başvuruculara bu şartları karşılamadığı durumlarda reçete verilmesi yeterli koşullarınların sağlanmadığı kararı çıkartılmıştır. Yüksek Mahkeme, başvuranın temyiz talebinde İsviçre Tıp Bilimleri Akademisi Etik Kural şartlarını taşımadığına karar vermiştir. Ölümcül hastalığı olmadığı, yaşlanma nedeniyle bu istemde bulunduğunu, doktorun mesleki görev kısıtlamaları hatırlatılarak, tam bir muayene yapılmadığını, uzun dönem tıbbi gözetim altında olmadığı gerekçeleriyle, reçete verilmesi istemini reddetmiştir. Ancak, reçeteyi başka bir doktor yazmış ve 10 Kasım 2011 tarihinde intihar gerçekleşmiştir. [340]

Polis raporunda belirtilen, EXIT yardımıyla intihar gerçekleştirildiğini ve bu bağlamda üçüncü bir tarafın ve yakınının bulunamadığı gerekçesiyle cezai sorumluluk doğmadığına karar verilmiştir. Mahkeme 7 Ocak 2014 tarihine kadar başvuranın ölümünü gerçekleştirdiğinden haberdar olmayarak, dava görüşülmeye devam etmiştir. Hükümet savunmasında başvurucunun 1.5 yıldır ölü olduğunu ve bilgi verilmeyerek mahkemenin yanıltıldığı belirtilmiştir. [341]

Avukat ölümün gerçekleştiğinden haberdar olmadığını hükümetin bilgisinden sonra bu bilgiye eriştiğini, davacının isteği üzerine gönüllü yardım derneği olan EXIT'ta çalışmış olan emekli papaz aracılığı ile iletişim kurduğunu, birebir görüşmek istemediği yönündeki görüşleri avukatı tarafından açıklamıştır. Davacı, Papaz'a ölümünün gerçekleşmesiyle davanın sonlanacağını, ancak bu davanın diğer insanlar için bir yol açmasını istediğinden ölümün bildirilmesini istememiştir. [342]

---

[339] European Court of Human Rights, **Grand Chamber**, "Case of Gross v. Switzerland", (Application no. 67810/10)", Strasbourg, 2014, parag: 1-17
[340] **ECHR**, "Case of Gross v. Switzerland", parag: 9-17
[341] **ECHR**, "Case of Gross v. Switzerland", parag: 17-20
[342] European Court of Human Rights, **Grand Chamber**, "Case of Gross v. Switzerland", *(Application no. 67810/10)"*, Strasbourg, 2014, parag: 20-24 ,6

Dava, ötanazinin bir çok Avrupa ülkesinde çok tartışılan bir konu olması nedeniyle ve Sözleşme'ye ilişkin maddi sorunları gündeme getirmesi nedeniyle davanın devamı talebinde bulunulmuştur. [343]

Mahkeme davanın kötüye kullanıldığını belirtse de, başvuranın niyetinin net olarak tanımlanmasının zorunlu olmasından, papaz tarafından ölüm bilgisi verilmesi gerektiği ancak, mesleki gizlilik polikası nedeniyle görevi gereği bildirme zorunluluğunun olmadığı kararı verilmiştir. Avukatın bildirme zorunluluğunu ise, davacı önlem alarak, davanın devamlılığı için engellendiğine karar verilmiştir. [344]

Başvuran, diğer insanların yararı için davanın devam etmesi gerektiğini düşünmüş ve kendince davanın devamlılığı için yöntemler geliştirmiştir. AİHM başvuranın kötüye kullanımı nedeniyle hükümetin yaptığı itirazı madde 35 § kapsamında kabul etmiştir. [345]

Sonuç olarak, sağlık ve hukuk sistemlerinin varlığı dahilinde oluşturulan yasa ve kurallara uyulmak zorundadır. Ancak oldukça insani olan ve kişiden kişiye de değişen ağrı ve acının standartlaştırılması, insanların karşılaştıkları sorunları çözmek, acılarını azaltmak için yeterli olmadığını bu kavramların göreciliğini ortaya çıkartmaktadır. Sağlık çalışanları ağrı ve acının kişiden kişiye değiştiğini bilimsel metodlarla kanıtlamış [346]ve gerekli düzenlemelerini yapmıştır. Davacı, bir çok doktor ve kuruma başvurmasına rağmen istediği reçeteyi elde etmeyi başaramamış ve dava açmıştır. Ancak dava sürecinde istediği reçeteyi veren bir doktora ulaşmayı başarmıştır. Reçeteyi veren doktorun eylemi tıbbi standartlar dahilinde gerçekleşen görece bir yorum olarak değerlendirilebileceği gibi, aynı zamanda güvenlik açığını da vurgulamaktadır. Davacı ölümünü gerçekleştirmesine rağmen, kendince toplumsal sorumluluk olarak gördüğü de açıktır. Mahkeme davayı ölümün gerçekleşmesi ve kötüye kullanım dolayısıyla kabul edilebilirlik dışında değerlendirmiştir.[347]

---

[343] European Court of Human Rights, **Grand Chamber**, "Case of Gross v. Switzerland", *(Application no. 67810/10)*", Strasbourg, 2014, parag: 26,

[344] European Court of Human Rights, **Grand Chamber**, "Case of Gross v. Switzerland", *(Application no. 67810/10)*", Strasbourg, 2014, parag: 27,28, 32,33, 34,36,37

[345] European Court of Human Rights, " Case of Gross v. Switzerland", Application no. 67810/10", 2014, p: 27,28, 32,33, 34,36,37

[346] Deniz Koçoğlu, Leyla Özdemir, "Yetişkin Nüfusta Ağrı ve Ağrı İnançlarının Sosyo Demografik ve Ekonomik Özelliklerle İlişkisi", **Ağrı**, 2011;23(2):64-70, doi: 10.5505/agri.2011.93063

[347] European Court of Human Rights (2014), " Case of Gross v. Switzerland", Application no. 67810/10", 2014, parag: 27,28, 32,33, 34,36,37

3.1.3 Sanles İspanya Davası (Aplication No 48335/99), 2000

Başvuru sahibi tarafından, maddi haklara ilişkin açılan davadır. İspanyol Mahkemesine yapılan başvuru Ceza hukuku kapsamında suç teşkil eden, acıyı önlemek için hekim tarafından ilacın reçete edilmesi içindir. Ölümüne kadar yaklaşık 30 yıldır tetraplejik olan Sanles'in ölümünden sonra kız kardeşi yasal varisi olarak Anayasa Mahkemesinde davayı sürdürmek istediğini bildirmiştir. [348]

İspanyol Mahkemesine başvurulmuş ancak yargılama süreci bitmeden önce davacı ölmüştür. Sanles davasında AİHM başvurusu hayatta olmadığı için yasal temsilcisi tarafından açılmıştır. Onurlu bir yaşam ya da isteği doğrultusunda onuruyla yaşamına son veremediği, haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle başvurulmuştur. [349]

AİHM'e 2,3,5,8,9, ve 14. madde'lerin ihlali nedeniyle yapılan başvuruda talep edilen bu hakların, devredilmez haklar olduğuna karar verilmiştir. Mahkemeden talepedilen bu hakların yanlış yorumlamaları düzeltmek için uygun olmadığı belirtilmiştir. [350]

Ötanazi istemiyle açılan davada İspanyol yetkililerin bu konuda düzenleme yapmadıkları için sorumlu tutulamayacağına karar vermiştir. Mahkeme'ye bireysel başvuru zorunluluğu gerektiren, temel hakların ihlali nedeniyle açılan dava Madde 35 § 1 ve Madde 35 § 4 başvuru şartlarını taşımaması nedeniyle reddedilmiştir. [351]

3.1.4 Haas V. Switzerland (Aplication No. 31322/07), 2011

Başvuran, 1953 doğumlu, 21 yıldır bipolar bozukluk hastasıdır. İki kez intihar girişiminde bulunmuştur. Güvenli ve onurlu şekilde hayatını sona erdirme kararını gerçekleştirmek istemektedir. İsviçre yasalarında yardımlı intihar 1947 tarihinden beri serbesttir ancak ölümü sağlayacak olan ilacın reçete edilmesi zorunludur. [352]

Birçok psikiyatriste başvurusuyla reçeteyi elde edememiş, Mahkeme'ye ağrısız bir ölüm için devletin pozitif yükümlülüğü olduğunu ileri sürerek dava açmıştır. Madde

[348] European Court of Human Rights, **Court (Fourth Section)** 2000, "Sanles Sanles V. Spain", Reports of Judgments and Decisions 2000-XI,
[349] ECHR, "Case of Sanles V. Spain"
[350] ECHR, "Case of Sanles V. Spain"
[351] ECHR, "Case of Sanles V. Spain"
[352] European Court of Human Rights (2011), "Case Of Haas V. Switzerland", (Application no. 31322/07)

8 koşullarının sağlanması gerektiğini savunmuştur. Reçetesiz ilacı eczaneden istemiş, resmi kurumlarla iletişime geçmiştir. [353]

Federal Adalet Bürosu istenilen reçeteyi vermek yetkisine sahip olmadığı gerekçesiyle 27 Haziran 2005 tarihinde başvuruyu reddetmiştir. 20 Temmuz 2005 tarihinde Federal Sağlık Bakanlığı, sodyum pentobarbital sadece eczaneden reçete ile elde edilebilir gerekçesiyle başvuranın talebini reddetmiştir. [354]

Aynı zamanda Sözleşme'nin 8. Maddesi Yüksek Akit Tarafları'nı ağrı olmadan intihar etme koşulları oluşturmakta pozitif yükümlülüğü olmadığını belirtmiştir. 17 Kasım 2005 tarihinde Zürich Kantonu İdare Mahkemesi Sağlık Bakanlığı'nın reddetme gerekçelerini onamıştır. [355]

Federal İçişleri Bakanlığı, reçeteye tabi bir ilacın gereklilik olmadan verilemeyeceği kararına karşı başvuru sahibi tarafından yapılmış bir itirazı, reçete yazan doktorla ilgili sorun oluşacağı için kabul etmemiştir. Davacı, Sözleşme'nin 8. maddesi ikinci fıkrasında belirtilen koşullarda kabul edilebilirliğini iddia ederek temyize başvurmuştur. [356]

İntihar etmek için gerekli maddeyi temin etmenin imkansızlığı içinde özel hayatına müdahale gerçekleştiğini, akıl hastası kişiler için de bu maddenin reçete edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun hukuka uygun meşru bir amaç ile orantılı olduğunu savunmuştur. [357]

Hayatını nasıl ve ne zaman sonlandıracağına ilişkin hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle, AİHM'ne madde 8 ile açtığı davada, reçeteli ilaca ulaşabilmek için yüzlerce mektup yazdığını, 2006'dan beri nöroepileptik ilaç kullandığını, intihar etme isteğinin bulunduğunu bildirmiştir. [358]

İsviçre Ceza Kanunu'nda Madde 114'de Mağdurun Talebi Üzerin Cinayet; **merhamet dışındaki güdülerle,** kişinin gerçek ve ısrarlı talebi üzerine bir kişinin

[353] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"
[354] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"
[355] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"
[356] European Court of Human Rights (2011), "Case Of Haas V. Switzerland", (Application no. 31322/07)
[357] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"
[358] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"

ölümüne neden olan kişi üç yılı aşamayan hapis veya para cezası verileceği hükmü bulunmaktadır. [359]

Madde 115'te İntihara Yardım ve Teşvik kapsamında bencil güdülerle teşvik nedeniyle, beş yılı aşmayan hapis veya para cezasıyla cezalandırılacağı belirlenmiştir. Ayrıca Federal Uyuşturucu Kanunu, Federal İlaç ve Tıbbi Cihaz Yasası, Terapötik Ürünler Yasası ilaç kullanım koşullarını belirlemiştir. [360]

Haziran 2009 kararlarında Federal Mahkeme hastayı yanlış değerlendiren psikiyatriste intihara yardımdan, hapis cezası vermiştir. (Örneğin, Belçika Kanunu'nda ötanazi üçüncü şahıs tarafından hayatın sona erdirilmesi eylemi olarak tanımlanmaktadır. Reçete için gerekli olan şartların karşılanması gerekmektedir. Doktor reçeteyi verirse, bu durumda eczacının bu ölümcül maddeyi vermesi suç teşkil etmemektedir.) [361]

Mahkeme, özel hayat kavramını fiziksel ve psikolojik bütünlüğü kapsayacak şekilde değerlendirerek, dar anlamıyla kabul etmektedir. Madde 8 özel hayata savgı, bu davada Pretty'nin aksine hayatını sona erdirme yeteneğine sahip olan başvuran keyfi olarak, ilacı devletin vermesini zorunlu kılarak intihar etmek istemektedir. [362]

Doktorla görüşmeyi reddetmesi Mahkeme'de şüphe uyandırmıştır. Devletin intihar etmek isteyene ilaç sağlama pozitif yükümlülüğü bulunmadığı gibi, terapi ve tedavi gibi imkanlarını kullanmak istememesiyle ilaçın reçete edilmesi ihtimalini de kendisi ortadan kaldırmıştır. Başvuranın çeşitli kurumlara reçete elde etmek için yazdığı 170 mektuba cevap verilmesi gerekmediği ifade edilmiştir. [363]

Mahkeme hak ihlali başvurusunu incelendiğinde, başvuranın isteğinde belirttiği gibi, devletin onurlu intiharı kolaylaştırmak için pozitif yükümlülüğü olsa bile; başvuran gerekli olan ilacın reçetesini elde etmeyi başaramadığından ve ulusal yasaların şartı olan reçeteyi elde edemediğinden, 8. Madde kapsamında başvuranın haklarının ihlal edilmediğine karar verilerek dava sonuçlandırılmıştır.[364]

---

[359] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"
[360] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"
[361] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"
[362] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"
[363] European Court of Human Rights (2011), "Case Of Haas V. Switzerland", (Application no. 31322/07)
[364] ECHR, "Case of Haas V. Switzerland"

3.1.5 Case Of Koch V. Germany (Application No. 497/09), 2012

(doğal ölüm kavramından insan yaşamının kutsallığının korunması davası)

Bay Koch'un haklarının ihlali davasında, Bayan Koch quadropleji felç hastasıdır. Suni solunum cihazı ve sürekli bakım ihtiyacı için hemşire yardımı gerekmektedir. Tıbbi değerlendirmesi sonucu en az 15 yıl daha yaşam beklentisi olduğu tesbit edilmiştir. [365]

Hayatını onuruyla sonlandırmak istediğinden çift İsviçre'deki Dignitas Kliniği ile iletişime geçmiştir. Alman Federal Enstitü tarafından, ilaç istemi Narkotik Yasası, bakımın desteklenmesi ve hayatla bağdaşmadığından reddetmiştir. Eşiyle birlikte temyiz davası açmıştır. Federal Enstitü sadece hayatı kurtarmak amacı taşıdığı durumlarda ilaç verilebilir, intihar için verilemez kararı çıkartmıştır. Eşine yetki verilmesine; ayrı kişiliklere sahip olduklarından, ilaçların kişisel ve devredilmezliğinden, eşinin haklarına dayanarak ilaç alma yetkisi verilmemiştir. Dignitas'ın yardımıyla Bayan Koch intihar etmiştir. [366] Reteçe edilen ilaçların kişiselliğine vurgu yapılmıştır.

Alman Temel Kanunlarından aile ve evliliği kapsayan 6 § 1 kapsamında ve Avrupa Birliği Sözleşmesi'nin *"özel ve aile hayatına saygı"* [367] hakkı 8 § 1 ile aile evlilik ve aile hayatının korunması hakkı, eşlerin ayrılığı ve eşlerden birisinin intiharı hakkını içermemektedir.[368] Federal Enstitü olayda, kişilere ölme hakkı tanınmış olsa bile, söz konusu maddeler başka kişinin intiharına yardımcı olmakla ilgili bir hak doğurmayacağı şeklinde yorumlamıştır. Aynı zamanda, intiharın gerçekleşmesiyle aile bütünlüğünü oluşturan eşlerden birisinin hayatı sonlanacağından, evlilikte doğal olarak ortadan kalkmış olacağıyla birlikte, zaten bir başka kişinin temel hakları ihlali nedeniyle de dava açılıp, hak aranamamaktadır. [369]

---

[365] European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany", *(Application No. 497-09)***,** Judgment", Strasbourg, 2012, parag: 1-23

[366] **ECHR**, "Case of Koch V. Germany" 2012, parag: 1-23

[367] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights**, Rome: 6, 10, 12, 20, 28,29

[368] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutscland, Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html

[369] European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany", *(Application No. 497-09)***, Judgment**", Strasbourg, 2012, parag: 1-23

Alman Ceza Kanunu 216'cı bendinde; "*mağdurun talebiyle öldürmede altı ay ile beş yıl arasında hapis cezasıyla girişimler cezalandırılır"* [370] şeklinde belirtilmiştir. Alman Ceza Kanunu'nu intihara ceza öngörmemiştir ancak intihara yardım etmek, Alman Ceza Kanununun 216. maddesi kapsamına girmemektedir. Ancak Narkotik yasası bir kişiye ölümcül bir ilaç sağlamaktan dolayı ceza öngörmektedir.[371]

Ölümcül hastanın talebiyle makinaların kapatılması, tedavinin kesilmesi icrai işlem olsa da sorumluluk doğurmamaktadır. Ölen kişinin haklarının istenmesiyle, ailenin mağduriyeti davaları farklı değerlendirilmektedir. Başkalarının hakları için Mahkeme'ye dava açılamamaktadır. 25 yıllık evli olmaları sebebiyle yakın bağları olduğu sonucuna varılmıştır. AİHM ve iç hukuk dava süreci birlikte devam etmektedir. Bu nedenle AİHM ihtiyati tedbir kararı koymasına rağmen, mahkeme süreci hızlandırmamıştır. 2005 yılında intihar gerçekleşmiş, iç hukukta dava 2008 yılına kadar sürmüştür.[372]

Mahkeme, tıbbın hızlı ilerleşiyle, insanların yaşlılığından endişelenmektedir. Bundan dolayı kötü son olacağını düşünenlerin yasalarla korunması sağlanmaktadır. Bireyin hayatını nasıl ne zaman sonlandıracağı kararına saygı duyan Mahkeme, 8. madde kapsamında devletlerin onurlu ölümü sağlama pozitif yükümlülüğü İsviçre'deki gibi kabul edilse de ihlal olmadığına karar verilmiştir. [373]

Mahkeme, Federal Enstitü kararının 8. Madde kapsamında başvuranın hakkına müdahale edildiğini düşünerek, 8 § 2 ile eşin haklarına yapılan bir müdahale olup olmadığı inceleme kararı vermiştir. Devletin savunmasızları korumakta takdir marjının geniş olduğunu, ulusal yasaların yardımlı intihara ilaç sağlamaya müsade etmediği belirtilmiştir. 8. madde özel hayata saygı gösterilmesi kapsamında başvuru hakkının ihlalin gözlendiği kararı vermiştir.[374]

Mahkeme, başvuranın eşinin haklarının ihlal edildiği iddiasina;

---

[370] **§ 216 Tötung auf Verlangen, https://dejure.org/gesetze/StGB/216.html**

[371] **3 Sat**, Stichwort Sterbehilfe Aktive Tötung - auch auf Verlangen - ist strafbar, 2015 http://www.3sat.de/page/?source=/nano/glossar/sterbehilfe.html

[372] European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany", *(Application No. 497-09)***, Judgment**", Strasbourg, 2012, parag:1-23

[373] European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany", *(Application No. 497-09)***, Judgment**", Strasbourg, 2012, parag: 1-23

[374] European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany", *(Application No. 497-09)***, Judgment**", Strasbourg, 2012, parag: 1-23

Eşinin başvurusunun kabul edilebilirliğine karar verilmiştir. Bu davada Sanles davasındaki gibi ilacın elde etmesiyle ilgilidir. İlaç devredilemez haklar kapsamındadır. Davada kişinin kendi haklarına müdahale edildiği sonucuna rağmen, hakların devredilmezliği nedeniyle, madde 8 kapsamında hak ihlalinin kabul edilmesi durumunda kişisel hakların korunmadan çıkartılacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle baş vuranın eşi olarak yapılan hakların ihlali başvurusu, kabul edilebilirlik kriterlerine uygun olmadığından reddedilmiştir. [375]

Mahkemeye erişim hakkının engellenmesi iddiasına:

Madde 13. Federal Enstitünün başvuranın eşine yetki verilmesi talebinin reddiyle bu hakkın ihlaliyle etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddiasında Madde 8'in kabul edilebilirlik koşullarında ihlal edilmediğinden Madde 13'ün ihlal edilip edilmediğini incelenmeye gerek olmadığıyla sonuçlanmıştır. Başvuranın karısı, mahkemeye başvuracak durumda olmasına rağmen, bunu yapmadan hayatını sonlandırmış olması, bu başvuru yapma yetkisini devrettiği anlamına gelmediği gibi ayrıca prosedürleri hızlandıracak bir süreci de talep etmemiştir. [376]

Mahkemenin de vermiş olduğu karardaki gibi, devredilmeyen haklar kapsamında, eşi olsa dahi yetkili olmaması nedeniyle hak talep edilemez. Ayrıca Mahkeme'nin belirtilmiş olduğu gibi, Bayan Koch Dignitas [377] da intiharını gerçekleştirmeden önce sürece dahil olarak davanın hızlandırılması gibi bir talepte bulunmamıştır. Temel haklar üzerinden 3.kişilerin hak talebinde bulunması, kişi güvenliğini riske sokacak, tehdit edebilecek bir isteme dönüşmektedir. Kişisel hakların devredilmezliğinden dolayı, eşi dahi olsa bir başka kişi üzerinden hak talebinde bulunması ya da hakkın ihlal edildiği gerekçesiyle mahkemeye başvurması söz konusu değildir. [378]

3.1.6 Ada Rossi Ve Diğerleri Davası İtalya (Aplication 497-09), 2008

Trafik kazası nedeniyle komaya giren kadının babası ve yasal koruyucusu, hidrasyon ve beslenmesinin durdurulması yetkisinin verilmesi için mahkemeye

[375] **ECHR**, "Case of Koch V. Germany"
[376] **ECHR**, "Case of Koch V. Germany"
[377] Dignitas, "To live with dignity, to die with dignity" http://www.dignitas.ch/?lang=en
[378] **ECHR**, "Case of Koch V. Germany"

başvurmuştur. Fransa, Lambert davasında olduğu gibi, İtalya Yargıtay Mahkemesi, kişi kalıcı koma halinde ise adli makamlar beslenmenin kesilmesi yetkisi verebilmektedir.[379]

İtalyan yargıtayı bu davayı yerel mahkemeye gönderirken, kişinin zihinsel yetileri tam olduğunda tedaviyi reddeceği yönünde bir isteği olduğunu belirttiğinde, kişinin tedaviyi reddetme hakkı kapsamında değerlendirmektedir. Hastanede bulunmasının tedavi dışı olduğu, gelen talebin bu nedenle onaylanabilir olduğu görüşü nedeniyle Temyiz Mahkemesi kararı onaylamıştır. [380]

Verilen bu kararı uygunsuz bulan insan hakları ve engelli dernekleri gibi gruplar, kararın uygulanmasının yaratacağı olumsuz etkiler ve süreç içerisinde karşılaşılacaklarını düşündükleri sorunlar nedeniyle AİHM'ne başvuru yapmışlardır. Mahkeme, Sözleşme'nin 2., 3. maddesi[381] kişisel haklar kapsamında olması nedeniyle bireysel başvuru dışında, başvuruculaların haklarının ihlal edildiğinin savunulamayacağı belirtilmiştir.[382]

Tüzel kişilik olan derneklerin ise amaçları doğrultusunda yaptıkları başvurunun engellenmediği, başvuranların mağdur değil, doğrudan dernek üyelerinin mağduriyeti varsa etkilenmeden dolayı başvurabileceği ancak bu durumda dernek faaliyetlerini etkileyecek olumsuz bir durum oluşmadığı gerekçesiyle hak ihlaline uğradıkları şikayetleri kabul edilemez bulunmuştur.[383]

Bu dava başvurusu, insanların yeterince bakım almayacağı ve ölüme terk edilecekleri korkusunu somutlamak adına iyi bir örnektir. Geleceklerinden kaygı duyan insanlar sivil toplum kuruluşları oluşturarak birleşmekte ve kaygılarını otadan kaldırmak için çalışmaktadır. Ötanazi kavramı toplumları iki farklı uç noktaya iterek, uzaklaşmalarına neden olmaktadır. [384] Somut olayda bir uçta kızlarının onuruyla ölmesini isteyen aile, diğer uçta buna karşı çıkan bir amaç üzerinde birleşmiş

[379] European Court Of Human Rights, 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi And Others V. Italy, **Judgment,** Aplication 497-09
[380] European Court Of Human Rights, 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi And Others V. Italy, **Judgment,** Aplication 497-09
[381] European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany", *(Application No. 497-09)***, Judgment**, Strasbourg, 2012, parag: 1-23
[382] European Court Of Human Rights 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi And Others V. Italy, **Judgment,** Aplication 497-09
[383] European Court Of Human Rights 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi And Others V. Italy, **Judgment**, Aplication 497-09
[384] European Court of Human Rights **Grand Chamber**, " Hearing Concerning Execution of the Conseil d'État judgment in the case of Vincent Lambert", 2015

topluluklar bulunmaktadır. Her iki tarafında sundukları, savundukları argümanları doğrudur. İnsanlar gelecekleriyle ilgili ekonomik, sosyal, fiziksel, çevresel koşulların kötüleşmesinden dolayı artan oranlarla kaygılar yaşamaktalardır. Diğer taraftan, olayın sebebi süre gelen bir hastalık değil, ani gelişen trafik kazasıdır.[385] Ailelerin genel tutumları trafik kazalarında iyileşme beklentisinin yüksek olduğu yönündedir. Somut olayda insan onurunun korunması gerektiğiyle, hidrasyon ve beslenmenin durdurulmasının istenmesi, kanımca insan onurunu koruyan değil, ortadan kaldıran bir durumdur.[386] Komada olmasından dolayı hasta kişinin olayın gelişim süreçlerini hissetmeyeceğini varsayarak, bu süreçte kişi aç ve susuz bırakılarak ölmesinin beklenmesi, iddia edildiğinin aksine insan onurunu ortadan kaldıran bir eylemdir.[387]Bu bağlamda aktif ötanazi uygulanması bile daha insani bir davranış olacaktır. Mahkeme, derneklerin amaçları doğrultusunda yaptıkları işlere bir engel oluşturmadığı, dernek üyelerinin de herhangi bir zararı bulunmadığı, bireysel hak ihlali olmadığın ve bireysel başvuru koşullarının gerçekleşmediğinden kabul edilemez bulunmuştur.[388] Ancak, derneklerin ana amaçları arasında, savunmasız insanların korunması ve hak ihlallerinin ortadan kaldırılması bulunmaktadır. Temel haklar konusunda başvuru şartlarının gerçekleşmediği ile birlikte, kanımca dernek savunucularının farklı şekillerde başvuru yapacağının habercisi olarak değerlendirilmekdir.[389]

3.1.7 Pretty Birleşik Krallık Davası (Aplication No. 2346102) 2002

Bayan Pretty davası ötanazi istemi ile açılan ilk dava olması nedeniyle, gelen davalarda emsal gösterilmesi nedeniyle, en çok referans verilen dava özelliği taşımaktadır. Bu nedenle bu dava detaylı olarak incelenmiştir.

---

[385] European Court Of Human Rights 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi And Others V. Italy, **Judgment,** Aplication 497-09

[386] Bknz. European Court of Human Rights **Grand Chamber**, " Hearing Concerning Execution of the Conseil d'État judgment in the case of Vincent Lambert", 2015

[387] Bknz. İnsan Hakları Bölümü

[388] European Court Of Human Rights 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi And Others V. Italy, **Judgment,** Aplication 497-09

[389] Yaşama Hakkından daha geniş kavram olan mutluluk arayışı hakkı konunun genişlemesinde etken olacaktır.
The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, " The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşmenin[390] 34. Maddesi uyarınca AİHM'e Bayan Pretty[391] tarafından, İngiltere'ye karşı 2001'de dava açılmıştır. Dejeneratif hastalık ve felç nedeniyle intiharını kendisi gerçekleştiremediği için kendisine yardım edecek kocasına karşı dava açılmasını önlemek amacıyla, Sözleşme'nin 2,3,8,9 ve 14.Madde'leri kapsamında haklarının ihlal edildiği gerekçelerini ileri sürmüştür. [392]

43 Yaşındaki başvuranın Motor Nöron Hastalığı (MND) bulunmaktadır. Merkezi sinir sistemi hücrelerinin dejenerasyonuna neden olan hastalık, istemli kasları etkilemektedir. İlerleyen dönemlerde kol, bacak ve solunum kaslarının kontrolü zayıflar, ölüm genellikle solunum kaslarının tutulması sonucu gelişir ve tedavi edilebilir bir hastalık değildir.[393]

1999'da hastalık tanısı konmuştur. Boyundan aşağısı felç durumundadır. Konuşma problemleri gelişmiştir ve beslenmesini artık bir tüp aracılığıyla sağlamaktadır. Akıl kapasitesi yerindedir ve yaşam süresi beklentisi haftalarla ya da ayla sınırlanmış durumdadır. Hastalık Onur kırıcıdır ve bunun için yaşayacağı zamanı kontrol etmek istemektedir.[394]

İngiltere 1961 İntihar Yasası [395] ile itihar etmek suç kapsamından çıkartılmıştır ancak intihara yardım ve teşvik etmek suç kapsamındadır.[396] Kocasının kendisine yardım edebilmesi ve onun hakkında dava açılmamasının isteğiyle 2001 tarihinde Başsavcılık Müdürü'ne başvurmuştur.[397] Başsavcılık Müdürlüğü kanuna aykırı hareket etmelerinin mümkün olmadığını ve bu isteğin kanunlara aykırı olduğu gerekçesiyle talebi geri çevirmiştir.[398] Aynı gerekçelerle mahkemeye yaptığı başvuru da geri çevrilmiştir. Lordlar Kamarası'da mahkemenin verdiği kararı onaylayarak başvuruyu

[390] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, "11. Ve 14. Protokoller ile değiştirilen metin Avrupa Antlaşmaları Serisi No:5"
[391] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002
[392] **ECHR**, "Case of Pretty v. United Kingdom" parag: 1-3
[393] ALS/MNH Derneği, ALS/MNH Nedir?, https://www.als.org.tr/als-mnh-nedir-1
[394] **ECHR**, "Case of Pretty v. United Kingdom" parag: 1-3
[395] Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59", **The National Archives,** 2009
[396] Coroners and Justice Act," 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59", **The National Archives, 2009**
[397] Coroners and Justice Act," 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59", **The National Archives,** 2009
[398] Coroners and Justice Act," 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59", **The National Archives,** 2009

reddetmiştir. Davacı Bayan Pretty Madde 2 kapsamında yaşam hakkını devlet ve üçüncü kişilere karşı korunduğunu, yaşam ve ölüm kararını bireyin kendi kaderini tayin hakkı kapsamında olduğunu, bireyin intihar hakkını yasalar tarafından kabul edildiğini, yaşamak yerine ölmeyi tercih edebileceğini ileri sürmüştür.[399]

Ancak 2.Madde kapsamında yaşam hakkının[400] antitezi olarak ölme hakkının ileri sürülemeyeceğini, devletin bu noktada bireyin yaşam hakkını korumada pozitif yükümlülüğü olduğu ifade edilmiştir. Yaşama hakkı, kasıtlı olarak kişilerin öldürülmesini engelleyeci olarak düzenlenmiş olduğuyla, rıza kapsamında ötanazi kabulü şeklinde yorumlamaya açık olmadığı, bunun yapıldığı durumda kasıtlı cinayet suçu oluşmuş olacağından, Sözleşme'de yer alan hakların anti-tezleri hak oluşturmadığı ifade edilmiştir. Bayan Pretty davası Sözleşme'nin Maddeleri ile sınırlı tutmuştur. Yasalara uygun olmaması nedeniyle kocasının ceza almasını engellemek istemektedir. Ancak yaşam hakkı 2. Madde kapsamında, üçüncü kişinin cinayeti olarak kabul edilmektedir. [401]

Dava konusu olan 3. madde ile Sözleşme'nin 10. maddesi 3. maddeyi güçlendirmektedir. Üye devletin savaş ya da ulusal tehdit zamanında bir sapma olabilir şeklinde getirilen sınırlama mevcuttur. Sözleşme kapsamında devlet göz altında bulunan bireyleri korumak için pozitif yükümlülüğe sahiptir ve bireyler yasaklanmış durumlara maruz kalmaması için devletlerin pozitif yükümlülüğü vardır. Ancak bireylerin yasaklanmış bir tedavi yöntemini devletten pozitif yükümlülük olarak yerine getirmesini isteyip, bu isteğin gerçekleştirilmesini bekleyemeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca, devletlerin hayatı sonlandırmak için yasal bir zemin oluşturmadığı gibi, Sözleşme'nin hiç bir yerinde bu yönde bir pozitif yükümlülüğünde bulunmadığı ifade edilmiştir.[402]

Sözleşme'nin 2.Maddesi ihlal edildiği gerekçesiyle yapılan başvuruda, başvuran, AİHS'nin 2.Maddesi ile intiharın destekli yapılması bir çatışma yaratmayacağını, eğer bir çatışma yaratmış olsaydı yardımlı intiharın yasadışı olarak kabul edilmediği ülkelerde, bu hüküm ihlal edilmiş olacağını ifade etmiştir. Ayrıca Madde 2'nin sadece hakkı koruduğunu, bu nedenle de kişinin yaptığı seçimleri de koruyacağını, bununla

[399] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 3-7,8,12,14
[400] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights, Rome,** ss: 6, 10, 12, 20, 28,29
[401] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 3-7,8,12,14
[402] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 12.

birlikte, bu hakkın kullanılmasını korurken, yaşamın kendisini korumadığı görüşü belirtilmiştir. Madde 2[403] dolayısıyla, bireyin seçim hakkını korumakta ve bu hakkın doğal sonucu olarak, acı, ve onur kırıcı duruma maruz kalmasını önlemek için ölme hakkını koruması gerektiğinden, madde 2 kapsamında değerlendirilmesi talep edilmiştir. Hükümet ise madde 2 ile en temel haklardan olan yaşam hakkı kapsamında negatif yükümlülük yüklediğiyle, bazı durumlarda hayatı korumak adına pozitif yükümlülükleri bulunmakta olduğunu, esirlerin hayatlarını korumanın bir pozitif yükümlülük olduğu örneğini vermiştir. Madde 2 dil'deki anlam değişikliklerine neden olarak yaşam hakkının antitezi olarak ölme hakkı olarak sunulamayacağı ifade edilmiştir. AİHM değerlendirmesinde Mahkeme'nin İçtihatları Sözleşme'nin en temel hükümlerinden olan 2. madde Sözleşme kapsamındaki hak ve özgürlüklerle birlikte yaşam hakkını korumakta olduğu belirtilmiştir. Madde 2 devlet görevlileri tarafından kasıtlı olarak ölümcül güç kullanımını, savaş gibi özel koşullar dışında kısıtlamaktadır. Madde 2 § 1 devletin kasten ve hukuka akırı şekilde öldürmekten kaçınmasını, kişilerin yaşamlarını korumak için gereken adımları atması gerekliliğini belirtmektedir. Bu yükümlülük kişiye karşı suç işlemekten caydırmak için etkili ceza hukuku hükümleri oluşturarak yaşama hakkını korumakta ve hayatı üçüncü kişilerin suç fiillerine karşı savunmasız bireyi korumak için önleyici tedbirleri almaları yönünde pozitif yükümlülük doğurduğu vurgulanmıştır. Mahkeme'nin her zaman yaşamın korunması yönünde devletin yükümlülüğü olduğu görüşüyle, "*yaşama hakkı*"[404] nın negatif hak kazandırıcı bir hak doğurduğu konusunda ikna olmadığını, ayrıca dildeki bir değişme olmadan, birbirine zıt olan yaşam hakkının ölme hakkı doğuracağı şeklinde yorumlamanın da mümkün olmadığını belirtilmiştir. Başvuran, hakkının kabul edilmediği durumda yardımlı intihara izin veren ülkelerin Sözleşme'yi ihlal edilmiş olacağı iddiasına karşılık ise Mahkeme, başka ülkelerdeki hukuk devletinin yaşama hakkını korumakta başarısız olup olmadığının değerlendirilmesi için mahkemeye başvuru yapılması gerektiğiyle, o

---

403 ***"MADDE 2***
Yaşam hakkı
1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.
2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:
a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutuklu *bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;*
c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması"

404 Madde 2

ülkelerdeki başarısızlığın da bu davada başvurucuya yardımcı olmayacağını ifade ederek, Madde 2 kapsamında ihlal kanıtlanamadığından, 2. Madde'nin ihlal edilmediğine karar verilmiştir.[405]

Sözleşmenin 3. maddesi *"Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz"* [406] hükmü ile işkence yasağı getirmektedir. Başvuran ihlal iddiasında aşağılayıcı muamele olarak çektiği acıları belirtmiştir. Hastalığın geri dönüşsüz son aşamasında yutma kaslarını kontrol edememesiyle nefes kontrolünü sağlayamayarak korkunç acıyla onursuz şekilde öleceği[407] 3. madde ihlalinin iddiasıdır. Hükümet bu noktada tedavi için doğrudan sorumlu tutulamayacağı, ancak madde 3 kapsamıyla devletin vatandaşlarına böyle bir muameleden kaçınma negatif yükümlülüğe ile insanları korumak için pozitif yükümlüğünün bulunduğu, aşağılanmaktan korunmak için başvuru yapıldığı ifade edilmiştir. İngiliz Yasası her koşulda intihara yardımı yasaklayarak, getirdiği bu yasağın orantısız olduğu, başvuranın kendi hastalığı göz önüne alınmadan, kocasının ona yardım etmesinden [408] mahrum bırakıldığı ifade edilmiştir. Savunmasız ya da muhtaç olmadığıyla, yeterli akıl kapasitesine sahip olduğunu ve kendisine yardımcı olacak kocasının[409] bulunması nedeniyle, bu konuda kendisine tasarruf kullanmada yardımcı olmalarını istemekte ve davanın gerçekleri göz önünde bulundurulmadan birey haklarının korunamayacağını ifade etmektedir. Madde 3 [410]kapsamında takdir marjını sağlayan koşulların göz önüne alınmadığını, yasa gereği ölümcül hasta ya da özürlü olan herkes intiharın tanımı gereği savunmasız olarak koruma kapsamına alınmasının uygunsuzluğu iddia edilmiştir. Başvuran tarafından yardımlı intiharda[411] savunmasız olanları korumak için, bireyin bu kararı verebilme kapasitesine sahip olarak korunmaya

---

[405] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 35-42

[406] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights, Rome**,ss: 6, 10, 12, 20, 28,29

[407] ALS/MNH Derneği, ALS/MNH Nedir?, https://www.als.org.tr/als-mnh-nedir-1

[408] Erdem Özkara, "Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum**", TBB Dergisi,** Sayı 78, 2008, s: 106

[409] **MADDE 8**

Özel ve aile hayatına saygı hakkı

1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.

[410] **"MADDE 3** *Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."*

[411] **EXIT**, "The Scottish Voluntary Euthanasia Society", http://www.euthanasia.cc/vess.html

ihtiyacı olmadığını göstermesi halinde bu eylemin gerçekleşmesinin mümkün olabileceği iddia edilmiştir.[412]

Ancak hükümet 3.maddenin bu konuyla ilgili olmadığını belirtmiştir. Bu madde hükümete negatif yükümlülük getirmektedir ve devlet vatandaşlarına işkence, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele uygulayamaz sonucunu çıkartmaktadır, ancak başvuran davasını devletin pozitif yükümlülüklerine dayandırmakta olduğundan hükümet madde 3 kapsamında konuyla ilgilenmediğini, çünkü bu hükmün devlete negatif yükümlülükler getirdiğini yani devletin işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı[413] muameleye yapamayacağı ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca, davacı davayı negatif yükümlülük üzerine değil, pozitif yükümlülükler üzerine kurmaktadır.[414]

---

[412] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 43-47

[413] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights**, Rome, ss: 6, 10, 12, 20, 28,29

[414] ECHR, "Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 47-56

AİHM içtihatları pozitif yükümlülüklere dayanmakla birlikte, Mahkeme, hükümete imkansız orantısız bir yük verecek şekilde yorumlanamayacağını, hükümetin pozitif yükümlülükleri arasında, özgürlükten mahrum kişinin sağlığını korumak, egemenliği altındaki kişilerin yetkililer tarafından işkence ve yasaklı muameleye maruz kalmaması için önleyici tedbirleri almak ve böyle bir durum ile karşılaşılırsa harekete geçmek olduğu ifade edilmiştir. Bu koşulların hiçbirisi gerçekleşmediği gibi tıbbi tedavi için devletin eylemi olmamasından dolayı da öne sürülen bir şikayet olmadığından, devletin ona karşı bir fiili eylemi olmadığı belirtilmiştir. Dava madde 3 kapsamıyla ilgili olsa dahi, bu ölmek için gereken yasal bir hak doğurmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca devletlerin takdir marjı bulunmaktadır. Devlet savunmasız insanları korumak gibi meşru bir amaçla yaşamın kutsallığını koruyarak, yardımlı intihar yasağı ile savunmasız insanların zarar görmesini engelleyerek, bireyin hakkı ile toplum çıkarları arasında adil dengeyi korumaya çalışmakta olduğu ifade edilmiştir. Ceza Hukuku Revizyon Komitesi ve Tıp Etiği Lordlar Komitesi Meclisi'nin gönüllü ötanazinin, istemsiz ötanazi uygulamalarına yol açacağı riskini ifade etmeleri nedeniyle, intihar etmek için fiziksel yeterlilikleri bulunsa bile, intiharı düşünen herkesin mutlaka psikolojik ve duygusal açıdan savunmasız olacağı belirtilmiştir. Bu nedenlede devlet savunmasız hayatları koruma yükümlüğü bulunmaktadır. Birçok ülkede ötanazi yasal olmadığı gibi konuyla ilgili Avrupa Konseyi'nin de olumsuz yönde ortak görüşü bulunmaktadır. AİHS'nin 3.maddesi 2. madde ile birlikte Sözleşme'nin en temel hükümlerinden olarak, Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların temel değeri olduğu vurgulanmıştır. Bu temel değerler mutlak şart olarak kabul edilmiştir. Hak ve özgürlükler AİHS'nin 1. Maddesi, 3. Madde ile birlikte ele alındığında Yüksek Akit Devletleri tarafından bireylerin işkence ya da insanlık dışı muameleye ya da cezaya maruz kalmamalarını sağlamak ve güvenli ortam yaratma yükümlülükleri pozitif yükümlülük olarak ortaya çıkmaktadır. Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki kötü muamele içtihatlarda gerçek bedensel yaralanmalar, fiziksel ya da zihinsel acıları da içermektedir. İnsan onuruna saygı eksikliği gösteren, bireyi küçük düşürücü, korku ya da acı, ahlaki ve fiziksel bütünlüğünün direncini kıran, utanç duyguları uyandıran muamelede aşağılayıcı kapsamına girmektedir. Başsavcılık Müdürlüğü'ne takipsizlik kararı isteğiyle yapılan başvurusunun reddedilmesi dolayısıyla kendisini hastalığın bekleyen acılardan korunması için devletin üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmediğinden insanlık dışı ve aşağılayacı muamele kapsamına gireceği ifade edilmiştir. Bu iddia Lordlar Kamarası tarafından, kelimenin anlamının dışına çıkarak yeni anlam yüklenmesiyle oluşacak bu yeni kavramın, tedaviye de yeni anlam yükleyerek genişleteceği ifade edilmiştir. Mahkeme, Sözleşme'nin amacı olan İnsan Haklarının korunması konusunu geniş kapsamda değerlendirmekte kararlı olduklarının altını çizmiştir. Sözleşme'nin maddeleri birbirleriyle bağlantılı genişletici ya da kısıtlayıcı bir özelliğe sahiptir. Bu davada madde 3, madde 2 ile uyumlu olmak zorundadır. Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında devletlere ölümcül kuvvet kullanma, ölümü kolaylaştırma veya diğer güç kullanımlarına karşı yasaklama getirmektedir. Devletin, kişiye kensini öldürmesinde yardımcı olma ya da böyle bir olaya izin vermeyi talep hakkını tanımamaktadır.

Mahkeme, fiziksel yetersizlik nedeniyle kocasının yardımı olmadan intihar edebilecek durumda olmadığı ve yardım edilmesi durumunda da kocasının yargılanacağı gerçekliğiyle, devletten yapması istenen pozitif yükümlülüğünün bireyler tarafından verilecek bir zararın ortadan kaldırılmasını içermemektedir. Devletin bir hayatı sonlandıracak eylemlere karar vermesi [415] gerekmekle birlikte, böyle bir yükümlülük sonucunun da çıkartılamayacağını belirtmiştir. Ayrıca, Sözleşme'nin 3. maddesine dayandırılarak yapılan başvuru, devletin koruyucu eylemleri ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Mahkeme, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında intihara yardım etmek ya da kocasının[416] yasal takipsizlik onayını vermek ya da bir başka şekilde yasal fırsat yaratmak için devletin pozitif yükümlülüğü bulunmadığıyla birlikte, 3. madde hükmü ihlalinin olmadığı yönünde karar vermiştir.[417]

Sözleşme'nin 8.maddesi[418] ihlali kapsamında Mahkeme, kavramsal incelemesi sırasında, başvuranın acılarının kocasının yardımıyla dindirilmesi isteğinin, Lord Hope tarafından da ifade edilmiş olduğu gibi, hayatın sonu anı eyleminin bir parçası olan bu seçimin neden [419] saygı duyulması gerektiğini sorma hakkının bulunduğu ifade edilmiştir. [420]

Sözleşme'nin 9.Maddesi [421]nin ihlal edildiği iddiasının incelenmesine Mahkeme, başvurucunun intihar etmek ve bu eylemi gerçekleştirmek için yardım alma konusunda gerçekten kararlı olduğuna ikna olmuştur. Ancak, Madde 9 § 1 anlamında yapılan başvuru, yasalar tarafından koruma altına alınan bir inancın gerçekleştirilmesi anlamının

---

[415] European Court of Human Rights **Grand Chamber**, " Hearing Concerning Execution of the Conseil d'État judgment in the case of Vincent Lambert, 07.01.2015,

[416] Erdem Özkara, "Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum", **TBB Dergisi**, Sayı 78, 2008, s: 106

[417] **ECHR**, "Case of Pretty v. United Kingdom" parg: 55-56

[418] **MADDE 8** *Özel ve aile hayatına saygı hakkı*

[419] Ali Demirsoy, **Kalıtım ve Evrim**, 14. Baskı, Meteksan matbaacılık, Ankara , 2008: 181

[420] **ECHR**, "Case of Pretty v. United Kingdom" parag : 64

[421] ***"MADDE 9***

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir."

dışında olduğunu ve bu maddenin her inancı korumadığını ifade ederek, bu madde kapsamında bir ihlal gerçekleşmediğine karar vermiştir. [422]

Bu dava yaşam ve ölüm haklarının kavramsal olarak tartışmaya açan ve hak doğurucu sebeplerin öne sürülmesi dolayısıyla, Birleşik Krallık siyasileri, yasa uygulayıcıları ve halkı tarafından uzun süren tartışmalara neden olmuştur bu nedenle Türkiye yasa yapım süreç yönetiminde örnek olarak kullanılabilir. [423]Bu tartışmalara etik, felsefe, teoloji ve medya gibi farklı disiplinlerin katılımının sağlanmasıyla birlikte halkın yaşam ve ölüm kavramları üzerinden, haklar sorgusunu gündeme gelmiştir.[424] Bu nedenle konu ülke içerisinden, uluslararası düzeye taşınmış, yasa maddeleri çerçevesinde incelemenin ötesine geçmiş ve devlet ile hukuk siteminin sorgulanmasına kapı aralamıştır. Bu çatışkılı konunun tartışmalarının merkezinde, devletlerin, politikacıların, yargının paternalist yaklaşımının uygunluğu/uygunsuzluğu bulunmaktadır. [425]

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşme'nin ana özelliği demokratik toplumlara uygun şekilde, hakların korunması hedefini gözeterek dava dosyasını iç hukuk, Sözleşme maddeleri ve ayrıca kavramsal olarak da incelemiştir. Ancak Mahkeme'nin, ulusüstü bir yapıya sahip olmasına rağmen, başvuruların incelenmesinde bağlayıcı olarak, iç hukuk düzenlemelerine uygunluk ile devletlerin ulusal takdir marjının[426] bulunması öne sürülen kısıtlayıcı etkenlerindendir. En temel haklardan olan yaşam hakkının devredilmezliği, dokunulmazlığı ilkesi, kavramsal olarak bu davada çatışkı yaratmaktadır. [427] Ancak Mahkeme kavramın dar kapsamda ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Kişinin mutlak hak tartışmasıyla ki; yapışık ikizler davasında incelendiği üzere yaşam hakkının mutlak koruma altında olmadığı, yargıçların somut olaya göre yaşamı koruyup korumama kararı verdikleri de apaçıktır. Burada gelecek itirazlarda yanılgıya düşülmesi muhtemel nokta; yapışık ikizlerin yaşam ihtimalinin ya da süresinin düşük olması kabulü noktasıdır. Eğer yaşam hakkının mutlak koruma

[422] **ECHR**,"Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 79-83
[423] The Crown Prosecution Service, "Public Consultation Exercise on the Interim Policy for Prosecutors in respect of Cases of Assisted Suicide Issued by The Director of Public Prosecutions Summary of Responses", **CPS,** 2010
[424] The Crown Prosecution Service, "Public Consultation Exercise on the Interim Policy for Prosecutors in respect of Cases of Assisted Suicide Issued by The Director of Public Prosecutions Summary of Responses", **CPS,** 2010
[425] The Crown Prosecution Service, " DPP publishes assisted suicide policy", **CPS,** 2010
[426] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights, Rome**, ss: 6, 10, 12, 20, 28,29

altında olduğunu kabul edilirse, bu noktada bir gün ya da bir an yaşam ihtimali bile olsa bu yaşamın korunması gerekliliği sonucunun çıkmasıdır. [428] Somut olayda kişi kendi bedeni üzerinde negatif bir eylemin gerçekleştirilmesine takdirde bulunamayacağı şeklinde kısıtlama bulunmaktadır.[429]

P. davası ile yapışık ikizler davası karşılaştırıldığında yaşam hakkı, mutlak koruma, savunmasız kavramlarında bir çatışkı söz konusudur.

Yaşam hakkı, savunmasızlar bağlamında korunması gerekmekle birlikte, savunmasız olmayanları kısıtlayıcıdır. Hükümetin ve Mahkeme'nin de verdiği kararda etkili olan, savunmasızların korunması zorunluluğu ilkesine istinaden, başvurucunun savunmasız olmadığını[430] ifade etmesi, sistem içerisinde yaşayan kişi ve haklarının toplumsal olarak değil bireysel düzeyde ele alınması gerekliliğinin doğmaya başladığının dolayısıyla "*mutluluk arayışı"*[431] temellerinin de atıldığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ortaya çıkan acıya son verme ihtiyacının eylemi, ihtiyaçlar hiyerarşisinde [432] yer alan alt düzeyde güvenlik ihtiyacından, en üst seviyedeki kendini gerçekleştirme ihtiyacı geniş aralığına sahip, insan yapısının farklılığını ifade etmektedir. Mahkeme'nin verdiği karar paternalist bir tutum olarak ortaya çıkarken, toplumların genel davranışları olduğu gibi, bireylerin toplumsal yaşamdan farklı davranışlar sergileyebileceği unutulmamalıdır. Kaybolmayan bilgi, embriyo ile geleceğe aktarılırken [433] geçmiş insan yaşamlarında etkin davranışı olan, ölüme gitmek kavramının varlığı bilgisine götürmekte ve bu davranışın toplumsal ihtiyaç dışında insan onuru [434] ile ilgili olabileceği gibi, bu kavramların birbirinden farklı çeşitli şekillerde algılandığı [435] bilgisinin de mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Uluslararası ya da ulusal sistem içerisinde birey, somut olarak yaşadığı acıları hedef göstererek varlığını ispatlamaya çalışmakta ve acılarından kaynaklı ihtiyaçlarının devlet

---

[427] Council of Europe, **European Convention on Human Rights**, Rome, 4.XI.1950 pp: 6
[428] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG (2000) "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review:** 2000, cilt 12, sayı 2, Article 1. P: 129-149
[429] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 47-56
[430] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom" parag: 47-56
[431] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001
[432] Cherry Kendra, The Five Levels of Maslow's Hierarchy of Needs, **Abouth Health**, 17 December 2015
[433] Ali Demirsoy, **Kalıtım ve Evrim**, 14. Baskı, Meteksan matbaacılık, Ankara, 2008, ss: (156)-926
[434] Necati Sümer, **Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı,** Doktora Tezi , Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Felsefe ve Din Bilimleri A.B.D, 2015, s:4-31
[435] Gülden Sağol Yüksekkaya, **Uçmağa Varmak Kitabı,** Emine Gürsoy Naskali(Ed.), Gülden Sağol Yüksekkaya, İstanbul Kitabevi, s:3-34

tarafından karşılanması gerektiğini koşul olarak öne sürerek, son anda dahi olsa kendi varlığını kabul ettirmek[436] istemektedir. Bu isteğin gözardı edilmesi yerine sorunun bireysel düzeyde çözümüne odaklanılması gerekliliğini ortaya çıkartmaktadır. Örneğin 9.Madde kapsamında, genel hakim inancın dışında olduğu gerekçesiyle AİHM tarafından ihlal olmadığına karar verilmiştir.[437] Bu, sayısız inanca sahip bireylerin dışlanarak[438], konunun hakim inançlar çerçevesinde sorgulandığını ortaya koymaktadır.[439]

Diğer taraftan AİHM'nin Sözleşme ve Antlaşmalar ile belirlenmiş kuralların dışında değerlendirme yapması söz konusu değildir. Somut olayda Mahkeme belirlenmiş hukuk kuralları çerçevesinde davranarak davayı incelemiş ve sonuçlandırmıştır. Mahkeme ulusüstü [440] bir yapıya sahip olsa da, kuralların belirlenmesinde, değiştirilmesinde ulusal halkların temsilcileri yetkilidir. Bu nedenle dava konusu olan sorunun kaynağı Mahkeme tarafından değil, yerel siyasi güç ve ulusal gücü temsil eden parlamento yetkilisinin tasarrufu ile çözümlenmek durumundadır.[441] Avrupa Birliği'nin ötanazi istemleriyle ilgili ortak kararının olumsuz yönde olduğu daha önce belirtilmiştir. Ayrıca kişiye sıkı sıkıya bağlanmış olan yaşam hakkı [442] devredilemeceği için "*üçüncü kişilerin"*[443] bu konuda yardımı istisnasız kısıtlanmış durumdadır. [444] Sağlık gerekçesiyle kişinin bedeni üzerinde müdahalede bulunma tasarrufu istisna olarak sağlık görevlilerine verilmiştir ve bu istisnada meşru amaç ve rıza şartına bağlanmıştır. [445] Söz konusu davada müdahalenin kişinin eşi tarafından yapılması ve bu eylem sonucunda da eşinin yasaların öngördüğü cezadan muaf olması

[436] Yılmaz Yıldırım, "Jürgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı", **Sosyal Bilimler Dergisi**,s:250-258
[437] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002
[438] Hans Freyer, **Din Sosyolojisi**, çeviren: Turgut Kalsüz, Doğubatı Yayınevi, 2013, s: 103
[439] **BBC Türkçe**, "İzlandalılar protesto olarak Sümer Dinine Geçiyor", 9/12/2015 http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151208_izlanda_sumer_dini
[440] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights, Rome**, ss: 6, 10, 12, 20, 28,29
[441] **House Of Lords**, "Opinions Of The Lords Of Appeal For JudgmentIn The Cause, R (On The Application Of Purdy)" (Appellant) *V Director Of Public Prosecutions (Respondent)* [2009] Ukhl 45:106
[442] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG (2000) "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review:** 2000, cilt 12, sayı 2,Article 1. P: 129-149
[443] European Court Of Human Rights 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi And Others V. Italy, Aplication 497-09 30/4/2015
[444] European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany", *(Application No. 497/09)***, Judgment**", Strasbourg, 2012, parag: 1-23
[445] David Chazan, " Euthanasia row over decision to end life support for French quadriplegic Vincent Lambert", **The Telegraph**, France, 24 Jul 2015,

istenmektedir. İç hukuk ve uluslararası sözleşmeleri değiştirmeden bu isteğin Mahkeme tarafından onaylanması yasalar gereği uygun görülmemiştir.[446]

3.2 KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA ÖTANAZİ

3.2.1 Birleşik Krallık

Birleşik Krallık Yasaları çerçevesinde yardımlı intihar / ötanazi Türkiye yasalarından farklı olarak intihar kapsamında değerlendirilmektedir.[447] Ayrıca suç unsurlarının değerlendirilmesinde öncelikle polis olaydaki bulguları değerlendirmektedir. Suç ile ilgili herhangi bir şüphe varlığında savcılık tarafından bu bulgular değerlendirmeye alınmaktadır. Suç unsurlarının bulunduğu durumda, olay savcılık tarafından *"kamu yararı"* [448] olup olmadığı değerlendirilmesine alınmaktadır. Suç unsurlarının tesbit edilmiş olması mahkeme sürecine olayı taşımak için yeterli değildir. Bu yeterlik, kamu yararı bulunması durumunda gerçekleşmektedir. Savcılık tarafından kamu yararı olmadığına karar verilirse suç mahkeme sürecine geçmek için yeterliliğe sahip olmamakta ve dosya kapatılmaktadır. [449]

İngiltere'de 1961 yılına kadar intihar etmek, intihara teşebbüs etmek suç kabul edilmektedir. Suç kapsamından çıkartılması 1961 İntihar Yasası'nın *"intihar Kanunu'nun şart koştuğu üzere " intihar etmenin suç sayılması" kuralı İşbu kararla iptal feshedilmiştir."*[450] Ancak hala yürürlükte bulunan 1961 İntihar Yasası'nın 2. Maddesi gereğince: [451] 2.madde ile başka birinin intiharında rol oynamadaki cezai

---

http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11762012/Euthanasia-row-over-decision-to-end-life-support-for-French-quadraplegic-Vincent-Lambert.html erişim tarihi: 25/7/2015

[446] **ECHR**, "Case of Pretty v. The United Kingdom", parag: 3-7,8,12,14

[447] Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59" , **The National Archives**

[448] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service,** 2014

[449] The Crown Prosecution Service, "Annex B - Equality and Diversity Impact Assessment", **CPS,** 2010

[450] 1. For background on the changes made to the original wording of the 1961 Act by the *Coroners and Justice Act 2009*, see Ministry of Justice Circular 2010/03, *Encouraging or Assisting Suicide: Implementation of Section 59 of the Coroners and Justice Act 2009*, and Library Research Papers 09/06, *Coroners and Justice Bill: Crime and Data Protection*, crime and data protection Sally Almandras, Sally Broadbridge, Grahame Danby, and Pat Strickland **Home Affairs Section House Of Commons Library**, 22 Ocak 2009; sayfa 29 www.parliament.uk/briefing-**papers**/RP**09-06**.pdf

[451] 1. For background on the changes made to the original wording of the 1961 Act by **the Coroners and Justice Act** *2009*, see Ministry of Justice Circular 2010/03, *Encouraging or Assisting Suicide: Implementation of Section 59 of the Coroners and Justice Act 2009*, and Library Research Papers 09/06, *Coroners and Justice Bill: Crime and Data Protection*, crime and data protection Sally Almandras, Sally Broadbridge, Grahame Danby, and Pat Strickland Home Affairs Section House Of Commons Library, 22 Ocak 2009; sayfa 29 www.parliament.uk/briefing-**papers**/RP**09-06**.pdf , (3/6/2015)

sorumluluk [452] belirlenmiştir. 2. madde intihara, ikinci, üçüncü kişinin teşvik etmesini, yardım etmesini, eylemi gerçekleştirmek için birlikte karar vermelerini yasaklamıştır. Birleşik Krallık Kanunları'nda suçun gerçekleştiğine ve dava sürecinin başlamasına karar verici yetkili Türkiye'den farklı olarak Başsavcılık Müdürlüğü'dür.[453] Birleşik Krallık Yasaları'nda ötanazi ya da yardımlı intihar 1961 İntihar Yasası çerçevesinde intihar olarak değerlendirilmektedir. Yardımlı intihar olaylarında, Başsavcılık Müdürlüğü'nün incelemesi sonucunda suçun oluştuğu veya oluşmadığına karar verilir ve suç unsurları içerdiği kararı çıkarsa o zaman hukuki süreç başlamaktadır. [454] İntihara yardım ve teşvik eylemlerine ikinci ya da üçüncü kişilerin teşvikleri öngörülerek ayrıca bir düzenleme yapılmıştır. Bunun alt yapısında önemli rolü bulunan ötanazi ve yardımlı intiharı destekleyen derneklerin yapmış olduğu yayınlar bulunmaktadır.[455] Yapılan bu

---

[452] Coroners and Justice Act , " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59" , **The National Archives**

2 Madde *Başka birinin intiharında rol oynamada cezai sorumluluk (1) Kişi (D) şu durumlarda suç işlemiş olur:*

(a) D bir kişiyi intihara teşvik eder veya intihar girişiminde yardımcı olursa D'nin eylemi bir intihar veya intihar girişimini teşvik etmek veya desteklemek amaçlı yapıldıysa.

(b) İntihar veya intihara teşebbüs girişimi suç kapsamından çıkartılmasına rağmen, teşvik etmek ya da yardımcı olmak suç kapsamında kalmıştır. Dava açabilmek Bölüm 2(1) ile sadece Başsavcılık Müdürü (DPP) tarafından ya da onayıyla açılabilir şeklinde değişmiştir. [452]

(1) İntihar Yasası 1961 (c. 60) aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(2) (başka bir intiharda suç ortaklığı için cezai sorumluluk) 2. bölümde, alt bölüm (1) için vekalet-

"(1) Bir kişi ("D") şu durumlarda suç işler-

(A) D başka bir kişinin intiharını veya intihar girişimini teşvik edecek veya buna yardımcı olabilecek bir eylemde bulunursa,

(B) D'nin eylemi intiharı ya da intihar girişimine teşvik veya yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirildiyse.

(1A) fıkrasında belirtilen kişi (1) (a) Belirli bir kişi (veya kişilerin sınıfı) D. tarafından tanınması veya tespit edilmesi gerekmemektedir.

(1B) D, meydana gelen bir intihar ya da girişimi olmasa da, bu bölüm altında bir suç işlemiş olabilir.

(1C) Bu bölüm altında bir suç iddianame ile yargılanabilir ve böyle bir suçtan mahkum bir kişinin 14 yılı aşmayan hapisle yükümlü olabilir. "

Bu bölümün (2) fıkrasına göre "vekaletin bitmesi için " için ölen kişinin intihar ettiğinin kanıtlandığı durumda ve sanık bölüm (1) altında bir suçtan yargılanıyorsa jüri tarafından alt bölüm (1) altında suçlu bulunabilir.

[453] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service**, 2014

[454] Coroners and Justice Act , " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59", **The National Archives**

"2A teşvik veya yardım sayılabilecek eylemler

D birinin (D2) başka bir kişinin intihar veya intihar girişiminde teşvik veya yardım niteliğinde bir eylem yapmasını kararlaştırır ve D2 bunu yaparsa, D kişisine de bu Kanun gerektiğince eylemi gerçekleştirmişçesine yaklaşılacaktır.

(2) hakikatler böyle bir eylemin intihara veya intihar teşebbüsüne yol açamayacağına işaret ediyorsa, Kanun gerektirdiğince D'nin o vakitte öyle olacağına inanması veya sonucun istendiği gibi olması (veya her ikisi) durumunda yine de öyle olduğu kabul edilecektir.

(3) başkasının intihar ya da intihar girişiminde teşvik veya yardımda bulunabilecek bir kişi ("P") de bu Kanunda referans gösterilmektedir: eğer P bir referans başka bir kişiye tehditte bulunarak veyahut üzerinde baskı kurarak intihara veya intihar teşebbüsüne zorlamış ise.

[455] **Dignitas**, "To live with dignity, to die with dignity" http://www.dignitas.ch/?lang=en

düzenleme ile yardımlı intihara teşvik ve yardım sayılabilecek eylemler arasında değerlendirilen dernek yayınlarının, ulaştığı insanları intihara yönlendirdiği ile ilgili görüşler mevcuttur. Yardımlı intihar ya da ötanaziyi teşvik eden derneklerin yayınlarını denetleyerek gerekli durumlarda sınırlandırma amacı taşımaktadır.[456] Birleşik Krallık vatandaşları, yardımlı intiharın yasal kabul edildiği ülkelere giderek süreçlerinde yardım almaktadırlar. Siyasileri rahatsız edecek şekilde yaygın kullanılan bir yöntem haline gelmiş olmasından dolayı önleyici tedbir olarak bu yasa maddeleri düzenlenmiştir. Ayrıca intihara yardım ve teşvik sonucu eylem gerçekleşmesi dışında, eylemin gerçekleşmesinde herhangi bir baskı unsurunun bulunup bulunmadığı da değerlendirilmektedir. [457]

Bölüm 1 Kremasyon Yasası 1902 (c. 8), 1988 yapılan değişiklikten sonra, *"Coroners ve Adalet Yasası 2009 Bölüm 1"* [458] de değişikliğe gidilmiştir. Bölüm 2, Ceza Suçları Başlangıç Bölümü 2 Bölüm 1'de kullanılan *"dil"* [459] de yapılan değişimler belirtilmiştir.

İletişim imkanlarının artışı ile İngiltere'de en çok tartışılan konulardan birisi haline gelen ötanazi / yardımlı intihar konularında yoğun çalışmalar bulunmaktadır. İnternet üzerinden çocukların intihara teşvik edildiği saptanmış ve yasalar düzeyinde önlem alınmaya çalışılmıştır. [460]

2009 Yılında Kraliyet Savcılık Servisi (CPS) tarafından kovuşturma lehine ve kovuşturmaya karşı olanların görüşlerinin öğrenilmesi ve yeni sorunların tesbit edilmesi

---

[456] Coroners and Justice Act , " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59" , **The National Archives**
[457] Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection", **The National Archives**
13A teşvik veya yardım sayılabilecek eylemler

(1) D birinin (D2) başka bir kişinin intihar veya intihar girişiminde teşvik veya yardım niteliğinde bir eylem yapmasını kararlaştırır ve D2 bunu yaparsa, D kişisine de bu Kanun gerektiğince eylemi gerçekleştirmişçesine Bölüm13'e yaklaşılacaktır.

(2) hakikatler böyle bir eylemin intihara veya intihar teşebbüsüne yol açamayacağına işaret ediyorsa, Bölüm 13 Kanun gerektirdiğince D'nin o vakitte öyle olacağına inanması veya sonucun istendiği gibi olması (veya her ikisi) durumunda yine de öyle olduğu kabul edilecektir.

başkasının intihar ya da intihar girişiminde teşvik veya yardımda bulunabilecek bir kişi ("P") de Bölüm 13 Kanunda referans gösterilmektedir: eğer P bir referans başka bir kişiye tehditte bulunarak veyahut üzerinde baskı kurarak intihara veya intihar teşebbüsüne zorlamış ise.

[458] Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Whole Act", **The National Archives,** 2009
[459] Coroners and Justice Act , " 2009 c. 25 Whole Act", **The National Archives,** 2009
[460] Criminal Law Policy Unit, "Encouraging or Assisting Suicide: Implementation of Section 59 of the Coroners and Justice Act 2009", **Ministry of Justice** 2010/3

amacıyla araştırma yapılmıştır. [461]

Halkın bireysel katılımı desteklenmiş, özürlü, yaşlıların bakım ve haklarını destekleyen kuruluşların katılımı sağlanmış, farklı dini temsilciler, yaşam sonu bakım ve palyatif bakım hizmetleri ve terminal dönem hastalığı olan insanları destekleyen kuruluşlar ve savcılık personelinin de katıldığı 4710 cevap değerlendirilmiştir. [462]

Başsavcılık müdürlüğünün özellikli konuları arasında yer alan intihar, yapılan araştırmalar ve elde edilen veriler değerlendirildikten sonra politika oluşturulmuş ve İntihara Yardım ve Teşvik Savcılık Politikası olarak yürürlüğe girmiştir. [463]

Savcılık politikasının negatif ve pozitif yönleri bulunmaktadır. Pozitif olarak, Savcılık verdiği kararlarda halkın kamu yararı ilkelerini dikkate alacağını belirtilirken, bu aynı zamanda negatif etki de yaratmaktadır. Kamu yararı görülmediği için kovuşturma yapılmamasına neden olmaktadır. [464]

Negatif etkisinde ise kamu yararı ilkesinin savcılara duyulan güveni azaltacağı düşünülmektedir. Yaş, din, cinsiyet, şiddet mağduru kadınların, engelli, dejeneratif bozukluğu olan insanların yardımlı intihar taleplerinin doğru değerlendirmesinde savcılık karar verici konuma geçmiştir. [465]

Mental Kapasite Yasası 2005 dikkate alınması gerekliliği halkın istekleri yönünde yapılan analizin veri sonuçlarından çıkartılmıştır. Özürlüler üzerindeki sonuçlarının büyüklüğü nedeniyle toplum kuruluşlarından bir danışma kurulu oluşturulmuştur. [466]

Savcılara Kovuşturma sırasında rehberlik edecek olan klavuz; İntihara yardım veya teşvik konusunda savcılar kararlar verirken kamu yararı[467] faktörlerini dikkate almaları için rehber olması planlanmıştır. 1961 Yasası'nda 2009'da düzenlemeler

[461] The Crown Prosecution Service, "Public Consultation Exercise on the Interim Policy for Prosecutors in respect of Cases of Assisted Suicide Issued by The Director of Public Prosecutions Summary of Responses**", CPS,** 2010
[462] The Crown Prosecution Service, "Public Consultation Exercise on the Interim Policy for Prosecutors in respect of Cases of Assisted Suicide Issued by The Director of Public Prosecutions Summary of Responses", **CPS,** 2010
[463] The Crown Prosecution Service, " DPP publishes assisted suicide policy", **CPS,** 2010
[464] The Crown Prosecution Service, "Annex B - Equality and Diversity Impact Assessment", **CPS,** 2010
[465] The Crown Prosecution Service, "Annex B - Equality and Diversity Impact Assessment", **CPS,** 2010
[466] The Crown Prosecution Service, "Annex B - Equality and Diversity Impact Assessment", **CPS,** 2010
[467] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service,** 2014

yapılmıştır. [468]

Yardımlı intihar vakaları CPS Genel Merkezi tarafından altı ayda bir güncellenmektedir ve bu kayıtlarda 2009 ile 2015 arası, 117 vaka yardımlı intihar vakası kaydedilmiştir. Bunun 75'i CPS tarafından kovuşturulmasının durdurulmasına karar verilmiş, 24 olgu polis tarafından geri çekilmiştir.[469] 6 dava devam etmektedir. 6 olguya cinayet ya da diğer suçlardan kovuşturulma kararı verilmiştir. [470]

3.2.1.1 Debbie Purdy (2009)

Debbie Purdy[471] multipl skleroz hastasıdır ve hastalığın bilinen bir tedavisi yoktur. Tekerlekli sandalyeye mahkumdur. Durumunun dayanılmaz hale gelmesi üzerine hayatını sonlandırma kararı verdiğinde, kocası yardım etmeyi kabul eder. Ancak 1961 Yasası gereği kocasının yardımı suç teşkil edeceğinden çözüm arama çabasıyla, Bayan P'nin davasında olduğu gibi kocasına cezasızlık istemez, bunun yerine suç teşkil etmeyecek yasal düzenlenmenin yapılmasını istemektedir. [472]

Yargıçlar kanun yapmakla ilgilenmediklerini yasaları uyguladıklarını belirtmektedirler. Yasanın parlamentoda yapılacağı ifade edilmektedir. [473]

3.2.1.2 Tony Nicklinson, Paul Lamb And Am (2014)

Tony Nicklinson [474] 51 yaşındadır, dokuz yıl önce felç geçirmiştir ve sadece gözleriyle iletişim kurabilmektedir. Hayatına son vermek istemiştir ancak bunu yapabilmesinin tek yolu yiyecek ve içecek almamasıyla mümkündür. [475]

Doktoru tarafından, göz kırpma hareketiyle bilgisayar üzerinden işlemi gerçekleştirebileceği bir düzenekle işlemin gerçekleştirilmesi sonucu doktorun yardımı

---

[468] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service**, 2014
[469] The Crown Prosecution Service, "Latest Assisted Suicide Figures", **CPS,** 2015
[470] The Crown Prosecution Service, "Latest Assisted Suicide Figures", **CPS,** 2015
[471] DEBBIE PURDY (2009) [2009] EWCA Civ 92
[472] House Of Lords, "Opinions Of The Lords Of Appeal For JudgmentIn The Cause, R (On The Application Of Purdy)" (Appellant) **V Director Of Public Prosecutions (Respondent**) [2009] Ukhl 45 p: 17,18
[473] House Of Lords, "Opinions Of The Lords Of Appeal For JudgmentIn The Cause, R (On The Application Of Purdy)" (Appellant) **V Director Of Public Prosecutions (Respondent)** [2009] Ukhl 45 p: 106
[474] Tony Nicklinson, Paul Lamb and AM, 2014, **"Judgment"** *[2013] EWCA Civ 961*
[475] United Kingdom Supreme Court 2014, "England and Wales Court of Appeal (Civil Division) Decisions **Royal Courts of Justice**"Strand, London, WC2A 2LL31st July 2013, **Judgment,** p: 3,4

ceza yasalarına göre suç oluşacağından, mahkemeye başvurarak sorumlu tutulmamasını istemiş ancak Mahkeme tarafından böyle bir hak olmadığı gerekçesiyle istek reddedilmiştir. [476] Benzer sorunları olan Nicklinson / Lamb /Martin'in Temyiz Mahkemesi başvurularını reddetmiştir. [477]

3.2.1.4 Birleşik Krallık Savcılık Yardımlı İntihar Politikaları

"*İntihara yardım ya da teşvik" [478]* suçunda dava öncesi Başsavcılık Müdürlüğü'nün onayı gerekmektedir. Suç işlendiğinde 14 yıl hapis cezası verilmektedir.[479] Lord Hope suçun unsurlarının oluştuğuna inanılmasının yargılamayı gerektirmediğini belirtmektedir. 1961 İntihara Yardım ve Teşvik Yasası'nın 2. maddesi 2010 tarihinde değiştirilmiştir. Bu değişikliğin uygulanmasında, Kraliyet Başsavcılık Müdürlüğü 2010 tarihinde, yardımlı intihar vakalarında *"kamu yararı ilkesinin" [480]* nasıl kullanılacağına açıklık getiren bir politika yayınlamıştır. Savcının kamu yararı ilkesini göz önünde bulundurarak vereceği karar ile kovuşturmadan fail muaf tutulabileceği şeklinde bir vurgu yapılmıştır. Her vaka kendi gerçeğine göre değerlendirilmektedir. [481] İntihara Yardım ve Teşvik Yasası, savcılık politikalarında yapılan düzenleme ile mağdur kendi özel durumuna göre değerlendirilmektedir. Örneğin AİHM'de bu durumun göz önünde bulundurulabileceğini belirtmiştir. Bayan Pretty davasında, Mahkeme Birleşik Krallık Yasaları'nın savunmasız kişileri korumakta olduğunu ve bunun hukukun amacı olduğunu belirtirken, aynı zamanda kişinin hastalığının iyileşemez olmasının ayrıca değerlendirilebileceğini belirtmiştir.[482]

Bu politika ile ikili bir baraj sistemi kurulduğu söylenebilir. Polis davaları araştırma sorumluluğunu taşımaktadır. Polis, savcılık ile iletişim halinde kanıtları toplayarak değerlendirmektedir. İntihar eylemininin gerçekleştirilmesinde alınan

---

[476] United Kingdom Supreme Court, "England and Wales Court of Appeal (Civil Division) Decisions **Royal Courts of Justice**" Strand, London, WC2A 2LL31st July 2013,**Judgment,** 2014, p: 4,5

[477] United Kingdom Supreme Court, "England and Wales Court of Appeal (Civil Division) Decisions **Royal Courts of Justice**" Strand, London, WC2A 2LL31st July 2013, **Judgment,** 2014, p: 6-10,362-366

[478] Coroners and Justice Act, " **2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection",** The National Archives, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/section/60

[479] Coroners and Justice Act (2009), " **2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59"** , The National Archives, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/section/59

[480] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service**, 2014 http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/assisted_suicide_policy.html

[481] The Director of Public Prosecutions (2014), " Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide**" The Crown Prosecution Service**, 2014

[482] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment, Strasbourg, Final,** 29/07/2002: 73

yardımın, hasta tarafından bilinçli olarak karar verilmesi, suç unsurlarını oluştursa da kamu davası açılmasında kamu yararı oluşturmayacağına karar verilebilmektedir. [483]

Kamu Yararı İlkesi ile ilgili kişinin zihinsel kapasitesi hakkında detaylı bilgi sahibi olarak değerlendirmeyi önce polis, sonra savcı yapacaktır. Kamu yararı açısından kovuşturma için yeterli kanıt olduğunda kamu yararı için bu kovuşturmanın yapılıp yapılmaması gerektiğine savcılar karar vermektedirler. Kamu yararı içerisine internetle intihara yardım ve teşvik ve birden çok kişiyi intihara teşvik edilmesinin önüne geçmek için, önleyici kısıtlamalar konmuştur. [484] Bu kısıtlamanın nedeni olarak İsviçre Dignitas Derneği'nin ötanazi turizmi yapması örnek alınarak, başka oluşumların çıkmasını önlenme amacı taşıdığı düşünülmektedir. [485] Kamu yararı ilkesi dışında, intiharın kişinin gönüllü, bilinçli kararıyla oluşmuş olması, merhamet nedeniyle olması, vazgeçirilmeye çalışılmış olması, mağdurun kararlı tutumu karşısında isteksiz yardım etme, şüphelinin polise olayla ilgi bilgi vererek, olayı anlatması kabul edilmektedir. [486]

Küçük yaştakilerin intiharına yardım ve teşvik etmek rızaları olsa da suç unsurlarını oluşturmaya devam etmektedir. Kamu yararı faktörleri her olaya göre yeniden şekillendirilip detaylandırılabilir, kabul edilebilir ya da edilmeyebilir olarak savcının insiyatifine bırakılmıştır.[487] Kovuşturma gektirmeyen kamu yararı gözetilen durumlara örnek olarak;

> *"kurban gönüllü olarak açık şekilde, sonuçlarını bilerek bu eylemi gerçekleştirdiyse, failin şevkat duygusu motivasyonu bulunuyorsa ya da suç unsurlarını taşısa bile intihara az yardım yapmışsa, intiharın gerçekleşmemesi için vazgeçirmeye çalışmışsa ya da kurbanın kesin arzusu göz önünde bulundurulduğunda yapılan yardımın isteksiz şekilde gerçekleştirilmesi söz konusuysa, olay polise haber verilmiş ve işbirliğinin yapılmış olması koşulları"* olarak belirtilmiştir. [488]

Türkiye'de Cumhuriyet Savcısı'nın somut olayda hukuka uygunluk kapsamında değerlendirme yaptığında, hukuka aykırılık oluşturacak olan intihara yardım eyleminden dolayı kamu davası açacaktır. Ancak, hukuka aykırı gerçekleşen eylemin

---

[483] The Director of Public Prosecutions, " Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service**, 2014
[484] The Director of Public Prosecutions, " Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service,** 2014
[485] Dignitas, " To live with dignity to die with dignity" http://www.dignitas.ch/?lang=en
[486] The Director of Public Prosecutions, " Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service,** 2014
[487] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service,** 2014

varlığı durumunda Birleşik Krallıkta olduğu gibi kamu davası açmama insiyatifi bulunmamaktadır. [489]

Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi, hidrosefali nedeniyle engelli olan 12 yaşındaki çocuğun ötanazi kararını anne ve çocuğun yaşam kalitesinde düşüklüğe neden olmasından dolayı onaylamıştır. Engelli aktivisteri ve dernekleri, yaşam kalitesi üzerinden ötanaziye kapı aralandığından dolayı, yargıcın kararı ve annenin yaptığı seçim eleştirilmiştir. [490]

Benzer şekilde, Fransa'da savunmasız 7 hastasını zehirleyerek öldüren acil servis doktoruna mahkeme tarafından beraat kararı verilmiştir. Bir süredir milletvekilleri ve hükümet ötanazinin Fransa'da yasalaşması için çalışmaktadır. 2005 yılında tedaviyi red kapsamıyla pasif ötanazi kabul edilmiştir.[491]

Seçim kampanyasında Cumhurbaşkanı Hollande 2012'de ötanaziyi yasalaştırma konusunda halka söz vermiştir. Doktorun bu eyleminden dolayı beraat kararı alması, mahkeme takipçileri tarafından sevinçle karşılanmıştır. Hastaların ailelerinin büyük çoğunluğu doktorun bu eylemini desteklerken, bir kısmı da kendilerine bilgi verilmeden bu eylemin gerçekleştirilmesini eleştirmişlerdir. [492]

3.2.1.4 Birleşik Krallık İç Hukuk Örnek Davaları

Birleşik Krallık Savcılığı tarafından yardımlı intihar incelemesine alınmış olan olaylarda kamu yararı ilkesi açısından yapılan değerlendirme sonuçları verilmiştir. 1961 İntihar Yasası kapsamında kişinin intihar istemini fiziksel yetersizliği nedeniyle gerçekleştiremeyecek mağdurların aldıkları yardımlar da bu kapsamda değerlendirilmektedir. [493] Bu nedenle Birleşik Krallık uygulamaları, Türkiye ile karşılaştırıldığında farklı temeller üzerinde ilerlemektedir. Yardımlı intihar, hekim

---

[488] The Director of Public Prosecutions, " Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide" **The Crown Prosecution Service,** 2014

[489] Fatih Birtek, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi", **Marmara Üniversitesi Dergisi**, 2013, s: 979-981

[490] Samuel Smith, "UK High Court Allows Mother to Euthanize Severely Disabled Daughter; Joni Eareckson Tada Says Judge's Decision 'Terrifying'", **CP World**, November 8, 2014, http://www.christianpost.com/news/uk-high-court-allows-mother-to-euthanize-severely-disabled-daughter-joni-eareckson-tada-says-judges-decision-terrifying-129344/ (18/5/2015)

[491] **The Local**, "French doctor acquitted of euthanasia deaths", 25 Jun 2014, http://www.thelocal.fr/20140625/french-doctor-on-trial-for-euthanasia (18/5/2015)

[492] **The Local**, "French doctor acquitted of euthanasia deaths", 25 Jun 2014

[493] Coroners and Justice Act, " 2009 c. **25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59" ,** The National Archives, 2009

yardımlı intiharda olduğu gibi sağlık mesleğine mensup olmayan bir başka kişi tarafından da araç gereç temin etmek, bu araçların kullanılmasını öğretmek, ulaşım ve konaklama ihtiyaçlarını karşılamak ve benzeri değerlendirmeler yapılmaktadır. [494] Ayrıca yaşlı insanların aşırı dozda ilaç almaları nedeniyle gerçekleşen ölümleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu açıdan sebep ve sonuç aynı olmakla birlikte, yardımın sadece meslek uzmanı tarafından yapılıyor olma zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır.[495]

1. Emma Crossman 15 Ocak 2014 tarihinde intihar etmiştir. İntiharında kullandığı araç gereç arkadaşı tarafından tedarik edilmiştir. Bu eylem intihara yardım ve teşvik suçunu oluşturduğu polis memurlarının sorumluluğunda tesbit edilmiştir. Savcılık kovuşturma için kamu yararı ilkesi bulunduğuna karar vermiştir. Cezai takibat başlatılmış mahkemeye sevk edilmiştir. [496]

2. G. R.'nin anne babası olan Dr ve Bayan A.'ın yardımlı intiharını sağlamıştır. Anne babanın demans hastalığıyla birlikte çeşitli hastalıkları da bulunması nedeniyle olay dikkatle incelenmiş, ailesinin G. R.'a bilinçli kararları olduğunu bildirmiş oldukları bilgisi, savcılık tarafından kabul edilmiştir. R. anne ve babasının intiharına yardımcı olmasının nedeni olarak merhamet duygusunu göstermiştir. [497]

Şüphelinin olaydan sonra polisi arayarak olayla ilgili bilgi vermesi nedeniyle; Başsavcılık, suçu oluşturan kanıtların tesbit edilmiş olmasına rağmen, olayda merhamet duygusu olması nedeniyle kamu yararı açısından kovuşturma gereği olmadığına karar verilmiştir. [498]

3. Raymond Cutkelvin'a 2006 yılında pankreas kanseri teşhisi konmuş, tedavi olmayı reddetmiştir. Hayatını sonlandırma kararını vererek, İsviçre'deki Dignitas Kliniği ile iletişim kurmuş, Ocak 2007 tarihinde onay gelmiştir. Şubat 2007'de ortağı, arkadaşı ve akrabasıyla İsviçre'ye giderek, 28 Şubat tarihinde hayatına son vermiştir. [499]

---

[494] The Crown Prosecution Service, "No charges following death of Raymond Cutkelvin", **CSP:** 25/06/2010
[495] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service,** 2014
[496] The Crown Prosecution Service, "One woman charged with encouraging or assisting suicide" **CPS**, 15/09/2014
[497] The Crown Prosecution Service, "Assisted suicide of Dr and Mrs Arnold", **CPS** 15/01/2014
[498] The Crown Prosecution Service, "Assisted suicide of Dr and Mrs Arnold", **CPS** 15/01/2014
[499] The Crown Prosecution Service, "No charges following death of Raymond Cutkelvin", **CSP**:

Zengin olmadığı için ölümünden maddi kazanç sağlanmayacağı yönünde karar verilmiştir.[500] Kişinin ölümünden iki yıl sonra ölümüyle ilgili gazete haberi ihbar kabul edilerek, onunla İsviçre'ye gidenler hakkında soruşturma başlatılmıştır. Ortak hesaptan para kullanılması ve İsviçre'ye gitmiş olmaları kanıt olarak kabul edilmiştir. [501]

Zengin olmaması, intihar için kararlı olması ve ortağının merhamet, şevkat nedeniyle destek olduğuna karar verilmiştir. Arkadaşı Dr. Irwin £ 1500 kendi cebinden para harcaması ve klinikle görüşerek iletişim sağlamasıyla birlikte, İsviçre'ye gitmiş olması kanıtlar arasında yerini almıştır. [502]

Bir çok kanıt olmasına rağmen Bay Raymond'un kendi kararını verdiği, Dr. Irwin'den yardım almadan da bunu yapabilecek olması, Dr. Irwin'in polisle tam bir işbirliği yapmış olması nedeniyle, kanıtlar sabit olmasına rağmen, kamu davası açılmasında kamu yararı olmadığına karar verilmiştir. [503]

4. Bayan Bateman, kronik ağrı yaşımaktadır ve intihar etmek istediğini açıkça beyan etmiştir. Kocası tarafından bakılmakta ve günlük ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bayan Bateman helium soluması sonucu oksijensizlik nedeniyle ölmüştür. [504]

Bay Bateman, Bayan Baterman'ın yatağının başının üstüne helium gazı cihazı montajı ve bir plastik torba yerleştirmiştir. Plastik torba sıkıldığında helium gazı gelecek şekilde hazırlanan düzeneği Bayan Bateman torbayı sıkarak olayı kendisinin başlattığına karar verilmiştir. Merhamet ve şevkat varlığı nedeniyle kovuşturma için kamu davası açılmasında kamu yararı olmadığına karar verilmiştir.[505]

5. Sir Edward ve Lady Downes 2009'da Dignitas Kliniğinde hayatlarına son vermiştir. Aile avukatlarının intiharı polise rapor etmesiyle, polis konuyu araştırmıştır. Sir Edward ve Lady Downes kendi kararlarıyla Dignitas Kliniğinde ölmeye karar

---

25/06/2010

[500] The Crown Prosecution Service, "No charges following death of Raymond Cutkelvin", **CSP**: 25/06/2010

[501] The Crown Prosecution Service, "No charges following death of Raymond Cutkelvin", **CSP**: 25/06/2010

[502] The Crown Prosecution Service, "No charges following death of Raymond Cutkelvin", **CSP**: 25/06/2010

[503] The Crown Prosecution Service, "No charges following death of Raymond Cutkelvin", **CSP**: 25/06/2010

[504] The Crown Prosecution Service, "Assisted suicide charge not in the public interest", **CSP**: 24/05/2010

[505] The Crown Prosecution Service, "Assisted suicide charge not in the public interest", **CSP**: 24/05/2010

vermişlerdir. [506] İsviçre'de kalacakları otelin rezervasyonunu çocukları yaptırmış ve İsviçre'ye de birlikte gitmişlerdir. Ailesinin ölümünden sonra maddi fayda sağlayacağı üzerinde durulmuştur. Ancak ailesine yaptığı yardımın küçük bir yardım olduğuna karar verilmiş ve bunun ailesinin isteği sonucu şevkat duygusuyla yardım yapıldığına karar verilmiştir.[507]

6. Daniel James 23 yaşındadır. 2007 tarihinde antreman sırasında kaza yaparak yaralanmış, tetrapleji tanısı konmuş, göğsünden aşağısı felç olmuştur. Kasım 2007'de doktoru nörolojik olarak iyileşme ihtimali olmadığını bildirmiştir. [508]

Şubat 2008'de Daniel Dignitas Kliniği ile iletişim kurarak hayatına son vermek istediğini bildirmiştir. Psikiyatri danışmanı, Daniel'in bu konuda bilinçli, kararlı olduğunu ve kararının değişmeyeceğini söylemiştir. Ailesi, gerekli belgeleri Dignitas Kliniğine göndermek için ona yardım ederek, gerekli ödemeyi yapmışlardır.[509]

Uçak masraflarını karşılamış ve onu İsviçre'ye kliniğe götürmüşlerdir. Ulaşım planlarında arkadaşı da yardımcı olmuş ve geri dönüş biletini de fikrini değiştirebileceği ihtimaliyle almıştır. Dosya 1961 Yasası Bölüm 2(1) [510] suç unsurlarını yardım, rehberlik ve intihara sebebiyet verme açısından açısından değerlendirilmiş ve yargılamaya gerek olmadığına karar verilmiştir. [511]

Daniel James davasında bir kişinin intiharına yardımcı olabilecek bir eylem olup olmadığı, eylemin intihar amacına yönelik olması ve intihar eyleminin gerçekleşmiş olması nedeniyle suç unsurları taşımakla birlikte[512] intihara yardımın şevkat duygusuyla gerçekleştirilmiş olması dolayısıyla kamu davası açılmasının kamu yararı oluşturmadığı [513]yönünde karar verilmiştir. Bu eylem için klinikle temas kurulmuş, uçak biletleri alınmış, gerekli ödemeler yapılmış ve James'i intiharını gerçekleştirebilmesi için kliniğe

[506] The Crown Prosecution Service, "No charges following deaths of Sir Edward and Lady Downes", **CSP**: 19/03/2010
[507] The Crown Prosecution Service, "No charges following deaths of Sir Edward and Lady Downes", **CSP**: 19/03/2010
[508] The Crown Prosecution Service, "No charges following death by suicide of Daniel James", **CSP**: 09/12/2008
[509] The Crown Prosecution Service, "No charges following death by suicide of Daniel James", **CSP**: 09/12/2008
[510] Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection", **The National Archives**
[511] The Crown Prosecution Service, "No charges following death by suicide of Daniel James", **CSP**: 09/12/2008
[512] Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59", **The National Archives**
[513] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service,** 2014

götürmüşlerdir. Raymond Cutkelvin dosyasıyla benzer süreçler yaşanmıştır.[514]

Kamu yararı ilkesi olarak Cutkelvin'in fakir olması dolayısıyla ölümü sonucunda maddi kazanç sağlanmasının mümkün olmadığı ve bu eylem için kararlı olduğu ifade edilmiştir. James'in kararlılığı ise psikiyatri danışmanı tarafından onaylanmıştır. Cutkelvin'in arkadaşı kendi cebinden bu eylem gerçekleştirilirken para harcamıştır. Aynı şekilde James'in[515] ailesi ve arkadaşı da olayın gerçekleştirilmesi için maddi harcamada bulunmuştur. Kamu davası açılmamasının kamu yararı ilkesi yönünden fayda sağlamayacak olması kişilerin bu eylemi gerçekleştirmedeki bilinçli isteklerine dayanması, eylemin sonuçlarını biliyor olmaları ve bunlara rağmen ısrarlı kararlarının bulunmasıdan kaynaklanmaktadır. [516]

3.2.2 İsviçre

İsviçre Ceza Kanunu Madde 114 ile 1937 yılında yapılan kanunla, *"övgüyü hakeden duygu ve şevkatten dolayı"*[517] bir kişinin gerçek ve ısrarlı talebi ile o kişinin ölümüne sebep olan kişiye üç yılı aşmayan hapis ya da para cezası verilmektedir. [518]

İsviçre Ceza Kanunu madde 115 ve madde 119[519]'a göre isteklinin zihinsel kapasiteye sahip olması ve rızasının olması gerekmektedir. [520]

Madde 115'teki düzenlemeye göre bencil duygularla bir başkasının intihar etmesine teşvik eden ya da yardım eden kişi 5 yıla kadar hapis ya da para cezası ile cezalandırılmaktadır. [521]

İsviçre Konfederasyonu Adalet ve Polis Federal Departmanı'nın yardımlı

---

[514] The Crown Prosecution Service, "No charges following death by suicide of Daniel James", **CSP**: 09/12/2008

[515] The Crown Prosecution Service, "No charges following death by suicide of Daniel James", **CSP**: 09/12/2008

[516] The Crown Prosecution Service, "No charges following death of Raymond Cutkelvin", **CSP**: 25/06/2010

[517] The Federal Assembly the Swiss Confederation (of 21 December 1937 (Status as of 1 January 2015), **Swiss Criminal Code**, ss: 1, 54**,**

[518] The Federal Assembly the Swiss Confederation (of 21 December 1937 (Status as of 1 January 2015), **Swiss Criminal Code**, ss: 1, 54,

[519] Article 115 of the Swiss Criminal Code, Article 115 of the Swiss Criminal Code and Article 119 of the Military Criminal Code

[520] The Federal Assembly the Swiss Confederation (of 21 December 1937 (Status as of 1 January 2015), **Swiss Criminal Code**, ss: 55- 57

[521] The Federal Assembly the Swiss Confederation (of 21 December 1937 (Status as of 1 January 2015), "**Swiss Criminal Code**" ss: 55

intihara ilişkin olarak[522] yaşlı nüfustaki artışla birlikte yardımlı intihar oranlarında da artış beklendiği açıklaması yapılmıştır. Kendi kaderini tayin hakkı güçlendirilmekle birlikte, palyatif bakım ve intiharı önleme politikaları üzerinde de çalışılmaktadır. Merhamet dışındaki eylemlerin cezalandırılması desteklenmektedir.[523]

2011 yılında Zürihte[524] intiharın yasaklanması referendum konusu olmuş ve yapılan çalışma sonundaki verilerde, yüzde 85 yardımlı intiharın yasaklanmasına karşı olurken, yüzde 78'i yardımlı intiharın yabancılara yasaklanmasını reddetmiştir. Yılda yaklaşık yurtdışından gelen yabancılarla birlikte 200 kişinin intiharına yardım edilmektedir. [525]

Dignitas Kliniği 1000'den fazla yabancının ölümüne yardımcı olurken, Exit sadece ülke içinde ikamet eden kişilere bu hizmeti sunmaktadır.[526] Referandum ötanazi turizminin devam edip etmemesi yönünde yapılırken sonuç devam etmesi yönünde olmuştur. [527]

Referandumun içinde ötanazi turizminin engellenmesi için, yabancıların yardımlı intihar hizmetini alabilmesi için en az bir yıl ikamet etmesi gerekliliği de bulunmaktadır. Kendi kaderini tayin hakkı olarak İsviçreliler nasıl ve ne zaman öleceklerine karar verme hakkına uzun zamandır sahiplerdir. [528] İsviçre dünyanın her tarafından ölmek isteyen insanlara bu hizmeti vermektedir. [529]

[522] The Federal Council, "Assisted suicide: strengthening the right of self-determination", **Federal Departman of Justice and Police** FDJP, 29.06.2011
[523] The Federal Council, "Assisted suicide: strengthening the right of self-determination", **Federal Departman of Justice and Police** FDJP, 29.06.2011
[524] **BBC News**, "Switzerland: Zurich votes on 'suicide tourism' laws", 15 May 2011
[525] **BBC News**, "Switzerland: Zurich votes to keep assisted suicide", 15 May 2011, http://www.bbc.com/news/world-europe-13405376
[526] BBC News, "Switzerland: Zurich votes on 'suicide tourism' laws", 15 May 2011
[527] BBC News, "Switzerland: Zurich votes to keep assisted suicide", 15 May 2011,
[528] BBC News, "Switzerland: Zurich votes to keep assisted suicide", 15 May 2011, http://www.bbc.com/news/world-europe-13405376
[529] BBC News , "Switzerland: Zurich votes on 'suicide tourism' laws", 15 May 2011

3.2.3 Dignitas

Dignitas Derneği 1998 yılında bir avukat tarafından, onurla yaşamak ve onurla ölmek amacıyla kurulmuştur. Kuruluşuna uygun olarak insanlara onuru ile yaşama ve onuru ile ölme hakkının kerkese sağlanması planlanmaktadır. Soyut ve somut olarak yardımlarda bulunarak onurlu yaşamasını ve ölmesini sağlamaya yardımcı olan bir dernektir.[530]

Bir avukat tarafından kurulan derneğe istem sahibinin üye olması gerekmektedir. İstem sahibi karar verme yetisine sahip olmalı, minimum düzeyde fiziksel hareket yeterliliğine sahip olmalı ilacı kendi kendisine alabilmesi için, ölümle sonuçlanacak bir hastalığa sahip olmalı, katlanılamayacak aciz bırakan bir özüre sahip olmalı veya katlanılamayacak ve kontrol edilemeyecek bir acı çekiyor olması gerekmektedir. Derneğe dernek üyeleri maddi yardımda bulunmaktadır. [531]

Ömrün sonu danışmanlığı, hasta haklarının intihar amacıyla yürütülmesi, yasal destek sağlama, ölmesine yardım ve eşlik etme, intihar girişimlerini önleme faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Üye olma koşullarının sağlanması için gerekli olan giriş ücretinin ödenmesi gerekmektedir. [532]

Hazırladıkları broşürlerle isteklileri bilgilendirmektedirler. Uygulama için isteklinin kendisine eşlik edecek iki kişinin olması gerekmektedir. Bu hastaların bilinçli ve irade sahibi olduğunu kanıtlamak için istenmektedir. Yakını olmayanlar, klinikten birisini göstererek uygulamanın yapılmasını isteme hakları bulunmaktadır. Bu prosedürlerle kendilerine karşı açılacak davalar öngörülerek kurum kendisini koruma altına almaktadır. [533]

İlaç alındıktan sonra uykuya geçişle birlikte birkaç dakikada kişi ölmektedir. Reçeteli ilacın temin edilmesi için doktor onayı gerekmektedir. Aile hekimlerinden reçete temin edilebildiği gibi, yabancılara bağımsız doktorlar tarafından reçete temin etmeleri sağlanmaktadır. [534]

---

[530] Dignitas, " To live with dignity to die with dignity" http://www.dignitas.ch/?lang=en
[531] Dignitas, "To live with dignity, to die with dignity"
[532] Dignitas, " To live with dignity to die with dignity"
[533] Dignitas, " To live with dignity to die with dignity"
[534] Dignitas, " To live with dignity to die with dignity"

İstemin kişi tarafından yazılı onayı ve tıbbi değerlendirmesini sonucunda reçetenin temin edilme koşulları sağlanmış olmaktadır. İsviçre Ceza Kanunu Madde 115 [535] yasal dayanağını oluşturmaktadır. Bencil nedenlerle ölüme yardımcı olmanın cezası ise beş yıl hapis ya da para cezası olarak belirtilmiştir. [536]

Dignitas kendi kurumsal yapısını bu yasaya bencil durumlarda ceza gerektirdiğinden, ölmek isteyen insana yardımcı olmanın dışında amacı olmadığını belirterek ceza sisteminden kendisini dışlamıştır. [537]

Yasal olarak bakıldığında organize yardımlı intihar olarak suç oluşturmasını engelleyen tek kriter fiilin bencil amaçlı olup olmadığının değerlendirilmesinin yapılmasıdır.İsviçre dışından gelenlere de hizmet vermektedir. [538]

Madde 115'teki düzenleme ile organize yardımla ihtiharın, kamu politikalarıyla federal suç yasası değiştirilerek desteklendiği tartışmaları olmaktadır. İngiltere, yasalarını yaparken önleyici madde olarak internet üzerinden yardım ve teşvikle, kurumsal yardım desteği ya da işçi işveren yardımını ortadan kaldıran önleyici tedbir maddeleri koymuştur. [539]

İsviçre Protestan Kilisesi Konseyi kurumsal olarak yapılan bu intihar işleminin kısıtlanması yönünde açıklama yapmıştır. Protestan Hastane Din Görevlileri Derneği ise yardımlı intihar yasası çıktığında kurumsal organizasyonlarla yapılması şeklinde çıkmadığını daha sonra kurumsallaşmaya izin verildiğini belirtmişlerdir. [540]

Madde 115 [541] 'teki düzenlemeyle birlikte savunmasızların yaşam hakkının müdahaleye açık hale gelmiş olmasından dolayı, kişinin kendi kaderini tayin hakkı

[535] The Federal Assembly the Swiss Confederation (of 21 December 1937 (Status as of 1 January 2015) , "**Swiss Criminal Code**"sayfa: 55
[536] Dignitas, " To live with dignity to die with dignity" http://www.dignitas.ch/?lang=en
[537]Dignitas, " To live with dignity to die with dignity"
[538]Dignitas, " To live with dignity to die with dignity"
[539] Criminal Law Policy Unit, "Encouraging or Assisting Suicide: Implementation of Section 59 of the Coroners and Justice Act 2009", **Ministry of Justice** 2010/3
[540] Kaelin Audrey, "Survey on chaplaincy and quality of end of life", **European Network of Health Care Chaplaincy,** 2009**,** http://www.enhcc.eu/endoflife09_switzerland.htm
[541] The Federal Assembly the Swiss Confederation (of 21 December 1937 (Status as of 1 January 2015) , **Swiss Criminal Code,** sayfa: 55

hapsamından çıkartılması gerekliliği belirtilmiştir. [542] İsviçre Katolik camiasının açıklamaları da aynı doğrultudadır. [543]

3.2.4 ABD- Oregon

Oregon'da 1997 yılında Onurlu Ölüm Yasası [544] çıkartılmıştır. Terminal dönem hastaların ölümlerine yardımcı olunmaktadır. [545] Bunun için doktor reçetesi gerekmektedir. Bu reçeteyi elde edebilmek için kişi hasta olmalı, 18 yaş üstü olmalı, Oregon'da ikamet ediyor olmalı, sağlıklı karar verebilme kapasitesine sahip olmalı, altı ay içinde ölümüne yol açacak hastalığı olmalıdır. Doktor karar vericidir. İstem sahibi, doktora ikamet ettiğini gösteren bir belge sunmalıdır. Doktor tıp doktoru (MD) ya da osteopati doktoru (D.O) olabilir. Doktorun hastaya reçete sağlama zorunluluğu yoktur.[546]

Hasta iki haftada bir hekime isteğini sözlü olarak ifade etmesi gerekmektedir. Yazılı talebini iki şahit eşliğinde sunmalıdır.[547] Doktorun ve ayrıca konsültan doktorun tanıyı, hastalık sürecini onaylaması gerekmektedir. Hekim ve danışman istem sahibinin sağlıklı karar verebilme kapasitesine sahip olduğunu onaylamaları gerekmektedir. [548]

Alternatif bakım yöntemlerini hastaya sunmalıdır. Hastanın isteğini iptal etmek için de iki hatfa bekleme süresi bulunmaktadır. Doktorlar Halk Sağlığı kurumuna reçete verdiğini bildirmek zorundadır.[549] Osteopati doktoru[550] karar vericidir.

---

[542] Kaelin Audrey, "Survey on chaplaincy and quality of end of life",2009

[543] Kaelin Audrey, "Survey on chaplaincy and quality of end of life", **European Network of Health Care Chaplaincy,** 2010**,** http://www.enhcc.eu/endoflife09_switzerland.htm#catholic)

[544] *Public Health:* ***Death with Dignity Act (2013),*** *"Oregon's Death with Dignity Act—2013"* https://public.health.oregon.gov/ProviderPartnerResources/EvaluationResearch/DeathwithDignityAct/Documents/year16.pdf

[545] Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act" Oregon Health Authority, 2013, ss: 1-6, ***FAQs about the Death with Dignity Act.***

[546] Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act" **Oregon Health Authority,** 2013**,**ss:1-6 http://public.health.oregon.gov/ProviderPartnerResources/EvaluationResearch/DeathwithDignityAct/Documents/faqs.pdf

[547] Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act" **Oregon Health Authority,** 2013, ss:1-6,

[548] Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act" **Oregon Health Authority,** 2013, ss:1-6,

[549] Oregon Public Health Division ,"FAQs about the Death with Dignity Act" **Oregon Health Authority,** 2013, ss: 1-2

[550] Osteopati doktoru uzmanlık alanı ile ilgili olarak İngiliz Ulusal Sağlık Hizmetleri (National Health Service) bilimsel bir yöntem olarak kullanılmasının yeterli kanıt içermediği görüşündedir. Bu alan kas ve eklemlere masaj yaparak, sağlık sorunlarının iyileşmesi için kullanılmakta olan alternatif bir yoldur. Batı

Oregon Onurlu Ölüm Yasası[551]'nın yürürlüğe girmesiyle bunun ötanazi olarak kabul edilmediği çünkü ölümcül dozda ilacı uygulayan kişinin doktor değil hastanın kendisi olduğu, doktorun sadece ilacı reçete ettiği ancak uygulamadığı belirtilmektedir. Reçete edilerek gerçekleşen ölüm oranlarının yükseldiği görülmektedir.[552] 1997 yılında yasanın kabulüyle 1.173 kişiye reçete yazılmış ve 752 kişinin bu reçete edilen ilaçlarla öldüğü kaydedilmiştir. 62 doktor 2013 yılında 122 reçete yazmıştır. [553]

Hastanın DNAR istemi varsa ve bir başka hastalık nedeniyle de olsa yakınları tarafından ambulans çağrılmışsa masrafların karşılanması gerekebilir. Psikiyatristler, istem sahibinin ölümcül hastalık yaşaması nedeniyle depresyon tanısını ayırmakta zorluk çekmektedirler. Ancak depresyon kontrolü de her hasta için yapılmamaktadır. Ölüm kararı alan hasta bilgi almak için hemşirelerle görüşülebilinir ve fakat hemşireler bu kararı alan hastalara karşı bakım standartları dışında davranamazlar. [554]

Zihin sağlığı bakımından, psikiyatristler sosyal baskı unsurlarının dışlanması gerektiğini belirtmektedirler. Hastada majör depresyonun varlığı dışında kalan depresyon sorun yaratmamaktadır bunun için majör depresyon varlığının dışlanması yeterli olmaktadır. Ruh sağlığı kontolünde hekim, hastayı muayene etmeyi reddedebilir ya da bir başka hekime yönlendirebilir. [555]

Hasta muayenesinde tanı için çeşitli yöntemler kullanılabilmektedir. İstem sahibi hastanın mali, ailevi durumu ve aldığı bakımı, reçeteyi elde edebilmek için gizlemediğinden emin olunduğunda, bu kriterleri karşıladığında hastanın iradesini kullanarak istem yaptığı kanıtlanmaktadır. Danışmanların acının nedenini bularak

---

bilimsel tıp metodlarıyla ABD uygulamaları bu konuda ayrışmaktadır. (Osteopati doktoru olmak için tıp doktoru olma zorunluluğu bulunmamaktadır.) National Health Service (17/7/2013), "Osteopathy" **Introduction**
http://www.nhs.uk/Conditions/Osteopathy/Pages/Introduction.aspx

[551] *Public Health:* **Death with Dignity Act (2013),** *"Oregon's Death with Dignity Act—2013"* https://public.health.oregon.gov/ProviderPartnerResources/EvaluationResearch/DeathwithDignityAct/Documents/year16.pdf (3/6/2015)

[552] Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act", **Oregon Health Authority,** 2013, ss: 1-7

[553] Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act" **Oregon Health Authority,** 2013, ss: 1-7

[554] Patrick Dunn, B. Reagan, S. W. Tolle, S. Foreman, **The Oregon Death with Dignity Act: A Guidebook for Health Care Professionals**, The Center for Ethics in Health Care, Oregon Health & Science University, 2008

[555] Dunn Patrick, B. Reagan, S. W. Tolle, S. Foreman, "The Oregon Death with Dignity Act: A Guidebook for Health Care Professionals", **The Center for Ethics in Health Care**, Oregon Health & Science University, 2008

ölüme hazırlanmasına yardımcı olma görevleri bulunmaktadır. [556]

Kalifornia Eyalet Yasaları Ötanazi uygulanmasına izin vermektedir. ALS hastası Betsy Davis *"Daha önce hiç katılmadığınız türden parti olacak. Güçlü ve anlayışlı olmanızı bekliyorum"* diyerek ötanazi öncesi veda partisi yaptı ve 24 Temmuz pazar günü gün batımını izlediği tepede hayata gözlerini kapattı. [557]

3.2.5 Hollanda

Hollanda yasalarında hayatı sona erdirmek için yapılan her eylem normalde suç unsurlarını oluşturmaktadır. Ancak hastalık durumunda, acı ve iyileşme umudu olmayan hastalara [558] yasal olarak tanınmış hak nedeniyle doktorların bu uygulamayı yapabilmesi için özel yetki verilmiştir. Doktor bu özel yetkiyi kullanırken, bakım kriterlerine uygun davranmak ve olayı rapor etmek zorundadır. [559]

Doktorun yaptığı işlem için yasalar ceza sorumluluğu oluşturmayacak şekilde düzenlenmiştir. Doktor, yasalar tarafından yetkilendirildiği için, bu yetkiyi kullanarak gerçekleştireceği işlem sonucunda cezai bir sorumluluk sebebi oluşmamaktadır. [560] Ancak doktorun süreçteki prosedürleri tam olarak yerine getirmesi ve yeterli özeni göstermesi gerekmektedir. Yeni doğanlara da gerekli kriterler oluştuğunda, yasalar doktora yeni doğanın hayatını sonlandırma iznini vermiştir.[561]

Ayrıca 24. haftadan sonraki küretaj ötanazi başlığı altında ele alınmakta olup, genel olarak ulusal hukuklarda 20. haftadan sonra küretaj yasaklanmıştır. Hollanda'da ise, 24. haftadan sonra uygulanan küretaj, hamileliğin sonlandırılması yasasından çıkarak ceza hukuku yasasına göre değerlendirilmektedir. Ancak fetüste gelişen iyileşmesi mümkün olmayan bir hastalığının olması gibi küretaj için zorunlu koşullar geliştiğinde, hamileliğin sonlandırması gerekliliğinden doktora özel yetki

[556] Dunn Patrick, B. Reagan, S. W. Tolle, S. Foreman, "The Oregon Death with Dignity Act: A Guidebook for Health Care Professionals", **The Center for Ethics in Health Care**, Oregon Health & Science University, 2008

[557] **Diken**,"Elveda Dünya Ağrısı": ALS hastası Davis, ötenazi öncesinde partiyle arkadaşlarına veda etti"18/8/2016 http://www.diken.com.tr/elveda-dunya-als-hastasi-davis-otenazi-oncesinde-arkadaslarina-partiyle-veda-etti/

[558] Government of Netherlands, " Euthanasia", http://www.government.nl/issues/euthanasia

[559] Government of Netherlands, " Euthanasia"

[560] Government of Netherlands, " Euthanasia"

[561] Government of Netherlands, "Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request", http://www.government.nl/issues/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request

verilmektedir.[562]

Dorenbos, Hollanda Parlementosu'nun ötanazi uygulamaktan dolayı korkan doktorlara özel yasal yetki çıkartarak, ötanazi ve küretaj konularında doktorların ceza hukukundan korunması amaçlandığını ve doktorlara verilen bu yetkiyi "*Öldürmek bir tedavi biçimi olamaz"* [563] sözleriyle yaşam hakkını ortadan kaldırma hakkına sahip olmadıklarını ifade etmektedir.

Dorenbos, altı milyon insanın ölüme neden olan süreç T4 programı denilen demanslı ve engelli insanların öldürülmesiyle başlandığını, Nazi doktorlarının da Hipokrat'tın hekimlik yeminini ihlal etmiş olduklarını vurgulamaktadır. Ayrıca, Hollanda Ceza kanunu 293 maddeye yapılan Ek 2 ile değiştirilerek, istek üzerine hayatın sonlandırılması ve yardımlı intihar yasası bölüm 2 de ifade edildiği şekliyle, hastalarının hayatını sonlandıran hekimleri hapis cezasından muaf tuttuğu nedeniyle objektif hukuk kuralını subjektif hale getirildiğini ifade etmiştir. [564]

Doktorların dışında başka insanların da hayatın sonlandırmasına kapı açtığını, hekimlerin hastalarını öldürmeyeceği algısında kavramsal bir değişim yarattığını belirtmiştir. Hükümetin yaptığı araştırmalara da dikkat çekerek, Hollanda'da doktorların % 60'ının dava edilme korkusuyla, ötanazi uygulamalarını ilgili kurumlara rapor etmediği sonucunu hatırlatarak, Parlamento hekimleri korumak için ilgili kuruma bildirdiklerinde, cezadan muaf tutmaları konusunda bir düzenleme yaparak onlara güvence sağlamıştır. [565] ifadeleriyle eleştirmektedir.

Hollanda Ceza Kanunu 294 Madde'nin ikinci paragrafının ikinci cümlesi, yardımlı intihar bir başka kişiye intihar etmesine kasten yardımcı olmak ya da bunu yapabilmesi için gerekli araçların temin edilmesi şeklinde verilmektedir. 293. madde'nin ikinci paragrafı gerekli özenin gösterilmesi, doktorun, hastanın isteğini gönüllü ve dikkatlice değerlendirilmiş bir talep olduğundan emin olması gereklidir.[566]

---

[562] Government of Netherlands, "Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request", http://www.government.nl/issues/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request

[563] Bert P. Dorenbos, "The Dutch Euthanasia Law", **The Center for Public Justice**, Third Quarter 2002, http://www.cpjustice.org/stories/storyReader$797

[564] Bert P. Dorenbos, "The Dutch Euthanasia Law", **The Center for Public Justice**, Third Quarter 2002

[565] Bert P. Dorenbos, "The Dutch Euthanasia Law", **The Center for Public Justice**, Third Quarter 2002

[566] The Minister of Justice, The Minister of Health, Welfare and Sport, "Review procedures for the termination of life on request and assisted suicide and amendment of the Criminal Code and the Burial and Cremation Act (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act)",

Hastanın çektiği acının dayanılmaz olduğundan ve iyileşme ihtimalinin bulunmadığından emin olmalı, hastaya durumu hakkında bilgi verilmiş olmalı, hasta ile birlikte durumu hakkında bir başka sonucun olmadığı konusunda karara varılmış olmalı, bir başka bağımsız doktorun değerlendirmesi olmalı, hastanın hayatını gerekli tıbbi özen ve dikkat sorumluluğuyla sonlandırmalı ya da intiharına yardımcı olmalıdır. [567]

Hasta kişi 16-18 yaş aralığında ise kendi iradesini ifade edebileceği kabul edilerek, yeterli bilince sahipse, ebeveynlerinde görüşü alınarak uygulanmaktadır. 12-16 yaş aralığında ise ötanazi isteme hakkına sahiptir, ancak ebeveynlerininde aynı fikirde olması şartı aranmaktadır. [568]

Demans hastalarında iyilişme umudu yoksa ve acı yaşıyorsa ötanazi uygulanabilmektedir. Hastaların önceden verilmiş direktifi varsa ve acı çektiği düşünülüyorsa, ötanazi hastanın yaşam kararı değerlendirilerek uygulanabilmektedir. [569]

Ceza Hukuku 293 ve 294 kapsamında Bölgesel Komitelerle ötanazi ve yardımlı intihar vakaları kontrol edilmektedir. Bu komitede hekim, etik, ahlaki konularda uzman ve hukukçu bulunmaktadır. Doktor yapılan uygulamaları bu komiteye bildirdiği durumda ceza suçu kapsamıdan çıkmaktadır. [570]

Doktor kişinin isteği üzerine, belirlenmiş olan kriterlere uymadan hemen yardım gerçekleştirirse ya da komitelere bildirmezse ve gerekli dikkat ve özeni göstermediğine karar verilirse; ötanazi durumunda 12 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir. Yardımlı intiharda ise kişi üç yılı geçmeyen hapis cezası ya da para cezasına çarptırılmaktadır. [571]

Lower House, 1998-1999 session, 26 691, Nos. 1-2, 1999, ss: 1-11 http://www.patientsrightscouncil.org/site/wp-content/uploads/2012/05/Dutch_law_04_12.pdf

[567] The Minister of Justice, The Minister of Health, Welfare and Sport, "Review procedures for the termination of life on request and assisted suicide and amendment of the Criminal Code and the Burial and Cremation Act (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act)", **Lower House**, 1998-1999 session, 26 691, Nos. 1-2, 1999, ss: 1-11

[568] The Minister of Justice, The Minister of Health, Welfare and Sport, "Review procedures for the termination of life on request and assisted suicide and amendment of the Criminal Code and the Burial and Cremation Act (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act)", **Lower House**, 1998-1999 session, 26 691, Nos. 1-2, 1999, ss: 1-11

[569] Government of Netherlands, "Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request" http://www.government.nl/issues/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request

[570] The Minister of Justice, The Minister of Health, Welfare and Sport, "Review procedures for the termination of life on request and assisted suicide and amendment of the Criminal Code and the Burial and Cremation Act (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act)", **Lower House**, 1998-1999 session, 26 691, Nos. 1-2, 1999, ss: 1-11

[571] Government of Netherlands, "Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request" http://www.government.nl/issues/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request

Resüsitasyon yapılmasını istemeyen reddeden kişiler için özel tasarlanmış madalyonun bulunması halinde, hasta resüsite edilmez, doğal ölümün gerçekleşmesine izin verilir. Madolyonun varlığı insan iradesi beyanı olup, hasta sağlık personeliyle iletişim kuramayacak durumda dahi olsa irade beyanı olarak yasalarca kabul edilmiştir. [572]

Yeni doğan bebeklerin ciddi sağlık sorunları olduğunda acı çekecek olmaları nedeniyle ötanazi uygulanabilmektedir. Uugulama için bebeğin iyileşme umudu olmamalıdır ve ailenin hastalıkla ilgili tam bilgilendirilmesi sonucunda, bağımsız doktor tarafından tanı doğrulandığında uygulanabilmektedir. [573]

Palyatif sedasyon normal tıbbi bir uygulama olarak kabul edilmektedir. Ağrıyı azaltmak için yüksek doz ilaç verilir ancak verilen bu ilaç ömrü sonlandırmak için değil, ömrün sonunda yaşayacağı acıyı azaltmak amacı taşıyarak uygulanmaktadır. Palyatif bakımda kişinin hasta olması gerekmektedir. [574]

Hekim tarafından hasta kişinin iki hafta içersinde öleceğine karar verdiğinde gerçekleştirilir. Palyatif bakımda sonuca değil sürece odaklanılmaktadır. Ölüm hazırlığının, ölüm beklentisiyle yapılmasıdır. Hasta bilinçsizse aile ile görüşülerek yasal olarak uygulanabilir şekilde düzenlemeler de yapılmıştır. [575]

Medimagazin'in 2014 yılında verdiği bir habere göre, Hollanda'da "*Yetkililer tarafından yapılan açıklamada, Lahey kentinde hizmet veren kliniğe 2013 yılında 749 kişinin başvurduğu, bunların 133'üne ötenazi uygulandığı belirtildi. Klinikte 2012'de ise 104 kişiye ötanazi uygulanmıştı*" [576]

---

erişim tarihi 17/5/2015

[572] **Government of Netherlands**, "Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request"

[573] **Government of Netherlands**, "Euthanasia and newborn infants", http://www.government.nl/issues/euthanasia/euthanasia-and-newborn-infants

[574] **Government of Netherlands**, Palliative sedation: a normal medical procedure, http://www.government.nl/issues/euthanasia/palliative-sedation-a-normal-medical-procedure

[575] **Government of Netherland**, Palliative sedation: a normal medical procedure, http://www.government.nl/issues/euthanasia/palliative-sedation-a-normal-medical-procedure

[576] **Medimagazin**, "Hollanda'da ötenazi kliniğine yüksek başvuru", *13 Ocak 2014 http://www.medimagazin.com.tr/ana-sayfa/dis-haberler/tr-hollandada-otenazi-klinigine-yuksek-basvuru-1-76-55776.html*

3.2.6 Belçika

Belçika Senatosu'ndan yaş sınırı olmaksızın ötanazi onayı 2013'de onaylanmıştır. [577] Bakanlar Komitesi, ölümcül hasta ve ölmekte olan kişilerin yaşam hakkına saygıyı öncelikli durumda tutarken[578] aynı kişilerin onurunu korumak açısından Avrupa Konseyi üye devletlerini teşvik eden Parlamenterler Meclisi'nin (1999) 1418 sayılı [579] tavsiye kararını desteklediğini ifade etmiştir.[580]

Belçika senatosunun savunmasız *"çocukları ölüme layık görmelerinden"* [581] dolayı suçlamıştır. Meclis savunmasız insanların öldürülmesinin her zaman yasak olduğunu tekrarlamıştır. Parlamenter Meclisi, Belçika Senatosunu *"çocukların ölümün karmaşık yapısını anlayabilecekleri şeklinde yanlış bir kanıya"* [582] sahip olmakla da suçlamaktadır.

Belçika Ötanazi Yasası 2002-06-22 Numara : 2002009590 , Ötanazi, *"öznenin isteğiyle bir başka kişinin yaşamına bir eylemle kasıtlı olarak ortadan kaldırılması"* [583] olarak tanımlanmaktadır**.**

Doktor uygulamasının suç teşkil etmemesi için istem sahibi yetişkin ve özgür iradeye sahip olmalı, baskı uyandıracak herhangi müdahale sonucunda karar vermemiş olmalı, verdiği kararı tekrar etmeli, kaza ya da herhangi bir hastalıktan dolayı fiziksel ya da psikolojik acı çekiyor olmalıdır. [584]

Hastayla hastalığının üzerinde konuşulmuş ve diğer tüm alternatifler düşünülmüş olması gerekmektedir. Bu uygulamaya gönüllü, istekli karar verdiği

---

[577] Albert II, Koning der Belgen, De Minister van Justitie M. Verwilghen, "28 MEI 2002. - Wet betreffende de euthanasie (1)", **Brussel Publicatie**: 2002-06-22, No: 2002009590 http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&pub_date=2002-06-22&numac=2002009590&caller=summary , (17/5/2015)

[578] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment,** Strasbourg, Final, 29/07/2002

[579] Council of Europe Parliamentary Assembly, "Legalisation of euthanasia for children in Belgium", **Written declaration** *No. 567*, 30/1/2014, p:1-3 http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20487&lang=en

[580] Council of Europe Parliamentary Assembly, "Legalisation of euthanasia for children in Belgium", **Written declaration** *No. 567*, 30/1/2014, p: 1-3

[581] Albert II, Koning der Belgen, De Minister van Justitie M. Verwilghen, "28 MEI 2002. - Wet betreffende de euthanasie (1)", **Brussel Publicatie** : 2002-06-22, No: 2002009590

[582] Council of Europe Parliamentary Assembly, "Legalisation of euthanasia for children in Belgium", **Written declaration** *No. 567*, 30/1/2014, p:1-3

[583] Albert II, Koning der Belgen, De Minister van Justitie M. Verwilghen, "28 MEI 2002. - Wet betreffende de euthanasie (1)", **Brussel Publicatie**: 2002-06-22, No : 2002009590

[584] Albert II, Koning der Belgen, De Minister van Justitie M. Verwilghen, "28 MEI 2002. - Wet

sonucuna varılmalıdır. Hastaya vereceği karar için makul süre tanınmalı ve bir başka doktor ile görüşme seçeneği de sunulması gerekmektedir. [585]

Yazılı istemle, eylem arasında bir ay süre olması gerekmektedir. Yazılı istem hasta dosyasına eklenmektedir. Kararda değişiklik olursa istem belgesi hasta dosyasından çıkartılarak hastaya geri verilmektedir. Doktor ile hastanın yanında hemşire olmadığı durumlarda, belge hasta tarafından imzalanırken iki tanık bulunması zorunludur.[586]

Belçika[587] 2002 yılında Hollanda Hukukuna benzer bir düzenleme yapılmıştır. Pratisyen tarafından onay sistemi kurulmuştur. İsviçre, Hollanda ve Belçika'da yaşam direktifleriyle kendi sonunu hazırlamak için hastalar teşvik edilmektedir. Hemşireler uygulamaya katılmak istemediklerinde katılmak zorunda değildir. [588]

18 yaş altında ötanazinin kabulü için avukatlar, akıl hastaları ve depresyon hastalarının yoğun çalışmalarının rolü büyük olmuştur. Alzhemier hastalarında bilinçli olarak istem yaptığını ortaya koyması açısından faydalı olarak görülmektedir. Palyatif bakım, hastaların bakım maliyetleri düşürmekte ve Hollanda'daki gibi uygulanmaktadır. [589]

Avrupa İnsan Hakları ve Özgürlükleri Temel Sözleşmesi'nin 8. maddesi [590] ayrımcılığı yasaklamaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair sözleşme (1989) 12, 13, 14. Maddeleri çocukların verdiği kararların önemi üzerinde durmaktadır. Ancak, palyatif bakım için çocukların yeterince hayat deneyimleri olmadığı görüşleri

---

betreffende de euthanasie (1)", **Brussel Publicatie** : 2002-06-22, No : 2002009590

[585] Albert II, Koning der Belgen, De Minister van Justitie M. Verwilghen, "28 MEI 2002. - Wet betreffende de euthanasie (1)", **Brussel Publicatie** : 2002-06-22, No: 2002009590

[586] Albert II, Koning der Belgen, De Minister van Justitie M. Verwilghen, "28 MEI 2002. - Wet betreffende de euthanasie (1)", **Brussel Publicatie** : 2002-06-22, No: 2002009590

[587] Mary Porter, "Proposal for "study t travel "by non- executive member", **Legistative Assembly For The Australian Capital Territory Office Of The Legistative Assembly**, 2013, ss: 13-68 ,http://www.parliament.act.gov.au/ data/assets/pdf file/0004/560074/porjun13europe.pdf

Katolik siyasi partiler ötanazi yasasına karşı çıkmışlardır. Belçika içinde Hollanda'ya yakın bölgede Flamanca konuşan halk vardır ve Hollanda uygulaması bilinmektedir. Bildirilen vakaların % 80'i Flamanca konuşmaktadır. Fransızca konuşan Kantonlar'dan gelen bildirim %20 oranındadır. Nüfusun %65'i Flamanca konuşurken, Fransızca konuşanların oranı % 35'dir. Fransızca konuşan halk genellikle Katolik'tir. Bölgenin doktorları Katolik Hastanelerinde eğitim alıp çalışmaktadırlar. Din ve dilin etkisi uygulamanın yayılmasında ya da durdurulmasında önemli bir etken olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

[588] Mary Porter, "Proposal for "study t travel " by non- executive member", **Legistative Assembly For The Australian Capital Territory Office Of The Legistative Assembly**, 2013, ss: 13-68

[589] Mary Porter, "Proposal for "study t travel " by non- executive member", **Legistative Assembly For The Australian Capital Territory Office Of The Legistative Assembly**, 2013, ss: 13-68

mevcuttur. [591]

Bazı yazarlar tarafından kronik hasta çocukta, hastalığın yaşattığı acı deneyimlerin erken zamanda bilişsel gelişimini ve olgunlaşmalarını sağladığını savunulmaktadır. Çocukların ayırt etme gücünün zamansal düzlemde ele alınmasının yanlışlığı ifade edilmektedir. Adaletsizlik ve ayrımcılık yasağıyla birlikte, çocukların ayrımcılığa uğramaması gerekliliği, ötanazi yasasının da çocuklara ayrımcılığı ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir. [592]

Ünver, *"Belçika Parlementosu 2002 yılında yaptığı düzenlemeyle ötanazi yasal hale getirilmiştir. Kanun öncesi Belçika'da her yıl binlerce yasa dışı ötanazinin yapıldığı ifade edilmektedir*" [593] demektedir. Belçika yasa dışı yapılan ötanazi uygulamalarını ortadan kaldırmak için yasal düzenleme yapmıştır.

Belçika'da tekrarlanan tecavüz suçu ve tecavüz cinayetinden dolayı hapishanede 30 yıl geçiren mahkumun ötanazi istemi sonucu, uygulama yapılmasına karar verilmiştir. Mahkumun dayanılmaz psikolojik acı çekiyor olması nedeniyle ötanazi talebi bulunmaktadır. Kendisini toplum için zararlı olarak gördüğü ifade etmiştir. [594]

Aftan yararlanmak istemeyen mahkum kişinin ötanazi isteğinin kabul edilmesi, ötanazi uygulamasının fiziksel hastalık ve fiziksel dayanılmaz acı çekme şartının ilerisine taşıyarak, ruhsal acıların da ötanazi sebebi olarak kabul edileceği yönünde bir karara yol açmıştır.[595]

85 yaşındaki fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı olan kadın, ailesine haber vermeden avukatına ölüm isteğini belirten bir mektup bırakıp İsviçre'de 10.000 €[596] ödeyerek hayatını sona erdirmiştir. Eylemi gerçekleştiren İtalyan kadının fiziksel

---

[590] Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights, Rome**, ss: 6, 10, 12, 20, 28,29 http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

[591] Samanta Jo, "Children and euthanasia: Belgium's controversialResearch Article Open Access new law", **Diversity and Equality in Health and Care**, Medical Publishing Group, 2015, ss: 12(1): 4-5

[592] Jo Samanta, "Children and euthanasia: Belgium's controversialResearch Article Open Access new law", **Diversity and Equality in Health and Care**, Medical Publishing Group, 2015, ss: 12(1): 4-5

[593] Yener Ünver, "Türk Ceza hukuku açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl: N. Centel, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2011, ss:32

[594] **RTE News**, "Convicted serial rapist to be voluntarily euthanised in Belgium", 5/1/2015, http://www.rte.ie/news/2015/0103/670154-belgium-euthanasia/, (17/5/2015)

[595] **RTE News**, "Convicted serial rapist to be voluntarily euthanised in Belgium", 5/1/2015, http://www.rte.ie/news/2015/0103/670154-belgium-euthanasia/

[596] Roberts Hannah, ROME " Italian woman, 85, end her life at Swiss euthanasia clinic because she was upset about losing her looks", **Daily Mail Online**, Published: 17:24, 2014

görünüşünün deforme olması nedeniyle bu kararı verdiği anlaşılmıştır.[597]

Eski güzelliğini kaybettiğini düşünen kadın ile mahkumun isteminin onaylanması, eski tanımlarda yer alan kişinin fiziksel olarak iyileşmesi mümkün olmayan hastalığından dolayı acı çekmesinin önlenerek, onuruyla ölmesine yardım edilmesinin ötesine geçmiştir. Ruhsal acı çekmekte ötanazi ya da yardımlı intihar uygulamasında yerini almasıyla kavramsal değişim ortaya çıkmış, kişinin intiharına dönüşmüştür.[598]

Güney Afrika'da ötanazi yasa dışı ancak, prostat kanseri olan hastaya yargıç, ötanazi kararı vermiştir. Afrika'da çığır açan bir uygulama olarak haberlere yansımıştır. Afrika'da ötanazi uygulamasının yasal zemini olmamasına rağmen, bir yargıcın yasaları, alabileceği cezaları görmezden gelerek ötanaziye onay vermesi, politika yapıcıların yakın gelecekte ötanaziyi yasalaştıracaklarının habercisi gibidir. [599]

Afrika'da bir yıl sonra yasal düzenleme yapılmamış olmasına rağmen, Nobel Barış Ödüllü Başpisikopos Desmond Tutu *"Ne pahasına olursa olsun hayatta tutulmak' istemediğini söyledi "*[600]

Ölme sürecini katlanılabilir hale getirmek için palyatif bakım hastalara teklif edilmektedir. Doktor yardımı talep etme, kişinin özerkliğini tehlikeye atmamakla birlikte; hastanın bilinçli olduğu zamanda bu kararı vermesi, kendi özerkliğini tehlikeye sokacak bir durumu da ortadan kaldıracaktır. Ötanazi uygulaması aileler üzerinde olumsuz düşünceler yaratmaktadır. [601]

Symons'a göre, *"Avrupa'da organ bağışlayanların sıkıntısı ile Belçikalı doktorların yeni bir çözümü var: dayanılmaz acı çeken hastaların gönüllü ötanazi*

---

[597] Roberts Hannah, ROME " Italian woman, 85, end her life at Swiss euthanasia clinic because she was upset about losing her looks", **Daily Mail Online**, Published: 17:24 Gmt, 20 February 2014 | Updated: 18:37 GMT, 20 February 2014, http://www.dailymail.co.uk/news/article-2564023/Italian-woman-85-ends-life-Swiss-Dignitas-clinic-upset-losing-looks.html

[598] Roberts Hannah , ROME " Italian woman, 85, end her life at Swiss euthanasia clinic because she was upset about losing her looks", **Daily Mail Online**, Published: 17:24 Gmt, 20 February 2014 | Updated: 18:37 GMT, 20 February 2014

[599] Winsor Morgan, "Right-To-Die In South Africa: Assisted Suicide Advocate Robin Stransham-Ford Dies Before Landmark Court Ruling On Euthanasia", **International Bussinas Time**, April 30 2015 1:38 PM EDT, 2015, http://www.ibtimes.com/right-die-south-africa-assisted-suicide-advocate-robin-stransham-ford-dies-landmark-1903652

[600] **BBC Türkçe**,"Desmond Tutu kendisi için ötenazi seçeneğini savundu" 7/10/2016 http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37584892 ,(9/10/2016)

[601] Pauline Carroll (2002), "Euthanasia: reflection on the experience of dying", **Journal of Community**

sonrasında organlarını bağışlamaları. Bu öneri 21. Genel Göğüs Cerrahisi Konferansı'nda İngiltere, Birmingham'da, Mayıs'ta ileri sürüldü" [602]

Dirk ve arkadaşlarının, Leuven Üniversitesi Hastanesinde, etik kurul onaylı, devlet mevzuatlarına uygun olarak yaptıkları çalışmada, *"bağışçıların donör havuzunu büyüttüğünü"* belirtmektedirler.[603] Ötenazi uygulama ekibinde organ nakil uzmanı olmadığı için ameliyathane odasında ötanazi işleminin bağımsız doktorlar tarafından gerçekleştirilerek, bağışçıdan greft alındığı belirtilmiştir. *"Tüm toplam akciğer donörlerinin % 12.8"* [604] ini ötanazi bağışçıları oluşturmakta ve bu oranın arttırılması için *"kamu bilinci gerektiğini"* [605] ifade etmiştirler.

Federal Ötanazi Kontrol ve Değerlendirme Komitesi Başkanı Prof. Distelmans *"Çocukların onurlu ölüm hakkının inkar edilemeyeceğini"*[606] savundu ve ilk defa 18 yaş altı çocuğa ötanazi uygulamasına yardım edildi.[607]

Belçika Club Brugge'ın 20 bin taraftarı, ötanazi uygulamasını maç sonuna erteleyen Lorenzo'ya sahada veda etti. [608]

3.2.7 Türkiye

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Başlangıç Bölümü 6. Paragraf [609] ile*"1982 Anayasasının, 176.madde dolayısıyla esas metne dahil sayılan Başlangıç bölümünde insan hakları kavramının özü olan 'insan onuru' kavramına atıfta bulunulmuş (prf.6)"*

Nursing, November 2002, cilt 16, sayı 11,ss:1-5

[602] Xavier Symons, "Euthanasia Patients a New Source OF Organ Donation in Belgium", **Bioethics New From Around the World**,7 Sep 2013

[603] Dirk Van Raemdonck ve diğerleri, "Lung Transplantation With Grafts Recovered From Euthanasia Donors", **21st European Conference on General Thoracic Surgery**, Birmingham, UK, 26-27/5/ 2013, ss:137

[604] Dirk Van Raemdonck ve dierleri, "Lung Transplantation With Grafts Recovered From Euthanasia Donors", **21st European Conference on General Thoracic Surgery**, Birmingham, UK, 26-27/5/ 2013, ss:137

[605] Dirk Van Raemdonck ve diğerleri, "Lung Transplantation With Grafts Recovered From Euthanasia Donors", **21st European Conference on General Thoracic Surgery**, Birmingham, UK, 26-27/5/ 2013,ss:137

[606] Yusuf Özkan, "Belçika'da İlk Kez Bir Çocuk İçin Ötanazi Uygulaması", **BBC Türkçe**, Lahey, 17/ 9/2016 http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37395462 , (9/10/2016)

[607] Özkan Yusuf, "Belçika'da İlk Kez Bir Çocuk İçin Ötanazi Uygulaması", **BBC Türkçe**, Lahey, 17/ 9/2016

[608] **Haberler.com,** "Ötanazi Kararı Alan Brugge Taraftarı, Son Kez Yeşil Sahaya Çıktı" 4/3/2015 http://www.haberler.com/otenazi-karari-alan-brugge-taraftari-son-kez-7035727-haberi/

[609] Anayasanın Başlangıç Hükümleri Paragraf 6 "Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;"

[610] Anayasadaki bu atıf dolayısıyla onurlu yaşam hakkının tanındığı sonucuna varılmaktadır. Ancak dünya uluslarının hukuk sistemlerine bakıldığında bu kavramın uzun bir tarihsel geçmişe sahip olmasına rağmen "*insan doğası*" ve *" insan onuru gibi terimler üzerinde uzlaşmaya varılmış değildir"*[611] İnsan onurunun bir tanımlama ile kısıtlanmış olması beklenemez çünkü insan onuru algısı kişiden kişiye, toplumdan topluma değişkenlik gösteren bir kavramdır. Bu kavram insanın ağrı çekme düzeyinin değişkenliğinde olduğu gibi, kişiden kişiye değişecektir. Tanımlama yapmak kısıtlama getireceği için tanımlama yapılarak kısıtlanmamıştır. Bireysel algı düzeylerine[612] açık ve kapsayıcı şekilde geniş bırakılmış bir kavramdır.

Ötanazi Anayasa ilişkisinde 12. madde ile *"Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir "*[613] ile kişiliğine bağlı en temel hak olan yaşam hakkının savaş koşulları özel hükümleri dışında dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez olarak kullanılacağı hükmüne bağlamıştır. Bu hüküm ile yaşam hakkının hangi yönde, nasıl kullanılacağı ile ilgili bir koşul konmamıştır. Kişi kullanmaktan vazgeçemeyeceği bu hakkı, pozitif yönde kullanabileceği gibi negatif yönde kullanmayı da seçebilir.[614] Yapılan, bu seçim bir hakkın kullanılmasıdır. Kişi hakkını kullanmaktan vazgeçmiş değildir bilakis hakkını kullanmak isteği içerisindedir.[615] Ancak 12. maddenin (*nesnel, teolojik, sistematik*) yorumlanması da Anayasa'dan çıkartılamayacağı şeklinde görüşlerde bulunmaktadır.[616]

Madde 12 *"Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını ihtiva eder"*[617] ötanazi talebinde bulunan kişinin ölümcül ve korkunç acı çeken hasta olduğu unutulmamalıdır. Yaşadığı bu acının, hayat kalitesini olumsuz yönde etkileyeceği açıktır. Ayrıca kişinin, kendi öz bakımı için bile bir

[610] Mehmet Merdan Hekimoğlu, "1982 Anayasasına Göre İnsan Hakları", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** s: 57
[611] Mehmet Gökpınar, "Bir Kavram Olarak İnsan Hakları ve Çeşitli Açılardan Sınıflandırılması", **TBB Dergisi** 2015 (120), s: 26
[612] Elif Dirimeşe, Özdemir Funda, Şahin Zümrüt, " Hemşirelik Öğrencilerinin Ağrı Yönetimine İlişkin Bilgi Düzeyleri, Kültürel Farkındalıkları ve Yeterlilikleri", **GÜSBD** 2016; 5(3),ss: 1-6
[613] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanunun Numarası 2709, Kabul Tarihi:7/11/1982
[614] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002
[615] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment,** Strasbourg, Final, 29/07/200
[616] Bertil Emrah Oder, "Hak ve Özgürlükler Temelinde Ötanazi: Anayasa Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** Derl.:Nur Centel, İstanbul, XII Levha yayınları, 2011, s: 20
[617] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No. : 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982

başkasına ihtiyacı bulunmaktadır. [618] Bu bilinçli bir hasta olduğunda oldukça onur kırıcı bir süreç olduğu gibi, aynı zamanda kendisine bakan insanlara karşı da ister istemez sorumluluk duygusu içerisinde olacaktır.[619] Bir hastaya bakmak, hastanın kendisine bakılmasındaki zorluk kadar, hastanın bakımını üstlenen kişi içinde fiziksel ve psikolojik olarak yıpratıcı bir süreçtir. Kişinin kullanmaktan vazgeçemeyeceği hakkı içerisinde insan onuru ile yaşam hakkının kullanımı[620] madde 12 ile aynı zamanda bir ödev ve sorumluluk olarak ortaya çıkmaktmakta olduğu ileri sürülebilir. Ancak, hukuka uygun olmayan hallerde, gönüllü istem ve rıza varlığıyla yaşam hakkının tedaviyi red dışında negatif yönde kullanımı kabul edilemediği gibi sorumluluk nedeniyle de kabul edilemez olacaktır.[621]

Genel hakim görüş ile ötanazinin yasak olduğu savunulurken öne sürülen 17. madde; işkence yasağı, insan onurunun korunması, kendi kaderini tayin hakkı AİHS ile aynı doğrultuda insan onurunu korumaktadır ve hakkın kullanımını kısıtlayıcı koşullar meşru müdafa, tutuklu ya da hükümlünün yakalanması ve savaş hali gibi olağan üstü durumlarda devletin öldürme fiillleri suç kapsamından çıkartılmıştır.[622] Kişi yaşam hakkının vazgeçilmezliği, devredilmezliği üzerinden maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını kullanmaktadır. Hakkın kullanımından vazgeçilmediğinden,[623] Anayasa madde 17 yaşamı kişinin kendisine karşı da koruduğunun ileri sürülmesi yazarların-yargıçların yorumlamalarına bağlıdır. [624] AİHM Pretty davasında devletin vatandaşlarının intiharına yardım etme ya da istekleri yönünde cezasızlık sebebi

---

[618] European Court Of Human Rights 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi And Others V. Italy, **Judgment,** Aplication 497-09

[619] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002

[620] *"**MADDE 2***
Yaşam hakkı
1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.
2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:
a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutuklu *bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;*
c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması"

[621] **European Court of Human Rights**, "Case Of Haas V. Switzerland", 2011, Application no. 31322/07

[622] *"MADDE 2*
Yaşam hakkı 2.c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması"

[623] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002

[624] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG, "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review:** 2000, cilt 12, sayı 2, Article 1. P: 129-149

yaratma gibi pozitif sorumluluğa sahip olmadığını ifade etmektedir.[625] Bu kararı vermelerinin nedeni olarak savunmasızların zarar görme riski ileri sürülmektedir. Savunmasızların korunması devletin görev yükümlülükleri arasındadır[626] ancak, devlet bu yükümlülüğünü kendi araçlarını kullanarak değil, bireylere yükleyerek sorumluluğunu gerçekleştirmektedir.[627] Bu nedenle 17. madde yaşam hakkının negatif kullanımını ortadan kaldırıp kaldırmadığı[628] yazarın yorumuna bağlı olacaktır. [629]

İşkence yapılamayacağı gibi vücut bütünlüğüne dokunabilmek için ayrıca rıza şartı konmuştur. Zorunlu hallerde öldürme işleminin sınırlarını savaş, isyan gibi toplumsal olayların bastırılması durumlarında uygulanan güce indirgenmiştir. [630] 1982 Anayasası temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin getirdiği *"demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı"* ilkesini genişleterek *"demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine aykırı olmamak " ölçütü getirilmiştir.* [631] demektedir.

Anayasa 24. maddesi kapsamında, AİHM'in başvuruların değerlendirmesinde olduğu gibi, ayin, ibadet, tören uygulamasıyla sınırlandırmıştır. Anayasa madde 24'de yer alan dinin istismar ve kötüye kullanmanın yasaklanması ile din tarafından kutsal kabul edilen yaşam kötüye kullanılamaz olarak, hakim inançlar üzerinden AİHM değerlendirmesinde ötanaziyi yasakladığı sonucu çıkartılabilmektedir. [632] Monoist dinler tarafından yaşam kutsal kabul edilmektedir. Ötanazi ya da yardımlı intihar ve intihar kutsal kabul edilen insan bedenindeki yaşamı sonlandıracağından yasaklanmıştır.

---

[625] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002

[626] **ECHR**, Case of Pretty v. The United Kingdom parag: 55-56

[627] European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany", *(Application No. 497/09)***, Judgment**", Strasbourg, 2012, parag: 1-23

[628] Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG, "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review**: 2000, cilt. 12: sayı 2, Article 1. P: 129-149

[629] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** Derl: Nur Centel, XII Levha Yayınları, 2011, s: 37-38

[630] **MADDE 17- "***Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.*
Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.
Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz"

[631] Mehmet Merdan Hekimoğlu, "1982 Anayasasına Göre İnsan Hakları", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s:62

[632] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002

İnsanın Tanrı suretinden yaratıldığı[633] ya da Tanrı'nın insanı yarattığı kabulüyle, insanın Tanrı'ya zarar veremesinin mümkün olmadığı gibi, Tanrı / Allah insan için doğru olana karar verecektir.[634] Bu nedenle AİHM, toplum tarafından genel kabul edilen inaçların dışında kalan ve inanç olarak savunulan onuruyla yaşam hakkının ölme hakkı doğuracağı inancı[635] ya da kişinin kabul edilmiş olan dinlere inancının olmaması[636] yönündeki kararı kabul edilebilirlik dışındadır. Ancak demokratik toplum düzeni ve laik cumhuriyetin gereklerine aykırı olmayacağı şeklinde getirilen ölçüt ile değerlendirildiğinde[637], demokrasi ve laik cumhuriyet şeklinde yapılan düzenleme ile tüm inançları[638] kapsadığı/ kapsayacağı düşünülmektedir.

Yapılan Uluslararası Antlaşmalar iç hukukta yasal sorumluluklar getirmektedir.[639] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gereğince Yüksek Akit Tarafları yapılan antlaşmalara demokratik toplum kuralları gereğince uymak durumundadır. Mahmeke'nin konu ile ilgili tavrı olumsuz yöndedir. Ancak takdir marjını iç hukuka bırakmaktadır. Ayrıca Avrupa Parlamento'sunun deklarasyonunda ölüm yasağının devam ettiği bildirilmektedir. [640]

Türkiye **kanunları** kapsamında ötanazinin açıkça yasaklandığı ya da serbest bıraktığıyla ilgili düzenlenmiş bir hüküm olmamakla birlikte; TCK 81, 83 ve 84[641] genel düzenlemelerden çıkartılan bir sonuç ile yasaklı olduğu genel kabul edilmiştir.

TCK Madde 81 *"Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile*

---

633 Bknz. Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümerde Başlar,** İncil-Tevrat-Zebur, https://incil.info/kitap/Yaratilis/1

634 William Montgomery Watt, "Tanrı Suretinde Yaratılma: İslam Kelamına Dair Bir Araştırma", çev:Hüseyin Kahraman, 5000115279, **Ulakbim**

635 European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002

636 Phil Zuckerman,"Atheism: Contemporary Numbers and Patterns", From the Cambridge Companion to Atheism, edited by Michael Martin, **University of Cambridge Press**, 2007, ss: 130 http://pdfs.semanticscholar.org/f379/ed99e57782aca6391ef5f666da7ba41f1333.pdf

637 The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration,** Washington, 2001

638 Türk Dil Kurumu, "Genel Türkçe Sözlük", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57fb55c4bfff61.50479533

639 M. Merdan Hekimoğlu, "Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'na Göre Egemenlik", **TBB Dergisi**, Sayı 51, 2004**,** s:44

640 Council of Europe, Parliamentary Assembly, "Legalisation of euthanasia for children in Belgium", 30/1/2014, **Written declaration** No. 567

641 Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete,**26.9.2004, Madde 81, 83, 84

cezalandırılır" [642] hükmü ile eylemde kasıt aranması yönünde gidilmiştir. İsviçre, Hollanda yasalarında olduğu gibi bencil nedenler ve merhamet gibi açıklayıcı düzenleme yapılmamıştır. [643]

TCK madde 83 ile düzenlenen ihmali davranışla işlenen suçlar kapsamında hekimin hareketsiz kalmasıyla gerçekleşen pasif ötanazinin aktif uygulama içermemesi dolayısıyla uyarlanabilir görüşleri de mevcuttur ve bir dava söz konusu olduğunda meslek uzmanı olması nedeniyle, verilecek cezada indirim yapılmayabileceği gibi on yıl ile on beş yıl arasına kadar bir ceza da verilebilmektedir. [644] TCK 84. Madde [645] intihara yardım ve teşvik suçu kapsamında değerlendirme yapılarak ötanazinin yasaklı olduğu sonucu çıkartılmaktadır. [646]

Ünver, pozitif hukuktan dolayı, ilgili kişinin rızasının varlığı halinde, pasif ve dolaylı ötanazide kişinin yaşam hakkı üzerinde karar verici olacağına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte intihara yardım suçunun 84. maddenin geniş düzenlenmesi dolayısıyla, TCK 26. maddenin[647] ilgili kişinin rızasının hukuka uygunluk sebebi ile bir hakkın kullanımının, insan öldürme suçu olan TCK madde 81 ile gerekçe

---

[642] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete**,26.9.2004

[643] Arzu Besiri, "Ötanazi ve Yaşam Hakkı", **TBB Dergisi**, Sayı 86, 2009**,** s: 188

[644] Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi

Madde 83. - (1) Kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulabilmesi için, bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması gerekir.

(2) İhmali ve icrai davranışın eşdeğer kabul edilebilmesi için, kişinin;

a) Belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanunî düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması,

b) Önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması, Gerekir.

(3) Belli bir yükümlülüğün ihmali ile ölüme neden olan kişi hakkında, temel ceza olarak, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine onbeş yıldan yirmi yıla kadar, diğer hâllerde ise on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunabileceği gibi, cezada indirim de yapılmayabilir.

[645] **Madde 84**:

(1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) İntiharın gerçekleşmesi durumunda, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fiilin basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar.

[646] Ömer Ömeroğlu, "Hukuksal Açıdan Ölme Hakkı ve Kabul Edilebilirliği Sorunu"**, Atatürk Üniversitesi, EÜHFD** C. XIII, S. 3–4 (2009) s:92

[647] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete**,26.9.2004

oluşturmada bu iki maddenin birlikte ele alınması gerekliliğini ifade etmektedir. [648] Ölme isteminde bulunan kişi kendi rızası ile intiharına yardımı kabul edebilecek olmasıyla birlikte; "*TCK m. 84 gibi bir düzenleme bulunmasaydı, ilgili kimsenin rızası hukuka uygunluk nedenini düzenleyen pozitif bir metin olarak TCK. m.26/2, aktif ötanazi eylemlerine ceza verilmemesinin en etkili gerekçesini oluştururdu"* [649] demektedir.

TCK. madde 90 (1) [650] ile suç unsurları tanımlanmış ancak suç unsurlarının cezai sorumluluk doğurmaması için TCK 90 (2) [651] madde tanımlanmıştır. Ölümlerle sonuçlanacak deney ya da deneme yapılmasının zorunlu olduğu haller düzenlenmiş ve yetkili merciden izin alındığında bu uygulamalar serbest bırakmıştır. Önemli olan izin almak olarak belirlenmiştir. TCK 90 (2) d *"öngörülebilir zararlı ve kalıcı etki*

[648] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl: Nur Centel, İstanbul XII Levha yayınları, 2011, s:38

[649] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl: Nur Centel, İstanbul XII Levha yayınları, 2011,s:38

[650] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete**,26.9.2004

İnsan üzerinde deney

MADDE 90. - (1) İnsan üzerinde bilimsel bir deney yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

[651] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,*Resmi Gazete***,**26.9.2004

İnsan üzerinde deney

MADDE 90 (2) İnsan üzerinde yapılan rızaya dayalı bilimsel deneyin ceza sorumluluğunu gerektirmemesi için;

a) Deneyle ilgili olarak yetkili kurul veya makamlardan gerekli iznin alınmış olması,

b) Deneyin öncelikle insan dışı deney ortamında veya yeterli sayıda hayvan üzerinde yapılmış olması,

c) İnsan dışı deney ortamında veya hayvanlar üzerinde yapılan deneyler sonucunda ulaşılan bilimsel verilerin, varılmak istenen hedefe ulaşmak açısından bunların insan üzerinde de yapılmasını gerekli kılması,

d) Deneyin, insan sağlığı üzerinde öngörülebilir zararlı ve kalıcı bir etki bırakmaması,

e) Deney sırasında kişiye insan onuruyla bağdaşmayacak ölçüde acı verici yöntemlerin uygulanmaması,

f) Deneyle varılmak istenen amacın, bunun kişiye yüklediği külfete ve kişinin sağlığı üzerindeki tehlikeye göre daha ağır basması,

g) Deneyin mahiyet ve sonuçları hakkında yeterli bilgilendirmeye dayalı olarak açıklanan rızanın yazılı olması ve herhangi bir menfaat teminine bağlı bulunmaması,

Gerekir.

(3) Çocuklar üzerinde bilimsel deney hiçbir surette yapılmaz.

(4) Hasta olan insan üzerinde rıza olmaksızın tedavi amaçlı denemede bulunan kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, bilinen tıbbî müdahale yöntemlerinin uygulanmasının sonuç vermeyeceğinin anlaşılması üzerine, kişi üzerinde yapılan rızaya dayalı bilimsel yöntemlere uygun tedavi amaçlı deneme, ceza sorumluluğunu gerektirmez. Açıklanan rızanın, denemenin mahiyet ve sonuçları hakkında yeterli bilgilendirmeye dayalı olarak yazılı olması ve tedavinin uzman hekim tarafından bir hastane ortamında yapılması gerekir.

(5) Birinci fıkrada tanımlanan suçun işlenmesi sonucunda mağdurun yaralanması veya ölmesi hâlinde, kasten yaralama veya kasten öldürme suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Bu maddede tanımlanan suçların bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

bırakmaması" [652] gerekliliği deneyin anlamıyla çelişen bir kavramdır. Deneyin sonucunun öngörülebilmesi işin doğası gereği mümkün değildir.[653] Yapılacak rızaya dayalı deney ile ilgili TCK 90 (2) a, gerekli izinlerin alınmasını, (c) insan üzerinde yapılmasının gerekliliği, (g) yazılı rızanın bulunması hallerinde ceza suçu oluşmayacağı ile birlikte, yapılan deney eylemi işin doğası gereği yaşamı ortadan kaldıracak tehlikeli sonuçlar doğurabileceğinden, yaşam hakkının kullanımının sonucunu kişiye ölme hakkıyla birlikte tanınmaktadır.[654] TCK 90(2) f yapılan deneyin amacının toplumsal faydasına işaret ederek; *"Deneyle varılmak istenen amacın, bunun kişiye yüklediği külfete ve kişinin sağlığı üzerindeki tehlikeye göre daha ağır basması"*[655] durumunda kişinin yaşam hakkının ihlalinin, toplumsal fayda amacı düzleminde cezasızlık doğuracağı şeklinde açıklanabilmektedir.[656] Ancak burada hedeflenen asıl amaç, toplumsal faydada kişi hakları ikinci plana itilmiş olsa da öldürmek değildir, toplum sağlığını korumak ve geliştirmektir. Nazi Almanyası'nda da Almanlar'ın en üst sağlığa kavuşmalarını sağlamak amacını taşıdıkları gerçekliği beyanı da daha unutulmamıştır. Yaşam hakkı, fayda / zarar / ihtiyaç düzleminde şekillendirilebilirken[657], mutlak korumadan çıkartılabilmektedir.[658] Deney veya organ aktarımlarında alınan rızada oluşabilecek ölüm sonucu, ilgili kişi tarafından kabul edildiğinin beyanı talep edilmektedir.[659]

Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nin 13 ve 14. maddesi varlığından dolayı ötanazinin genel kabulde yasak olduğu görüşü hakim olmuştur.[660] Nizamname Madde 13 *"Tabip ve diş tabibi; teşhis tedavi veya korunmak gayesi olmaksızın, hastanın arzusuna uyarak veya diğer sebeplerle, akli veya bedeni mukavemetini azaltacak her hangi bir şey yapamaz"* [661] Palyatif bakım bu madde ile çatışkılıdır.

> Nizamname Madde 14 *" Tabip ve diş tabibi; hastanın vaziyetinin icabettirdiği sıhhi ihtimamı gösterir. Hastanın hayatını kurtarmak ve sıhhatini korumak*

[652] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete,**26.9.2004
[653] Tuncay Altuğ, "Hayvan Deneyleri Etiği", Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, 2009**, ulakbim**
[654] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete**,26.9.2004
[655] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete,**26.9.2004
[656] Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete**,26.9.2004
[657] The Director of Public Prosecutions, " Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide" **The Crown Prosecution Service**, 2014
[658] Kirby Michael, "Criminal Law Journal Siamese Twins Case Presents Serious Legal Doubts", **High Court of Australia,** 2000
[659]Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237,**Resmi Gazete,**26.9.2004
[660] Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi, No.4/12578, 19 Şubat 1960 - Sayı: 10436, son güncelleme 2005
[661] Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi, No.4/12578, 19 Şubat 1960 - Sayı: 10436, son güncelleme 2005

mümkün olmadığı takdirde dahi, ızdırabını azaltmaya veya dindirmeye çalışmakla mükelleftir" [662]

Hasta Hakları Yönetmeliği hastanın rızası dışında herhangi bir işlemin yapılmasını yasaklarken, madde 13 ile ötanaziyi yasaklamıştır. [663] Hastanın tedaviyi, beslenmeyi veya tedavisi için gereken bir girişimi, vücut bütünlüğüne dokunulmasını reddetmesi durumunda ise tedaviyi reddetmesinin oluşturacağı sonuçları hakkında detaylı bir şekilde hasta bilgilendirilmelidir. [664] Bilgilendirilme ile doğacak sonuçlar hakkında aydınlatılan hasta yine de müdahaleye izin vermediğini belirttiği durumlarda hastaya müdahele ediliyor olması beden bütünlüğüne, kendi kaderini tayin hakkına aykırı bir eylem olarak suç unsurlarını oluşturacaktır. Bu nedenle hastanın rızası olmadan bir müdahalede bulunulamayacaktır.[665] Hasta rızası ile oluşan bu eylemsizlik hareketi pasif ötanazi tanımı arasında yer almaktadır. Ayrıca Dünya Tabipler Birliği'nin ötanazi deklarasyonunda hekimlere, aktif ötanazi ve hekim yardımlı intiharın kabul edilemeyeceğini, ancak hastanın tedaviyi reddetme hakkı dolayısıyla hastanın ölecek olsa dahi bu isteğine saygı duyulması gerektiğini bildirmiştir. [666]

Hasta Hakları Yönetmeliği tıbbi gereklere uygun teşhis, tedavi ve bakım bölümü madde 11 ile *"modern tıbbi bilgi ve teknolojinin gereklerine uygun*" [667]olması nedeniyle dünyada ötanaziye alternatif olarak gelişen palyatif bakım Türkiye'de uygulamaya başlanmıştır.

Ötanazi gibi öldürme işlemi olmadığı vurgusu uluslararası palyatif dernekleri açıklamalarında yer alırken, ölüme zamansal yakınlık derecesiyle yapılan bir uygulamadır. [668]

---

[662] Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi, No.4/12578, 19 Şubat 1960 - Sayı: 10436, son güncelleme 2005
[663] T.C. Başbakanlık, **"**Hasta Hakları Yönetmeliği", Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi, **Resmi Gazete** Tarihi: 01.08.1998, Resmi Gazete Sayısı: 23420
[664] T.C. Başbakanlık, **"**Hasta Hakları Yönetmeliği", Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi, **Resmi Gazete** Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420
[665] T.C. Başbakanlık, **"**Hasta Hakları Yönetmeliği", Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi, **Resmi Gazete** Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420
[666] Füsun Sayek, "TTB Raporları Sağlıkla İlgili Uluslararası Belgeler", **Türk Tabipler Birliği Yayınları**, 2. Baskı Ankara, 2009, s:138
[667] T.C. Başbakanlık, **"**Hasta Hakları Yönetmeliği", Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi, **Resmi Gazete** Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420
[668] T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastameleri Kurumu İzmir İli Güney Bölgesi Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği, " Palyatif Bakım Nedir?" , http://www.igkh.gov.tr/ContentViewer.php?id=233

Madde 13 *"ötanazi yasaktır"*[669] demektedir. Hayat hakkından vazgeçilemez hak olarak tanımlarken, her koşulda ötanaziye yasak getirmiştir. Madde 14 ile *"Hastanın hayatını kurtarmak veya sağlığını korumak mümkün olmadığı takdirde dahi, ıstırabını azaltmaya veya dindirmeye çalışmak zorunludur"* [670] hükmü ile madde13 ve madde 14 ötanaziyi hem yasaklamış hem de hastanın acı ve ızdırabını dindirme yükümlülüğü getirmiştir.

Madde 24 hastanın rızasının alınmasını açıklamaktadır. Bu bölümde hastanın veli / vasisi kısıtlılarda izin alınması gerekliliği konmuş ve veli / vasinin izin vermediği durumlarda mahkeme kararıyla rıza olmaksızın müdahale edilebilir hale getirilmiştir. Önceden verilmiş talimatlar doğrultusunda hareket edilmesi gerekliliği düzenlenmiştir. [671]

Madde 25 ile kanunen zorulu müdahaleler dışlanarak, sorumluluk hastaya ait olmak koşuluyla tedaviyi reddetme hakkı tanınmıştır. Madde 26'da acil durumlarda hastanın tıbbi müdahaleye rıza vermediği hallerde yazılı beyanı kayıt altına alınarak müdahale yapılmamaktadır.[672]

Kanunen rıza şartı aranmadan yapılması zorunlu müdahaleler 1593 Umumi Hıfzıssıha Kanunu ile düzenlenmiştir. Madde 57'de müdahalesi zorunlu hastalıklar belirlenmiştir. 57.madde tedavide rızayı ortadan kaldırmış ve tedavi olma zorunlulukları madde 72'de belirtilmiştir. Ayrıca 107. madde'de zührevi hastalıklar ve şüphesi taşıyanlar da tedavi olmak zorundadır.[673]

Anayasa madde 13, temel haklarda rızanın *"kanunla"* [674] kısıtlanabileceğini vermiştir. Kanunla düzenlenen hastalıklarda tedavi zorunluluğu ise sadece Umumi Hıfzıssıha Kanunu'nda yer almaktadır.[675] Kişinin rızası olmadan tedavi amacıyla vücut bütünlüğüne dokunulmasının ceza kapsamı dışında tutulmasını sağlayacak bir başka

---

[669] T.C. Başbakanlık, **"**Hasta Hakları Yönetmeliği", **Resmi Gazete** Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420
[670] T.C. Başbakanlık, **"**Hasta Hakları Yönetmeliği", **Resmi Gazete,** Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420
[671] T.C. Başbakanlık, **"**Hasta Hakları Yönetmeliği", **Resmi Gazete,** Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420
[672] T.C. Başbakanlık, **"**Hasta Hakları Yönetmeliği", **Resmi Gazete**, Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420
[673] 1593 Umumi Hıfzıssıha Kanunu, **Resmi Gazete**, 6/5/1930 Sayı : 1489, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 11 Sayfa : 143
[674] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanunun Numarası 2709, Kabul Tarihi:7/11/1982
[675] 1593 Umumi Hıfzıssıha Kanunu, **Resmi Gazete,** 6/5/1930 Sayı : 1489, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 11 Sayfa : 143

hüküm bulunmamaktadır. Bu yasa bulaşıcı enfeksiyon hastalıklarının zorunlu tedavisini düzenlemektedir. Yasa zorla tedavi yapılabilmesi için, tedavisi zorunlu olan her hastalığı ayrıca belirtmiştir. Bu hastalıkların bir çoğu günümüzde ortadan kalkmıştır. [676]

Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun 14. madde'de yapılan değişiklikle rıza alınmayacak olan durum olarak kaza ya da afet sonrası ölümü gerçekleşmiş kişilerden organ alımı için düzenlenmiştir. [677]

Hasta üzerinde her hangi bir müdahalede bulunmak için izin alınması gerekmektedir. 1219 Sayılı Kanun madde 70 *" […] her nevi ameliye için hastanın, hasta küçük veya tahtı hacirde ise veli veya vasisinin evvelemirde muvafakatını alırlar"* [678] demektedir.

Ünver, 1987 TCK Öntasarısı 107. maddesi, 1989 TCK Öntasarısı 135. maddesi, 1997 TCK Tasarısı, 137 ve 138. maddeleri, 2000 TCK Tasarısı madde 140 ile *"intihara yardım suçu olarak, acı ve ızdırabı dindirmek amacıyla yapılan aktif ötanaziye cezai indirim ile hafif ceza düzenlemeleri bulunmaktadır"* [679] demektedir.

[676] **Madde 57** – Kolera, veba (Bübon veya zatürree şekli), lekeli humma, karahumma (hummayi tiroidi) daimi surette basil çıkaran mikrop hamilleri dahi - paratifoit humması veya her nevi gıda maddeleri tesemmümatı, çiçek, difteri (Kuşpalazı) - bütün tevkiatı dahi sari beyin humması (İltihabı sahayai dimağii şevkii müstevli), uyku hastalığı (İltihabı dimağii sari), dizanteri (Basilli ve amipli), lohusa humması (Hummai nifası) ruam, kızıl, şarbon, felci tıfli (İltihabı nuhai kuddamii sincabii haddı tifli), kızamık, cüzam (Miskin), hummai racia ve malta humması hastalıklarından biri zuhur eder veya bunların birinden şüphe edilir veyahut bu hastalıklardan vefiyat vuku bulur veya mevtin bu hastalıklardan biri sebebiyle husule geldiğinden şüphe olunursa aşağıdaki maddelerde zikredilen kimseler vak'ayı haber vermeğe mecburdurlar. Kudurmuş veya kuduz şüpheli bir hayvan tarafından ısırılmaları, kuduza müptela hastaların veya kuduzdan ölenlerin ihbarı da mecburidir. 1593 Umumi Hıfzıssıha Kanunu (1930*)* **Resmi Gazete :** 6/5/1930 Sayı : 1489, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 11 Sayfa : 143

[677] Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun (Değişik:21/1/1982-2594/1 md.)

[678] 1219 "Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun", Kabul Tarihi: 11/4/1928 Yayımlandığı **R. Gazete,** Tarih: 14/4/1928 Sayı : 863 Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt: 9 Sayfa: 126

[679] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl: Nur Centel, İstanbul, XII Levha yayınları, 2011, s:48-49

SONUÇ

Ötanazi kavramı zaman içerisinde değişmiştir. Boşa tedavi gibi seçkin kavramlarla ve ekonomik nedenlerle hastanın özbilinç kararına bakılmaksızın, ölümcül hastalığı bulunan kişilerin son dönem tedavilerinin uygulanıp uygulanmayacağı kararına hekimler karar verebilmektedir. AHA tanımlarında belirtildiği gibi, kafa kopması, ölüm morluğu gelişmesi, ölüm sertliği gelişmesi durumlarının dışında hekimler boşa tedavide karar verici yetki sahibi değillerdir.[680] Vücut bütünlüğü ile ilgili tek yetki sahibi Öznenin kendisidir.

2001 yılında Hollanda'nın yasalaştırdığı ötanazinin ardından, 2002 yılında Belçika ilgili yasayı çıkartmış ve 2014 yılında da çocukların istemlerindeki yaş sınırını kaldırmıştır.[681] Hastalığın çocukları erken olgunlaştırdığı savunulsa da yönlendirilmeler dışlandığında erişkin kişinin kendi bedeninde olanları bilmesi aydınlanmanın dışında pek nadirdir. Bu olumsuz koşullar altında çocuğun sağlıklı karar vermesi beklenmektedir. Ayrıca mutlak koruma altında olan ve devredilemeyen haklar arasında yer alan yaşam hakkının aileye devredildiği sonucunu ortaya çıkmaktadır. Oregon ötanaziye Onurlu Ölüm[682] yasası ile uygunluk vermiştir. ABD'de Oregon, Kalifornia, Colorado, Montana, Vermont, Washington DC'de hekim yardımlı intihar uygulanmakta ve sigorta şirketlerinin %80'i ötanazi için kullanılan ilaç maliyetlerini karşılamaktadır.[683] 2007 yılında ise İsviçre ciddi ruhsal hastalıkları olan kişilerin yardımlı intihar istemlerini onaylamaya başlamıştır. İngiltere 2007 yılında yasa tasarısı üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmış ve gelen yoğun muhalefetle ötanazi kabul edilmemiş olsa da yardımlı intihar isteminde kolaylaştırıcı olarak Savcılık Yasasını değiştirmiştir.[684] Soruşturma ve kovuşturmayı kısıtlayıcı kamu yararı şartının bulunmasını zorunlu

---

[680] Morrison L. J.,ve diğerleri, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, İstanbul, Logos yayıncılık, Çev. Basım yılı 2012: ss: 49, ISBN: 978-9944-5914-6-1, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski ve diğerleri

[681] Yusuf Özkan, "Belçika'da İlk Kez Bir Çocuk İçin Ötanazi Uygulaması", **BBC Türkçe**, Lahey, 17/ 9/2016 http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37395462 , (9/10/2016)

[682] ***Public Health: Death with Dignity Act (2013)**, "Oregon's Death with Dignity Act—2013"*

[683] **Medimagazin**, "Kaliforniya'da bir yılda 504 kişi 'ötanazi'için başvurdu", 2/6/2017 http://www.medimagazin.com.tr/guncel/genel/tr-kaliforniyada-bir-yilda-504-kisi-otanazi-icin-basvurdu-1168174093.html?utm_content=buffer27acf&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer, (2/6/2017)

[684] The Crown Prosecution Service, "DPP publishes assisted suicide policy", **CPS** http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/109_10/

kılarak, yardımlı intihar olaylarının takip edilmesini, savcının kararına bırakmıştır.[685] Fransa'da yasak olan uygulama Cumhurbaşkanı Hollande'ın seçim vaatleri arasında yer bulmuştur. 2014'de 7 kişiye doktorun, hastalarına istemsiz ötanazi uygulaması sonrası yargının verdiği beraat kararı yakın gelecekte yasa uygunluğu sağlanacağının habercisidir.[686] Güney Afrikada'da uygulamanın yasak olmasına rağmen yargıcın verdiği onay Afrika kıtasında da yeni bir dönemin başlangıcının tetiklendiğini göstermektedir.[687] Avusturalya'nın daha önceki dönemlerde yasalaştırma çalışmaları pratiğe geçirilemiştir. Ancak, konu hakkında çalışmaların yapılmaya devam edilmesi, yakın zamanda konunun tekrar gündeme geleceğini göstermektedir. Kanada 2015 yılında konu ile ilgili çalışmaları gündemine almıştır.[688]2011 yılında Hindistan'da pasif ötanazi yasalaşmıştır.[689]Japonya yasalarında yer almamasına rağmen aktif ve pasif ötanazi uygulanmakta ve açılan davalar ise meşru amaç koşullarına uygun bulunmaktadır. Ayrıca ötanazi yasak olan ülkelerde hastanın tedaviyi reddetme hakkını kullanmasıyla, pasif ötanazi uygulanmaktadır.[690] Çin'de mahkumların organ bağışı onurlu bir davranış olarak görülürken, yasalarında böyle bir madde olmamasına rağmen uygulama ciddi sorun yaratmamaktadır. Belçika doktorları ötanaziyi, organ bağışlarının arttırımında uygulanabilecek yeni bir yol olarak ileri sürerken; devletten halkı bu noktaya yönlendirilmesi talebinde bulunulmuştur.[691] Bu talep ötanazinin en zorlu alanıdır. Reklam mecrasında subliminal mesajlar ile talep yaratma bilgisi; çift yönlü okunduğunda kısıtlı kaynak organ ihtiyacını karşılamak için ötanazinin teşvikini devlet eliyle kamu spotlarıyla yapılıp yönlendirilmesi talebi mesajını da verirken, insanları bilinç dışı ötanaziye yönlendirmektedir. Organ bağışı yapmaları için Türkiye'de de kamu spotları, dini kurum ve kişilerin fetvalarıyla halk yönlendirilmektedir. Bu durumda kişi şuan Türkiye'de organ vermeye yönlendirilmekte, Avrupa'da da organ

[685] The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide", **The Crown Prosecution Service**, http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/assisted_suicide_policy.html

[686] **The Local**, "French doctor acquitted of euthanasia deaths", 25 Jun 2014, http://www.thelocal.fr/20140625/french-doctor-on-trial-for-euthanasia

[687] Morgan Winsor, "Right-To-Die In South Africa: Assisted Suicide Advocate Robin Stransham-Ford Dies Before Landmark Court Ruling On Euthanasia", **International Bussinas Time,** April 30 2015 1:38 PM EDT, http://www.ibtimes.com/right-die-south-africa-assisted-suicide-advocate-robin-stransham-ford-dies-landmark-1903652

[688] **Havadis**, 11/12/2015, "Ötanazi Serbest Bırakıldı" http://www.havadiskibris.com/otanazi-serbest-birakildi/

[689] **Enson Haber,** "Hindistan'da Bir Adam 6 Çocuğu İçin Ötanazi İstedi", 2/6/2015 http://www.ensonhaber.com/hindistanda-bir-adam-6-cocugu-icin-otenazi-istedi-2015-06-02.html

[690] Bknz. Pasif Ötanazi Bölümü

vermeye yönlendirilirken, aynı zamanda dolaylı olarak ötanaziye de yönlendirilmektedir. Hal böyleyken, kişinin organ vermeye kendi bilinçli rızasıyla karar verdiği söylemez. Devlet eliyle açık bir yönlendirme mevcuttur. Bir çok kişi duygusal nedenlerle organ bağışını arttıracağı için devlet politikasını hoş görülür bulacaktır ancak, kişi kendi bedeniyle ilgili verdiği rızada, rızanın yönlendirilmeden, özgür iradeyle vermesi gerektiği temel kuraldır. Bu temel kural çiğnendiğinde, diğer tüm yasa kuralları da önemsizleşecektir.

Türkiye'de Tepehan ve arkadaşlarının ötanazi araştırmasında yoğun bakım hemşirelerinin %24.1'i ötanazi yasal hale gelirse uygulamada yer alabileceğini belirtirken bunun devletin yükünü azaltacağı düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan araştırma sonucunda yasak olan ötanazinin günlük pratikler arasında uygulandığıyla[692] birlikte,*"bireyin kendi yaşamına son verme hakkı varmıdır? Sorusuna en fazla evet cevabını veren hemşirelerin yoğun bakım hemşirelerinin (% 73.1) en az evet cevabını da çocuk birimleri (%48.5) çalışanları olduğunu görmekteyiz"* [693] demektedir. Yasa yapıcıların görevleri arasında yer alan ekonomide verimliliğin sağlanmasının, sağlık çalışanları üzerindeki ekonomik baskıların yarattığı bir yansımadır. [694]

Holland'ın seçim vaadleri arasında yer bulan kavram[695] ile dünya insanının büyük hareketlerinin zamansal göstergeleri arasında olacaktır. Gelişen iletişim olanakları ile dünyada oluşan toplumsal hareketlerden haberdar olan insan, onbinlerce yıl öncesine dayanan bu kavramın "*onurlu yaşam hakkı*", "*ölme hakkı*"[696] ve "*mutluluk arayışı hakkı"* [697] üzerinden tekrar gündeme gelmesi ile ekonomik verimlilik ve siyasal gücü elinde tutmaya çalışan gruplar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Ötanazinin

---

[691] Dirk Van Raemdonck ve diğerleri, "Lung Transplantation With Grafts Recovered From Euthanasia Donors", **21st European Conference on General Thoracic Surgery**, Birmingham, UK, 26-27/5/ 2013,ss:137

[692] **İnternet Haber**, "Türkiye'de Gizli Ötanazi Uygulanıyor!" Güncellenme tarihi 28/10/2015 http://www.internethaber.com/turkiyede-gizli-otenazi-uygulaniyor-493507h.htm

[693] Selma Tepehan, Erdem Özkara, Mehmet Fatih Yavuz, "Yoğun Bakım ve Diğer Birimlerde Görev Yapan Hemşirelerin Ötanaziye Yaklaşımı" **Adli Tıp Dergisi,** Cilt / Vol.:25, Sayı / No:2 (2011)

[694] Neşe Çetin, S.Köylü, EACEM, **1st Eurasian Congress on Emergency Medicine in Conjunction with the 4th Türkiye Emergency Medicine Congress** " Burnout Syndrome" **Best Poster Presantation** / Prosedings 2008

[695] **The Local**, "French doctor acquitted of euthanasia deaths", 25 Jun 2014, http://www.thelocal.fr/20140625/french-doctor-on-trial-for-euthanasia

[696] **ERCH**, "Case of Pretty v. The United Kingdom"

[697] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001

Afrika yasalarında yasaklı olmasına rağmen, yargıcın yasalara karşı çıkarak ötanazi kararı vermesi,[698] gelecekte dünya insanının yaşamda kalabilme sorunuyla karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir. Her ne kadar palyatif bakım derneklerinin açıklamalarında yer bulan palyatif bakımın ötanazi olmadığı deklerasyonlarına rağmen;*"Avrupa ülkelerinde palyatif bakım merkezleri ile ilgili bir milyon bireye 50 yatak olacak şekilde planlama yapılmaktadır"*[699] ifadesiyle birlikte bütüncül ve sonuç odaklı düşünüldüğünde bu reklam sloganı gelecekle ilgili ürkütücü kaygılara neden olmaktadır. Reklamcıların slogan olarak seçtiği cümle ile pozitif güven duygusu ortaya çıkartılmaya çalışmış ancak, çift yönlü okuma negatif algının gücünü arttırarak, anti tezi güvensizliği pekiştirmiştir. Belçikalı doktorların ötanazi uygulamasıyla donör havuzlarındaki artışı dile getirerek, gerekli organ ihtiyacının karşılanabileceğini ve bu nedenle *"kamu spotlarının*" yapılmasıyla *"kamu bilincinin oluşturulması"*[700] yönündeki görüşlerini kongrede sunmaları, organ nakillerinde çalışan doktorlar ile organ nakli konusunda çalışan hukukçuların *"Hatta yaşam desteğine başka bir hastanın ihtiyacının bulunması durumunda, desteği kesmeyen ve bir ölü kimseye bağlı tutan hekim görevi ihmal veya diğer hastanın zarar görmesi durumunda, yaralama veya ölüm neticelerinden sorumlu tutulabilir*" [701] söylemlerinin gelecekte yaratacağı etkiyi öngörmeksizin, özne insan üzerinden günlük fayda sağlama odaklı olduklarını göstermektedir. Bu insanın, organ üzerinden araçsallaşmasıdır. Ayrıca hukukçuların bu söylemlerinin içtihat oluşturma süreçlerindeki etkisi de göz önünde bulundurulduğunda; bu söylemlere maruz kalmış / kalacak hekimlerin üzerinde ceza alacakları korkusu ve kaygısı yaratarak, defansif tıbba kaymalarında etkin rol oynamaktadır. Negatif defansif tıp [702] tıbbın gelişimini durdurarak, gelecekte hastalıkların tedavisinin bulunmasını engelleyeceği gibi aynı zamanda bu tedaviden faydalanacak hastaların da umutlarını[703] randomize kontrollü çalışmalar[704] azalacağından, ortadan kaldıracaktır.

---

[698] Morgan Winsor, "Right-To-Die In South Africa: Assisted Suicide Advocate Robin Stransham-Ford Dies Before Landmark Court Ruling On Euthanasia", **International Bussinas Time**, April 30 2015, 1:38 PM EDT,

[699] İzmir İli Güney Bölgesi Kamu Hastaneleri Birliği, "Palyatif Bakım Nedir?" http://www.igkh.gov.tr/ContentViewer.php?id=233

[700] Dirk Van Raemdonck ve diğerleri, "Lung Transplantation With Grafts Recovered From Euthanasia Donors", **21st European Conference on General Thoracic Surgery**, Birmingham, UK, 26-27/5/ 2013:137

[701] Hakan Hakeri, **Tıp Hukuku 4. Güncellenmiş Baskı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, s: 169

[702] Kerem Yılmaz, Oğuz Polat, Begüm Kocamaz, "Defansif Tıp Uygulamalarının Hukuksal Açıdan İncelenmesi", **TAAD**, Yıl: 5, Sayı: 16 (Ocak 2014)

[703] Corazzol, Martina, Guillaume Lio, Arthur Lefevre, Gianluca Deiana, Laurence Tell, Nathalie André-Obadia, Pierre Bourdillon, Marc Guenot, Michel Desmurget, Jacques Luauté, Angela Sirigu. "Restoring

Türkiye 1982 Anayasasından sonra liberal öğretiye geçişle 4 defa ötanazinin kabulünü ceza yasalarına koymak için çaba göstermiştir.[705] Almanya'da ağrısı olan kişi önceden rıza verdiği durumda, yaşam süresini kısaltacak ilaç verildiği durumda kişiye ceza verilmeyeceğiyle ilgili Yüksek Mahkeme 1996 yılında karar vermiş ve 2015 yılında yasada yeni düzenleme yapma çalışmaları başlamıştır. Lüksemburg 2009 yılında yaptığı düzenlemeyle iyileşemeyecek durumdaki hastalara yapılmaktadır. Fransa'da[706] 2005 yılında yapılan düzenlemeyle iyileşemeyecek hastaların ağrıları olduğu durumlarda hekim yardımlı intihar uygulanmaktadır. Yunanistan ve İtalya'da ötanazinin tüm çeşitleri yasak olsa da merhamet duygusu ile verilecek cezada indirime gidilmektedir. [707]

Ötanazi multidisipliner çalışma gerektiren bir alan olarak, gelecek zamanın en sorunlu hukuk, adalet ve sağlık tartışmaları içerisinde yer alacaktır. Türkiye'de ötanazi hakkında yasa yapım sürecinde hekim ve hukuk uzmanlarının dışında, biyoetik, sosyolog ve medikal antropologların da konu ile ilgili görüşlerine ihtiyaç bulunmaktadır.[708] Uluslararası hukuk yapısının çok renkli olmasıyla, AİHM tarafından bir ahenk yaratılmaya çalışılsa da iç hukuk düzenlemeleri yönünde karar vermektedir.[709] Ötanazi isteminde bulunan kişi kendi kaderini yönetmek, onurlu ölüme yakınlaşarak kendi ölüm sürecini planlayarak mutlu olmak istemektedir.[710] Ölümün bilinmezliği üzerinden, gelen yaşamdan kopmak korkusu paternalist yaklaşımlara neden olduğu gibi diğer taraftan savunucu ya da reddedici rolündeki avukat, politika yapıcılar, kaynak yöneticileri, sağlık çalışanı, bioetikçiler, felsefeciler, teologlar kendi alanlarından bir bakış açısı sergilemekte ve bütüncül bir yaklaşımdan uzak veriler ortaya çıkmaktadır.

---

consciousness with vagus nerve stimulation", **Current Biology**, Cilt 27, Sayı 18, 25/9/2017, ss: 994-996, http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2017.07.060 (25/9/2017)

[704] Emine Arzu Kanık, Bahar Taşdelen, Sema Erdoğan, "Randomization in Clinical Trials", **Marmara Medical Journal**, 2011, Cilt 24, Sayı 3, ss: 149-155

[705] Yener Ünver, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** Derl: Nur Centel, İstanbul, XII Levha yayınları, 2011, s:48-49

[706] **3sat,** 5/11/2015, "Stichwort Sterbehilfe Aktive Tötung-auch auf Verlangen-ist strafbar" http://www.3sat.de/page/?source=/nano/glossar/sterbehilfe.html , (9/10/2016)

[707] Pridgeon J. Lucy, "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht**, 2006, s:54

[708] Neşe Çetin, "Human Honor Solution Process For the Euthanasia and Willpower Concept and the Disputes Resulting From the Differences Between National Laws and International Laws in Terms of Health Law and Basic Human Rights" **UNESCO Chair 9th World Conferance Bioethics, Medical Ethics, Healt Law**, Naples, Italy, Book of Abstracts: 31, 60 19-21/11/2013, oral presentation:21/5/2013

[709] House Of Lords, "Opinions Of The Lords Of Appeal For JudgmentIn The Cause, R (On The Application Of Purdy)" (Appellant) **V Director Of Public Prosecutions (Respondent***)* [2009] Ukhl 45:106

[710] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002

Bir hukukçunun somut deliller üzerinden etik değerleri sorguladığı gibi[711], hekim kendi disiplini içerisinde hasta kişinin hayatıyla ilgili en doğru kararı kendisinin vereceğini düşünmektedir.[712] Politika yapıcı için de önemli olan kaynakların en verimli şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Her meslek kendi paternalizmini insan hayatı üzerindeki bir noktada yansıtmaktadır.[713]

Ölümün bilinmezliği üzerinden yapılan yasalar, yaşamın değerini koruma kavramı üzerinde odaklanılmakta ve yaşam hakkı mutlak korumaya alınmaktadır. Ancak, kişi devredilemez, vazgeçilemez olan bu yaşam hakkını kullanmaktan vazgeçmemekte, pozitif ya da negatif kullanım hakkına sahip olmak istemektedir.[714] Yaşam hakkı kavramı ülkeler pratiklerinde, ötanazi ve yardımlı intihar kavramlarıyla farklılaşmaktadır.[715] İnsan hakları temelinde oluşan bu farklılıklar normatif olarak, "*kozmopolit kültür*"[716] ün varlığını ortaya koymakta ve Durante'nin de dediği gibi "*Bu da nihayetinde onların durumlarının belirli özelliklerine karşı hassasiyet gerektirmekte dolayısıyla onların neyle ilgili taraflı olduklarını, yaptıklarını neden değerli gördüklerini ve başlı başına kimlik sahibi birer birey olarak onları özümseyebilmeyi gerektiriyor*"[717] İnsan hakları kabulü sonucu kozmopolit kültürün gereği olarak, bu farklılıklara insanlar empati kurmak zorundadır. Çekilen fiziksel ağrı tahammül düzeyi kişiden kişiye değişmektedir.[718] Bu noktada belirleyici olan hastanın kendisidir.[719] Tanımlanarak kısıtlanmamış insan onuru ve mutluluğu, hangi düzeyin üzerinde psikolojik ve fiziksel ağrıya katlanmaktan vazgeçme / vazgeçmeme kararını kişinin kendisine bırakmayı gerektirmektedir.

Yaşamın kutsallığından dolayı korunmaya alınması ve onurlu yaşam hakkı, ötanazide ve yardımlı intiharda, ülkeler yasalarında hak doğuran ve hakkı kullanan

---

[711] Hakan Hakeri, **Tıp Hukuku 4. Güncellenmiş Baskı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, s: 169

[712] James Rachels, **Felsefe Tartışmaları 36. Kitap**, edit: İ. İnan, M.Baç, çev: A. Elmas, A Journal of Philosophy, Boğaziçi Üniversitesi yayınevi, İstanbul, 2006, s: 94-95

[713] **The Local**, "French doctor acquitted of euthanasia deaths", 25 Jun 2014, http://www.thelocal.fr/20140625/french-doctor-on-trial-for-euthanasia

[714] European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment**, Strasbourg, Final, 29/07/2002

[715] James Rachels, **Felsefe Tartışmaları 36. Kitap**, edit: İ. İnan, M.Baç, çev: A. Elmas, A Journal of Philosophy, Boğaziçi Üniversitesi yayınevi, 2006, s: 94-95

[716] Chris Durante, "Toward a cosmopolitan ethos", **Journal of Global Ethics**, 10:3, 2014, ss: 312-318

[717] Chris Durante, "Toward a cosmopolitan ethos", **Journal of Global Ethics**, 10:3, 2014, ss: 312-318

[718] Melzack Ronald, "The Mcgill Pain Questionnaire", Pain Measurement and Assesment edited by Ronald Melzack, **Raven Press**, New York 1983 http://fcesoftware.com/images/16_McGill_Pain_Questionnaire.pdf

[719] Berfu Şengöz, "Ağrının Değerlendirilmesi" **Acıbadem Hemşirelik Eğitim Metaryali,** 2015 http://docplayer.biz.tr/5973734-Agri-http-prioritytyrehabindy-com.html

arasında yaşanan sorun; "*Teolojik yaklaşımların sonucu olarak hepimizin bildiği gibi "irade" insana değil Tanrı'ya ait bir kavram olmuştur. Kişinin irade kullanımı; sanat, politika, sağlık gibi alanlarda çözümlenemeyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır"*[720]

Ötanazi sorunu üzerinde toplumsal barış, bireysel ve toplumsal farklılıklardan dolayı insan iradesini pozitif ya da negatif kullanma hakkının varlığını, iradeyi etkileyen / yönlendiren ekonomik, sosyal, tüm çevresel faktörler dışlanmış olduğu koşullarda sağlanabilir. [721] Ancak günlük hayatın içerisinde insan farkınsalık dışı tüm bu yönlendirmelerle birlikte yaşamaktadır. [722] Aktif ötanazi ile ölüme terk etmek arasındaki farkta; aç ve susuz bırakılmasıyla ölüme terkedilerek, ölmesi beklenen insanın, insan onuru, etik ve ahlak açısından tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir. Amerika Kıta Kongresinde;

"*şu güvencelerin tartışılamaz olduğunu kabul ederiz; tüm insanlar eşit yaratılmıştır, yaratıcı onlara belli mahrum edilemeyecekleri haklar bahşetmiştir; bunlar arasında yaşamak, özgürlük ve mutluluk arayışı bulunmaktadır* "[723] ile yaşam ve mutluluk hakkı birlikte ele alınarak kabul edilmiştir. Dünya insanı günün koşullarında yaşamak ve özgürlük haklarını elde etmeye çalışırken, çok daha geniş bir hak doğurucu olan mutluluk hakkını aramaya yakın zamanda başlayacaktır. Dünya ve insan bedeni bilinmeyenlerle doludur. İnsan kendi bedeninde olanları bilmeden[724] aydınlanmanın olması beklenemez. Bu farkınsalık ise kendini bilmekle mümkün olur.[725]

---

[720] Neşe Çetin, "Human Honor Solution Process For The Euthanasia And Willpower Concept And The Disputes Resulting From The Differences Between National Laws And International Laws In Terms Of Health Law And Basic Human Rights", **UNESCO Chair in Bioethics, 9th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law**, Naples, Italy, Book of Abstracts: 31,60, 19-21/11/2013, oral presentation/ Prosedings

[721] Neşe Çetin, "Human Honor Solution Process For The Euthanasia And Willpower Concept And The Disputes Resulting From The Differences Between National Laws And International Laws In Terms Of Health Law And Basic Human Rights", **UNESCO Chair in Bioethics, 9th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law**, Naples, Italy, Book of Abstracts: 31,60, 19-21/11/2013

[722] Neşe Çetin, " The Law That Wrote The Myths Of Tomorrow" **UNESCO Chair in Bioethics, 11th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law,** Naples, Italy, Book of Abstracts: 14,44,153, 20-22/10/2015

[723] The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration**, Washington, 2001

[724] BJ Baars, "In the teatre of consciousness. Global Workspace Theory, a rigorous Scientific Theory of Consciousness", **Journal of Consciousness Studies**,cilt:4, sayı:4,1/4/1997, ss:292-309, Imprint Academic, http://www.ingentaconnect.com/content/imp/jcs/1997/00000004/00000004/776

[725] Neşe Çetin, **"**Knowledge And Science Of Future", **Medicine and Law**, cilt 36, No 2, Haziran 2017, s: 327, *Published by William S.Hein&Co., Inc. Getzville*, NewYork 2016, International Center for Health,

Ötanazinin devletler düzeyinde etkisi incelendiğinde ise; özgür irade temelinde üç çatışkı alanı oluştuğu söylenebilir.

1) Ötanaziyi kabul eden devletlerin oluşturduğu toplumsal yapının değişim süreci hızlanacaktır.

2) Devlet yöneticilerinin eliyle oluşturulan yasaların, evrensel insan haklarına uygunsuzluğu ortaya çıkacaktır. Ötanazinin bir ülkede yasal olması diğer ülkede yasak olması bu süreci başlatmıştır. AİHM'in ötanazi istemlerini de ülkelerin kendi iç hukukuna göre değerlendirmesi de bir başka sorun olduğu gibi, AİHM'ne gelen ötanazi istem davalarından da anlaşıldığı gibi insanlar artık ötanazi talebinin kabul edilmesini değil, eşitlik ilkesi gereği ülkelerin yasalarını değiştirmeye çalışmak üzerine odaklanmaya başlamışlardır. Birey kendi mutluluğu ilgili bir kararda devlet müdahalesini istemeyerek, yaşamını doğrudan etkileyecek olaylarda en doğru kararı kendisinin vereceği düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

3) Devletlerin yöneticileri halkına iyi niyet göstergesi olarak ötanaziyi kabul ettiğinin beyanıyla ki Fransa seçimlerinde kullanılan vaadler arasında yer aldığı gerçeğiyle; ötanazi yasalarını oluşturduklarında bir süre sonra bireyler realist düşünceye kayarak, devletlerin özgür iradenin ardında ekonomik gerekçelerle insan bakım ihtiyaçlarını karşılamak istemediği sonucuna varacaktır. Bakınız Obama Care'i kaldırmayı, Thrump ilk iş olarak ele almıştır. Devletlerin yarattığı ekonomik hiyerarşi sağlık alanında kendisini somutlayacak ve bireyin bu hiyerarşi ya da şüphesinden dolayı halklar; yöneticilerin, yasaların ve devletin devamlılığını sorgulayarak, devlet dışı bir başka sürecin başlangıcı üzerinde fikir yürütmeye başlayacaktır. Her ne kadar liberal bir dünya öğretisiyle insanlar yönetiliyor olsa da, ülkelerin büyük oranını kapsayan genel sağlık sigorta sistemleri bulunmaktadır.

Bilimde olduğu gibi düşünce de ortaya çıkan yeni bir fikir ortadan kaldırılamaz ve yasalarla engellenemez olduğunu tarih bize göstermektedir. Bacon'un ütopya kabul edilen düşünceleri yasaklı olan Machievelli'den alarak, kendisi de yasaklı olarak ütopyasını bugüne taşıyarak gerçeğe dönüştürmüştür. Dünya ülkelerinde ötanazinin, yasal ya da yasak olarak uygulandığı bu çalışmada yer almaktadır. Devletler böyle

çıkmazdan zorunlu olarak yasalar yaparak kurtulmaya çalışmaktadır. Ötanazi düşüncesi geliştikten sonra, bu fikri ya da fikrin uygulanmasının engellendiği oranda, farklı fikirler gelişip eklemlenerek düşünce genişleyip büyüyecektir. Devletler yasal düzeyde ötanazi eylemini engellediklerinde de avcı zamanından beri devam eden savaş içgüdüsü dürtüye dönüşecek, arzu nesnesi haline gelecektir.[726] Kişinin ötanazi düşüncesi olmasa bile bu engellenme [727] duygusu intihar oranlarının artışında rol oynayacaktır. Bu nedenle toplumsal dönüşümün ana tetikleyicilerinden olan ötanazi dünya ülkelerinin ortak sorunudur. Ülkelerin en büyük gider kalemlerinden olan sağlık harcamalarını ülke yöneticileri bir kayıp olarak değerlendirerek kısmaya çalışmak yerine, sağlık giderlerini yönettikleri toplumu bir arada tutan ana güç kaynaklarından olarak görmeleri doğru bir yaklaşım olacaktır.

[726] Daniel Kahneman, Amos Tversky, "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk", **Econometrica**, cilt 47, no2, 3/1979, ss: 263-292, DOI:10.2307/1914185 , http://www.jstor.org/stable/1914185 (14/7/2017)

[727] Orhan Öztürk, Aylin Uluşahin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları I, 12. Baskı 2014**, genel dağıtım Nobel Tıp Kitapevleri; 81

KAYNAKÇA

Akcan, Esra Alan. "Ötanazi", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 71, sayı 1, 2013, s:4 http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023021269/1023020059 (2/12/2015)

Albert II, Koning der Belgen, De Minister van Justitie M. Verwilghen. "28 MEI 2002. - Wet betreffende de euthanasie (1)", **Brussel Publicatie**: 2002-06-22, Numara: 2002009590 http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&pub_date=2002-06-22&numac=2002009590&caller=summary , (17/5/2015)

Ağaoğulları, Mehmet Ali (Ed). **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, 4.baskı, İletişim yayınları, 2013 ss: 378, 418-419

Altan, Selim, Süleyman Rahman, Sırrı Çam. "Tıp Fakültesi Klinik Öncesi Eğitim Almakta Olan Öğrencilerin Tıp Etiği Konusunda Bilgi Düzeyleri", **Türkiye Biyo Etik Derneği, Değişken Dünyada Biyoetik,7. Kongresi,** İstanbul, 12-13 Ekim 2012, ss:99-100 http://www.biyoetik.org.tr/files/TBD_VII.Kongre_BildiriKitabi.pdf ,(10/5/2015)

Altay, Gül. **Nitelikli Yaşam Hakkı İçin Ötanazi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, 95(5),(6)

Altuğ, Tuncay. "Hayvan Deneyleri Etiği", Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, **Ulakbim** 2009, ss:1-16, http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum7/altug.pdf ,(10/10/2016)

Altun, Gürcan, Abdullah Coşkun Yorulmaz, "Yasal Değişiklikler sonrası Hekim Sorumluluğu ve Malpraktis", **Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, 2010; 27 Suppl 1:7-12, s:9 http://dergipark.ulakbim.gov.tr/bmj/article/view/5000060307/5000056884 , (10/10/2017)

Artuk, Mehmet Emin ve C. Yenidünya. "Ötanazi*",* **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl.: Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No1, 1. Baskı, İstanbul, XII Levha Yayınevi, 2011, ss:108

Artuk, Mehmet Emin. "Ötanezi", **Yargıtay Dergisi**, 1992, Cilt 18, Sayı3,s:316 http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:HgiLzMDdndcJ:www.yargitay.gov.tr/belgeler/site/dergi/yrgdergi/Temmuz1992/Temmuz1992/assets/basic-html/page65.html+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=safari www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/download/.../1023020059 , (2/12/2015)

Arıkan, Baha. "Ötenazi", **Ankara Barosu Dergisi**, 1954, sayı 2,ss:119,(120)-123 http://www.ankarabarosu.org.tr/Siteler/1944-2010/Dergiler/AnkaraBarosuDergisi/1954-2.pdf, Temyiz mahkemesi 3. Ceza Dairesi Reisi, http://www.ankarabarosu.org.tr/Siteler/1944 2010/Dergiler/AnkaraBarosuDergisi/1954-2.pdf ,(19 Aralık 2014)

ALS/MNH Derneği, ALS/MNH Nedir?, https://www.als.org.tr/als-mnh-nedir-1erişim, (9/10/2016)

Açık, Fatih. **Kur'an'ı Kerim'de İrade Hürriyeti Ve Sorumluluk Çerçevesinde İnsan Hayatı** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ünivesitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilimdalı, ss: 10-28 Ankara 2007 http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1322/1924.pdf,(16/8/2017)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, "11. Ve 14. Protokoller ile değiştirilen metin Avrupa Antlaşmaları Serisi No:5" , http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf , (10/7/2017)

Avrupa İnsan Hakları Makemesi, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" **Council of Europe,** 2010 http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf , (26/12/2013)

Aydemir, Adem. "Divanü Lügai't Türk'te Astronomiye Dair Sözcükler", **International Journal of Language Academy**, cilt:3/1, spring 2015, ss:169-198, ISSN: 2342-0251, s172-(176)-177, http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/adem_aydemir_divanu_lugatit_turk_astronomi.pdf (2/5/2017)

Baars, BJ. "In the teatre of consciousness. Global Workspace Theory, a rigorous Scientific Theory of Consciousness", **Journal of Consciousness Studies**, cilt:4, sayı:4,1/4/1997, ss:292-309, Imprint Academic, http://www.ingentaconnect.com/content/imp/jcs/1997/00000004/00000004/776 (21/4/2015)

Bacon, Francis. **Novum Organum**, çev. Sema Önal, Say Yayınları, İstanbul, 2012, s:23

Baskett, PJ, Baskett, Petter A.Steen, Leo Bossaert. "Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu Bölüm 8. Resüsitasyon ve Yaşama Son Verme Kararlarının Etik Kuralları", **Resuscitation** *(2005)* 67S1, ss 169-177, **European Resuscitation Council**, Published by Elsevier Ireland Ltd. doi:10.1016/j.resuscitation.2005.10.005 http://www.resusitasyon.org/8.pdf , (21/4/2015)

Bapaeva, Janyl Myrza. **Tuva Kamlarının Alkışları**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı, s: 151 Ankara 2008

Beauvoir, **The Ethics of Ambiguity**, trans. B. Frechtman (New York, 1967), 82. Aktaran: Doç. Dr. Hülya Şimga Durudoğan Koç Üniversitesi Felsefe Bölümü İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü hdurudogan@ku.edu.tr(3/5/2017)

BBC News, "Switzerland: Zurich votes to keep assisted suicide", 15 Mayıs 2011, http://www.bbc.com/news/world-europe-13405376 , (3/6/2015)

BBC News, "Switzerland: Zurich votes on 'suicide tourism' laws", 15 Mayıs 2011, (3/6/2015)

BBC Türkçe,"Desmond Tutu kendisi için ötenazi seçeneğini savundu" 7/10/2016 http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37584892 ,(9/10/2016)

BBC Türkçe, "Trump'ın Obamacare'i Kaldırma Girişimi 3 Cumhuriyetçi'nin Ret Oylarıyla Üçüncü Kez Başarısız Oldu", 29/7/2017, http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40751579, (12/8/2017)

BBC Türkçe, "İzlandalılar protesto olarak Sümer dininne geçiyor" 9/12/2015 http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151208_izlanda_sumer_dini ,(12/8/2017)

Berfu, Şengöz. " Ağrının Değerlendirilmesi" Acıbadem Hemşirelik Eğitim Metaryali 2015,http://docplayer.biz.tr/5973734-Agri-http-priorityrehabindy-com.html , (10/10/2016)

Beşiri, Arzu. "Ötanazi ve Yaşam Hakkı", **TBB Dergisi**, Sayı: 86, 2009**,** ss:188, 201 http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-86-581 , (26/12/2015)

Birtek, Fatih. "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi", **Marmara Üniversitesi Dergisi,** 2013, s:979-981 http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/download/5000001567/5000000637, (31/12/2015)

Birici, Görkem. "Mutluluğun Peşinde Olma Hakkı: Acaba Nedir?", **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi,** 2014, 4(2),5-26, (22) http://www.academia.edu/21125754/Mutlulu%C4%9Fun_Pe%C5%9Finde_Olma_Hakk%C4%B1_Acaba_Nedir , (12/8/2017)

BLACK'S LAW DICTIONARY 783 (9th ed. 2009), BLACKSTONE, supra note 13, at 40–41. 127, Conklin Carli N. (2015), "The Origins of the Pursuit of Happiness", **Washington University Jurisprudence Review**, Volume 7 | Issue 2 2015 p: 225-226, (13/8/2017)

Bottéro, Jean, Akkadcadan çeviren ve açıklayan, **Gılgamış Destanı**, Fransızcadan çeviren Orhan Suda, Beril Sönmez (Ed.), Samira Benameura, 2005, 5. Baskısı, 2013,10 tablet II, ss: 165,173,49-55,21-24, *184-185, 187,262-263,196,* 294- 175- 265, 53, 32,YKY

Cambridge, Learner's Dictionary English-Turkish Cambridge University Press , (22.03.2015)

Cabpbell, Joseph. **Yaratıcı Mitoloji,** ss: 24, 221, 318, 14, 98-99, İmge Kitabevi 2003

Carroll, Pauline. "Euthanasia: reflection on the experience of dying", **Journal of Community Nursing,** November 2002, cilt 16, sayı 11,ss: 1-5 http://www.commissiononassisteddying.co.uk/wp-content/uploads/2011/11/Evidence-from-Pauline-Carroll.pdf (17/5/2015)

Chazan, David. "Euthanasia row over decision to end life support for French quadriplegic Vincent Lambert", **The Telegraph**, France, 24 Jul 2015, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11762012/Euthanasia-row-over-decision-to-end-life-support-for-French-quadraplegic-Vincent-Lambert.html (25/7/2015)

Chatellier, L. Christianity and the Rise of Science, 2006, 1660-1815. S. J. Brown and T. Tackett (Ed.). The Cambridge History of Christianity Vol. VII, Enlightenment, Reawakening and Revolution 1660-1815 içinde (s. 251-264). Cambridge**: Cambridge University Press**. Köktaş Mümin, "Aydınlanma, Hristiyanlık ve Deizm", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt/Vol.:17-Sayı/No:1(143-158),s:145-146, http://sbd.dergi.anadolu.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1039-published.pdf , (25/7/2017)

Cherry,Kendra. "The Five Levels of Maslow's Hierarchy of Needs", **Abouth Health**, 17 December 2015 http://psychology.about.com/od/theoriesofpersonality/a/hierarchyneeds.htm, (20/12/2016)

Cicero. **Yükümlülükler Üzerine,** Latinceden çeviren C.Cengiz Çevik, Editor Koray Karasulu, Türkiye İş bankası Yayınları 2011

Colleen, Davis. "The spectre of court-sanctioned sacrificial separation of teenage conjoined twins against their will Griffith" **Research Online - Griffith University**, 2014:973-983 http://www98.griffith.edu.au/dspace/bitstream/handle/10072/65240/98882_1.pdf?sequence=1, (25/3/2015)

Conklin, Carli N.. "The Origins of the Pursuit of Happiness*",* doctoral dissertation (University of Virginia, 2012), **Washington University Jurisprudence** Review cilt: 7, Sayı: 2, 2015, ss: 194-262,225-226 http://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1123&context=law_jurisprudence, (13/8/2017)

Corazzol, Martina, Guillaume Lio, Arthur Lefevre, Gianluca Deiana, Laurence Tell, Nathalie André-Obadia, Pierre Bourdillon, Marc Guenot, Michel Desmurget, Jacques Luauté, Angela Sirigu. "Restoring consciousness with vagus nerve stimulation", **Current Biology**, Cilt 27, Sayı 18, 25/9/2017, ss: 994-996, http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2017.07.060 (25/9/2017)

Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection 59", 2009, **The National Archives,** http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/section/59 , (3/6/2015)

Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Part 2 Chapter 1SuicideSection", 2009, **The National Archives,** http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/section/60 , (3/6/2015)

Coroners and Justice Act, " 2009 c. 25 Whole Act", 2009, **The National Archives**, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25 , (3/6/2015)

Council of Europe 4.XI.1950, **European Convention on Human Rights**, Rome, ss: 6, 10, 12, 20, 28,29 http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (26/12/2013)

Council of Europe, Details of Treaty No.164 Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: **Convention on Human Rights and Biomedicine**, http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164, (12/8/2017)

Council of Europe Parliamentary Assembly, "Legalisation of euthanasia for children in Belgium", **Written declaration** *No. 567*, 30/1/2014, p:1-3 http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20487&lang=en, (17/5/2015)

Criminal Law Policy Unit, "Encouraging or Assisting Suicide: Implementation of Section 59 of the Coroners and Justice Act 2009", **Ministry of Justice** *2010/3*, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110201125714/http:/www.justice.gov.uk/publications/docs/circular-03-2010-assisting-encouraging-suicide.pdf , (3/6/2015)

Criminal Law, Simester and Sullivan (updated 14.10.02) **Medical necessity and murder,** ss: 334; 625; 632-3.*Re A (Children)* [2000] 4 All ER 961; [2001] 2 WLR 480; [2001] 1 FLR 1; [2001] 57 BMLR 1, **Hart Publishing**

Çavdar, Esra. **Hakasya Türkleri Siyasi ve Kültürel Tarihi**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Edirne 2010, ss:82, 83, 85 http://dspace.trakya.edu.tr/jspui/bitstream/1/1753/1/0084324.pdf, (17/8/2017)

Çetin, Neşe. "Human Honor Solution Process For The Euthanasia And Willpower Concept And The Disputes Resulting From The Differences Between National Laws And International Laws In Terms Of Health Law And Basic Human Rights", **UNESCO Chair in Bioethics, 9th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law,** Oral Presantation/ Prosedings, Book of Abstracts: 31, 60 21/5/2013, Naples, Italy 19-21/11/2013,

Çetin, Neşe. "The Law That Wrote The Myths Of Tomorrow", **UNESCO Chair in Bioethics, 11th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law**, Oral Presantation/ Prosedings, Book of Abstracts: 14, 44, 153, Naples, Italy, 20-22/10/2015

Çetin, Neşe, S.Köylü. "Burnout Syndrome" EACEM 1st Eurasian Congress on Emergency Medicine in Conjunction with the 4th Türkiye Emergency Medicine Congress, **Best Poster Presantation** / Prosedings, Antalya, 2008

Çetin, Neşe. **"**Knowledge And Science Of Future", **Medicine and Law**, cilt 36, Numara 2, s: 327, Haziran 2017, *Published by William S.Hein&Co., Inc*. Getzville, New York 2016, International Center for Health, Law and Ethics Universty of Haifa, Law Faculty, Haifa, ISSN 0723-1393, **World Medical Law Congress**, **"**Knowledge And Science Of Future" Oral Presantation/ Prosedings: 0255, 13/7/2017, Bakü/ Azerbaycan 10-13/7/2017

Çetin, Neşe. **Cerrahate İcraat**, 2012 Yılı Türkiye Sergi Turnesi Katalog Kitabı Metni, Bandırma Belediyesi Kültür Sanat, Bandırma, 2012

Çığ, Muazzez İlmiye. **Sümerli Ludingirra,** 1996, 9. Basım 2007, İstanbul, Kaynak Yayınları 183 http://www.academia.edu/7073867/Muazzez_ilmiye_cig-s%C3%BCmerli_ludingirra,(12/8/2017)

Çığ, Muazzez. **Sümerlilerde Tufan Tufan'da Türkler,** Kaynak Yayınları, 2008 ISBN: 9789753435420

Debbie Purdy (2009)[2009] **EWCA Civ 92** (3/6/2015)

Demark-Wahnefried, Wendy, Bercedis Peterson, Cllen McBride, Isaac Lipkus, Elizabeth Clipp. "Current health behaviors and readiness to pursue life-style changes among men and wmen diagnosed with early stage prostate and breast carcinomas", **Cancer**, Wiley online library, 1/2/2000, http://onlinelibrary.wile.com/doi/DOI:10.1002/(sıcı)1097-0142(20000201)88:3%3c674::AID-CNCR26%3E3.CO;2-R/full (14/7/2017)

Demirsoy, Ali. **Kalıtım ve Evrim**, 14. Baskı, Meteksan matbaacılık, ss: 156,181,156-926 Ankara, 2008

Deriman, Yavuz, Yavuz Akman, Buket Kocaman, Ali Erol. "Pediyatrik Üroloji Operasyonlarında Epidural Tramadol Ve Morfinin Analjezik Etkinliğinin Karşılaştırılması", **İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi** 10(2)71-75 (2003),İnönü Akademik Arşiv Sistemi, http://openaccess.inonu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11616/1697, http://www.totmdergisi.org/articles/2003/volume10/issue2/2003_10_2_5.pdf http://hdl.handle.net/11616/1697 , (10/7/2017)

Dignitas, "To live with dignity, to die with dignity"http://www.dignitas.ch/?lang=en,(*16/5/2015)*

Dirimeşe, Elif, Özdemir Funda, Şahin Zümrüt. " Hemşirelik Öğrencilerinin Ağrı Yönetimine İlişkin Bilgi Düzeyleri, Kültürel Farkındalıkları ve Yeterlilikleri", **GÜSBD,** 2016; 5(3): 1-6 http://sbd.gumushane.edu.tr/media/uploads/sbd/articles/5.3.a.257.pdf ,(10/10/2016)

Diken,"Elveda Dünya Ağrısı": ALS hastası Davis,ötenazi öncesinde partiyle arkadaşlarına veda etti"18/8/2016 http://www.diken.com.tr/elveda-dunya-als-hastasi-davis-otenazi-oncesinde-arkadaslarina-partiyle-veda-etti/ , (9/10/2016)

Dirk, Van Raemdonck A. Neyrinck W. Coosemans H. Decaluwe P. De Leyn P. NafteuxH. Van Veer G.M. Verleden. "Lung Transplantation With Grafts Recovered From Euthanasia Donors", **21st European Conference on General Thoracic Surgery,** Birmingham, UK, s26-27/5/ July 2013:137 http://www.estsmeetings.org/2013/images/documents/ests-abstracts-2013.pdf, (30/4/2015)

Doğan, Cahit. "Ötanazi*",* **K.K.T.C. Lefke Avrupa Üniversitesi IV. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu,** 7-8/5/ 2012, Edit: N.Sarp, C. Doğan, Ankara, Adalet yayınevi, 2013 s:200,201, 210, 272 ISBN:978-605-146-194-6,

Doğan, Cahit. "Tedaviyi Kabul Etmeme ve Durdurma Hakkı", **T.C. Kadir Has Üniversitesi Uluslararsı II. Sağlık Hukuku Sempozyumu,** İstanbul, XII Levha Yayınları, 2011 ss: 321,ISBN: 978-605-5373-00-9

Dorenbos, Bert P.."The Dutch Euthanasia Law", **The Center for Public Justice**, Third Quarter 2002, http://www.cpjustice.org/stories/storyReader$797, (17/5/2015)

Dunn, Patrick, B. Reagan, S. W. Tolle, S. Foreman. "The Oregon Death with Dignity Act: A Guidebook for Health Care Professionals", **The Center for Ethics in Health Care**, Oregon Health & Science University, 2008 https://www.ohsu.edu/xd/education/continuing-education/center-for-ethics/ethics-outreach/upload/Oregon-Death-with-Dignity-Act-Guidebook.pdf , (29/4/2015)

Dunn, Partrick (Co-edit), B. Reagan, S. W. Tolle, S. Foreman. "Hospice, Palliative Care, and Comfort Care" *DNR Orders, and POLST Orders* "The Oregon Death with Dignity Act: A Guidebook for Health Care Professionals" **The Center for Ethics in Health Care**, Oregon Health & Science University, (1998 updated 2008), pp: 21

Durante, Chris. "Toward a Cosmopolitan Ethos", **Journal of Global Ethics**, 10:3, ss: 312-318, 2014, DOI: 10.1080/17449626.2014.973994, http://dx.doi.org/10.1080/17449626.2014.973994, (26/12/2014)

Duttge, Gunnar. "Alman Hukukunda Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** çev. B. Özcanlı, Z. Elibol, Derl.: Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No1, 1. Baskı, XII Levha Yayınevi İstanbul, 2011, ss: 218- 220

Dünya Hekimler Birliği, **Tıp Etiği Elkitabı**, çev: M. Civaner, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 2005, s: 45, http://www.ttb.org.tr/kutuphane/tip_etigi.pdf , (16/5/2015)

Erol, Onur. **İkiz Gebeliklerde Koryonisitenin Perinatal ve Neonatal Sonuçlara Etkisi**, Uzmanlık Tezi, T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, ss: (9), 18 İstanbul, 2006, http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/tez/pdf/kadin_hast/dr_onur_erol.pdf , (26/4/2015)

Ersoy, Yüksel. "Tıbbi Hatanın Hukuki ve Cezai Sonuçları" **TTB Dergisi**, 2004, Sayı 53, s:173 http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2004-53-43 ,(20/12/2015)

Enson Haber, "Hindistan'da Bir Adam 6 Çocuğu İçin Ötanazi İstedi", 2/6/2015 http://www.ensonhaber.com/hindistanda-bir-adam-6-cocugu-icin-otenazi-istedi-2015-06-02.html, (9/10/2016)

European Court of Human Rights, "Case of Pretty v. The United Kingdom (Application no. 2346/02", **Judgment,** Strasbourg, Final, 29/07/2002, paragraph :1-3-7-14,35-64-73-83,8,12,47-56,73,64 http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60448, (25/10/12013), *Pretty v DPP and Secretary of State* for *the Home Department* [2001] UKHL 61 , *Pretty v United Kingdom* 2346/02 [2002http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/righttodie-supreme-court-rules-against-assisted-suicide-9561906.html# ,(3/6/2015)

European Court of Human Rights **Grand Chamber**, "Hearing Concerning Execution Of The Conseil d'État Judgment In The Case Of Vincent Lambert, 07.01.2015, http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf , (30/4/2015)

European Court of Human Rights, "Case of Gross v. Switzerland, *(Application no. 67810/10)*," **Grand Chamber,** STRASBOURG, 2014, p: 1-20,26,28-37 http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-146995 , (30/4/2015)

European Court of Human Rights, Court (Fourth Section), "Sanles Sanles V. Spain", **Reports of Judgments and Decisions** *2000-XI,* http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{"appno":["48335/99"]} (30/4/2015)

European Court of Human Rights, "Case Of Haas V. Switzerland"**Judgment,** (Application no. 31322/07), 2011, http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-102940 (30/4/2015)

European Court of Human Rights, **"**Case Of Koch V. Germany" *(Application No. 497/09)***, Judgment**, Strasbourg, 2012, 1-23 http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112282 (30/4/2015)

European Court of Human Rights 936, 22.12.2008, "Press release issued by the Registrar Inadmissibility Decision", Ada Rossi ve diğerleri V. Italy, **Judgment**, Aplication 497-09 30/4/2015, http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-2597660-2816175#{"itemid":["003-2597660-2816175"]}, (30/4/2015)

Eurostat statistics Explained, "Crime statistics", January 2014, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_statistics (17/4/ 2015)

EXIT, "The Scottish Voluntary Euthanasia Society", http://www.euthanasia.cc/vess.html, (16/5/2015)

Fass, J., A. Fass. "Physician-assisted Suicide Ongoing Challenges for Pharmacists", **American Journal of Health-System Pharmacy Am J Health System Am J Health Syst Pharm**, 2011, 68(9): 846-849 http://www.medscape.com/viewarticle/742070_3, (19/12/2014)

Freyer, Hans. **Din Sosyolojisi**, çev. Turgut Kalsüz, Doğubatı Yayınevi, 2013, s: 10

Fidler, David P.."The Challenges of Global Health Governance", **Council on Foreingn Relation International Institutions and Global Governance Program**, May 2010, NY http://ec.europa.eu/health/eu_world/docs/ev_20111111_rd01_en.pdf , (12/8/2017)

Field, J.M., Hazinski M.F, **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu, Bölüm 1 Geniş Özet**, (Çev: G.K. Çelik, M.Dokur, Ş.Özdinç), Istanbul,Logos yayıncılık, Çev. Basım yılı 2012: 6,7-8, ISBN: 978-9944-5914-6-1, John M. Field, Mary Fran Hazinski, and all (2010), American Heart Association, DOI: 10.1161/CIRCULATIONAHA.110.970889, (Circulation. 2010; 122[suppl 3]:S640 –S656.), http://www.tkd.org.tr/~/media/files/tkd/kilavuzlar/aha-acc/aha-2012-kilavuzu.pdf , (21/4/2015)

Firdevsi, **Şahname**, çeviren Prof. Necati Lugal, S: 348-617 Kabalcı Yayınevi, 2009

Frowde, Henry. **The Book of The Secrets of Enoch**, Tanslated from the Slavonic by W.R.Morfill Reader in Russian and the other Slavonic Languages and With Introduction, notes and indices by R.H.Charles, Oxford at the Clarendon Press1896, Publisher to the Universty of Oxford, London, Edinburg, New York

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutscland, **Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz**, https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html , (10/10/2016)

Gunven, Louise. "Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları", **Avrupa Birliği Hukuku**, Çev. İdil Işıl Gül, Lami Bertan Tokuzlu, Avrupa Birliği Hukuku Semineri İsveç Başkonsolosluğu-İstanbul 10-12 Ekim 2002,S: 101, Şefik Matbaası, İstanbul, ISBN: 975-08-0715-4

Government of Netherlands, "Euthanasia", http://www.government.nl/issues/euthanasia, (29/4/2015)

Government of Netherlands, "Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request", http://www.government.nl/issues/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request, (29/4/2015)

Government of Netherlands, "Euthanasia and newborn infants", http://www.government.nl/issues/euthanasia/euthanasia-and-newborn-infants, (17/5/2015)

Government of Netherlands, Palliative sedation: a normal medical procedure, http://www.government.nl/issues/euthanasia/palliative-sedation-a-normal-medical-procedure, (17/5/2015)

Gökçen, Ahmet, Murat Balcı. "Kasten Öldürme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi,** Cilt 17, Sayı1-2, 95-212, 2011, s:110-199,157-180, 189,195-199, http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fakültedergisi/2011C.17S.1-2/95-2182011_C.17-S1-2_.pdf ,http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/download/5000001560/5000000503,http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/article/view/5000064042/5000059913 , (2/12/2015)

Gökçınar, Derya. "Palyatif bakım merkezleri ile Yoğun Bakım İlişkisi" Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yoğun Bakım, 2015, http://kanser.gov.tr/Dosya/Sunular/yogunbakimDerya2015.pdf , (10/10/2017)

Gökpınar, Mehmet. "Bir Kavram Olarak İnsan Hakları ve Çeşitli Açılardan Sınıflandırılması", **TBB Dergisi**, 2015, (120), s:26, http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1507 , (20/12/2015)

Guner, Uğur, " 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bakımından Meşru Savunmanın İncelenmesi"**Akademia**, http://www.academia.edu/4755739/5237_SAYILI_T%C3%9CRK_CEZA_KANUNU_BAKIMINDAN_ME%C5%9ERU_SAVUNMANIN_%C4%B0NCELENMES%C4%B0, (10/7/2017)

Haber Vitrini "İlk Yapışık İkiz Ayırma Ameliyatı 10. Yüzyılda Bizans'ta Yapılmış..." 9 Temmuz 2003, http://www.habervitrini.com/saglik/ilk-yapisik-ikiz-ayirma-ameliyati-10-yuzyilda-bizansta-yapilmis-91246/ , (26/4/2015)

Habertürk, "85 Dakikalık Ölümün Ardından", 1/2/2015 http://www.haberturk.com/polemik/haber/1037642-85-dakikalik-olumun-ardindan ,(9/10/2016)

Haberler.com, 4/3/2015 "Ötanazi Kararı Alan Brugge Taraftarı, Son Kez Yeşil Sahaya Çıktı" http://www.haberler.com/otenazi-karari-alan-brugge-taraftari-son-kez-7035727-haberi/, (9/10/2016)

Hakeri, Hakan. **Tıp Hukuku,** Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, ss:115, 158- (169), ISBN:978-975-02-1748-7

Harari, Yuval Noah. **Hayvanlardan Tanrılara Sapiens**, çev. Ertuğrul Genç, ss: 401, Kollektif Kitap, 2015

Hasta Hakları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, **Resmi Gazete,** Sayı: 28994, 8/5/2014

Havadis, 11/12/2015, "Ötanazi Serbest Bırakıldı" http://www.havadiskibris.com/otanazi-serbest-birakildi/ , (9/10/2016)

Hekimoğlu, Mehmet Merdan, "1982 Anayasasına Göre İnsan Hakları", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s:57 http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c5s7/makale/c5s7m4.pdf, (20/12/2015)

Hekimoğlu, M. Merdan. "Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'na Göre Egemenlik", **TBB Dergisi**, Sayı 51, s:44, 2004**,** http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2004-51-1 , (20/12/2015)

Schlögel, Herbert. "Der erneute Streit um die Euthanasic- Theologisch-Ethische aspekte," **Die Zeitschrift für Katholische Theologie i14** (I 992) 425-39., çev. Osman Taştan, "Ötanazi ve Teoloji" **AüiFD** Cilt XLIII (2002) Sayı 1 ss: 293-299 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/724/9151.pdf, (13/8/2017)

House Of Lords, "Opinions Of The Lords Of Appeal For Judgment In The Cause, R (On The Application Of Purdy)" (Appellant) **V Director Of Public Prosecutions (Respondent)** [2009] Ukhl 45 :17,18,106, 2009, http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2009/45.html , (3/6/2015)

Hürriyet, Anestezi Teknisyeni 90 Dakika Sonra Hayata Döndü, 28/12/2015, http://www.hurriyet.com.tr/anestezi-teknisyeni-90-dakika-sonra-hayata-dondu-40032892, (9/10/2016)

İlaç prospektüsü, http://www.ilacprospektusu.com/ilac/203/morfin-chl-0-01-gr-100-ampul, (13/7/2017)

İlaç Prospektüsü, "Potasyum Klorür", http://www.ilacprospektusu.com/ilac/89/potasyum-klorur-750-mg-10-ml-10-ampul , (10/7/2017)

İnternet Haber, "Türkiye'de Gizli Ötanazi Uygulanıyor!" Güncellenme tarihi 28/10/2015 http://www.internethaber.com/turkiyede-gizli-otenazi-uygulaniyor-493507h.htm , (10/10/2016)

İnceoğlu, Sibel. **Ölme Hakkı (Ötanazi)**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2009 ISBN 978-975-539-255-4

İncil-Tevrat-Zebur, https://incil.info/kitap/Yaratilis/1 ,(10/5/2017)

İzmir İli Güney Bölgesi Kamu Hastaneleri Birliği, "Palyatif Bakım Nedir?" http://www.igkh.gov.tr/ContentViewer.php?id=233 ,(18 Aralık 2014)

James, Rachels. **Felsefe Tartışmaları 36. Kitap**, edit: İ. İnan, M.Baç, çev: A. Elmas, A Journal of Philosophy, Boğaziçi Üniversitesi yayınevi, 2006, ss: 94-95

Jo, Samanta. "Children and euthanasia: Belgium's controversialResearch Article Open Access new law", **Diversity and Equality in Health and Care**, Medical Publishing Group, 2015 12(1): 4-5 http://diversityhealthcare.imedpub.com/children-and-euthanasia-belgiums-controversial-new-law.pdf ,(25/5/2015)

John, Stevens. "We wouldn't have it any other way': Conjoined twin brothers, 19, tell their incredible story in first-ever interview" **the Daily Mail** UPDATED: 12:07 GMT, 24 June 2011http://www.dailymail.co.uk/news/article-2007408/We-wouldnt-way-Conjoined-twin-brothers-19-interview.html ,(26/4/2015)

Kabalak, Afife Ayla, Hakkı Öztürk, Hasan Çağıl. "Yaşam Sonu Bakım Organizasyonu; Palyatif Bakım" **Yoğun Bakım Dergisi** 2013; 11(2): 56-70,http://www.yogunbakimdergisi.org/managete/fu_folder/2013-02/html/2013-11-2-056-070.htm, (13/7/2017)

Kaelin, Audrey. "Survey on chaplaincy and quality of end of life", **European Network of Health Care Chaplaincy**, 2009, http://www.enhcc.eu/endoflife09_switzerland.htm , (2/5/2015)

Kaelin, Audrey. "Survey on chaplaincy and quality of end of life", **European Network of Health Care Chaplaincy,** 2010 http://www.enhcc.eu/endoflife09_switzerland.htm#catholic , (2/5/2015)

Kangal, Zeynel T., "Ceza hukukunda Varsayılan Rıza", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XV, Y. 2011, Sa. 4, s:223-224,228,246 http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/15_4_7.pdf , (20/12/2015)

Kahneman, Daniel, Amos Tversky. "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk", **Econometrica,** cilt: 47, no: 2, 3/1979, ss: 263-292, DOI:10.2307/1914185, http://www.jstor.org/stable/1914185 (14/7/2017)

Kant, Immanuel. **Arı Usun Eleştirisi**, 3. Baskı, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayın Evi, İstanbul, 2010, s:27, ISBN: 978-975-397-113-3

Kanık, Emine Arzu, Bahar Taşdelen, Sema Erdoğan. "Randomization in Clinical Trials", **Marmara Medical Journal**, 2011, Cilt 24, Sayı 3, ss: 149-155, http://www.marmaramedicaljournal.org/text.php3?id=604 , (5/6/2017)

Kıcalıoğlu, Mustafa. **Doktorların ve Hastanelerin Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Hukuki Sorumlulukları**, Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Başkanı, Adaletyayınevi, Ankara, 2011, ss:2-53,10,11,51, ISBN: 978-605-5473-50-1

Kieran, McHucgh, Edward M. Kiely, Levis Spitz. "Imaging of conjoined twins, Periatr Radiol", **Springer** 36:899-910, DOI 10. 1007/s00247-006-0121-6, 2006:899 http://link.springer.com/article/10.1007/s00247-006-0121-6#page-2, *Spitz L.* Conjoined twins. *Prenat Diagn* 2005;25:814-819. http://dx.doi.org/10.1002/pd.1268 PMid:16170846, (26/4/2015)

Kirby, Michael. “Criminal Law Journal Siamese Twins Case Presents Serious Legal Doubts”, **High Court of Australia Austuralia**, 2000, http://www.hcourt.gov.au/assets/publications/speeches/former-justices/kirbyj/kirbyj_siamesetwins.htm#_ftnref15, (26/4/2015)

Kirby, The Hon Justice Michael AC, CMG. "Law, Human Life and Ethical Dilemmas," **Bond Law Review:** 2000, cilt 12: sayı. 2, Article 1., ss: 129-149,141 http://epublications.bond.edu.au/blr/vol12/iss2/1, (26/4/2015)

Koçoğlu, Deniz, Özdemir Leyla. “Yetişkin Nüfusta Ağrı ve Ağrı İnançlarının Sosyo demografik ve ekonomik Özelliklerle İlişkisi”, **Ağrı,** 2011; 23(2):64-70, doi: 10.5505/agri.2011.93063, http://www.journalagent.com/agri/pdfs/AGRI-93063-EXPERIMENTAL_AND_CLINICAL_STUDIES-KOCOGLU.pdf, (9/10/2016)

Köktaş, Mümin. “ Aydınlanma, Hristiyanlık ve Deizm”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt/Vol.:17-Sayı/No:1(143-158), ss:145-146 http://sbd.dergi.anadolu.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1039-published.pdf , (12/8/2017)

Kuran, 11/Hûd, 36, 48; 23/Mü’minun, 23, 30, 7/A’râf, 64, Sâffat 37 / 124-126

Lars, Johan Materstvedt. “European Association for Palliative Care”, **Non Government Organisation recognized by the Council of Europe**, 2014 http://www.eapcnet.eu/Themes/Ethics/PCeuthanasiataskforce.aspx , (16/5/2015)

Lars, Johan Materstvedt, D. Clark, J. Ellershaw, R. Førde, A.M. B. Gravgaard, H C. Müller-Busch, J.Porta i Sales C.-H. Rapin. “Euthanasia and physician-assisted suicide: a view from an EAPC Ethics Task Force”, **Palliative Medicine,** 2003, 17: 97 /101 (98) http://www.eapcnet.eu/LinkClick.aspx?fileticket=eoUoZKuuBeY%3d&tabid=684, (21/11/2015)

Laura, E. Beardsley. "Body Doubles: “Siamese Twins in Fact and Fiction", **Mütter Museum**, Philadelphia, PA, Spring 1995. http://kasetday.agri.ubu.ac.th/upload/ciprut/root/home/boonbrah/Narintorn/1203312/Lesson1/zygote_swarthmore_edu/cleave4b.htm , (26/4/2015)

Lin Wang, L. Piet, C. M. Kenworthy, S. Dy. “Palliative Care Improves Healthcare Utilization in Cancer Patients Near End of Life” **Johns Hopkins Health Care**, Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health, Baltimore, Maryland, USA, http://www.hopkinsmedicine.org/johns_hopkins_healthcare/downloads/Research/OLP%20Poster%20for%202012%20ARM.pdf , (19/12/2014)

Macdonell, Sir John. **Tarihi Davalar**, Sabık King’s Remembrancer ve Yüksek Adalet Divanı Azası, (1931), çev. Mehmet Osman Dostel, İstanbul Barosu Neşriyatı2, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1941, ss: 79, 65-100

Medeni Hukuk Kanun 2001 No. 4721, **Resmi Gazete,** http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/12/20011208.htm ,(10/7/2017)

Medimagazin, “Hollanda'da ötenazi kliniğine yüksek başvuru”, 13 Ocak 2014 *http://www.medimagazin.com.tr/ana-sayfa/dis-haberler/tr-hollandada-otenazi-klinigine-yuksek-basvuru-1-76-55776.html* , (30/4/2015)

Medimagazin, “Kaliforniya’da bir yılda 504 kişi ‘ötanazi’için başvurdu”, 2/6/2017 http://www.medimagazin.com.tr/guncel/genel/tr-kaliforniyada-bir-yilda-504-kisi-otanazi-icin-basvurdu-1168174093.html?utm_content=buffer27acf&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer, (2/6/2017)

Melzack, Ronald. “The Mcgill Pain Questionnaire”, Pain Measurement and Assesment edited by Ronald Melzack, **Raven Press**, New York 1983 http://fcesoftware.com/images/16_McGill_Pain_Questionnaire.pdf erişim tarihi 10/10/2016

Midrasch Debarim Rabba Das Ist 5'// J-J DieHaggadische Auslegung Des Fünften Buches Moses. Zum Ersten MaleIns Deutsche Übertragen Von Lic. Dr. Aug. Wünsche. Mit Ntkn Und Verbesserungen Von Rabbiner Dr. J. Fürst Und D. O. Straschün. Lipzing Otto Schulze, **Bibliotheca Rabbinica: Eine Sammlung Alter Midraschim,** ZI.QUBR-STR.ZI. cilt 5,1882, http://archive.org/stream/bibliothecarabb01unkngoog/bibliothecarabb01unkngog_djvu.txt (27/8/2017)

Milliyet, "İkizler hiç göz göze gelemeden öldüler!" 9 Temmuz 2003, http://www.milliyet.com.tr/2003/07/09/yasam/yas01.html , (26/4/2015)

Morgan, Winsor. "Right-To-Die In South Africa: Assisted Suicide Advocate Robin Stransham-Ford Dies Before Landmark Court Ruling On Euthanasia", **International Bussinas Time**, April 30 2015 1:38 PM EDT, http://www.ibtimes.com/right-die-south-africa-assisted-suicide-advocate-robin-stransham-ford-dies-landmark-1903652 , (18/5/2015)

Morrison, L. J., and all (2010), **Kardiyo pulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyovasküler Bakım için 2010 AHA Klavuzu Bölüm 3 Etik,** çev: A. Bayramoğlu, Ş. Aydın, İstanbul, Logos yayıncılık, Çev. Basım yılı 2012: 48,49,46-54,53, ISBN:978-9944-5914-6-1, edit: John M. Field, Mary Fran Hazinski, and all (2010), **American Heart Association,** DOI: 10.1161/CIRCULATIONAHA.110.970889, (Circulation. 2010;122[suppl 3]:S640 –S656.), http://www.tkd.org.tr/~/media/files/tkd/kilavuzlar/aha-acc/aha-2012-kilavuzu.pdf , (21/4/2015)

Nevayi, Emir Nizamu'd-din Ali Şer-i 1441-1501. **Seba-yi Seyyar**, haz. Güzin Turan, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları:1145, Ankara, 2015, ISBN:978-975-16-3027-8

National Health Service (17/7/2013), "Osteopathy " **Introduction** http://www.nhs.uk/Conditions/Osteopathy/Pages/Introduction.aspx , (17/5/2015)

Newsweek, "Doctor ready to perform First Human head transplant" Tech & Sciencehttp://europe.newsweek.com/first-human-head-transplant-452240?rm=eu ,(10/10/2016)

Oder, Bertil Emrah. "Hak ve Özgürlükler Temelinde Ötanazi: Anayasa Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, Derl. Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No1, 1. Baskı, XII Levha Yayınevi, İstanbul, 2011, ss:20

Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act" **Oregon Health Authority,** 2013, pp: 1-7, *FAQs about the Death with Dignity Act*. https://public.health.oregon.gov/ProviderPartnerResources/EvaluationResearch/DeathwithDignityAct/Documents/year16.pdf , (3/6/2015)

Oregon Public Health Division, "FAQs about the Death with Dignity Act**" Oregon Health Authority**, 2013, pp: 1-6 http://public.health.oregon.gov/ProviderPartnerResources/EvaluationResearch/DeathwithDignityAct/Documents/faqs.pdf , (3/6/2015)

Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun (Değişiklik: 21/1/1982-2594/1 md.) http://www.tsn.org.tr/folders/file/organnakli.pdf, (30/4/2015)

Ölçer, F. Pınar. " Ötanazi ve Hekim Yardımlı İntihara İlişkin Hollan'da Hukuku ve Uygulaması Üzerine Kavramsal Bir Bakış", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi**, çev. Y. Akel, U. Öztürk, Derl. Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No1, 1. Baskı, İstanbul, XII Levha Yayınevi, 2011, s:358

Ömeroğlu, Ömer. "Hukuksal Açıdan Ölme Hakkı ve Kabul Edilebiliriği Sorunu"**,** Atatürk Üniversitesi, **EÜHFD** C. XIII, S. 3–4 (2009) s: 92 http://www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2009%20XIII_2-5.pdf , (26/12/2015)

Özkara, Erdem. "Ötanaziye Farklı Bir Bakış:Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum", **TBB Dergisi**, 2008, Sayı 78, ss: 106,107-120 , *http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2008-78-453*, (16/5/2015)

Özkan, Yusuf. "Belçika'da İlk Kez Bir Çocuk İçin Ötanazi Uygulaması", BBC Türkçe, Lahey, 17/ 9/2016 http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37395462 , (9/10/2016)

Özen, Muharrem Ekici Şahin Meral. "Ötanazi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:2010 Sayı: 68/4 , s:19,31 http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2010-4/2010-4-ozen-sahin.pdf , (2/12/2015)

Öztürk, Orhan, Aylin Uluşahin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları I**, 12. Baskı, genel dağıtım Nobel Tıp Kitapevleri, 2014, ss: 72, 81, 120,121,128,

Pridgeon, J. Luc. "Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?", **European Law / Europarecht**, 2006: pp:45-60,54 http://www.hanselawreview.org/pdf3/Vol2No1Art04.pdf , (22/5/2015)

Porter, Mary. "Proposal for "study t travel" by non- executive member", **Legistative Assembly For The Australian Capital Territory Office Of The Legistative Assembly,** 2013, ss: 13-68 http://www.parliament.act.gov.au/__data/assets/pdf_file/0004/560074/porjun13europe.pdf, (17/5/2013)

Public Health: Death with Dignity Act (2013), ***"Oregon's Death with Dignity Act—2013"*** https://public.health.oregon.gov/ProviderPartnerResources/EvaluationResearch/DeathwithDignityAct/Documents/year16.pdf , (3/6/2015)

RTE News, "Convicted serial rapist to be voluntarily euthanised in Belgium", 5/1/2015, http://www.rte.ie/news/2015/0103/670154-belgium-euthanasia/ , (17/5/2015)

Roberts, Hannah. ROME " Italian woman, 85, end her life at Swiss euthanasia clinic because she was upset about losing her looks", ***Daily Mail Online,*** Published: 17:24 Gmt, 20 February 2014 | Updated: 18:37 GMT, 20 February 2014, http://www.dailymail.co.uk/news/article-2564023/Italian-woman-85-ends-life-Swiss-Dignitas-clinic-upset-losing-looks.html, (18/5/2015)

Samuel, Noah Kramer. **Tarih Sümerde Başlar,** çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, 2014

Sally, Almandras, Sally Broadbridge, Grahame Danby and Pat Strickland. *Coroners and Justice Bill: Crime and Data Protection*, crime and data protection , **Home Affairs Section House Of Commons Library,** 22/1/2009; s: 29 www.parliament.uk/briefing-**papers**/RP**09-06**.pdf, (3/6/2015)

Sayek, Füsun. "TTB Raporları Sağlıkla İlgili Uluslararası Belgeler", **Türk Tabipler Birliği Yayınları**, 2. Baskı, Ankara, 2009, s: 138, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/belgeler2009.pdf, (26/12/2015)

Sever, Mustafa. "Girişimsel Sedasyon ve Analjezi", **Atuder**, 2014, ss:1-65http://file.atuder.org.tr/_atuder.org/fileUpload/h7PTNJnwEMPq.pdf , (12/9/2017)

Smith, Samuel. "UK High Court Allows Mother to Euthanize Severely Disabled Daughter; Joni Eareckson Tada Says Judge's Decision 'Terrifying'", **CP World**, November 8, 2014, http://www.christianpost.com/news/uk-high-court-allows-mother-to-euthanize-severely-disabled-daughter-joni-eareckson-tada-says-judges-decision-terrifying-129344/ , (18/5/2015)

Sherk, Bill (1942). **500 Years of New Words**, Dundurn Press 2004, ISBN: 1-55002-525-2 ss:100-101, Word Referance, WordReference, http://www.wordreference.com/gren/κάνω%20ευθανασία , (22/3/2015)

Schmidt, Klause. **Taş Çağının gizemli kutsal alanı Göbeklitepe En eski Tapınağı Yapanlar,** çev. Rüstem AslanArkeoloji ve sanat yayınları, 2007, ss: 60, 138, 154, *163*,151-152,248, 258, 234-235,294

Süer, Necdet, Durukan B., Kutlu Y..“10. Gebelik Haftasında Tespit Edilen Thoracoomphagus Olgusu”, **Göztepe Tıp Dergisi** 26(3): 137-139, 2011 doi:10.5222/J.*GOZTEPETRH*.2011.137 2011:139 *http://sbgoztepehastanesi.gov.tr/goztepetipdergisi/arsiv/2011/eylul/eylul137-139.pdf* , (26/4/2015)

Sümer, Faruk. “Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış”, s: 216, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1015/12318.pdf ,(12/9/2017)

Sümer, Necati. **Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Felsefe ve Din Bilimleri A.B.D, Ankara, 2015, s: 4-31 acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/27454/tez.pdf , (19/12/2015)

Symons, Xavier. “Euthanasia Patients a New Source OF Organ Donation in Belgium”, **Bioethics New From Around the World**, 7 Sep 2013, http://www.bioedge.org/bioethics/euthanased_patients_a_new_source_of_organ_donations_in_belgium/10676 , (30/4/2015)

Tepehan, selma, Özkara Erdem, Yavuz Mehmet Fatih. “Yoğun Bakım ve Diğer Birimlerde Görev Yapan Hemşirelerin Ötanaziye Yaklaşımı” **Adli Tıp Dergisi** Cilt / Vol.:25, Sayı / No:2 2011http://www.journalagent.com/adlitip/pdfs/ADLITIP_25_2_115_124.pdf , (10/10/2016)

1219 “Tababet ve Şuabatı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun” , Kabul Tarihi : 11/4/1928 Yayımlandığı **R. Gazete** : Tarih : 14/4/1928 Sayı : 863 Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 9, s : 126 http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1219.pdf , (30/4/2015)

T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.556d760039bf94.28706516 , (22/3/2015)

T.C. Başbakanlık, **“**Hasta Hakları Yönetmeliği”, Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi, **Resmi Gazete** Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420 http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4847&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0 , (22/3/2015)

T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastameleri Kurumu İzmir İli Güney Bölgesi Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği, “Palyatif Bakım Nedir?”, http://www.igkh.gov.tr/ContentViewer.php?id=233 , (22/3/2015)

T.C. Sağlık Bakanlığı, “Sağlık Mevzuatı” 2004 http://www.travma.org.tr/TravmaData/Uploads/files/acil%20hekimligi%20sertifika%20programi.pdf , (22/3/2015)

The Crown Prosecution Service, “Latest Assisted Suicide Figures”, 2015, **CPS,** http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/assisted_suicide.html , (3/6/2015)

The Federal Assembly the Swiss Confederation (of 21 December 1937 (Status as of 1 January 2015), **Swiss Criminal Code,** pp: 1, 54, 55-57 https://www.admin.ch/ch/e/rs/3/311.0.en.pdf, (3/6/2015)

The Crown Prosecution Service, “One woman charged with encouraging or assisting suicide” **CPS**, 15/09/2014http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/one_woman_charged_with_encouraging_or_assisting_suicide/index.html , (3/6/2015)

The Crown Prosecution Service, “Assisted suicide of Dr and Mrs Arnold” 2014, **CPS** 15/01/2014, http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/assisted_suicide_of_dr_and_mrs_arnold/, (3/6/2015)

The Director of Public Prosecutions, "Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide" **The Crown Prosecution Service,** 2014 http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/assisted_suicide_policy.html , (3/6/2015)

The Local, "French doctor acquitted of euthanasia deaths", 25 Jun 2014, http://www.thelocal.fr/20140625/french-doctor-on-trial-for-euthanasia ,(18/5/2015)

The Crown Prosecution Service, "Public Consultation Exercise on the Interim Policy for Prosecutors in respect of Cases of Assisted Suicide Issued by The Director of Public Prosecutions Summary of Responses", 2010, **CPS,** http://www.cps.gov.uk/consultations/as_responses.html (3/6/2015)

The Crown Prosecution Service, "DPP publishes assisted suicide policy", 2010, **CPS** http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/109_10/ (3/6/2015)

The Crown Prosecution Service, "Annex B - Equality and Diversity Impact Assessment*"*, 2010, **CPS**, http://www.cps.gov.uk/consultations/as_responses_annex_b.html (3/6/2015)

The Crown Prosecution Service, "No charges following death of Raymond Cutkelvin", **CSP**: 25/06/2010 http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/123_10/ (3/6/2015)

The Crown Prosecution Service, "Assisted suicide charge not in the public interest", **CSP**: 24/05/2010 http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/120_10/ (3/6/2015)

The Crown Prosecution Service, "No charges following deaths of Sir Edward and Lady Downes", **CSP:** 19/03/2010 http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/113_10/ , (3/6/2015)

The Crown Prosecution Service, "No charges following death by suicide of Daniel James", **CSP**: 09/12/2008 http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/179_08/ , (3/6/2015)

The Federal Council, "Assisted suicide: strengthening the right of self-determination", **Federal Departman of Justice and Police** FDJP, 29.06.2011 http://www.ejpd.admin.ch/ejpd/en/home/aktuell/news/2011/2011-06-29.html , (3/6/2015)

The Minister of Justice, The Minister of Health, Welfare and Sport (1999), "Review procedures for the termination of life on request and assisted suicide and amendment of the Criminal Code and the Burial and Cremation Act (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act)", **Lower House**, 1998-1999 session, 26 691, Nos. 1-2 pp: 1-11 http://www.patientsrightscouncil.org/site/wp-content/uploads/2012/05/Dutch_law_04_12.pdf (17/5/2015)

The United States Government Manuel 2001/2002, Revised 2001, "The Declaration of Independence", Monsley Raymond A., John W. Carlin, **Office of the Federal Register National Archives and Records Administration,** Washington, 2001, https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GOVMAN-2001-06-01/pdf/GOVMAN-2001-06-01.pdf, (1/1/2016)

Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi, No.4/12578, 19 Şubat 1960 - Sayı: 10436, son güncelleme 2005 http://www.turkpath.org.tr/files/TDT.pdf (30/4/2015)

TRT Diyanet, "Organ bağışı candan cana en büyük sadakadır", 2/3/2015, http://www.diyanet.tv/organ-bagisi-candan-cana-en-buyuk-sadakadir/,(12/8/2017)

Tokat, Feyza. "Taş ve Cevherlerin Türkçe Tıp Yazmalarında Tedavi Amacıyla Kullanılma Şekilleri", Zeitschrift für die welt der Türken, **Journal of World of Turks**, ZfWT, cilt: 6, No2, 2014, s: 183, https://www.researchgate.net/publication/264808755 (3/2/2015)

Tony, Nicklinson, Paul Lamb and AM (2014), *"***Judgment"** *[2013] EWCA Civ 961* (3/6/2015)

Toptancıoğlu, Hakan, Özgür Karcıoğlu, Arif H. Cimrin, Arnold Jeffrey. "Respiratory arrest after low-dose fentanyl", **Annals Of Saudi Medicine,** ISSN:0256-4947, eISSN:0975-4466 Ann Saudi Med. 2005, Nov-Dec; 25(6): 508-10., http://www.annsaudimed.net/index.php/volume-25/vol25iss6/4421.html?view=abstract, PMID: 16438465, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16438465, (10/7/2017)

Türk Ceza Kanunu, Kanun No.5237, **Resmi Gazete,** 26.9.2004

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, "Organ Nakli", 03/03/1980, http://www2.diyanet.gov.tr/dinisleriyuksekkurulu/Sayfalar/OrganNakli.aspx , (12/8/2017)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanunun Numarası 2709, Kabul Tarihi:7/11/1982 http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf , (30/4/2015)

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_esanlamlar&arama=esanlam&guid=TDK.ESA.5538d874918423.92462648, (23/4/2015)

Türk Hukuk Sitesi, "Siyam İkizlerinin Hukuki Durumu" http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=65294 , (26/4/2015)

Türk Tabipler Birliği, "Hekimlik Meslek Etiği Kuralları", **TTB yayınları**, 2012, http://www.ttb.org.tr/kutuphane/h_etikkural.pdf , (30/4/2015)

Ulusoy, Fatih Rıfat. "Kardiyopulmoner arrest ve resusitasyon", **Erzurum Üniversitesi Eğitim Notları** http://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.erzurumbeah.gov.tr/sunumlar/egitim/kardiyopulmoner.ppt , (21/4/2015)

United Nations," Universal Declaration of Human Rights", **General Assembly Resolution 217 A**, 10 Desember 1948, Paris, http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/ , (12/8/2017)

UN General Assembly, "The Universal Declaration of Human Rights", **United Nations, 217A (III)**, Paris, 10/12/1948, http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a3, (23/6/2013)

UN General Assembly, "The Universal Declaration of Human Rights", **United Nations**, 217A (III), Paris, 10/12/1948 http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a5 (23/6/2013)

UN General Assembly, "The Universal Declaration of Human Rights", **United Nations**, 217A (III), Paris, 10/12/1948 http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a25 (23/6/2013)

United Kingdom Supreme Court, "England and Wales Court of Appeal (Civil Division) Decisions Royal Courts of Justice" Strand, London, WC2A2LL3, 1st July 2013, **Judgment,** 2014, p: 3,4,5,6-10,362-366 http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2013/961.html, (3/6/2015)

Universty of Minnesota, **Euthanasia Guidelines**,http://www.ahc.umn.edu/rar/euthanasia.html (19/12/ 2014)

University of Maryland Medical Center, "Facts About the Twins", July 23, 2013 http://umm.edu/programs/conjoined-twins/facts-about-the-twins (26/4/2015)

Umumi Hıfzıssıha Kanunu (1930) 1593, **Resmi Gazete***:* 6/5/1930 Sayı: 1489, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 11 Sayfa : 143 , http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf, (30/4/2015)

U.S. National Library of Medicine , "Pentobarbital Sodium", **PubChem** CID: 23676152, https://pubchem.ncbi.nlm.nih.gov/compound/pentobarbital_sodium#section=Top , (10/7/2017)

Ünver, Yener, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", **Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi,** Derleyen Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No1, 1. Baskı, XII Levha Yayınevi, İstanbul, 2011, ss: 29,32,37,38,45, 48,49,68

Üye, Saim. "Hukukun ve Ahlakın Sınırlarında: Yapışık ikizler", **Ankara Barosu Dergisi**, 2/2013, ss:93,100, http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2013-2/2013-2-2.pdf, (30/4/2015)

WHO, "Patien's Rihts", http://www.who.int/genomics/public/patientrights/en/, (12/8/2017)

William, Montgomery Watt. "Tanrı Suretinde Yaratılma: İslam Kelamına Dair Bir Araştırma", çev: Hüseyin Kahraman, 5000115279, **Ulakbim**, ss: 254-261, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/neuifd/article/viewFile/5000125459/5000115279 , (10/10/2016)

Yeşu 1:5, www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=1&sc=196, (19/7/2017)

Yelmen, Karaturan Nermin. "Uzun Süreli Hipokside Solunumsal Cevaplar", **Solunum 2005; Özel Sayı,** ss: 27-31 http://www.journalagent.com/eurasianjpulmonol/pdfs/SOLUNUM_7_5_27_31.pdf , (12/9/2017)

Yıldırım, Yılmaz. "Jürgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı", **Sosyal Bilimler Dergisi,** ss: 250-258 http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/viii2/yyildirim.pdf , (19/12/2015)

Yılmaz, Kerem, Oğuz Polat, Begüm Kocamaz. "Defansif Tıp Uygulamalarının Hukuksal Açıdan İncelenmesi", **TAAD**, Yıl: 5, Sayı: 16 Ocak 2014, http://www.taa.gov.tr/indir/defansif-tip-uygulamalarinin-hukuksal-acidan-incelenmesi-bWFrYWxlfDIwMDZhLTM2YTNhLTg3YWJlLWExZDYwLnBkZnwzMDk/ , (30.12.2016)

Yüksel, Cüneyt. **Devlette Etik**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Bütek A.Ş. 2010, s: 25

Yüksekkaya, Gülden Sağol. **Uçmağa Varmak Kitabı**, Emine Gürsoy Naskali (Ed), Gülden Sağol Yüksekkaya, İstanbul, Kitabevi, ss: 3-34 http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/gulden_sagol_yuksekkaya_olmek_karsiligi_kullanilan_kelimeler.pdf , (19/12/2015)

Zuckerman, Phil. "Atheism: Contemporary Numbers and Patterns", From the Cambridge Companion to Atheism, edited by Michael Martin, **University of Cambridge Press,** 2007, ss: 1-30, http://pdfs.semanticscholar.org/f379/ed99e57782aca6391ef5f666da7ba41f1333.pdf, (15/7/2017)

§ 216 Tötung auf Verlangen, https://dejure.org/gesetze/StGB/216.html , (9/10/2016)

3 Sat, "Stichwort Sterbehilfe Aktive Tötung - auch auf Verlangen - ist strafbar", 2015 http://www.3sat.de/page/?source=/nano/glossar/sterbehilfe.html , (9/10/2016)